ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

7 ЛЮТОГО 2025 РІК

М. СУМИ, УКРАЇНА

**«ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ:
ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ
ПРАЦЬ З МАТЕРІАЛАМИ
III МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

7 лютого 2025 рік
м. Суми, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2025

УДК 082:001
Г 52

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
Номер запису організації в Єдиному реєстрі громадських об'єднань: 1499141.

Голова оргкомітету: Сотник С.Г.

Верстка: Бабич Ю.В.
Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 5 від 06.02.2025 року.

*Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (**Посвідчення № 86 від 06.01.2025**).*

*Збірник наукових праць з матеріалами конференції видано офіційно суб'єктом видавничої справи зі **Свідоцтвом ДК № 7860 від 22.06.2023**.*

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Г 52 **Глобальні виклики та інновації: шляхи розвитку сучасної науки**: збірник наукових праць з матеріалами III Міжнародної наукової конференції, м. Суми, 7 лютого, 2025 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2025. — 334 с.

ISBN 978-617-8440-47-3
DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025

Викладено матеріали учасників III Міжнародної наукової конференції «Глобальні виклики та інновації: шляхи розвитку сучасної науки», яка відбулася 7 лютого 2025 року у місті Суми.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2025
© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2025
© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025

ISBN 978-617-8440-47-3

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.
ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ
Бук Н. О. **11**

СЕКЦІЯ ІІ.
ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
Ємельянов О. Ю., Степура Т. М., Петрушка Т. О., Лесик Л. І. **15**

СЕКЦІЯ ІІІ.
ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА НА РАХУНКАХ У БАНКАХ
Бондаренко Н. М., Морис Є. П. **19**

РОЛЬ ФІНАНСІВ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ
Бондарець В. Ю. **23**

ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ
Жмудінський В. П. **28**

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ
Романовська Д. В. **33**

АМОРТИЗАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ІНШОЇ НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
Сук П. Л. **39**

СЕКЦІЯ ІV.
МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЕКОЛОГІЧНІСТЬ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ЧИННИК ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
Страшинський В., Шеремет О. О. **47**

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА
Фесюн Д. Ф. **53**

СЕКЦІЯ V.
МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

SPECIFICS OF THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC SUPPORT FOR SECURITY-ORIENTED MANAGEMENT OF COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE
Ahafonov A. **58**

ОСОБЛИВОСТІ МАСШТАБУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІТ-ОРГАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОЄКТНИХ РОБІТ
Бардась А. В., Руденко Д. О. **61**

РОЛЬ І МІСЦЕ МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ
Жаровська О. П. **65**

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ
Матвієнко Л. В., Панченко Г. О. **70**

ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА ЯК КЛЮЧОВА ПЕРЕВАГА ПРИВАТНО-ДЕРЖАВНОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
Угольков А. О. **73**

СЕКЦІЯ VI.
ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ЩОДО ВПЛИВУ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРАКТИКИ ОХОРОНИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ
Аблаєв Б. А. **77**

РОЛЬ АДВОКАТА У ПРОВАДЖЕННІ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ
Бабій Н. І. **81**

ІНІЦІАТИВИ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ НА ПОЧАТКУ 2000-Х РОКІВ
Бірюков Р. М. **84**

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕДУРИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ
Копачук І. С. **87**

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК І ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ
Крамной С. С. **90**

ПЕРЕГЛЯД ВИМОГ БЕЗПЕКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ В КОНТЕКСТІ РЕГЛАМЕНТУ (ЄС) 2019/452
Кучерявенко С. С. **93**

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
Лавренюк В. А. **98**

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ
Наливайко О. І. **101**

ОКРЕМІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД
Новіков О. В. **105**

ЦЕРКОВНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ
Слинько Д. В. **108**

ПРОГНОЗОВАНІ НАСЛІДКИ УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ В ЗРАЗКОВІЙ СПРАВІ № 400/6254/24 ДЛЯ МЕХАНІЗМУ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА КОЛИШНІХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА НАЛЕЖНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
Циндра Р. А. **111**

ТАКТИКА ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ, ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
Шугалєй А. А. **115**

СЕКЦІЯ VII.
ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

МЕТОДИКА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ РУК
Демченко В. В. **119**

СЕКЦІЯ VIII.
БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ БІОМАРКЕРІВ ПРИ ОЦІНЦІ СТАНУ ЖІНОЧОГО РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я
Кондратюк Д. О., Кухарчук А. В. **128**

СЕКЦІЯ IX.
ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПИРТУ ЕТИЛОВОГО РЕКТИФІКОВАНОГО
Сопіна М. **131**

СЕКЦІЯ X.
ВИДАВНИЦТВО ТА ПОЛІГРАФІЯ

ФОРМУВАННЯ БРИФУ НА СТВОРЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО РЕСУРСУ
Хорошевська І. О. **140**

СЕКЦІЯ XI.
ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

ВЛАСТИВОСТІ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РУЙНУВАННЯ СКАЛЬНИХ ПОРІД ВИБУХОМ
Воробйова Л. Д., Воробйов В. В., Сорочан К. А. **145**

СЕКЦІЯ XII.
АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

ОГЛЯД ПРОТОКОЛІВ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ МІЖ ДАТЧИКАМИ-ПЕРЕТВОРЮВАЧАМИ ТА АКТУАТОРАМИ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИМ ПРОЦЕСОМ З ВИКОРИСТАННЯМ IoT СЕРВЕРА
Волковий П. С. **149**

СЕКЦІЯ XIII.
СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ АРХІТЕКТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ
Дубук В. І., Сеник Д. Р. **154**

КОРЕНЕВА ДЕКОМПОЗИЦІЯ ЗАПИТІВ НА ДЕРЕВІ
Дуло В. В., Бобик Є. В., Вапнічний С. Д., Гузинець М. М., Петрушин А. Є. **161**

СЕКЦІЯ XIV.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

БЕЗКОНТАКТНИЙ МЕТОД ВИМІРЮВАННЯ ПОВЕРХНЕВОЇ ЩІЛЬНОСТІ ТОНКИХ МАТЕРІАЛІВ
Дащенко В. Д. **164**

СЕКЦІЯ XV.
ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

МЕХАТРОННИЙ МОДУЛЬ ЯК ЗАПАСНИЙ КОНТУР ГАЛЬМІВНОЇ СИСТЕМИ АТОМОБІЛЯ
Степанов О. В. **169**

СЕКЦІЯ XVI.
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

ФРАКТАЛЬНО-ВИХРОВА МОДЕЛЬ ВСЕСВІТУ. ЧАСТИНА 21
Хондогий М. В. **172**

СЕКЦІЯ XVII.
ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ЛЕСЯ УКРАЇНКА Й ОЛЕКСАНДЕР ДЕ: ФЛОРИСТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ
Діхтяр А. О., Заленський В. О. **181**

ПРОЄКТНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
Клюфінська І. М. **185**

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЖАРГОНІЗМІВ У СУЧАСНИХ МЕДІА
Николюк Т. В. **188**

СЕКЦІЯ XVIII.
ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ПОЛІТИЧНА ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КЕЙС
Білоцерківська О. М. **192**

СЕКЦІЯ XIX.
ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО ТА КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ЗА ДОПОМОГОЮ КЕЙС-МЕТОДУ
Бобух В. В., Андрейко С. С. **198**

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ
Гайдамака І. А. **202**

РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ — ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР У ФОРМУВАННІ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ
Жадько О. А. **205**

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФОЛЬКЛОРИСТИЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КУЛЬТУРОЛОГІВ
Князь О. Г. **208**

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПРИКЛАДНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ В6 ПЕРФОРМАТИВНІ МИСТЕЦТВА
Корякін О. О. **219**

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
Котлярова Л. Б. **224**

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
Лобко С. О. **229**

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ
Невірець О. В. **236**

ПОТЕНЦІАЛ МЕДІАРЕСУРСІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НАСКРІЗНОГО УМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ
Смирнова І. О. **238**

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАВИЧОК МЕДІАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ
Фещук А. М., Галацин К. О. **244**

ІНСТРУМЕНТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ В6 ПЕРФОРМАТИВНІ МИСТЕЦТВА
Фоломєєва Н. А. **247**

МИСТЕЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ
Чень Яньін **252**

СЕКЦІЯ XX.
ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ ЛЮДЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ
Єфремова О. П. **255**

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКАМИ РОЗВИТКУ (ОСОБИСТИЙ ДОСВІД РОБОТИ НА ТЕРИТОРІЇ РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН, М. АЛМАТИ)
Кудрявченко М. **259**

ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЙ МОЛОДІ
Кулабухова А. І. **265**

ЛІДЕР - ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ЯКОСТІ
Назарова М. А. **267**

РОЛЬ РОДОВИХ ПРОГРАМ ТА СЦЕНАРІЇВ У ФОРМУВАННІ ПСИХОСОМАТИЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ: ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЗДОРОВ'Я
Потебенко О. А. **270**

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
Римбалюк Н. В. **278**

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗЛАДУ ГІПЕРАКТИВНОСТІ З ДЕФІЦИТОМ УВАГИ В КОРЕЛЯЦІЇ З МАРКЕРАМИ НЕЙРОЗАПАЛЕННЯ
Семенишин Е. В., Скоробогатова О. В. **282**

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
Теслюк В. М., Шаптала Д. С.. ..... **284**

СЕКЦІЯ XXI.
МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

THE SAFETY OF PERFORMING DISTAL BLOCKS IN DIABETIC FOOT SYNDROME
Lysak Y. **286**

ХВОРОБА НІМАНА-ПІКА: ВІД А ДО Е – КЛЮЧОВІ ВІДМІННОСТІ
Дрозд О. І., Петрів І. В.. ..... **289**

ГЕНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИТОСТЕРОЛЕМІЇ У ДІТЕЙ
Ластівка І. В. **295**

СИНДРОМ ЖУБЕРА: ГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ
Ластівка І. В. **299**

СКРИНІНГ НАСЕЛЕННЯ НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ У ПРАКТИЦІ СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ
Переверзєва А. О., Трошина В. Д., Голозубова О. В. **303**

ІНТЕГРАТИВНІ ПІДХОДИ ДО РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ ІЗ ФАНТОМНИМ БОЛЕМ У КІНЦІВКАХ: ОГЛЯД СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
Сєрік М. Р., Тихонова Л. В. **306**

СЕКЦІЯ XXII.
ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

РОЗРОБКА МЕТОДІВ СПЕЦИФІКАЦІЇ СУБСТАНЦІЇ - 2-[5-(ФУРАН-2-ІЛ)-4-ФЕНІЛ-4Н-1,2,4-ТРИАЗОЛ-3-ІЛТІО]-1-(4-ХЛОРФЕНІЛЕТАНОНУ)
Борисенко Н. М. **309**

СЕКЦІЯ XXIII.
ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

11 YEARS OF EUROMAIDAN: HOW EUROPEAN VALUES DEFINED THE PATH OF UKRAINE
Драгуняк Б. С. **312**

СЕКЦІЯ XXIV.
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

ПРОЄКТУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ В ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА УЖГОРОДА: ЗБЕРЕЖЕННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ ТА ІНТЕГРАЦІЯ СУЧАСНИХ РІШЕНЬ
Головей В. В. **315**

ПРОЄКТУВАННЯ ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ З ІНТЕГРАЦІЄЮ СИСТЕМИ «РОЗУМНИЙ ДІМ»: ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РІШЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОГО ЖИТЛА
Тегза П. В. **318**

ДУПЛЕКСИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ МАЛОПОВЕРХОВОЇ ЗАБУДОВИ: АРХІТЕКТУРНІ ПІДХОДИ
Яцьків І. І. **321**

СЕКЦІЯ XXV.
КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ МУЗЕЙНОЇ ПРАКТИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ І ТЕОРІЇ МИСТЕЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ
Кравченко М. Я. **324**

ОБРОБКИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ДЛЯ СТРУННО-ЩИПКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙ З СУЧАСНИМИ ВИКОНАВСЬКИМИ ПРАКТИКАМИ
Степанов В. А. **327**

СКУЛЬПТУРА В ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ КРИВЕНКА
Фончко Д. Є **330**

СЕКЦІЯ І.
ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бук Назар Олегович
здобувач вищої освіти факультету економіки та управління
Львівський торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Перепьолкіна Олена Олександрівна
ORCID ID: 0000-0001-5784-1490
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки
Львівський торговельно-економічний університет, Україна

Війна завдає значної шкоди потенціалу України. У сучасних умовах швидких глобалізаційних змін наша країна стикається з втратою ресурсів, виробничих потужностей, інфраструктури, людського капіталу, фінансів і рівня конкурентоспроможності. Водночас цей конфлікт відкрив перед Україною і певні можливості: переорієнтацію на нові ринки, пошук більш надійних союзників та торговельних партнерів на глобальній економічній арені, а також зменшення залежності від країни-агресора. Війна суттєво підриває потенціал України, адже країна втрачає ресурси, виробничі можливості, інфраструктуру, людський капітал, фінанси та знижує свій рівень конкурентоспроможності. Проте ця ситуація також відкриває нові перспективи: можливість переорієнтації на інші ринки, налагодження співпраці з надійними союзниками й торговельними партнерами у глобальному економічному просторі, а також зменшення залежності від держави-агресора.

Масштаби втрат від війни охоплюють фінансові та людські ресурси, руйнування інфраструктури та виробничих потужностей, деградацію природного потенціалу, замороження інвестиційних проєктів, скорочення споживчого попиту населення, пошкодження транспортної інфраструктури, блокування портів, запровадження обмежень на транскордонні валютні операції, зменшення асортименту вітчизняних товарів і дефіцит імпортованих енергоресурсів [1].

У період війни переміщення населення та релокація підприємств є вкрай необхідними заходами. Проте через територіальну концентрацію переселенців і перенесеного обладнання західні регіони України нині стикаються зі значним навантаженням. Якщо у мирний час ці області виконували роль хабу для трудових мігрантів, які виїжджали на заробітки за кордон, то тоді такого економічного тиску вони не відчували.

Аналізуючи питання ринку праці, важливо звернути увагу на міграційні настрої населення. Початок повномасштабного вторгнення призвів до втрати багатьма людьми житла та роботи, що змусило їх шукати притулок у регіонах, віддалених від зони бойових дій. На сьогодні в Україні нараховується 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб, з яких понад 3,5 млн отримали цей статус після 24 лютого 2022 року. Найбільше навантаження припало на західні області України, оскільки цей регіон вважається відносно безпечним. Ці області завжди вирізнялися високою активністю у сфері праці та зайнятості.

Україна переживає значні людські втрати, які суттєво впливають на ринок праці. Навіть у разі негайного припинення бойових дій країна потребуватиме впровадження програм і реформ, спрямованих на відновлення економіки та створення умов для повернення працездатного населення в післявоєнний період. За прогнозами Міжнародної організації праці (МОП), якщо бойові дії припиняться зараз, а 3,4 млн працездатних громадян повернуться, втрати зайнятості можуть скоротитися до 8,9%. Однак у разі подальшої ескалації війни ці втрати можуть зрости до 7 млн осіб, що становитиме 43,5% [2].

Стабілізація ринку праці в післявоєнний період є важливим завданням для України, яка має значний потенціал для його відновлення, насамперед завдяки людському капіталу. Українці – це освічена, креативна, талановита та працьовита нація. Сучасне покоління молоді вирізняється всебічним розвитком, прагненням до самовдосконалення, здатністю критично мислити та адаптуватися до різних умов праці. Завдяки цьому людський капітал стає ключовим чинником ефективного відновлення країни.

Незалежно від тривалості військових дій, програми відновлення необхідно розробляти негайно і на перспективу успішного економічного розвитку держави. Програми стабілізації ринку праці повинні включати в себе наступні аспекти [3]:

– програми залучення мігрантів до економіки країни мають охоплювати як українських громадян, так і іноземців. Вони повинні включати механізми, що сприятимуть інтеграції фінансових ресурсів трудових мігрантів в економіку держави та стимулюватимуть їхнє повернення. Для іноземних мігрантів важливо визначити, з яких країн доцільно залучати фахівців, у яких сферах вони будуть найефективнішими, а також які умови Україна може їм запропонувати. У світовій практиці залучення іноземців на ринок праці має переважно позитивний вплив на економіку, тому цьому напрямку варто приділити особливу увагу;

– створення ефективних умов для само-зайнятості населення, що дозволить розвантажити соціальну сферу;

– реформування системи соціального захисту, покращення умов праці, удосконалення системи оплати праці, перегляд та оновлення тарифної сітки для робітничих професій, а також підвищення заробітних плат до середньоєвропейського рівня;

– популяризація робітничих професій та виведення їх на рівень престижності;

– розробка ефективних програм для перепрофілювання та підвищення кваліфікації, створення ініціатив для працевлаштування молоді, а також запровадження дуальної освіти;

– сприяння розвитку малого та середнього бізнесу шляхом усунення законодавчих прогалин у цій сфері, зниження податкового та кредитного навантаження, а також спрощення процедур ліцензування та отримання дозволів для підприємців;

– сприяння щодо розбудови індустріальних парків, розвитку інноваційних підприємств, стимулювання та підтримка стартапів, цифрової трансформації бізнесу та міжнародному партнерству тощо.

Висновки. Стабілізація ринку праці має стати одним із ключових пріоритетів державної політики, враховуючи необхідність підтримки різних категорій населення, зокрема осіб з обмеженими можливостями, які постраждали внаслідок військової агресії. Основною метою післявоєнного відновлення стане підвищення рівня зайнятості, що передбачає реалізацію комплексної програми забезпечення прожиткового мінімуму, підтримку соціального захисту та збільшення мінімальної заробітної плати.

Список використаних джерел:

1. Хмарська І., Кучерява К. Клімова І. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. Економіка та суспільство, 2022. № 42. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1621
2. Заяць Р. М. Виклики та імперативи врегулювання міграційних процесів в умовах війни. Підприємництво і торгівля. 2024. № 42. URL: http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1705
3. Любомудрова Н., Гойчук В. Зміни на ринку праці в умовах воєнного стану та перспективи післявоєнного відновлення. Економіка та суспільство, 2022. № 40. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1462

СЕКЦІЯ ІІ. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ємельянов Олександр Юрійович
д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Степура Тетяна Михайлівна
д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Петрушка Тетяна Олексіївна
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Лесик Лілія Іванівна
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Будь-яке підприємство характеризується різними видами економічного потенціалу. Зокрема, можна виділити маркетинговий [1], збутовий [2–4], виробничий [5] та інші складники сукупного потенціалу компаній. Окремої уваги заслуговує потенціал покращення властивостей підприємств, зокрема їх стійкості та здатності до адаптації [6]. Також важливим видом наявних у підприємств можливостей є потенціал ресурсозбереження [7–9], реалізація якого відображається у ресурсозберігаючій моделі розвитку [10–13] та у технологічних змінах, що відбуваються [14–18]. Зокрема, суттєвого значення для забезпечення конкурентоспроможності підприємств набуває впровадження енергозберігаючих проєктів [19]. Проте на шляху до цього виникають різноманітні перешкоди, подолання яких є непростим завданням [20–23].

Вирішення цього завдання потребує, серед іншого, встановлення та оцінювання чинників, які справляють вплив на потенціал енергозбереження на підприємствах. Зазначені чинники можуть бути поділені на дві групи, а саме – на чинники, які забезпечують реалізацію потенціалу енергозбереження, та чинники, які безпосередньо формують цей потенціал. До першої групи факторів варто віднести існуючі на підприємствах методологічне, ресурсне та організаційне забезпечення процесу провадження енергозберігаючих заходів. Щодо чинників, які безпосередньо визначають рівень реалізації потенціалу енергозбереження, то до цих факторів варто, насамперед, віднести чинники, що впливають на ефективність впровадження енергозберігаючих заходів. Своєю чергою, одним з важливих складників ресурсного забезпечення процесу провадження енергозберігаючих проєктів є інформаційне забезпечення.

Варто відмітити такі властивості зазначеного забезпечення як актуальність, повнота та точність інформації. Тому оцінювання інформаційного забезпечення потрібно здійснювати окремо за кожною такою властивістю. Зокрема, можливо запропонувати трьохбальну шкалу, за якої рівень кожної властивості може оцінюватися одним, двома або трьома балами та, відповідно, бути ідентифікованим як низький, середній або високий. Тоді можна виділити такі ознаки віднесення відповідної властивості інформації до певного її рівня:

1) для актуальності інформації: низький рівень, якщо відповідні дані є застарілими; середній рівень, якщо дані є відносно релевантними сучасному становищу; високий рівень, якщо дані є повністю або майже повністю релевантними сучасному становищу;

2) для повноти інформації: низький рівень, якщо інформація представлена лише за деякими її складовими; середній рівень, якщо інформація представлена за значною кількістю її складових; високий рівень, якщо інформація представлена за усіма або майже усіма її складовими;

3) для точності інформації: низький рівень, якщо дані є дуже наближеними до реальності; середній рівень, якщо дані є достатньо наближеними до реальності; високий рівень, якщо дані повністю або майже повністю відповідають реальності.

Вплив трьох перелічених властивостей інформації на загальний рівень інформаційного забезпечення має мультиплікативний характер.

Тому зазначений рівень (P) можливо обчислити із використанням такого виразу:

$$P = \prod_{к=1}^{3} (p_{кі} / 3), \quad (1)$$

де $p_к$ – фактичний рівень к-тої властивості інформаційного забезпечення процесу впровадження енергозберігаючих заходів, балів.

Проведений нами емпіричний аналіз за вибіркою українських підприємств – споживачів природного газу показав, що у тих компаній, у яких значення показника (1) є нижчим за 1,5, рівень використання наявного потенціалу енергозбереження не перевищує 35%. Це підтверджує важливу роль, яку відіграє інформаційне забезпечення у реалізації потенціалу енергозбереження на підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Мороз, Л. А. & Лебідь, Т. В. (2009). Стратегічний аналіз маркетингового потенціалу підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*, (649), 214–219.
2. Висоцький, А. Л. (2014). Сутність та особливості збутового потенціалу як складової частини сукупного економічного потенціалу підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (24.8), 225–233.
3. Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л., Симак, А. В. & Петрушка, Т. О. (2017). Методичні засади оцінювання попиту на продукцію машинобудівних підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, (3), 198–212.
4. Дашко, І. М., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2009). Методичні засади оцінювання ефективності та доцільності реалізації інвестиційних проектів з урахуванням фактору ризику. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Проблеми економіки та управління*, (640), 63–69.
5. Петрушка, Т. О., Ємельянов, О. Ю. & Курило, О. Б. (2020). Підвищення ефективності господарської діяльності як чинник економічного розвитку підприємств. *Ефективна економіка*, (12). http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_12_23.
6. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Havryliak, A., Yanevych, N., Kurylo, O., Bodakovskyy, V., Skoropad, I., Danylovych, T. & Petrushka, K. (2023). Assessing the Sustainability of the Consumption of Agricultural Products with Regard to a Possible Reduction in Its Imports: The Case of Countries That Import Corn and Wheat. *Sustainability*, (15), 9761.
7. Баландіна, І. С. (2011). Принципи формування потенціалу ресурсозбереження на підприємствах у сучасних умовах. *Бізнес Інформ*, (11), 141–143.
8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1-2), 45–48.
9. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.
10. Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.

11. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. *Бізнес Інформ*, (1), 44–49.
12. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
13. Ємельянов, О. Ю. & Гришко, В. А. (2009). Управління якістю продукції машинобудівного підприємства в процесі формування його інноваційного потенціалу. *Збірник наукових праць "Економіка: проблеми теорії та практики"* (253 (VII)), 185–191.
14. Caliscan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
16. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.
17. Lesinskyi, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Petrushka, T. & Myroshchenko, N. (2022). Designing a Tool-Set for Assessing the Organizational and Technological Inertia of Energy Consumption Processes at Enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (6(13)), 29–40.
18. Козик, В. В., Ємельянов, О. Ю. & Політанська, О. Л. (2009). Визначення чутливості інвестиційної ефективності до зміни ефектоутворюючих факторів виробництва інноваційної продукції. *Інвестиції: практика та досвід*, (3), 6-9.
19. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць УНУС*, (63), 1–5.
20. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
21. Chiaroni, D., Chiesa, V., Franzò, S. et al. (2017). Overcoming internal barriers to industrial energy efficiency through energy audit: a case study of a large manufacturing company in the home appliances industry. *Clean Technologies and Environmental Policy*, (19), 1031–1046.
22. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
23. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.

СЕКЦІЯ ІІІ.
ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА НА РАХУНКАХ У БАНКАХ

Бондаренко Наталія Миколаївна
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університет митної справи та фінансів, Україна

Морис Єлизавета Петрівна
здобувач вищої освіти фінансового факультету
Університет митної справи та фінансів, Україна

Організація обліку грошових коштів підприємства на рахунках у банках є важливою складовою фінансового управління, що забезпечує прозорість і надійність господарської діяльності. Грошові кошти є найліквіднішим активом підприємства, який забезпечує його господарську діяльність, виконання фінансових зобов'язань і підтримку поточної платоспроможності. В умовах сучасної економіки, яка характеризується високою динамікою, зростаючою конкуренцією та нестабільністю фінансових ринків, роль ефективного управління грошовими коштами суттєво зростає. Організація їхнього обліку впливає на прозорість фінансової звітності, точність прийняття управлінських рішень та здатність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища. У сучасних умовах регулювання обліку грошових коштів в Україні здійснюється відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НПС(Б)О), що забезпечують єдині підходи до відображення фінансових операцій [1].

Актуальність теми обліку грошових коштів підприємства на рахунках у банках зумовлена сучасними викликами, з якими стикаються підприємства в умовах динамічного розвитку економіки та глобалізації фінансових процесів. У зв'язку з інтенсивною цифровізацією економіки, переходом на електронні платіжні системи та зміною нормативно-

правового регулювання, важливість належної організації обліку грошових коштів набуває нових вимірів. Враховуючи постійні зміни в нормативно-правових актах, зокрема в Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, питання правильності відображення операцій з грошовими коштами стає все більш актуальним для бухгалтерів і фінансових менеджерів підприємств.

Особливу актуальність питання обліку грошових коштів на рахунках у банках має в умовах змін, пов'язаних із переходом від платіжних доручень до платіжних інструкцій, що використовуються сьогодні замість традиційних платіжних інструментів. Це зміщує акценти на автоматизацію обліку та інтеграцію банківських систем із обліковими програмами, що потребує від підприємств оновлення технологічної бази та удосконалення методик ведення обліку. Ці зміни створюють нові вимоги до кваліфікації бухгалтерів і підвищують значення автоматизованих систем для зниження ймовірності помилок у фінансових операціях. Тому, правильна організація обліку грошових коштів є не лише важливим аспектом бухгалтерії, але й необхідною умовою для забезпечення безпеки та прозорості фінансових процесів підприємства в умовах сучасних викликів.

Методика обліку грошових коштів на рахунках у банках базується на документальному оформленні операцій та систематизації даних. У бухгалтерському обліку рух грошових коштів відображається на рахунку 31 «Рахунки в банках», до якого відкриваються субрахунки для деталізації операцій за видами валют і типами рахунків [2]. Цей рахунок деталізується на субрахунки 311 «Поточні рахунки в національній валюті» та 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті». Аналітичний облік ведеться за банківськими установами та видами рахунків (поточні, депозитні), що дозволяє здійснювати контроль за кожною операцією та відслідковувати джерела надходжень і витрат.

Документальне оформлення операцій з грошовими коштами на рахунках у банках є важливою складовою облікового процесу, що забезпечує достовірність і прозорість фінансових даних. В умовах сучасної нормативно-правової бази підприємства в Україні здійснюють облік руху грошових коштів на підставі електронних виписок банків, а також платіжних інструкцій, які замінили платіжні доручення. Сучасні платіжні інструкції є універсальним інструментом для управління платежами в межах банківської системи. Вони забезпечують інтеграцію з

автоматизованими обліковими системами підприємств, зменшують потребу в паперовій документації та мінімізують ризики людських помилок. Платіжні інструкції оформлюються в електронному форматі, передаються до банку через електронні системи клієнт-банку або інші платіжні сервіси та підтверджуються електронним цифровим підписом відповідальної особи. Виписки банків також надаються в електронному вигляді, що значно спрощує обробку даних і дозволяє підприємствам оперативно оновлювати записи в облікових реєстрах. Таким чином, сучасні підходи до документального оформлення операцій з грошовими коштами відповідають вимогам цифрової трансформації економіки. Вони дозволяють підприємствам підвищувати ефективність облікових процесів, знижувати витрати на паперовий документообіг та забезпечувати відповідність операцій чинному законодавству та стандартам бухгалтерського обліку.

Методика обліку також включає класифікацію руху коштів за видами діяльності: операційною, інвестиційною та фінансовою. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити прозорість фінансових операцій, але й проводити поглиблений аналіз використання коштів для прийняття ефективних управлінських рішень.

Попри значний прогрес, підприємства стикаються з низкою проблем у веденні обліку грошових коштів. Зокрема, недостатня інтеграція бухгалтерських програм із банківськими платформами ускладнює обмін інформацією, а постійні зміни у законодавстві вимагають додаткових ресурсів для адаптації облікової політики [3]. Крім того, кіберзагрози та збої в роботі електронних систем становлять суттєву небезпеку для фінансової безпеки підприємств.

Часті зміни у законодавстві, зокрема у сфері оподаткування, створюють додаткові труднощі для підприємств. Це вимагає постійного оновлення облікової політики та підвищення кваліфікації працівників бухгалтерії. Значний обсяг паперової документації також створює додаткові складнощі для підприємств, особливо для великих організацій із великим обсягом фінансових операцій [4].

Суттєвою проблемою є облік валютних операцій. Нестабільність курсу гривні створює труднощі в розрахунку курсових різниць, що може призводити до викривлення фінансових результатів підприємства. Крім того, недостатній контроль за рухом коштів і відсутність чітких

внутрішніх політик управління грошовими ресурсами сприяють фінансовим втратам і шахрайству.

Для вдосконалення обліку грошових коштів підприємства необхідно впроваджувати сучасні автоматизовані системи, які дозволяють інтегрувати банківські операції з бухгалтерськими обліковими програмами. Це сприятиме мінімізації ризиків помилок, прискоренню обробки інформації та підвищенню точності фінансової звітності.

Перехід на електронний документообіг є важливим етапом оптимізації облікових процесів. Це зменшує час на обробку документів, мінімізує ризик втрати інформації та підвищує ефективність роботи бухгалтерії.

Регулярне навчання та підвищення кваліфікації бухгалтерів дозволяє працівникам оперативно адаптуватися до змін у законодавстві, освоювати нові методи автоматизації обліку та підвищувати загальний рівень професійної компетенції.

Посилення внутрішнього контролю за рухом коштів, впровадження чітких політик управління фінансовими ресурсами та регулярні внутрішні аудити дозволяють зменшити ризики шахрайства та фінансових втрат. Використання міжнародного досвіду, зокрема рекомендацій МСФЗ, сприятиме гармонізації облікових процесів та підвищенню довіри до фінансової звітності підприємства.

Ефективний облік грошових коштів на рахунках у банках є основою фінансової стабільності підприємства. Він забезпечує прозорість, своєчасність і відповідність фінансових операцій законодавчим нормам. У подальшому вдосконалення методики обліку повинно бути спрямоване на розробку інноваційних інструментів обліку, адаптованих до потреб цифрової економіки, а також на інтеграцію автоматизованих систем для зниження операційних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17
2. Бутинець Ф.Ф., Пантелеєв В.П. Теорія бухгалтерського обліку. Житомир: ПП «Рута», 2020. С. 412.
3. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/

РОЛЬ ФІНАНСІВ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Бондарець Вероніка Юріївна
здобувач вищої освіти будівельного факультету
Київський національний університет будівництва та архітектури, Україна

Науковий керівник: Мацапура Олена Василівна
канд. екон. наук, доцент кафедри економіки будівництва
Київський національний університет будівництва та архітектури, Україна

Фінанси є ключовою економічною категорією, без якої неможливе функціонування держави та діяльність юридичних і фізичних осіб. Вони забезпечують вартісний рух валового внутрішнього продукту і надають необхідні грошові кошти для кожного суб'єкта. Особливо важливими фінанси є для розвитку соціальної сфери, яка зміцнює людський потенціал і добробут населення. Політика видатків державного та місцевих бюджетів є важливою умовою цього розвитку, а недооцінка соціальної сфери може призводити до економічного відставання країни.

Соціальна сфера — це сукупність галузей і видів діяльності, підприємств, фірм, закладів та установ, які мають забезпечити задоволення потреб людей у матеріальних благах, послугах, створити умови для існування і праці людей у суспільстві відповідно з законами і правилами, з метою держави [1].

Загалом всі галузі соціальної сфери в економічній літературі поділяють на дві групи:

1) ринкові, або автономні — торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, житлово-комунальне господарство, туризм, доходні об'єкти рекреаційного комплексу;

2) неринкові, або бюджетні — охорона здоров'я, освіта, наука, культура і спорт, об'єкти рекреаційного комплексу, що вимагають державного чи регіонального (місцевого) фінансового втручання [2].

З метою забезпечення функціонування цих галузей, в Україні існує необхідна нормативно-правова база. Основним джерелом якої є Конституція України.

Основними джерелами фінансування соціальної сфери є державний, місцеві бюджети, соціальні фонди та благодійні внески. Державні фінанси є ефективним знаряддям здійснення державної політики, спрямованої на забезпечення життєдіяльності суспільства, і насамперед

процесів розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту між різними верствами населення, галузями економіки та територіями.

Фінансова політика — це сукупність заходів держави з організації та використання фінансів для забезпечення економічного, соціального розвитку країни. Фінансова політика повинна враховувати потреби суспільного розвитку, реальні економічні та фінансові можливості держави [3].

У ході перерозподілу формуються та використовуються грошові фонди, які є матеріальною-речовою формою фінансів. Державні фонди соціального забезпечення мають важливе значення для розвитку держави.

Фонди соціального забезпечення — це частина національного доходу, яка призначена для фінансування цільових програм та підтримки певного рівня життя різних соціальних верств населення.

Фонди соціального забезпечення, що створенні та діють на сьогоднішній день в Україні поділяються на бюджетні та позабюджетні [4].

Державний бюджет має дохідну частину (або джерела формування фінансових ресурсів) і видаткову частину (або напрямки використання коштів). Видатки, як інструмент бюджетної політики, є джерелом забезпечення суспільних потреб і мають значний вплив на розвиток соціальної сфери.

Велику групу витрат становлять соціальні витрати на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, культуру. Демографічна ситуація й необхідність покращення життя населення свідчать про те, що ріст соціальних виплат буде носити постійний характер.

Вага державних видатків у різних країнах різна. Це залежить від кількох причин: ефективності функціонування державного апарату, національних традицій, вибраних моделей та методів регулювання економіки [5].

Проблемами розвитку соціальної сфери в Україні, її різних аспектів та складових займалися багато науковців. Незважаючи на численні проведені дослідження, автори [6] вважають, що у наукових роботах приділено недостатньо уваги питанням фінансового забезпечення соціальної сфери у трансформаційний період розвитку економіки. Досліджуючи різні періоди, вони визначили, що однією з проблем є

проблема формування ефективної системи фінансового забезпечення соціальної сфери, пошуку джерел її фінансування.

Основним джерелом фінансового забезпечення соціальної сфери є бюджетні кошти. Так, в Україні у 2024 році на соціальної сферу було передбачено 183 млрд грн, що на 12,2 млрд грн більше порівняно з 2023 роком. У 2025 році планується виділити 420,9 млрд грн, що на понад 50% більше, ніж у 2024 році. Проте вони не можуть в повному обсязі забезпечити соціальні потреби суспільства. Виникає необхідність залучення додаткових ресурсів. Тобто, необхідні нові підходи до здійснення перетворень, забезпечення яких дасть змогу вирішити проблему нестачі фінансових ресурсів.

Аналіз світового досвіду свідчить, що механізм надання соціальних послуг має загальні риси:

1) це система державної підтримки фундаментальної науки, загальної освіти, національної культури, мистецтва;

2) стимулювання науково-технічного прогресу;

3) наявність різноманітних форм та джерел фінансування соціально-культурної сфери.

Звичайно, вивчаючи досвід зарубіжних країн у сфері бюджетного фінансування соціальної сфери, треба враховувати національні особливості нашої країни [7].

Популярним додатковим джерелом фінансового забезпечення соціальної сфери у світі є благодійність.

Благодійність — метод добровільного витрачання громадянами власних ресурсів на користь інших, успішно використовується в багатьох розвинутих країнах в рамках державної фінансової політики.

Однак в Україні приватна благодійність має значно менші масштаби.

Доведено, що благодійна діяльність дає можливість зменшити витрати, розділити соціальну відповідальність держави в розв’язанні багатьох соціальних проблем і стає ефективним інструментом соціальної політики уряду [9].

Незважаючи на безліч джерел, фінансування має проблеми у двох вимірах: інституційний та нормативний.

1) Інституційний. Відсутність автономії у комунальних надавачів послуг, що обмежує їх у здійсненні планування видатків та прийняття рішень щодо надання тих чи інших соціальних послуг.

2) Нормативний. У законодавстві існують неузгодженості та протиріччя, а подекуди відсутність потрібних норм. Це призводить до неможливості розвитку ринку соціальних послуг та браку рівних умов для всіх надавачів [9].

Для подолання існуючих проблем та підвищення ефективності фінансування соціальної сфери пропонується: залучення недержавних надавачів послуг, надання автономії комунальним закладам, спрощення процедур закупівлі послуг та реформування нормативно-правової бази.

Висновки. Розвинена соціальна сфера — це складова сучасного суспільства і важлива умова його розвитку. Головною функцією соціальної сфери є всебічне життєзабезпечення особистості й соціальної спільноти, поліпшення якості життя та впливає на всі інші сфери діяльності соціуму.

В умовах обмежених ресурсів Україні необхідно забезпечити фінансування соціальної сфери для підвищення якості життя, зокрема в регіонах. Важливими є оцінка потреб у послугах та їх фінансове планування. Через війну потрібна модернізація системи: залучення недержавних гравців, нова модель фінансування та створення конкурентного ринку послуг.

Список використаних джерел:

1. Калініченко О.О. Соціальна сфера: її структура та значення / О.О. Калініченко // Продуктивні сили і регіональна економіка: зб. наук. пр.: у 2 ч. / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2010. – Ч.2 . – С. 49-54.
2. Лазутіна Л.О. Економічна сутність категорії “соціальна сфера сільських територій” / Л.О. Лазутіна // Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. – 2013. – № 1. – С. 150-154.
3. Фінанси: навчальний посібник / С.П. Стеценко та ін. – Київ: КНУБА, 2024. – 192 с.
4. Баранова В.Г., Волохова І.С., Хомутенко В.П. та ін. Фінанси: Навчальний посібник в 2-х частинах / за заг. ред. Баранової В.Г. – Одеса: Атлант, 2015. – ч.1. – 344 с.
5. Соболь Р. Г. Державні фінанси та бюджетний процес: конспект лекцій для студентів бакалавріату всіх форм навчання спеціальності 281 — Публічне управління та адміністрування / Р. Г. Соболь; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. — Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. – 98 с.
6. Попов В.М., Неревська К.І. “Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні”. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, вип. 23, 2013. — С. 229 — 237.
7. Швайко М.Л. Зарубіжний досвід бюджетного фінансування соціальної сфери та можливості його використання в Україні / М.Л. Швайко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. Праць / Державний вищий навчальний

заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. — Суми, 2003. — Т 7. — С. 154 — 158.
8. Бак Н. А. Приватна благодійність в Україні та можливості її активізації для фінансування потреб суспільного розвитку / Н. А. Бак // Фінанси України. — 2020. — № 2. — С. 82 — 100.
9. “Фінансування соціальної сфери: хто фінансує та які процедури?” Лабораторія законодавчих ініціатив. Незалежний український аналітичний центр. Електронний ресурс: https://surl.li/cqjgtn

ОПОДАТКУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Жмудінський Василь Петрович
ORCID ID: 0000-0002-1439-128X
адвокат, канд. юрид. наук
Україна

Одним з основних проблем розвитку вітчизняного сільського господарства є нестабільність податкового законодавства, відсутність науково обгрунтованих стратегічних напрямів розвитку системи податкового регулювання сільськогосподарського виробництва.

Сільське господарство представляє собою важливу складову національної економіки України, тому його розвиток повинен здійснюватися на стійкій фінансовій основі, а також супроводжуватися наявністю податкових пільг для зменшення податкового тиску на сільськогосподарських товаровиробників.

На сьогодні, єдиним пільговим режимом оподаткування, який залишився для сільськогосподарських товаровиробників, після відміни спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість є спрощена система оподаткування, обліку та звітності, а саме набуття такими суб'єктами господарювання статусу платника єдиного податку четвертої групи [1].

Для вказаної категорії платників податків, об'єктом оподаткування є площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення, а саме сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень), що перебуває у їхній власності чи користуванні, а базою оподаткування є нормативна грошова оцінка 1 гектара таких сільськогосподарських угідь.

Відповідно до п.293.9 ст. 293 Податкового кодексу України (надалі – ПК України) передбачено, що для платників єдиного податку четвертої групи розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та становить (у відсотках бази оподаткування):

для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, а також

сільськогосподарських угідь, що перебувають в умовах закритого ґрунту) - 0,95;

для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, - 0,57 [2].

Із змісту наведеної вище норми вбачається, що розмір ставки єдиного податку четвертої групи з одного гектара ріллі, сіножатей і пасовищ становить 0,95 % від нормативно грошової оцінки, крім ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, де розмір ставки податку становить 0,57 %.

Відмінність у розмірах ставки податку пояснюється тим, що сільськогосподарські угіддя, які розташовані у гірських зонах та на поліських територіях є гіршої якості, відповідно показники врожайності там нижчі, тому і розмір ставки податку на такі земельні ділянки є відносно меншим, що підтверджує відповідність застосування такої ставки одному із принципів податкового законодавства України, а саме: соціальній справедливості.

Статтею 38^{1} ПК України визначено порядок адміністрування мінімального податкового зобов'язання.

Мінімальне податкове зобов'язання на землю - це мінімальне зобов'язання зі сплати податків, яке необхідно сплатити за користування (оренда, суборенда, емфітевзис, постійне користування) або володіння земельною ділянкою віднесеною до сільськогосподарських угідь [3].

Згідно п.297^{-1}.5 ст. 297^{-1} ПК України визначено, що для платників єдиного податку четвертої групи (юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України "Про фермерське господарство") різниця між сумою загального мінімального податкового зобов'язання та загальною сумою сплачених податків, зборів, платежів та витрат на оренду земельних ділянок обчислюється шляхом віднімання від загального мінімального податкового зобов'язання загальної суми сплачених протягом податкового (звітного) року податків, зборів, платежів та витрат на оренду земельних ділянок.

До суми сплачених податків, зборів, платежів та витрат на оренду земельних ділянок відносяться:

– єдиний податок; податок на прибуток підприємств (у разі переходу в податковому (звітному) році на спрощену систему оподаткування із загальної);

– податок на доходи фізичних осіб та військовий збір з доходів (чистого оподаткованого доходу) від продажу (реалізації) власної сільськогосподарської продукції (у разі переходу в податковому (звітному) році на спрощену систему оподаткування із загальної);

– податок на доходи фізичних осіб та військовий збір з доходів фізичних осіб, які перебувають з платником податку у трудових або цивільно-правових відносинах (крім доходів, сплачених за придбання товарів у фізичних осіб), з доходів за договорами оренди, суборенди, емфітевзису земельних ділянок сільськогосподарського призначення;

– земельний податок за земельні ділянки, віднесені до сільськогосподарських угідь, які використовуються такими платниками для здійснення підприємницької діяльності (у разі переходу в податковому (звітному) році на спрощену систему оподаткування із загальної);

– рентна плата за спеціальне використання води (у разі її сплати);

– 20 відсотків витрат на сплату орендної плати за віднесені до сільськогосподарських угідь земельні ділянки, орендодавцями яких є юридичні особи, та/або які перебувають у державній чи комунальній власності [2].

Отже, мінімальне податкове зобов'язання позиціонується не як самостійний податок, а як мінімальний показник розміру податкового зобов'язання з таких податків, як: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок другої – четвертої груп [4].

Пунктом $297^{-1}.7$ ст. 297^{-1} ПК України передбачено, що при позитивному значенні різниці між сумою загального мінімального податкового зобов'язання та загальною сумою сплачених податків, зборів, платежів та витрат на оренду земельних ділянок платник єдиного податку четвертої групи зобов'язаний збільшити визначену в податковій декларації за наступний за звітним податковий (звітний) рік суму єдиного податку, що підлягає сплаті до бюджету, на суму такого позитивного значення [2].

Тобто, вказаними вище нормами податкового законодавства України прямо визначено, що сільськогосподарські товаровиробники – платники єдиного податку четвертої групи повинні перераховувати до бюджету не всю суму загального мінімального податкового

зобов'язання, а зменшену на сплачені податки, збори, платежі та витрати на оренду земельних ділянок.

01.12.2024 року набрав чинності пункт 74 підрозділу 10 розділу XX ПК України, яким установлено, що при визначенні мінімального податкового зобов'язання у період з 1 січня 2024 року по 31 грудня року, у якому буде припинено або скасовано воєнний стан, введений Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, сума мінімального податкового зобов'язання, визначена відповідно до підпунктів 38-1.1.1 і 38-1.1.2 статті 38-1 цього Кодексу, не може становити менше 700 гривень з 1 гектара, а для земельних ділянок, у площі яких частка ріллі становить не менше 50 відсотків, - 1400 гривень з 1 гектара [2].

Внаслідок набрання чинності пунктом 74 підрозділу 10 розділу XX ПК України, законодавець фактично встановив однакову ставку мінімального податкового зобов'язання для такої категорії сільськогосподарських угідь як рілля, незважаючи на те, що пункт 293.9 ст. 293 Кодексу передбачає пільговий розмір ставки єдиного податку 0,57% для тих платників, земельні ділянки яких розташовані у гірських зонах та на поліських територіях.

Тобто, тепер всі платники єдиного податку четвертої групи у власності чи користуванні який перебуває рілля, зобов'язані будуть сплачувати мінімальне податкове зобов'язання в однаковому розмірі, при цьому, незалежно від якості ріллі й незалежно від того де знаходиться така земельна ділянка, що є неправильним і дискримінаційним по відношенню до тих платників податків, земельні ділянки (рілля) яких, розташовані у гірських зонах та на поліських територіях.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, слід зауважити, що задля відновлення застосування окремими платниками єдиного податку четвертої групи пільгової ставки сплати зазначеного податку, необхідно внести зміни до ПК України, якими передбачити, що п. 74 підрозділу 10 розділу XX даного Кодексу, не застосовується до платників податків, земельні ділянки (рілля) яких, розташовані у гірських зонах та на поліських територіях.

Список використаних джерел:

1. Жмудінський В.П. Сучасні питання удосконалення механізму справляння єдиного податку з сільськогосподарських товаровиробників. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2017. № 1 (13). С. 312-318.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011., № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 556. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 29.01.2025 р.).
3. Удовенко Ю.О. Мінімальне податкове зобов'язання щодо земельної ділянки в умовах воєнного стану. *Правничі студії імені Василя Івановича Синайського: проблеми функціонування юридичних осіб приватного права в умовах воєнного стану*: зб. матеріалів круглого столу, 25 квітня 2023 р. 2023. С. 44-47.
4. Стрілець І.Ю. Мінімальне податкове зобов'язання в аграрному секторі України та особливості його застосування в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2024. № 11. С. 1-6.

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Романовська Дар'я Вячеславівна
здобувачка вищої освіти факультету фінансів
Київський національний університет ім. Вадима Петровича Гетьмана, Україна

Вступ. Економічна нестабільність стала невід'ємною частиною сучасного світу, що зумовлено низкою глобальних і локальних факторів, серед яких фінансові кризи, політичні трансформації, пандемії, військові конфлікти та технологічні зрушення. В таких умовах перед інвесторами постає складне завдання – збереження та примноження капіталу в умовах високої невизначеності. Вирішальну роль у цьому процесі відіграє розробка ефективних стратегій управління інвестиційним портфелем, які дозволяють мінімізувати ризики, адаптуватися до змін ринкового середовища та забезпечити стабільність фінансових показників. Саме пошук оптимальних підходів до управління активами у кризові періоди є актуальним напрямом дослідження фінансових ринків.

Актуальність. Економічна нестабільність, спричинена непередбачуваними коливаннями ринку, глобальними кризовими явищами та нестійкістю фінансових систем, потребує впровадження дієвих стратегій управління інвестиціями. Оптимальне управління портфелем сприяє зниженню ризиків, забезпечує стійкість активів та дозволяє адаптуватися до мінливих умов ринку.

Мета дослідження. Визначити ключові підходи та стратегії, що дозволяють ефективно управляти інвестиційним портфелем у періоди економічної нестабільності, зменшувати потенційні втрати та підвищувати дохідність інвестицій.

Основні стратегії управління інвестиційним портфелем

1. Диверсифікація активів

Диверсифікація є однією з основних стратегій управління ризиками в інвестиційному портфелі. Вона дозволяє знизити вплив окремих негативних факторів на загальну дохідність активів, розподіляючи кошти між різними ринками, галузями та класами активів. Основні види диверсифікації:

– *Галузева диверсифікація* – передбачає розподіл інвестицій між компаніями, що працюють у різних секторах економіки. Це дозволяє зменшити залежність від коливань окремої галузі. Наприклад, якщо фінансовий сектор зазнає спаду, інвестор може отримати прибуток із вкладень у сектори, що залишаються стабільними, такі як охорона здоров'я або інформаційні технології.

– *Географічна диверсифікація* – включає інвестування в активи, розташовані в різних країнах і регіонах. Це дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з політичними кризами, економічною нестабільністю або змінами в законодавстві конкретної країни. Наприклад, під час кризи в одній країні інвестор може отримати прибуток із вкладень у регіони, які демонструють зростання.

– *Класова диверсифікація* – передбачає розподіл капіталу між різними типами активів, такими як акції, облігації, нерухомість, дорогоцінні метали та криптовалюти. Це дозволяє збалансувати ризики: у періоди падіння фондового ринку облігації та золото можуть слугувати стабільними активами, які допомагають зберегти капітал.

2. Хеджування ризиків

Хеджування є важливою стратегією управління інвестиційним портфелем, яка спрямована на мінімізацію можливих збитків за рахунок використання фінансових інструментів, що допомагають захиститися від несприятливих ринкових змін. Основні методи хеджування включають:

– Використання деривативів – ф'ючерси, опціони та свопи дозволяють інвесторам зафіксувати ціну активів або захиститися від коливань курсів валют, ставок чи вартості цінних паперів.

– Інвестування у захисні активи – золото, державні облігації та інші низьковолатильні активи можуть слугувати «безпечним притулком» під час кризових періодів.

– Стратегії парного трейдингу – інвестори можуть одночасно купувати один актив та продавати інший, що має подібну динаміку, для зниження ризику падіння одного з них.

– Валютне хеджування – використання валютних форвардів та опціонів допомагає компаніям та інвесторам уникати втрат через коливання валютних курсів.

Ефективне хеджування дозволяє інвесторам зменшити потенційні втрати у нестабільних умовах, забезпечуючи більшу стабільність портфеля навіть за різких ринкових коливань.

3. Контроль ліквідності

Ліквідність портфеля відіграє вирішальну роль у кризові періоди, оскільки вона забезпечує швидкий доступ до капіталу та дозволяє інвестору оперативно реагувати на зміни ринкової ситуації. Контроль ліквідності допомагає уникнути ситуацій, коли активи стають неліквідними та їх неможливо реалізувати без значних втрат. Основні методи контролю ліквідності включають:

– *Збільшення частки грошових активів* – У періоди економічної нестабільності доцільно мати частину портфеля у вигляді ліквідних грошових активів, таких як депозити, кошти на рахунках або короткострокові облігації. Це забезпечує швидкий доступ до фінансових ресурсів для реагування на несподівані ринкові зміни або використання можливостей для вигідного інвестування.

– *Вкладення у легко реалізовані активи (ETF, ліквідні акції)* – Інвестування у біржові фонди (ETF) та акції великих компаній із високою ліквідністю дозволяє швидко продати активи за ринковою ціною без значних втрат. ETF є особливо зручним інструментом, оскільки вони надають диверсифіковану експозицію до ринку та можуть бути легко конвертовані у грошові кошти.

– *Скорочення позицій у високоризикових і низьколіквідних паперах* – У кризові періоди варто уникати вкладень у активи з високою волатильністю та низькою ліквідністю, такі як акції малих компаній, венчурні інвестиції або складні фінансові інструменти. Це дозволяє уникнути ризику втрати капіталу через різке зниження вартості активів та труднощі з їх продажем у несприятливих ринкових умовах.

4. Динамічне управління портфелем

Динамічне управління портфелем є необхідною стратегією для адаптації до змін у макроекономічному середовищі та фінансових ринках. Регулярний моніторинг і коригування портфеля дозволяють знижувати ризики та максимізувати прибутковість інвестицій. Основні методи включають:

– *Регулярне коригування пропорцій активів відповідно до макроекономічних умов* – Періодичний аналіз ринку та економічних індикаторів дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо зміни структури портфеля. Наприклад, під час економічного зростання можна збільшувати частку акцій, тоді як у період рецесії доцільно зосередитися на більш захищених активах, таких як облігації чи золото.

– *Використання тактичного управління портфелем* – Це підхід, що передбачає активне управління активами залежно від поточних ринкових умов. Він може включати:

- Перерозподіл інвестицій між секторами залежно від прогнозованої ефективності.
- Вихід з ризикованих ринків у періоди високої волатильності або нестабільності.
- Збільшення частки ліквідних активів для забезпечення швидкого доступу до капіталу в умовах кризових ситуацій.

– *Адаптивне балансування портфеля* – Використання моделей прогнозування та сучасних алгоритмів аналізу даних допомагає автоматизувати процес зміни структури активів у портфелі, забезпечуючи гнучкість управління.

5. Використання фундаментального та технічного аналізу

Фундаментальний і технічний аналіз є двома основними підходами до оцінки фінансових ринків та прийняття рішень щодо інвестування. Їхнє поєднання дозволяє інвесторам отримати більш повну картину ринкових умов та ефективніше прогнозувати майбутні рухи активів.

Фундаментальний аналіз – це метод оцінки фінансових активів, заснований на вивченні макроекономічних показників, фінансових звітів компаній, галузевих тенденцій та інших факторів, що можуть впливати на їхню вартість. Основні аспекти фундаментального аналізу включають:

– Аналіз фінансової звітності компаній (баланс, звіт про прибутки і збитки, звіт про рух грошових коштів).

– Оцінку рентабельності та фінансової стабільності компаній.

– Вивчення макроекономічних факторів, таких як рівень інфляції, процентні ставки, валютні курси та темпи економічного зростання.

– Оцінку конкурентного середовища та перспектив розвитку галузі.

Технічний аналіз – це підхід, що базується на вивченні історичних даних про ціну та обсяги торгів фінансових активів для прогнозування майбутніх рухів ринку. Він ґрунтується на припущенні, що ринок має певні закономірності, які можна використовувати для ухвалення інвестиційних рішень. Основні інструменти технічного аналізу включають:

– Аналіз графіків цін (свічкові, лінійні, барові графіки).

– Використання технічних індикаторів (ковзаючі середні, MACD, RSI, стохастичний осцилятор).

– Ідентифікацію трендів та рівнів підтримки й опору.

– Визначення точок входу та виходу з ринку на основі патернів поведінки цін.

Поєднання фундаментального та технічного аналізу дозволяє інвесторам отримати повноцінне уявлення про ринок, враховуючи як макроекономічні фактори, так і поточні тенденції у зміні вартості активів. Фундаментальний аналіз дає можливість оцінити внутрішню вартість активу, тоді як технічний аналіз допомагає визначити оптимальні моменти для купівлі або продажу активів.

Висновок. Ефективне управління інвестиційним портфелем в умовах економічної нестабільності є важливим завданням для інвесторів, яке потребує застосування комплексного підходу. Використання стратегій диверсифікації активів, хеджування ризиків, контролю ліквідності, динамічного управління портфелем та аналізу ринку дозволяє мінімізувати негативні впливи макроекономічних факторів та підвищити стабільність фінансових результатів.

Диверсифікація активів дозволяє розподілити ризики між різними класами активів, регіонами та секторами економіки, що зменшує вплив кризових явищ на портфель. Хеджування ризиків забезпечує додатковий захист капіталу за допомогою фінансових інструментів, таких як деривативи та захисні активи. Контроль ліквідності гарантує можливість швидкого доступу до капіталу та уникнення втрат, пов’язаних із низькою ліквідністю ринку. Динамічне управління портфелем дозволяє адаптувати його структуру відповідно до змін ринкової ситуації, а поєднання фундаментального та технічного аналізу сприяє ухваленню обґрунтованих інвестиційних рішень.

Застосування зазначених стратегій дозволяє інвесторам ефективно управляти портфелем навіть у нестабільних економічних умовах, забезпечуючи збереження капіталу та його поступове зростання. Важливим фактором успішності є постійний моніторинг ринку, гнучкість у прийнятті рішень та врахування актуальних макроекономічних тенденцій. Подальші дослідження у цій сфері можуть сприяти розробці нових методик і підходів, які допоможуть підвищити ефективність управління інвестиціями в умовах невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Аналіз інвестиційного портфеля банків України та стратегія управління ним паперів. [Електронний ресурс] - Режим доступу :

https://www.researchgate.net/publication/342177022_ANALIZ_INVESTICIJNOGO_PORTFELA_BANKIV_UKRAINI_TA_STRATEGIA_UPRAVLINNA_NIM
2. Міжнародна практика інвестиційної діяльності в період макроекономічної нестабільності. [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/386002520_International_practice_of_investment_activities_during_the_period_of_macroeconomic_instability
3. Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств. [Електронний ресурс] - Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/287782133_Upravlinna_investicijnou_dialnistu_promislovih_pidpriemstv

АМОРТИЗАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ІНШОЇ НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П. Л.
д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут», Україна

Щоб здійснювати масове виробництво продукції в сучасних економічних умовах підприємства повинні застосовувати необоротні активи.

Необоротні активи – це активи, якими підприємство може користуватись більше ніж один раз у виробничому процесі, і які можуть перебувати в експлуатації (обороті) понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік).

Вартість необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації) включається у витрати за допомогою амортизації. Щоб її розрахувати приміняють різні методи. Одним із таких методів може бути метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності.

Неопераційна діяльність формується із фінансової, інвестиційної та іншої неопераційної діяльності підприємства.

Неопераційна діяльність поділяється на основну неопераційну і іншу неопераційну діяльність.

Основна неопераційна діяльність класифікується на фінансову і інвестиційну діяльність.

Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Інвестиційна діяльність – діяльність з придбання та реалізації тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей).

Інша неопераційна діяльність – господарська діяльність підприємства, яка не пов’язана з операційною, фінансової чи інвестиційною діяльністю [1].

Згідно з НП(С)БО 15 “Дохід” до складу інших доходів (тобто доходів від іншої неопераційної діяльності), зокрема, включаються дохід від

реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства [2].

Для обліку доходів від іншої неопераційної діяльності (інших доходів) призначено рахунок 74 "Інші доходи". До нього відкривають такі субрахунки:

740 "Дохід від зміни вартості фінансових інструментів";

741 "Дохід від реалізації фінансових інвестицій";

742 "Дохід від відновлення корисності активів";

744 "Дохід від неопераційної курсової різниці";

745 "Дохід від безоплатно одержаних активів";

746 "Інші доходи" [3; 4].

Відповідно до НП(С)БО 16 "Витрати" інші витрати (або витрати від іншої неопераційної діяльності) включають витрати, які виникають під час діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [5].

Витрати від іншої неопераційної діяльності (інші витрати) відображають на рахунку 97 "Інші витрати".

До нього передбачені такі субрахунки:

970 "Витрати від зміни вартості фінансових інструментів";

971 "Собівартість реалізованих фінансових інвестицій";

972 "Втрати від зменшення корисності активів";

974 "Втрати від неопераційних курсових різниць";

975 "Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій";

976 "Списання необоротних активів";

977 "Інші витрати діяльності" [3; 4].

Фінансові результати діяльності підприємства обліковують на рахунку 79 "Фінансові результати".

За кредитом рахунку 79 узагальнюються суми в порядку закриття рахунків з обліку доходів, за дебетом – суми в порядку закриття рахунків з обліку витрат, також належна сума нарахованого податку на прибуток.

Прибуток (збиток) від іншої діяльності (тобто від іншої неопераційної діяльності) підприємства визначається на субрахунку 793 "Результат іншої діяльності". За кредитом рахунку відображається списання суми в порядку закриття рахунків обліку доходів від інвестиційної та іншої діяльності підприємства, за дебетом – списання витрат з рахунку 97 "Інші витрати".

Облік витрат з податку на прибуток ведеться на рахунку 98 “Податок на прибуток”. За дебетом рахунку узагальнюються нараховані суми податку на прибуток, а за кредитом – вони включаються до фінансових результатів на рахунок 79 “Фінансові результати” [3; 4].

При амортизації необоротних активів можна застосовувати різні методи, які сформовані відповідно до видів податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності, як-то на основі: 1) податку на прибуток від зміни вартості фінансових інструментів; 2) податку на прибуток від реалізації фінансових інвестицій; 3) податку на прибуток від відновлення корисності активів; 4) податку на прибуток від неопераційної курсової різниці; 5) податку на прибуток від безоплатно одержаних активів; 6) інших податків на прибуток від неопераційної діяльності тощо.

Розрахунок податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності в бухгалтерському обліку окремо не здійснюється. Його підприємство може обчислювати самостійно, зокрема визначаючи його частку в структурі загальної суми витрат з податку на прибуток.

Податок на прибуток від іншої неопераційної діяльності нараховують за ставкою 18 % від прибутку з іншої неопераційної діяльності.

Порядок обчислення та сплати податку на прибуток підприємств регламентується Податковим кодексом України [6], а методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов’язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності встановлюються НП(С)БО 17 “Податок на прибуток” [7].

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) податок на прибуток від іншої неопераційної діяльності знаходиться у статті “Витрати (дохід) з податку на прибуток” (код рядка 2300) у складі податку на прибуток підприємства [8].

Річну суму амортизації за методом на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності прораховують множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю) на коефіцієнт амортизації, який обраховують діленням податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності за відповідні періоди на плановий обсяг податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності за увесь період.

Прибуток (збиток) від іншої неопераційної діяльності підприємства розраховується за формулою:

П(З)ІНД = ДІНД – ВІНД,

де: П(З)ІНД – прибуток (збиток) від іншої неопераційної діяльності; ДІНД – доходи від іншої неопераційної діяльності; ВІНД – витрати від іншої неопераційної діяльності.

Обрахунок податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності здійснюється за формулою:

ППІНД = ПІНД х 18%,

де: ППІНД – податок на прибуток від іншої неопераційної діяльності; ПІНД – прибуток від іншої неопераційної діяльності; 18% – ставка податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності.

Амортизацію необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності вираховують за наступними формулами:

СА = (ПВ – ЛВ) х КА,

де: СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

КА = ОППІНД : ПОППІНД,

де: ОППІНД – плановий або фактичний обсяг податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності за окремі періоди; ПОППІНД – плановий обсяг податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності за увесь період.

Обрахунок методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності можна здійснювати також за іншим варіантом:

СА = ОППІНД х КА;

КА = (ПВ – ЛВ) : ПОППІНД.

Вирахування амортизації необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності можна робити двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

За допомогою прикладу обчислимо амортизацію необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 158000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 12 років, ліквідаційна вартість – 1000 грн. Отже, вартість, що амортизується, становить 157000 грн (158000 – 1000 = 157000).

На протязі терміну функціонування необоротних активів очікується сплатити 795000 грн податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності, у т. ч.: у 1-му році – 117000 грн, у 2-му році – 103000 грн, у 3-му році – 96000 грн, у 4-му році – 84000 грн, у 5-му році – 80000 грн, у 6-му році – 78000 грн, у 7-му році – 64000 грн, у 8-му році – 57000 грн, у 9-му році – 42000 грн, у 10-му році – 31000 грн, у 11-му році – 25000 грн, у 12-му році – 18000 грн.

Обчислимо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,1472 (117000 : 795000 = 0,1472), за 2-й рік – 0,1296 (103000 : 795000 = 0,1296), за 3-й рік – 0,1208 (96000 : 795000 = 0,1208), за 4-й рік – 0,1057 (84000 : 795000 = 0,1057), за 5-й рік – 0,1006 (80000 : 795000 = 0,1006), за 6-й рік – 0,0981 (78000 : 795000 = 0,0981), за 7-й рік – 0,0805 (64000 : 795000 = 0,0805), за 8-й рік – 0,0717 (57000 : 795000 = 0,0717), за 9-й рік – 0,0528 (42000 : 795000 = 0,0528), за 10-й рік – 0,0390 (31000 : 795000 = 0,0390), за 11-й рік – 0,0314 (25000 : 795000 = 0,0314), за 12-й рік – 0,0226 (18000 : 795000 = 0,0226).

Особливості визначення 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності (1-й спосіб – від первісної (початкової) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від іншої неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	157000	117000	0,1472	23110
2	157000	103000	0,1296	20347
3	157000	96000	0,1208	18966
4	157000	84000	0,1057	16594
5	157000	80000	0,1006	15794
6	157000	78000	0,0981	15402

Продовження табл. 1

7	157000	64000	0,0805	12639
8	157000	57000	0,0717	11257
9	157000	42000	0,0528	8290
10	157000	31000	0,0390	6123
11	157000	25000	0,0314	4930
12	157000	18000	0,0226	3548
x	Разом	795000	1	157000

[авторська розробка]

На основі даних таблиці 1 можна зробити висновок, що використання 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності дає можливість повністю замортизувати вартість необоротних активів протягом строку їх корисної експлуатації.

В таблиці 2 наведено розрахунок 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності.

Таблиця 2

Розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності (2-й спосіб – від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від іншої неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	157000	117000	0,1472	23110
2	133890	103000	0,1296	17352
3	116538	96000	0,1208	14078
4	102460	84000	0,1057	10830
5	91630	80000	0,1006	9218
6	82412	78000	0,0981	8085
7	74327	64000	0,0805	5983
8	68344	57000	0,0717	4900
9	63444	42000	0,0528	3350
10	60094	31000	0,0390	2344
11	57750	25000	0,0314	1813
12	55937	18000	0,0226	55937
x	Разом	795000	1	157000

[авторська розробка]

Як можна пересвідчись із таблиці 2, при застосуванні 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності, в останньому році буде значна сума залишку, яка не розподіляється відповідно до коефіцієнту амортизації, а записується у витрати періоду (55937 грн).

Висновки. Обчислювати амортизацію необоротних активів можна за методом на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності.

Інша неопераційна діяльність – це діяльність підприємства (крім фінансової і інвестиційної діяльності), яка не пов'язана з виробництвом або реалізацією основної продукції (товарів) та послуг [1].

Розрахунок податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності здійснюється за ставкою 18 % від прибутку з іншої неопераційної діяльності.

Відповідно до видів податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності можна застосовувати окремі методи амортизації необоротних активів, наприклад на основі: 1) податку на прибуток від зміни вартості фінансових інструментів; 2) податку на прибуток від реалізації фінансових інвестицій; 3) податку на прибуток від відновлення корисності активів; 4) податку на прибуток від неопераційної курсової різниці; 5) податку на прибуток від безоплатно одержаних активів; 6) інших податків на прибуток від неопераційної діяльності і т. п.

При обрахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності можна застосовувати два способи: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Використання 2-х способів розрахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої неопераційної діяльності забезпечує різні річні суми амортизації по роках. Це пов'язано з тим, що при 1-му способі амортизація необоротних активів кожного року протягом строку їх корисного використання (експлуатації) розраховується із однакової (первісної, початкової) суми, а при 2-му способі – із різних (залишкової, балансової, поточної) сум.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: (Наказ Міністерства фінансів України). Наказ № 73. (2013). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text.
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text.
6. Податковий кодекс України (Закон України). № 2755-VI. (2010). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” (Наказ Міністерства фінансів України). № 353. (2000). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text.
8. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЕКОЛОГІЧНІСТЬ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ЧИННИК ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Страшинський Володимир
аспірант
Національний університет харчових технологій, Україна

Шеремет Олег Олексійович
д-р. екон. наук, доцент
Національний університет харчових технологій, Україна

У міру того, як споживачі стають більш екологічно свідомими, харчова промисловість постає перед важливістю сталого розвитку для підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Екологічність – це вже не просто тренд, а один з вирішальних факторів, що можуть сформувати репутацію бренду, лояльність споживачів і забезпечити успіх на ринку. Зі зростанням занепокоєння щодо зміни клімату, виснаження ресурсів і забруднення навколишнього середовища, підприємства харчової промисловості, які надають пріоритет екологічним практикам та ініціативам, отримують конкурентну перевагу на ринку.

За прогнозними даними компаній, що досліджують споживчі ринки, протягом наступних 10 років обсяг світового ринку органічної харчової продукції зросте майже втричі з 228 млрд дол. США у 2024 році до 658 млрд дол. США у 2034 році (Рис. 1).

При цьому сукупний середньорічний темп зростання ринку органічної харчової продукції становитиме близько 11 %, в той час як загальний ринок харчової продукції зростатиме повільнішими темпами – близько 5-6 % на рік, що свідчить про потенційне зростання частки органічної продукції в загальному обсязі [3][4].

Це відбувається внаслідок того, що протягом останніх років споживачі все більше схиляються до вибору харчових продуктів, які сприймаються як екологічно чисті. Від органічного землеробства та

сертифікації до зменшення викидів вуглекислого газу та мінімального пакування, споживачі активно шукають харчові продукти, які відповідають їхнім цінностям сталого розвитку та захисту навколишнього середовища.

Рис. 1. **Прогнозована динаміка ринку органічної харчової продукції, млрд дол. США [5]**

Ця зміна в поведінці споживачів особливо помітна серед молодих поколінь, які більш схильні підтримувати бренди, які демонструють відданість зменшенню свого негативного впливу на навколишнє середовище, а також більш забезпечених верств населення. Зі зростанням екологічної обізнаності покупців ті підприємства, які не в змозі адаптуватися до цих нових уподобань, ризикують втратити власну частку ринку, що стає все більш конкурентним.

Одним із головних аргументів на користь вибору органічної їжі є також потенціал для підвищення її поживної цінності. Деякі дослідження показують, що органічні фрукти та овочі часто містять більш високий рівень певних поживних речовин, таких як антиоксиданти та вітаміни. Органічна їжа також не містить синтетичних пестицидів і добрив, які пов'язані з різними проблемами здоров'я. Крім того, органічні м'ясні та молочні продукти виробляються без використання антибіотиків і гормонів росту, які можуть сприяти стійкості до антибіотиків та іншим проблемам зі здоров'ям.

З розвитком інформаційних та маркетингових технологій споживачі отримують або принаймні можуть знайти вичерпну інформацію з

приводу продукції яку вони купують, в тому числі завдяки зусиллям самих виробників, зацікавлених в найкращому сприйнятті та підкресленні конкурентних переваг власних товарів. Для цього також можуть використовуватись такі позначення на етикетках, як “органічний”, “вирощений на місцевому рівні”, “без викидів вуглецю” або “нуль відходів”.

Вплив виробництва продуктів харчування на навколишнє середовище є значним. Сільське господарство, тваринництво та виробництво продуктів харчування сприяють вирубці лісів, викидам парникових газів і забрудненню води. Таким чином, підприємства, які впроваджують екологічні методи у свою діяльність, чи то шляхом відповідального пошуку інгредієнтів, зменшення споживання енергії чи мінімізації відходів, можуть привабити зростаючий сегмент екологічно свідомих споживачів.

Для харчових брендів екологічність та сталий розвиток — це стратегічне рішення, яке може виділити їх серед конкурентів. Дотримуючись екологічно чистих методів, компанії можуть створити відповідну пропозицію, яка резонує зі зміною вподобань споживачів.

Однією з конкурентних переваг екологічної харчової продукції є формування лояльності до бренду: компанії, які відповідально ставляться до навколишнього середовища, як правило, краще сприймаються споживачами. Покупці з більшою ймовірністю залишатимуться лояльними до брендів, які відповідають їхнім особистим цінностям, а хороші відгуки можуть поширити повідомлення про дії компанії задля сталого розвитку. Створення репутації екологічно чистого бренду може збільшити утримання клієнтів і продажі в довгостроковій перспективі.

Глобальний попит на екологічно чисті харчові продукти призвів до зростання нішевих ринків. Наприклад, популярність рослинних дієт, які, як вважається, мають менший вплив на навколишнє середовище, розширила можливості для компаній, що пропонують рослинні альтернативи. Прийнявши екологічність харчової продукції та сталий розвиток як стратегічну ціль підприємства, компанії можуть вийти на ці нові ринки та обслуговувати ширше коло споживачів.

Екологічність також дозволяє підвищувати операційну ефективність і економити кошти. Наприклад, зменшення споживання енергії, мінімізація харчових відходів і оптимізація упаковки можуть

знизити витрати на виробництво. Ці заощаджені кошти можуть бути спрямовані на досягнення більш конкурентоспроможних цін або реінвестовані в подальші зусилля щодо сталого розвитку.

Технології та інновації також відіграють важливу роль у забезпеченні екологічної стійкості харчових продуктів. Прогрес у сільськогосподарській практиці, відновлюваних джерелах енергії, технології пакування та поводженні з відходами дозволили харчовим компаніям зменшити свій негативний вплив на навколишнє середовище, зберігаючи при цьому якість і доступність продукції.

Наприклад, технології точного землеробства дозволяють фермерам ефективніше використовувати ресурси, що призводить до зменшення використання води та добрив. Компанії також вивчають м'ясо, вирощене в лабораторії, як більш стійку альтернативу традиційному тваринництву, яке має значний негативний вплив на навколишнє середовище. Крім того, пакувальні матеріали, що піддаються біологічному розкладанню та переробці, з'являються як альтернатива одноразовому пластику, допомагаючи зменшити кількість відходів у харчовій промисловості.

Екологічність харчової продукції також допомагає відповідати нормативним вимогам і зменшує ризики. Уряди в усьому світі запроваджують суворіші екологічні норми, такі як цілі щодо скорочення викидів вуглецю, зменшення відходів і практики сталого ведення сільського господарства. Завчасно прийнявши екологічні стратегії, харчові компанії можуть випередити нормативні зміни та уникнути потенційних штрафів або шкоди репутації [6].

В Україні у 2019 році був прийнятий Закон "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року". В ньому до стратегічних цілей та завдань державної екологічної політики серед інших відносять:

– поліпшення екологічних характеристик продукції, у тому числі на основі міжнародних систем сертифікації та маркування;

– поступового обмеження використання окремих виробів з пластику у харчовій промисловості;

– забезпечення та сприяння використанню сучасних пестицидів та агрохімікатів з мінімальним негативним впливом на флору, фауну та здоров'я людини [1].

Загалом завдяки вигідному географічному розташуванню України, родючим ґрунтам та сприятливим кліматичним умовам вітчизняні виробники мають відмінну органічну сільськогосподарську продукцію для харчової промисловості. Її також експортують до країн Європейського Союзу, за даними якого Україна протягом останніх років входила до топ 5 країн експортерів органічної харчової продукції у натуральному вираженні.

Проте внаслідок російської збройної агресії проти України у 2023 році порівняно з попереднім експорт органічної харчової продукції скоротився майже на 21 %, з 219 тис. тонн до 174 тис. тонн. Зменшення обсягів експорту органічної продукції відбувалось по всім категоріям окрім соєвих бобів та фруктів.

Таблиця 1

Структура експорту сільськогосподарської продукції України до країн Європейського Союзу у 2022-2023 рр., тис. т

Найменування продуктової категорії	2022	2023	темп росту, %
Зернові культури крім пшениці та рису	93.1	66.3	-28.8
Соєві боби	30.7	39.1	27.5
Фрукти свіжі або сушені крім цитрусових та тропічних фруктів	16.2	17.2	5.7
Насіння олійних культур крім сої	20.4	14.1	-30.8
Макуха	13.7	11.7	-14.8
Пшениця	20.8	11.0	-47.1
Рослинні олії крім пальмової та оливкової	8.2	4.0	-51.8
Фруктові соки	5.0	3.0	-39.8
Борошно та інші продукти	3.0	2.7	-11.3
Тропічні фрукти свіжі або сушені; горіхи та спеції	2.9	2.1	-29.0
Овочі свіжі охолоджені та сушені	2.7	1.2	-55.8
Яйця і мед	0.68	0.64	-5.8
Всього	219.1	173.7	-20.7

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Таким чином, екологічність наразі є надзвичайно важливим фактором конкурентоспроможності харчових продуктів і цей тренд з часом ставатиме лише більш вираженим. Оскільки сталий розвиток стає пріоритетом як для споживачів, так і для більшості розвинених країн у цілому, харчові компанії, які інвестують у екологічність, матимуть кращі

позиції на ринку, підвищену лояльність клієнтів і довгостроковий успіх. Харчова промисловість повинна продовжувати впроваджувати інновації та адаптуватися, щоб задовольнити зростаючий попит на екологічно чисті продукти, одночасно зберігаючи планету для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року" від 28.02.2019 р. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text
2. EU imports of organic agri-food products. European Comission. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/3f8a9f29-8093-4d67-9a26-0655ef1f1cbb_en?filename=analytical-brief-4-eu-organic-imports_en.pdf&prefLang=el
3. Food Retail Market Outlook (2024 to 2034). Fact.MR. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.factmr.com/report/food-retail-market#:~:text=Food%20Retail%20Market%20Outlook%20(2024,by%20the%20end%20of%202034
4. Food – Worldwide. Statista Market Insights. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.statista.com/outlook/cmo/food/worldwide
5. Organic Food Market Size, Share and Trends 2024 to 2034. Precedence Research. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.precedenceresearch.com/organic-food-market
6. Аверчев О.В., Нікітенко М.П. Органічне виробництво в україні: сучасний стан та перспективи розвитку. - Таврійський науковий вісник № 136. Ч. 1. 2024 р. – с. 12-19.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Фесюн Дмитро Федорович
аспірант кафедри маркетингу та міжнародної логістики
Одеський національний економічний університет, Україна

Ефективність маркетингової діяльності підприємства значною мірою залежить від управлінських рішень керівництва в процесі реалізації управлінських завдань. Оптимізація системи маркетингового управління дозволяє підприємству підвищити результативність господарської діяльності, що виявляється у зростанні обсягу продажів, прибутковості та рентабельності. Наразі економічні системи розвиваються від простого збільшення ресурсів і активів до фази інноваційно-технологічного прогресу, що потребує ретельного обліку всіх важливих факторів, які впливають на динаміку та вартість економічного зростання. Серед таких факторів виділяється орієнтація на споживача, що сприяє розумінню споживчих вподобань і формуванню конкурентних переваг на ринку. Наукові джерела вказують, що показником розвитку економічної діяльності є економічний потенціал, зокрема, його складова — маркетинговий потенціал [1].

Вивчення структури, факторів, тенденцій розвитку, методів оцінки та застосування маркетингового потенціалу підприємства як ключового параметра і показника ефективності маркетингової діяльності стає дедалі важливішим науковим завданням. Проте, серед науковців і фахівців, як вітчизняних, так і зарубіжних, немає єдиного підходу до створення та функціонування системи маркетингового потенціалу. У різних дослідженнях можна зустріти різні моделі поняття «потенціал». Водночас важливо розрізняти такі категорії, як «економічний потенціал», «ділова активність підприємства» та «активи і ресурси розвитку». Ці поняття є ієрархічно взаємозалежними та логічно пов'язаними, відображаючи різні аспекти і ключові фактори розвитку компанії.

Для підвищення ефективності маркетингової діяльності підприємств, посилення їхньої ринкової орієнтованості та залучення додаткових інвестицій важливо оцінювати маркетинговий потенціал і забезпечувати його цілеспрямоване та своєчасне управління. Стратегію

управління маркетинговим потенціалом підприємства можна розглядати як новий підхід до довгострокового збалансованого координування діяльності компанії, що базується на маркетингових інструментах і спрямований на формування оптимальної моделі її функціонування. Управління маркетинговим потенціалом передбачає моделювання маркетингових можливостей підприємства на різні періоди діяльності з визначенням загальної мети, конкретних завдань та шляхів їх досягнення відповідно до наявних ресурсів. Цей процес опирається як на поставлені стратегічні цілі та завдання, так і на прогнози у різних сферах розвитку. Маркетинговий потенціал як цілісна система охоплює всі основні компоненти, необхідні для успішної роботи на ринку. Відсутність будь-якого з цих елементів знижує ефективність системи загалом.

Маркетинговий потенціал є важливою складовою загального потенціалу підприємства. У широкому розумінні — це сукупна здатність маркетингової системи підприємства забезпечувати його стійку конкурентоспроможність, а також економічну та соціальну привабливість продукції або послуг на ринку. Це досягається через планування і реалізацію ефективних маркетингових заходів у сферах вивчення попиту, товарної, цінової, комунікаційної та збутової політики, а також — організацію стратегічного планування та моніторингу поведінки товару, конкурентів і споживачів на ринку. Основна ідея маркетингового потенціалу полягає у максимальному використанні підприємством сучасних маркетингових рішень і підходів [2]. Регулярна кількісна оцінка цього потенціалу дозволяє виявити приховані можливості для зростання компанії та підвищити ефективність застосування сучасних економічних інструментів.

Формування маркетингового потенціалу підприємства має свої особливості, що визначаються як внутрішніми характеристиками компанії, так і зовнішніми ринковими умовами. Основні особливості цього процесу:

1. Орієнтація на споживача.

Основою маркетингового потенціалу є глибоке розуміння потреб, очікувань і переваг цільової аудиторії. Це включає детальне дослідження споживацької поведінки, аналіз демографічних, психографічних та поведінкових характеристик клієнтів, а також оцінку їхніх емоційних та раціональних мотивів при виборі продукції. Орієнтація на споживача

дозволяє підприємству розробляти та адаптувати продукти або послуги, які максимально відповідають запитам ринку, формуючи лояльність та довготривалі відносини.

2. Адаптивність до ринкових умов.

Сучасне ринкове середовище динамічне, постійно змінюється під впливом нових технологій, трендів і дій конкурентів. Тому здатність підприємства швидко реагувати на зміни ринку є важливою складовою маркетингового потенціалу. Це включає оперативне коригування маркетингової стратегії, запуск нових продуктів, зміну комунікаційної політики чи адаптацію до змін в потребах клієнтів. Такі заходи допомагають компанії утримувати позиції та залишатися конкурентоспроможною.

3. Комплексне використання маркетингових інструментів.

Ефективне формування маркетингового потенціалу вимагає використання повного спектра маркетингових інструментів, включаючи дослідження попиту, аналіз конкуренції, управління асортиментом, розробку цінової політики, комунікаційні стратегії, просування і канали дистрибуції. Кожен з цих інструментів відіграє свою роль, забезпечуючи цілісність та узгодженість маркетингових зусиль. Комплексний підхід дозволяє компанії створювати багатогранний образ бренду, який відповідає всім вимогам сучасного ринку.

4. Інноваційність і технологічність.

Важливою особливістю маркетингового потенціалу є впровадження новітніх технологій та інноваційних підходів, які підвищують ефективність маркетингових процесів. Використання CRM-систем для управління відносинами з клієнтами, аналітичних платформ для обробки великих обсягів даних, інструментів цифрового маркетингу для точного таргетингу та прогнозування дозволяє підвищити якість маркетингових рішень, адаптуючи їх до потреб ринку.

5. Стратегічний підхід.

Формування маркетингового потенціалу потребує розробки довгострокової стратегії, яка включає встановлення загальних цілей та завдань, орієнтованих на розвиток бренду та зміцнення позицій компанії на ринку. Стратегічний підхід дозволяє розробити чіткі плани дій та визначити пріоритетні напрямки, що дає можливість оптимально розподіляти ресурси. Це включає створення унікальної торговельної

пропозиції, яка виділяє бренд серед конкурентів і формує його конкурентні переваги.

6. Контроль і моніторинг результатів.

Регулярний контроль і оцінка ефективності маркетингових заходів є важливим елементом управління маркетинговим потенціалом. Це передбачає використання ключових показників ефективності (KPI), таких як рівень продажів, впізнаваність бренду, лояльність клієнтів та окупність інвестицій. Постійний моніторинг результатів дозволяє швидко виявляти недоліки, вносити необхідні корективи в стратегію та ефективніше використовувати ресурси підприємства.

7. Узгодженість з іншими напрямами бізнесу.

Маркетинговий потенціал формується у взаємодії з іншими підрозділами підприємства, такими як відділи продажів, виробництва, фінансів та обслуговування клієнтів. Узгоджена робота всіх структур забезпечує злагодженість дій, що сприяє посиленню маркетингової стратегії та досягненню загальних бізнес-цілей. Взаємодія з фінансовим відділом, наприклад, дозволяє краще планувати маркетинговий бюджет, а тісна співпраця з виробництвом забезпечує ефективне управління асортиментом і швидке впровадження змін у продукції.

8. Формування лояльності та брендової привабливості.

Формування довготривалих відносин зі споживачами, заснованих на довірі та задоволенні, є критичним елементом маркетингового потенціалу. Це включає створення емоційного зв'язку з клієнтами, підтримку високого рівня обслуговування, впровадження програм лояльності та постійне вдосконалення якості продуктів і послуг. Лояльність клієнтів дозволяє зменшити витрати на залучення нових покупців і створює стабільну клієнтську базу, яка підвищує довготривалу прибутковість.

Отже, формування маркетингового потенціалу — це комплексний і багатофакторний процес, який включає глибоке розуміння споживачів, адаптивність до змін, використання сучасних технологій та стратегічний підхід. Ефективно реалізований маркетинговий потенціал дозволяє підприємству не лише зберігати конкурентоспроможність, але й досягати нових ринкових висот, забезпечуючи довготривалий розвиток та успіх.

Список використаних джерел:

1. Іваненко В., Ковальчук О. Оцінка маркетингового потенціалу підприємства: компаративний аналіз наукових підходів. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування. 2019. № 1(87). С. 72-82.
2. Поліщук І. І., Коновал В. В., Середницька Л. П. Маркетинговий потенціал: стратегічні орієнтири розвитку: Монографія. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2019. – 284 с.

СЕКЦІЯ V.
МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

SPECIFICS OF THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC SUPPORT FOR SECURITY-ORIENTED MANAGEMENT OF COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE

Ahafonov Andrii
PhD student of the Faculty of Management
Mykolayiv National Agrarian University, Ukraine

Scientific advisor: Poltorak Anastasiia
Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Management and Marketing,
Mykolayiv National Agrarian University, Ukraine

The current state and specifics of the development of scientific support for security-oriented management of commercial banks in Ukraine indicate conceptual shortcomings. The complex banking system, which operates and evolves under conditions of global uncertainty and the influence of unconventional risks, lacks comprehensive methodological representation. Furthermore, there is no established methodological framework for addressing specific tasks related to the protection of commercial banks, ensuring security-oriented management, and substantiating key concepts.

Insufficient research has been conducted on such terms as "security-oriented management of a commercial bank," "bank security," and "corporate bank security." Moreover, there are no well-founded mechanisms or a comprehensive concept of security-oriented management of commercial banks under uncertainty, nor are there holistic threat assessments concerning corporate bank security.

We support the scientific position of O.I. Baranovskyi, who emphasized that the precise definition of key concepts determines the classification and identification of threats, the formation of an integrated system for ensuring the security status of banking institutions, and the justification of the role, functions, and tasks of various entities within this system [1, с. 7].

In O. Vasylchishyn's research, it is also emphasized that economic literature lacks a unified model for assessing the security status of banks and a common approach to defining the overall structure of banking security concepts [2, p.162].

A team of authors (Navis Sangetha J., Hema K., Pooja J., and Raghavasri K.) conducted a detailed examination of the critical role of security management in retail banking. They analyzed customer satisfaction with current security measures based on survey results and highlighted the necessity of integrating security management into the strategic frameworks of banks to ensure their long-term stability [3]. In our view, the results of this study should be used with caution, as the article employs a convenience sampling method, which is characterized by a low level of representativeness and may lead to biased conclusions. To ensure the scientific validity of research findings, a more representative sampling method, such as stratified or random sampling, should be used.

In their research, Z. Zhivko and S. Rodchenko proposed a value-based approach to defining the essence and principles of forming a financial security strategy for banks. They also introduced an integrated approach to assessing the financial security status of banks. The authors applied GAP analysis to identify strategic shortcomings in banking financial security and developed a system of strategies for ensuring financial security based on the level of protection of banks [4]. While the authors provide methodological foundations and suggest potential strategies, in our opinion, the study lacks concrete data from the banking sector to validate the effectiveness of the proposed methods.

L. Prymostka and O. Prymostka analyzed the essence of risk-oriented management, interpreting it as a scientific and methodological concept that involves identifying, assessing, and controlling risks at all levels of the bank. This approach aims to ensure the bank's stability, maximize its equity capital, meet customer needs, and maintain banking profitability. Additionally, the researchers substantiated a three-line defense system that effectively identifies, assesses, and mitigates risks [5]. Despite the study's strong scientific contributions, it does not sufficiently address new challenges in the financial sector, such as cyber threats, regulatory changes, or the impact of financial technologies on risk management.

The development of scientific support for security-oriented management of commercial banks in Ukraine remains conceptually underdeveloped, lacking a unified methodological framework and comprehensive threat assessment

mechanisms. Existing research highlights the need for precise definitions of key concepts, systematic approaches to security evaluation, and the integration of security management into strategic banking frameworks. While various studies propose risk-oriented management models and financial security strategies, they often lack empirical validation and fail to address emerging challenges such as cyber threats and regulatory shifts. Enhancing scientific support requires a more rigorous methodological foundation, broader empirical research, and the adaptation of global best practices to the specific conditions of Ukraine's banking sector.

References:

1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування.* 2006. № 1. С. 7-25. URL: https://eip.org.ua/docs/EP_06_1_07_uk.pdf (дата звернення: 15.01.2025).
2. Васильчишин О. Б. Аналіз наявних моделей оцінки фінансової безпеки банків і банківської системи і напрями їх удосконалення. Регіональна економіка. 2016. № 2. С.156-164.
3. Navis Sangeetha G., Hema K., Pooja G., Raghavisree K. A Study on Significance of Security Management in Retail Banking. *International Journal Of Scientific Research In Engineering And Management.* 2024. Vol. 8. Iss. 10. DOI: 10.55041/IJSREM37923.
4. Zhyvko Z., Rodchenko S. Development and Justification of Strategy for Ensuring Financial Security of Commercial Bank. *Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research* (ELER 2021). 2021. DOI: https://doi.org/10.2991/AEBMR.K.210320.002.
5. Prymostka L., Prymostka O. Risk-oriented management in the bank. *Financial and credit activity: problems of theory and practice.* 2019. https://doi.org/10.18371/FCAPTP.V2I29.172224.
6. Sirenko N., Atamanyuk I., Volosyuk Yu., Poltorak A., Melnyk O., Fenenko P. Paradigm changes that strengthen the financial security of the state through FINTECH development. 11th International IEEE Conference Dependable Systems, Services and Technologies, DESSERT2020. 2020. 14-18 May, 2020, Kyiv, Ukraine. DOI: 10.1109/DESSERT50317.2020.9125026.

ОСОБЛИВОСТІ МАСШТАБУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІТ-ОРГАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОЄКТНИХ РОБІТ

Бардась Артем Володимирович
ORCID ID: 0000-0002-8309-3796
д-р. екон. наук, професор кафедри менеджменту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Руденко Денис Олександрович
ORCID ID: 0000-0002-5500-4688
аспірант кафедри менеджменту
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

Управління діяльністю ІТ-компанії вимагає від її менеджменту здатності до масштабування проєктів, оскільки такого роду діяльність визначає якість проєкту з точки зору замовників та користувачів програмних продуктів. Більша частина високотехнологічних організацій стикається з тим, що початкова концепція виконання робіт в процесі реалізації стикається з низкою ризиків, спричинених розбіжностями між плановими показниками діяльності та фактичними, що зумовлено впливом реального середовища. Процес управління масштабуванням діяльності ІТ-компанії виконується керівниками організації та має на меті визначити та контролювати усі фактори та змінні, що впливають на успішність реалізації проєкту [1]. Керівництво виконанням проєкту передбачає дії у таких аспектах управлінської діяльності: управління масштабами, управління часом, управління витратами, управління якістю, управління ризиками та управління перевагами [2].

Авторами роботи було проведене дослідження факторів, що впливають на успішність реалізації проєктів у високотехнологічній організації, прикладом якої є ІТ-компанія, на основі анкетування різних груп учасників розробки проєктів, замовників та користувачів. Перевагою анкетування як методу дослідження для збирання інформації є безпосередній контакт дослідника з досліджуваним об’єктом, в процесі якого підтверджуються або спростовуються наукові гіпотези та встановлюються закономірності, що впливають на успішність реалізації проєктів у високотехнологічних організаціях, які займаються розробкою продуктів в сфері інформаційних технологій [3].

Метою проведення анкетування була верифікація наукової гіпотези, згідно з якою:

1) успішність проєкту для організації визначається рівнем досвіду керівника проєкту: менеджери з більшим досвідом роботи зазвичай при реалізації проєкту частіше досягають успіху у порівнянні з менеджерами, які мають менший досвід роботи;

2) успішність проєкту залежить від рівня спілкування між проєктною командою та клієнтом: частота зустрічей, регулярне надання зворотного зв'язку від виконавців проєкту для клієнтів, відкритість до обговорення проблем реалізації проєкту безпосередньо визначають його успіх;

3) час виконання та бюджет проєкту є важливими критеріями для оцінювання успішності проєкту з точки зору клієнтів;

4) успішність проєкту визначається його якістю з точки зору клієнта

5) поєднання методологій традиційного та гнучкого управління проєктами в організації дозволяє підвищити задоволення клієнтів.

На основі проведеного дослідження було зроблено кілька важливих висновків щодо факторів, які впливають на успіх проєктів. Основні критерії, такі як задоволеність клієнта, дотримання строків, бюджет, залученість зацікавлених сторін і ефективність комунікації, виявилися ключовими для визначення успішності проєктів. Авторами запропоновано такі основні висновки та рекомендації:

1. Задоволеність клієнта є критичним показником успіху проєкту. Проєкти, в яких клієнт активно залучений до процесу, з високою ймовірністю закінчуються з позитивними результатами, а залучення є похідною ефективної комунікації між командою та клієнтом, що дозволяє уникнути непорозумінь і забезпечити відповідність кінцевого продукту очікуванням.

2. Вчасність виконання проєктів залишається важливою проблемою для багатьох IT-аутсорсингових компаній. Хоча середнє значення показника вчасності виконання проєктів становить близько 62.82%, значна частина з них зазнає затримок через недоліки в плануванні, управлінні ризиками та брак гнучкого підходу до управління проєктами.

3. Дотримання бюджету є важливим, але не завжди домінуючим критерієм успіху. Бюджетні перевитрати трапляються у приблизно третині проєктів, що свідчить про необхідність покращення процесів

оцінки витрат і необхідність поліпшення управління ресурсами. Успішні проєкти зазвичай краще контролюють витрати іта адаптують свої плани, щоб уникнути значних перевитрат.

4. Залученість зацікавлених сторін має значний вплив на успіх проєкту. Проєкти, де клієнти або інші зацікавлені сторони брали активну участь у процесі (рівень залученості 3 або 4), мали кращі результати за показниками задоволеності клієнта та якості продукту. Це підкреслює важливість тісної співпраці між замовником і командою, особливо на етапах планування та узгодження вимог.

5. Ефективність комунікації відіграє важливу роль у забезпеченні успіху проєкту. Проєкти з високим рівнем комунікації (оцінка 3 або 4) зазвичай отримували кращі показники успішності. Проєкти, де комунікація була недостатньою, частіше мали проблеми із затримками та невідповідністю очікуванням клієнтів. Це підтверджує важливість створення надійних каналів комунікації та регулярного обміну інформацією між усіма учасниками процесу.

6. Рівень досвіду керівника проєкту позитивно корелює з успішністю проекту. Проєкти, якими керували досвідчені менеджери (досвід більше 4 років), показували кращі результати за критеріями дотримання строків, задоволеності клієнта та управління бюджетом. Це підкреслює необхідність наявності в команді компетентних керівників проєктів, здатних ефективно вирішувати проблеми та керувати ризиками.

7. Доступність ресурсів також відіграє ключову роль в успішності проєкту. Проєкти, де всі необхідні ресурси були доступні вчасно (оцінка 3 або вище), мали кращі результати за показниками дотримання строків і якості кінцевого продукту. Наявність необхідних ресурсів (людських, технічних та матеріальних) є передумовою для успішного виконання проєкту вчасно та в межах бюджету.

8. Командна співпраця та її вплив на успіх проєкту. Рівень командної співпраці суттєво впливає на успіх проєкту. Проєкти з добре організованою командною роботою (оцінка 3 або вище) частіше досягали поставлених цілей. У проєктах з проблемами в командній роботі (оцінка 1 або 2) спостерігалися значні труднощі з комунікацією та координацією зусиль, що часто спричиняло затримки проєкти могли завершитися успішно, навіть за відсутності належної документації, загалом добре структурована документація полегшувала подальшу підтримку та розвиток продукту. Проєкти з вичерпною документацією мали кращі

показники успішності, оскільки команди могли краще орієнтуватися в процесах та рішеннях.

10. Складність обсягу робіт та збір вимог впливає на виконання проєкту. Проєкти з високою складністю та труднощами у зборі вимог (оцінка 3 або 4) зазвичай стикалися з більшими ризиками перевищення строків та бюджету. Чітке визначення вимог на початку проекту дозволяє зменшити ризики змін обсягу робіт у процесі виконання.

Список використаних джерел:

1. Бардась А.В., Руденко Д.О. (2023). Управління масштабуванням діяльності ІТ-компаній в умовах цифровізації економіки. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*, (3), 74-87. https://doi.org/10.33271/ebdut/83.074
2. Руденко Д.О. (2022). Еволюція концепцій проєктного менеджменту в контексті гнучкого управління в ІТ-організаціях. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*, (3), 139-147. https://doi.org/10.33271/ebdut/79.139
3. Ладанюк А.П., Власенко Л.О., Кишенько В.Д. Методологія наукових досліджень: Навч.посібник.Київ:Ліра-К,2018. 352 с. Вилучено з https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2019/Ladanuk_2018_352.pdf

РОЛЬ І МІСЦЕ МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Жаровська Олена Петрівна
ORCID ID: 0000-0002-4154-1458
юрист, канд. пед. наук, доцент, студентка спеціальності «Публічне управління та адміністрування» ступеня вищої освіти «Магістр»
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти», Україна

Глобалізація суспільних процесів, інформатизація багатьох сфер суспільного життя зумовлюють посилення впливу на освіту чинників макросередовища. Макросередовищем навчального закладу є і весь світ, і держава. Але ці об'єкти є дуже складними та багатокомпонентними. Тому системний підхід передбачає визначення тих чинників середовища, які впливають або потенційно можуть впливати на навчальний заклад. Саме від управління навчальним закладом залежить, чи будуть утворювати ці чинники середовища єдину з навчальним закладом систему. Головними чинниками середовища, що впливають на навчальний заклад, є: світові тенденції розвитку освіти; стан розвитку науки (зміни в науковій картині світу); філософія освіти; особливості соціально-економічного розвитку країни; особливості політичного розвитку країни; розгляд макросередовища навчального закладу як системи; розгляд мікросередовища навчального закладу як системи; розгляд навчального закладу як системи; розгляд діяльності як системи; розгляд осіб (керівника, працівника, учня) як системи; розгляд моделей як відбитків системних об'єктів: особливості культурного розвитку країни; традиції в галузі освітньої діяльності; освітня політика; рівень розвитку психолого-педагогічної науки. Урахування в процесі управління перелічених складових середовища дає можливість зробити діяльність навчального закладу культуровідповідною [1].

Теоретична спрямованість усіх наукових поглядів щодо управління освітньою сферою на державному рівні полягає в тому, щоб раціоналізувати нині існуючу систему, вдосконалити структуру та підвищити ефективність регуляторних дій та процесів. Таким чином, слід врахувати те, що державне управління взагалі, так і через застосування антикризових заходів у освітній сфері зокрема, проявляється за

призначеними до конкретних секторів діяльності чи середовищ (як наприклад освітня сфера) механізмами.

З точки зору механізму управління, функціонування та діяльність освітньої сфери в Україні пов'язується із застосуванням різноманітних засобів та методів, які носять у собі керівні впливи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, чим є оптимізація управлінського рішення та організаторські процедури щодо їх виконання в різних сферах життя і діяльності, які є у суспільному середовищі та де відбуваються комунікативні явища. Цим і пояснюється поєднання у окремому просторі за об'єктами управлінського впливу держави сукупності різних методик та технологій управління.

Теоретична спрямованість усіх наукових поглядів щодо управління освітньою сферою на державному рівні полягає в тому, щоб раціоналізувати нині існуючу систему, вдосконалити структуру та підвищити ефективність регуляторних дій та процесів. Таким чином, державне управління взагалі, так і через застосування антикризових заходів у освітній сфері зокрема, проявляється за призначеними до конкретних секторів діяльності чи середовищ (як наприклад освітня сфера) принципами, методами та механізмами.

Цілеспрямованість управління передбачає, що процес управління починається з моменту вибору кінцевої мети. Кінцева мета управління – це кінцевий бажаний результат, що характеризується відтворюючими та втіленими у досягнення процесами і явищами. Визначення кінцевої мети діяльності освітньої сфери та їхніх процесів і явищ, які тут відбуваються, на короткострокову та довгострокову перспективу є головною особливістю управління будь-якими об'єктами.

Управління на підставі визначення кінцевої мети здійснюється з урахуванням потенційних можливостей, якими володіє освітня сфера, а також його забезпечення відповідними ресурсами. Це означає, що критерієм якості управління державою освітньою сферою є не тільки досягнення кінцевої мети, але й вартість цього досягнення (витрати ресурсів, результативність, компенсованість). Відрізняють загальну та специфічну кінцеву мету підприємства. Загальна мета віддзеркалює концепцію розвитку підприємства у цілому. Специфічна мета розробляється у межах загальної мети за основними видами діяльності підприємства. Досягнення як загальної, так і специфічної мети

підприємства можливо на підставі проведення визначених процесів – напрямків, які є орієнтирами для дії і в хронологічній послідовності детально визначають, у який спосіб необхідно діяти.

Управління базується на певних основах, які характеризують його як окремий вид діяльності. Чітке визначення управлінської діяльності дає французький інженер А. Файоль: «управляти – це означає передбачати, організовувати, розпоряджатись, координувати та контролювати». Тому ефективність діяльності будь-якої сфери, і разом з тим, перебуваючи у ній організацій, установ, інших структурних одиниць щодо реалізації його мети з розподілом на декілька цілей та завдань, до чого прикладаються принципи, на яких відбувається базування, із додачею виконуваних функцій [2].

Метод управління – це сукупність (система) управлінських прийомів, що сприяють забезпеченню високої ефективності діяльності організації. Правильно вибраний метод управління спрямованість на досягнення цілей у найбільш стислі строки за умов раціонального використання всіх видів ресурсів забезпечує чітку організацію процесу управління та зовнішньоекономічної діяльності у цілому.

За змістом методи управління ідентифікуються з основними функціями управління: плануванням, організацією, мотивуванням, контролюванням та регулюванням, відповідно до яких вони поділяються на: економічні, організаційно-розпорядчі (адміністративні), соціально-психологічні, правові, та технологічні. Між ними існує тісний зв'язок і взаємообумовленість.

Економічні методи державного управління стосовно здійснення антикризових заходів ґрунтуються на дії відтворюючих чинників, якими володіє ринкове середовище, що займають провідне місце серед організацій і установ у кожній підпорядкованій сфері. Ці методи управління сприяють виконанню таких функцій управління як *облік, аналіз, прогнозування, та планування.* Вони пов'язані також з функціями мотивування та контролювання. До економічних методів управління організаціями і установами, і так само сферами на державному рівні відносяться стратегічне і поточне планування діяльності організацій, фінансове стимулювання і матеріальна відповідальність та ін.

Адміністративні методи управління – це сукупність засобів адміністративного впливу на взаємовідносини працівників.

Застосування цих методів гарантується чинною системою державних законів і нормативних актів. Адміністративні методи передбачають організаційний і розпорядчий впливи – організаційне регламентування, організаційне нормування і організаційне проектування. *Організаційний вплив* відображає статику системи управління і являє собою комплекс заходів організаційного характеру.

Розпорядчий вплив віддзеркалює динаміку управління зовнішньоекономічною діяльністю. Він діє в процесі функціонування самих організацій і установ, зокрема тих, які відносяться до освітньої сфери і спрямований на забезпечення злагодженої роботи апарату управління, на підтримання державної служби у заданому режимі роботи чи в процесі вдосконалену. Розпорядчий вплив виражається в усному або письмовому розпорядженні у вигляді наказу чи угоди.

Соціальні методи управління за змістом і цільовою спрямованістю є віддзеркаленням об'єктивних соціальних зв'язків і стосунків усередині трудових колективів і між ними. Вони забезпечують формування і розвиток трудових колективів шляхом управління свідомістю і поведінкою людей через фактори їхньої діяльності. Такими факторами є потреби, інтереси, мотиви, ідеали, цілі, схильності, залежно від них *соціальні методи управління* поділяються на методи: управління соціально-масовими процесами; управління групами та сферами; управління осередками і процесами; соціального нормування і методи соціальної профілактики; соціального регулювання; рольових змін.

Об'єктом психологічних методів управління на рівні організації (підприємства) є індивід, а *метою* – управління психічною діяльністю особистості кожного працівника для раціонального регулювання його поведінки і можливих стосунків у трудовому колективі, створення на цій основі в трудовому колективі оптимального морально-психологічного клімату, який сприяє активізації діяльності працівників. Психологічні методи управління поділяються на: методи формування і розвитку трудового колективу; методи гуманізації стосунків у трудовому колективі; методи психологічного спонукання (мотивації); методи професійного відбору і навчання кадрів.

Висновок. Таким чином, управління базується на певних основах, які характеризують його як окремий вид діяльності. Управління на підставі визначення кінцевої мети здійснюється з урахуванням

потенційних можливостей, якими володіє освітня сфера, а також його забезпечення відповідними ресурсами. державне управління взагалі, так і через застосування антикризових заходів у освітній сфері зокрема, проявляється за призначеними до конкретних секторів діяльності чи середовищ механізмами.

Список використаних джерел:

1. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / за ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. 824 с.
2. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом: Навч. посіб. К.: Знання, 2016. 360 с.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ

Матвієнко Людмила Володимирівна
ORCID ID: 0000-0001-8932-5757
канд. іст. наук, доцент
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Україна

Панченко Ганна Олександрівна
ORCID ID: 0000-0002-3946-9004
канд. держ. упр., доцент
Інститут публічної служби та управління,
Національний університет «Одеська політехніка», Україна

Хвиля демократичних перетворень, що охопила посткомуністичні держави і, за думкою С. Хантінгтона, стала третьою хвилею світової демократизації, не могла обійти Україну [6]. Сьогодні існує природний інтерес українського суспільства до особливостей становлення та розвитку тих соціально-активних прошарків населення, що беруть участь у підготовці й ухваленні найважливіших владно-управлінських рішень, які своїми діями реально впливають на долю держави в цілому. У всіх країнах світу, у тому числі – й в Україні, вирішальну роль у цих процесах відіграє саме еліта та її провідна складова – політико-управлінська еліта. Основними критеріями, які враховуються при формуванні політичної еліти будь-якої держави, є: рівень суспільно-політичного авторитету; наявність реальних адміністративно-правових компетенцій; морально-етичні якості як окремого представника політичної еліти, так і усієї соціальної групи в цілому; організаційно-управлінські навички та емоційно-вольові риси характеру політичних лідерів різних рівнів (національного, регіонального, місцевого). Причому, важливим є те, що логічним завершенням процесу демократизації політичної еліти країни є створення правової та соціальної держави, а також – розбудови та удосконалення громадянського суспільства.

Українські науковці [4, 5] стверджують, що сучасна українська політична еліта є доволі суперечливим суспільним феноменом, адже не можна заперечувати ту суттєву й активну роль, яку відіграли елітні прошарки нашого суспільства в історично-значущих періодах

становлення України як демократичної держави та під час формування її базових інституцій, і – водночас – не можна з політичної еліти знімати відповідальність за втрати, яких суспільство зазнало на цьому шляху.

Слід зазначити, що у духовно-світоглядному просторі української політичної еліти продовжують домінувати авторитарні преференції. Проблеми української політичної еліти значною мірою пов'язані, на погляд науковця М.А. Козловця з її рустикальністю (від англ. *rustical* – сільський, народний), тобто від специфічного бачення світу, якому багато років були притаманні: обмеження в часі й просторі; нездатність вибудувати стратегію розвитку. Рустикальна еліта існує в межах аграрного циклу (сонячного року) та обмеженої кордонами території (межі селища, міста, області, у кращому разі – країни) [1, с. 74]. А тому, закономірними, на наш погляд, є низка негативних факторів, які перешкоджають повному утвердженню європейських демократичних цінностей у сфері функціонування сучасної української політичної еліти: недостатність реального діалогу між владою та громадянським суспільством; неконструктивність, у більшості випадків, взаємовідносин правлячої політичної еліти й опозиції, яка полягає у постійному намаганні кожної із сторін максимально привернути увагу суспільства лише на свої досягнення та проблеми, що посилює делегітимізацію влади. Якісні відмінності української політичної еліти від європейської полягають в тому, що сам статус вищих верств суспільства визначається не стільки їхніми ієрархічними повноваженнями та власним капіталом, скільки якістю отриманої освіти, накопиченими знаннями та компетенцією, інтелігентністю та аристократизмом [2, с. 58]. Українська політична еліта має іншу енергетику: вона у переважній більшості презентує, з одного боку, партійно-господарську номенклатуру минулого, а з другого – нових економічних олігархів, що утвердили себе на базі суперечностей первісного нагромадження капіталу, його тінізації, зрощування з державною бюрократією [3, С. 118]

Отже, процес трансформування політичної системи України має свої особливості: існує особливий політико-економічний режим, що ґрунтується на симбіозі політики та економіки, влади та власності, на зрощуванні політичної та економічної еліт. Механізми функціонування політичних еліт в сучасній Україні тісно пов'язані з тенденціями реформування адміністративно-територіального устрою (такими тенденціями є концептуальна дискусія щодо децентралізації). Саме тому,

враховуючи євроінтеграційну стратегію України, функціонування дійсно активної політичної, управлінсько-спроможної еліти в сучасній Україні можливе за умови формування єдиного національного простору із обов'язковим урахуванням специфіки економічного, мовно-інформаційного, культурного та релігійного елементів. Саме це допоможе усвідомленню кожним українцем себе, як частини соборної державоцентричної української нації.

Список використаних джерел:

1. Козловець М. Політична еліта як суб'єкт державотворення в умовах трансформації українського суспільства. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2017. № 2(33). С. 74–87. URL: https://doi.org/10.21564/2075-7190.33.109723
2. Постоловська О. Запит суспільства на «несистемних» політиків: до проблеми вивчення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. *Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2019. Вип. 25. С.57-61.
3. Reznik O., Reznik V. Ukraine's European Choice as a Social Condition of Democratic Transition. *Ideology and Politics Journal*. 2017. № 2 (8). 117–145.
4. Денисенко В., Привалов Ю., Пилипенко В. Елітні групи у фокусі соціологічного дослідження: морально-етичний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2018. Вип. 16. С. 132– 143.
5. Хорішко Л. С. Вплив інституту політичного лідерства на модернізацію політичної системи. *Слов'янський вісник*. *Серія «Історичні та політичні науки».* 2014. Вип. 18. С. 131–134.
6. Suray I. Main channels of recruiting of modern political and governing elite in Ukraine. *Public management*. 2017. № 5. 261-267.

ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА ЯК КЛЮЧОВА ПЕРЕВАГА ПРИВАТНО-ДЕРЖАВНОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Угольков Артем Олегович
аспірант кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Важливою ціллю для держави є забезпечення національної безпеки. Україна на сьогодні перебуває у складній ситуації військового конфлікту. Тому вона стикається з великими викликами, в тому числі й у сфері зовнішньоекономічних відносин. В цих умовах однією з ключових цілей держави постає забезпечення національної безпеки у контексті участі у зовнішньоекономічних проектах. Це вимагає не лише економічного розвитку, а й забезпечення стійкості та захищеності країни від зовнішніх загроз.

Розширення міжнародного партнерства та участь у зовнішньоекономічних проектах з підтримкою партнерів є одним зі засобів реалізації цієї мети. Посилення співпраці з іншими країнами вже допомагає в розробці та впровадженні стратегій національної безпеки. Ця співпраця включає обмін інформацією, спільні військові навчання та технічну підтримку [1].

Крім того, підвищенню рівня національної безпеки сприяють розвиток економіки та залучення іноземних інвестицій. Стабільна економіка та розвинута інфраструктура забезпечують захист країни перед зовнішніми загрозами.

Отже, в умовах воєнного стану в Україні пріоритетною ціллю держави постає забезпечення національної безпеки. Участь у зовнішньоекономічних проектах може стати важливим інструментом для досягнення цієї мети та забезпечити підтримку міжнародних партнерів для розвитку економіки та забезпечення стабільності країни [2].

Форми технічної допомоги в рамках державно-приватного партнерства

1. **Передача технологій та інновацій**

Партнерство з державою дозволяє приватним підприємствам отримувати доступ до сучасних технологій, розроблених або

впроваджених за участі державних установ чи науково-дослідних центрів. Це особливо важливо для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності продукції на міжнародних ринках.

В умовах війни доступ до нових технологій і ресурсів набуває особливого значення для бізнесу України. Захист країни від агресії та забезпечення національної безпеки стають найважливішими завданнями. Бізнес може відігравати критичну роль у цьому процесі.

Розвиток військової технології та оборонних систем стає першою ціллю. Бізнес залучається до зовнішньоекономічних проектів з метою отримання доступу до передових технологій у військовій сфері, таких як кібербезпека, розвідка, бойова техніка тощо. Це дозволить державі підвищити свою обороноздатність та здатність відповідати на загрози з боку ворогів.

Розширення мережі оборонних партнерств та співпраці через участь в міжнародних проектах дозволить Україні налагодити стратегічні партнерства з іншими країнами. Ці проекти включають спільне виробництво оборонної техніки, обмін інформацією та технологіями, а також забезпечення безпеки країни у випадку воєнних загроз.

2. **Навчання та підвищення кваліфікації**

У рамках державно-приватного партнерства державні установи можуть надавати навчальні програми та тренінги для співробітників приватних підприємств, сприяючи розвитку їхніх компетенцій і навичок для ефективної роботи у зовнішньоекономічній сфері.

Крім того, успішна реалізація проектів у сферах науки, культури та освіти позитивно впливає на міжнародний престиж держави. Розширення міжнародного наукового співробітництва, організація культурних заходів та підтримка спільних освітніх програм можуть позитивно вплинути на сприйняття країни на міжнародній арені [4].

3. **Технічна підтримка та консалтинг**

Науковці С. В. Мішина та О. Ю. Мішин вважають, що для України доцільно здійснювати дії, які здійснював уряд ФРН, щодо встановлення міждержавних економічних відносин, консультування, кредитування суб’єктів міжнародного бізнесу, поступової відмови від імпорту товарів споживчого призначення, які можуть виготовлятися в Україні та надання консультаційних послуг щодо переходу суб’єктів міжнародного бізнесу на енерго та газозберігаючі технології [3].

Державні структури та міжнародні організації можуть надавати технічні консультації та допомогу з питань нормативних вимог, сертифікації продукції, дотримання стандартів безпеки та якості. Це допомагає підприємствам відповідати вимогам міжнародних ринків і спрощує процес виходу на них.

4. **Інфраструктурна підтримка**

Одним із успішних прикладом співпраці держави та бізнесу у зовнішньоекономічних проектах є розвиток інфраструктури. Держава надає пільги та підтримку для будівництва доріг, залізниць та портів. При цьому приватні компанії можуть залучати інвестиції та керувати проектами будівництва. Такий підхід забезпечує ефективне використанню ресурсів та сприяє зростанню темпів розвитку.

Держава може сприяти розвитку інфраструктури, необхідної для здійснення зовнішньоекономічної діяльності, включаючи транспортні коридори, митні зони, порти та логістичні центри. Це дозволяє приватним компаніям оптимізувати процеси експорту та імпорту, скорочуючи витрати на логістику.

Основні переваги технічної допомоги в рамках державно-приватного партнерства

Співпраця з державою надає підприємствам можливість впроваджувати сучасні технології, що дозволяє підвищити ефективність виробництва та відповідність продукції міжнародним стандартам. Навчальні програми та тренінги забезпечують розвиток ключових компетенцій співробітників, що є необхідним для успішної роботи на глобальних ринках. Завдяки технічним консультаціям і підтримці підприємства можуть швидше адаптуватися до вимог регуляторних органів та сертифікаційних процедур на міжнародному рівні. Доступ до державної інфраструктури, яка покращує транспортні та митні процеси, значно спрощує експортно-імпортні операції, знижуючи витрати і час на їх виконання.

Технічна допомога є однією з важливих переваг державно-приватного партнерства у зовнішньоекономічній діяльності. Вона дозволяє підприємствам отримувати доступ до новітніх технологій, експертних знань, інфраструктури та спеціалізованих послуг, які можуть бути недоступними за умови самостійного розвитку на міжнародних ринках.

Список використаних джерел:

1. Кухарська Н.А. (2019) Стратегування соціально-економічного розвитку регіону як нового підходу до розробки та реалізації стратегій регіонального розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* 3 (107).
2. Канєва, Т., Галабурда, А., (2022). Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *·SCIENTIA·FRUCTUOSA (Вісник Київського національного торговельно-економічного університету)*, *144*(4), 98–109. https://doi.org/10.31617/1.2022(144)07
3. Мішина, С.В., Мішин О.Ю. (2022) німецький досвід розвитку міжнародного бізнесу та зовнішньоекономічної діяльності: мікро- та макроекономічні аспекти. *Ефективна економіка*, 9. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/547/554
4. Підгаєць, С. (2011) Європейський досвід застосування моделей державно-приватного партнерств. *Журнал європейської економіки.*

СЕКЦІЯ VI.
ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ЩОДО ВПЛИВУ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРАКТИКИ ОХОРОНИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Аблаєв Бекір Абкерімович
ORCID ID: 0009-0008-7174-2032
аспірант кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права
Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна

Загальновідомим є те, що міжнародно-правове співробітництво у сфері правової охорони та захисту авторських та суміжних прав базується на вже встановленій конвенційними договорами системі. Водночас, не лише Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція) тощо, директиви ЄС та регламенти визначають правові механізми у побудові належної «інфраструктури» для обігу об'єктів авторських прав на європейському та світовому ринку, але й діяльність юрисдикційних установ, зокрема Європейського суду справедливості (англ. The European Court of Justice).

Фактично, цей суд, що є найвищої судовою інстанцією в ЄС, відіграє ключову роль у формуванні правозастосовної практики у сфері авторського права як на рівні Європейського Союзу, так і в міжнародному контексті. Статтею 19 Договору про Європейський Союз (ДЄС, Treaty on European Union – TEU), Суд ЄС визначається як головний орган судового контролю в межах Союзу, покликаний забезпечувати дотримання права ЄС [2]. Його рішення мають значний вплив на тлумачення та імплементацію авторсько-правових норм у державах-членах ЄС та формують стандарти, які можуть бути використані в інших юрисдикціях

Як зазначають експерти, важливою функцією суду є те, що він гармонізує підхід до тлумачення авторського права в країнах ЄС, встановлює прецеденти щодо тлумачення ключових понять, таких як

«публічне сповіщення», «відтворення», «справедливе використання» тощо.

Аналізуючи судову практику Суду ЄС (CJEU), можна пригадати відому справу «Infopaq International A/S проти Danske Dagblades Forening (C-5/08), яка стала знаковим рішенням Суду Європейського Союзу (CJEU), яке суттєво вплинуло на тлумачення авторського права в ЄС [3].

Обставини справи полягали у тому, що **Infopaq International A/S**, данська компанія, що займається медіа-моніторингом, розробила процес, за допомогою якого сканувала газетні статті, конвертувала їх у цифровий текст за допомогою технології оптичного розпізнавання символів (OCR) і здійснювала пошук за ключовими словами. Якщо у статті знаходилося ключове слово, система фіксувала це слово разом із п'ятьма попередніми та п'ятьма наступними словами, формуючи 11-словесний уривок. Ці уривки друкувалися і надавалися клієнтам у вигляді аналітичних зведень. У свою чергу **Danske Dagblades Forening (DDF),** що представляла данських видавців газет, стверджувала, що ця діяльність порушує авторські права її членів, оскільки відбувається відтворення частини статей без дозволу правовласників. **Infopaq** наполягала, що її метод не потребує такого дозволу, що стало підставою для судового розгляду [3].

Верховний суд Данії звернувся до Суду ЄС із запитом щодо питань: а) чи є відтворення уривку з 11 слів «відтворенням частини твору» відповідно до статті 2 Директиви 2001/29/ЄС (InfoSoc Directive) б) чи може процес Infopaq підпадати під виняток, передбачений статтею 5(1) цієї ж Директиви, який дозволяє тимчасове відтворення, якщо воно є перехідним або випадковим і є частиною технологічного процесу [5].

Суд у свою чергу визнав, що навіть короткі уривки можуть вважатися частиною твору, яка підлягає захисту авторським правом, якщо вони відображають оригінальність твору. Це означає, що навіть 11-словесний уривок може містити елементи творчого вираження автора, а отже, підпадати під авторсько-правову охорону. Суд постановив, що друк 11-словесних уривків не відповідає критеріям тимчасового та перехідного відтворення, як це визначено у статті 5(1) Директиви. Оскільки відтворення уривків не є суто технічним і передбачає збереження інформації у роздрукованому вигляді, воно потребує дозволу правовласників. Рішення встановило важливий прецедент, згідно з яким

навіть невеликі фрагменти твору можуть бути захищені авторським правом, якщо вони містять оригінальність.

Справа «Infopaq» стала ключовим рішенням у сфері авторського права ЄС, оскільки підтвердила, що навіть невеликі частини творів можуть підлягати захисту, якщо вони мають оригінальність. Це рішення заклало основу для подальшого розвитку судової практики щодо авторських прав у цифровому середовищі, зокрема в контексті автоматизованих технологій та використання контенту в онлайн-просторі.

Інша судова справа тісно пов'язана з процесом імплементації у національні законодавства країн-учасниць ЄС Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17.04.2019 року про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до Директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС викликав певні хвилювання у низки країн [1].

Наприклад, Польща звернулася до Суду ЄС щодо відповідності положення Директиви 2019/790 іншим міжнародно-правовим актам ЄС з питань гарантій забезпечення свободи слова та інформації [4]. Питання полягало у тому, що Директивою 2019/790 покладаються додаткові обов'язки на постачальників послуг обмін онлайн-контенту, зокрема, попередній автоматичний перегляд (фільтрування) вмісту, завантаженого користувачами та блокування, що, на думку польських можновладців, розглядається як обмеження свободи слова та інформації.

В рішенні Європейського суду справедливості від 26 березня 2022 року у справі С-401/19 було визнано, що Директива ЄС (EU) 2019/790 містять положення, що обмежують певні права громадян ЄС, проте в них додержаний баланс інтересів із врахування поваги до користувачів мережі Інтернет.

Таким чином стає зрозумілим, що Суд Європейського Союзу відіграє ключову роль у тлумаченні та еволюції норм авторського права в міжнародному правовому просторі. Його рішення сприяють формуванню балансу між охороною прав авторів та забезпеченням суспільних інтересів, особливо в умовах цифрової трансформації. Прецедентна практика Суду ЄС має значний вплив на розвиток міжнародних механізмів правозастосування у сфері інтелектуальної власності, а окремі його рішення фактично визначають основні напрями глобального регулювання авторського права в Європі та світі.

Список використаних джерел:

1. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17 квітня 2019 року про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС. Міжнародний документ від 17.04.2019 No 2019/790. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text. (дата звернення: 10.01.2025).
2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. European Union. (2016). Official Journal of the European Union, C 202, 7 June 2016. URL:https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT дата звернення: 10.01.2025).
3. Court of Justice of the European Union. (2009). *Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening (Case C-5/08), Judgment of the Court (Fourth Chamber), 16 July 2009.* URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62008CJ0005 (дата звернення: 10.01.2025).
4. Court of Justice of the European Union. (2022). Republic of Poland v. European Parliament and Council of the European Union (Case C-401/19), Judgment of the Court (Grand Chamber), 26 April 2022. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0401 (дата звернення: 10.01.2025).
5. *Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society*. European Union. (2001). *Official Journal of the European Union*, L 167, 22 June 2001. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/29/oj/eng (дата звернення: 10.01.2025).

РОЛЬ АДВОКАТА У ПРОВАДЖЕННІ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Бабій Назарій Іванович
аспірант 2 курсу навчання
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Кравчук Мар'яна Юріївна
ORCID ID: 0000-0001-9987-0487
д-р. юрид. наук, професор, завідувач кафедри
адміністративного права та судочинства
Західноукраїнський національний університет, Україна

У провадженні в справах про адміністративне правопорушення беруть участь різні особи, кожна з яких має права, обов'язки та повноваження. Такі особи взаємодіють між собою в процесі розгляду та ухвалення рішень у справах про адміністративне правопорушення.

Враховуючи останні зміни в процесуальному законодавстві, вважаємо за необхідне зупинитися детальніше на інституті представництва. Особливості реалізації монополії адвоката в адміністративному процесі визначаються не лише специфікою цієї галузі права, а й загальними принципами правозахисту та правосуддя. Отож, адвокат може представляти інтереси клієнтів перед органами влади та судами у справах, пов'язаних із вирішенням питань публічно-правового характеру. Це дозволяє забезпечити об'єктивний та кваліфікований розгляд справи, а також реалізацію процесуальних прав та обов'язків сторін.

М. Джафарова, враховуючи останні зміни, що відбулися в адміністративно-процесуальному законодавстві, наводить наступні ознаки адміністративного процесуального представництва: «1) представник завжди діє у визначених законом межах – в інтересах особи, яку представляє, та від її імені; 2) представник отримує право здійснювати всі процесуальні права і обов'язки, що може вчиняти особа, яку він представляє, за умови, що вона не обмежить цього права; 3) особа, інтереси якої представляють у суді, у будь-якому разі залишається зі всіма своїми процесуальними повноваженнями, навіть якщо вона не буде брати особисту участь у вчиненні окремих процесуальних дій; 4) юридично значимі дії представника породжують правові наслідки для

особи, яку він представляє, за умови, що представник діє в межах наданих йому цією особою або законом повноважень» [1, с. 149].

Відповідно до ч. 2 ст. 16 КАС України «представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом» [2]. Звідси можна зробити висновок, що дане правило спрямоване на забезпечення якості та професіоналізму представництва у суді. Адвокати, як фахівці з юридичної справи, мають необхідні знання, навички та досвід для ефективного захисту інтересів своїх клієнтів у судових засіданнях. Їхні професійні здібності та відповідальність забезпечують здійснення якісного юридичного захисту та допомоги, що є важливим для забезпечення справедливості та додержання законності.

Зокрема, адвокат здатний здійснювати захист прав і свобод фізичних та юридичних осіб у сфері публічного права від порушень з боку органів влади чи інших суб'єктів публічно-правових відносин. Він має можливість надавати юридичну допомогу, консультувати клієнтів щодо їх правових позицій та можливих шляхів захисту. Крім того, адвокат виступає посередником між клієнтом та органами влади, сприяючи конструктивному вирішенню конфліктів та запобігаючи порушенням прав відповідних осіб.

Захищаючи права та інтереси своїх клієнтів, адвокат діє відповідно до вимог професійної етики та стандартів поведінки, що забезпечує незалежність та об'єктивність їхньої діяльності. Відтак, правовий статус адвоката в адміністративному процесі відіграє ключову роль у забезпеченні правової держави та захисту прав і свобод громадян, сприяючи справедливому та ефективному функціонуванню системи правосуддя.

Згідно з ч. 2 ст. 57 КАС України адвокатська монополія не поширюється на таку категорію справ: «у справах незначної складності та в інших випадках, визначених цим Кодексом, представником може бути фізична особа, яка відповідно до частини другої статті 43 цього Кодексу має адміністративну процесуальну дієздатність» [2].

Ця норма відображає баланс між двома принципами: забезпечення доступу до правосуддя і підтримки якості представництва. Справи незначної складності можуть включати мінорні порушення адміністративного права, де притягнення адвоката може бути необгрунтованим з погляду ефективного використання ресурсів. Разом з

тим, варто зазначити, що «Присутність адвоката у провадженні у справах про адміністративні правопорушення як представника учасників провадження дисциплінує всіх суб'єктів, задіяних у стадії розгляду справи» [3, с. 89].

Таким чином, роль адвоката у провадженні в справах про адміністративне правопорушення є досить вагомою, так як він долучається до справи з метою допомогти своєму клієнту (особі, яка притягується до адміністративної відповідальності), захистити його права, свободи та законні інтереси. До того ж, рівень професійної майстерності адвоката та дотримання правил адвокатської етики є одним із факторів, що безпосередньо впливатиме на результат вирішення справи.

Список використаних джерел:

1. Джафарова М. Загальна характеристика інституту процесуального представництва в адміністративному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 4. С. 148-152.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213 - 330) від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/ 80732-10/ conv#n910.
3. Пузирний В. Принципи адвокатської діяльності у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. *Актуальні проблеми правознавства.* 2017. Випуск 3 (11). С. 86-90.

ІНІЦІАТИВИ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ НА ПОЧАТКУ 2000-Х РОКІВ

Бірюков Руслан Миколайович
канд. юрид. наук, докторант кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Європол як міжурядова організація лише розпочав свою діяльність коли трапилися терористичні напади 11 вересня 2001 року, що створили новий досі небачений у західних країнах рівень тероризму. Ці напади часто розглядаються як перехід до четвертої хвилі тероризму та відповідних змін у підходах до боротьби з тероризмом [1, с. 59]. На початку 2000-х років з'явилася значна кількість нових пріоритетів та ініціатив співробітництва. Особливо це стосувалося інформаційного обміну та інституціоналізації поліцейського співробітництва. Терористичні напади в США, а також в Мадриді в 2004 році та Лондоні в 2005 році створили нову динаміку розвитку інформаційного обміну між поліцейськими органами ЄС. Інакше кажучи, криза змінила ландшафт міжнародного поліцейського співробітництва в Європі.

Хоча численні ініціативи держав-учасниць були спрямовані на централізацію підходів до конкретних аспектів поліцейського співробітництва в рамках ЄС, лише незначна їхня кількість була спрямована на формалізацію співробітництва в рамках Європолу, не кажучи вже про надання більших повноважень ЄС. Водночас, в 2000-х роках уряди все більше віддавали перевагу в рамках європейських форматів. Ланцюжок подій, що швидко розгортався та визначав динаміку співробітництва напочатку 2000-х років також вплинув на Європол. Це, наприклад, відобразилося в швидкому розширенні функціонального охоплення Європолу щодо питань боротьби з тероризмом, підробкою Євро, дитячою порнографією, а також у зростаючому наднаціональному політичному підприємництві, особливо щодо участі чиновників Європолу в розробленні політики в рамках ЄС.

Кульмінацією процесу стала формальна трансформація Європолу в офіційний виконавчий орган ЄС в 2009 році. Хоча Рішення Ради ЄС де юре залишило контроль в руках держав-учасниць, де факто в цей період відбувся зсув повноважень від держав-учасниць до ЄС. Таким чином, в

досліджуваний період спостерігалася кількісна зміна природи цієї міжурядової структури та європейського поліцейського співробітництва в цілому, що відображало зміну преференцій в напрямку загального інтеграційного тренду в сфері правосуддя та внутрішніх справ.

Ряд ініціатив відновив поліцейське співробітництво в рамках ЄС напочатку 2000-х років. Серед найбільш важливих слід назвати створення Європейської інформаційної системи щодо автомобілів та прав на управління автомобілем (European Car and Driving License Information System, EUCARIS) та мережі Прюм, що частково перетиналися і навіть частково інтегрувалися одна в одну.

EUCARIS представляє собою децентралізовану інформаційну систему, що була формально визнана ЄС, та полегшує обмін інформацією щодо автомобілів та прав на управління автомобілем, а також інших даних, пов'язаних з транспортом, між європейськими країнами в боротьбі зі злочинами, пов'язаними з автомобілями. Вона була започаткована в середині 1990-х років як неформальна робоча угода між трьома державами-учасницями, до якої пізніше приєдналися інші, що призвело до перетворення EUCARIS на широко визнану інформаційну систему з постійно зростаючою базою користувачів [2]. Як така, вона зараз фактично формує частину офіційного ландшафту ЄС з інформаційного обміну. Її використання частково ґрунтується на законодавстві ЄС та поширюється на держави-учасниці та держави, що не є учасницями ЄС. Таким чином, EUCARIS являє собою приклад диференційованої інтеграції в європейському поліцейському співробітництві. В цьому контексті зростаюча взаємозалежність та внутрішньодержавне політичне підприємництво найбільшим чином вплинули на розвиток співробітництва. EUCARIS стає все більш пов'язаний та інтегрований з мережею ЄС.

Подібно до EUCARIS, мережа Прюмського договору представляє собою приклад диференційованої інтеграції. Деякі коментатори розглядали Прюмську угоду як ясний політичний сигнал для міжнародного поліцейського співробітництва в ЄС, в той час як інші вважали, що воно підриває здатність ЄС бути ефективним політичним органом в сфері безпеки [3, с. 17]. Ймовірно, найбільше значення мав зростаючий тиск від взаємозалежності поряд з публічним та політичним тиском, який змушував реагувати на безпековий ландшафт, що змінювавсся, що мотивувало держави-учасниці підписати Прюмську

угоду як новий крок в поліцейському співробітництві в рамках ЄС. З цих двох факторів випливала зростаюча потреба в інтеграції, але, як і у випадку EUCARIS, драйвером виступили також різноманітні операційні потреби та відсутність альтернативи на рівні ЄС.

Список використаних джерел:

1. Bossong R. The Evolution of EU Counter-Terrorism: European Security Policy after 9/11. New York: Routledge, 2013. 841 p. P. 59.
2. Dijkstra I. EUCARIS: The Basics, 2022. URL: https://uvarbox.eu/wp-content/uploads/2022/10/7.-20221018-EUCARIS-Basics-UVAR-Exchange-Workshop-Brussels-v0.1.pdf (дата звернення: 03.09.2024).
3. Balzacq T, Bigo D., Carrera S., Guild E. Security and the two-level game: The Treaty of Prüm, the EU and the management of threats. Center for European Policy Studies, 2006. 234 p. P. 17.

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕДУРИ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Копачук Ігор Степанович
аспірант 2 курсу навчання
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Кравчук Мар'яна Юріївна
ORCID ID: 0000-0001-9987-0487
д-р. юрид. наук, професор, завідувач кафедри
адміністративного права та судочинства
Західноукраїнський національний університет, Україна

Актуальність дослідження полягає у важливості забезпечення прав і свобод громадян під час розгляду адміністративних справ. Справедлива процедура розгляду забезпечує рівність перед законом, прозорість та можливість оскарження рішень, що є ключовими принципами правової держави.

Судове провадження в справах про адміністративні правопорушення характеризується доволі специфічними рисами, що пов'язано зі структурними особливостями КУпАП і з сутністю справ, що розглядаються. Усе це спричиняє наявність проблемних питань правового регулювання та реалізації відповідних норм на практиці, тому такі проблеми слід віднести до нормативно-процесуальних. Більшість науковців визнають, що поточний стан розгляду справ про адміністративні правопорушення потребує оптимізації. Наприклад, Пайда Ю. Ю. відзначає, що небезпеку становить неповнота правового регулювання, яка суттєво ускладнює забезпечення високих стандартів правосуддя під час вирішення спірних питань, що виникають у процесі розгляду справи. У чинному КУпАП не встановлено порядку судового розгляду справ, зокрема, не визначено стадії судочинства в провадженні у зазначених справах, не врегульовано процес їх розгляду та відсутні конкретно визначені повноваження судів під час розгляду таких справ, що ускладнює виконання завдань цього виду судочинства загалом [1, с. 216]. Водночас В. В. Хомутянський стверджує, що процесуальна форма реалізації адміністративної відповідальності полягає у накладенні адміністративних стягнень, які суттєво обмежують права громадян, а тому потребують гарантій їх застосування у точній відповідності до

закону. Такими гарантіями є належний рівень правового регулювання, з одного боку, а з іншого, – здійснення правозастосовної діяльності на засадах принципів верховенства права, законності [2].

У межах цього дослідження пропонуємо звернути увагу на кілька актуальних нормативно-процесуальних проблем, що виникають у судовому провадженні у справах про адміністративні правопорушення. Ці проблеми мають суттєвий вплив на ефективність та справедливість адміністративного судочинства. Першою з них є відсутність у процесуальному законодавстві інституту об'єднання та виділення проваджень. Друга проблема стосується закриття провадження у справі у зв'язку з закінченням строків накладення адміністративного стягнення, при цьому одночасно визнається винуватість особи у вчиненні адміністративного правопорушення.

Горкава В. В. переконана, що припинення провадження у справі про адміністративне правопорушення у певних випадках не відповідає завданням адміністративного провадження, перешкоджає реалізації принципу невідворотності настання адміністративної відповідальності, дотримання прав і законних інтересів громадян, спричиняє істотне порушення прав потерпілих та суперечить нормі КУпАП, яка серед всіх обставин, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення, встановлює зобов'язання з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення та чи є дана особа винною в його вчиненні [3, с. 3003].

Існує переконлива аргументація на користь того, що закриття провадження у справі через закінчення строків накладення адміністративного стягнення, одночасно з визнанням винуватості особи у вчиненні адміністративного правопорушення, є неприпустимим. Така позиція пов'язана з тим, що закінчення таких строків зазвичай означає неможливість здійснення будь-яких процесуальних дій, зокрема щодо встановлення винуватості особи. При цьому, визнання особи винною, навіть без застосування стягнення, має значний юридичний та фактичний каральний характер.

Такий підхід може призводити до порушення прав особи, оскільки навіть якщо санкція не застосовується через закінчення строків, юридичне визнання винуватості може мати негативні наслідки для репутації та майбутнього правопорушника. Це також може обмежувати можливості оскарження, оскільки процедура апеляції є єдиним

доступним способом перегляду судових рішень у справах про адміністративні правопорушення.

Отже, з'ясування практичних проблем у процедурі розгляду справ про адміністративне правопорушення дозволить надалі сформувати пропозиції щодо вдосконалення законодавства та значно підвищить ефективність правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Пайда Ю. Ю. Деякі аспекти правового регулювання провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 1. С. 209-220.
2. Хомутянський В. В. Актуальні питання правового регулювання провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Правова просвіта*. 2018. № 3. URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/3_2018/12.pdf.
3. Горкава В. Напрями вдосконалення норм Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері дорожнього руху. *Traektoriâ Nauki = Path of Science. Section «Law».* 2020. Vol. 6. No 2. С. 3001-3012.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК І ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Крамной Станіслав Сергійович
аспірант 2 року навчання,
кафедри Європейського та міжнародного права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Бережна Катерина Вікторівна
д-р. юрид. наук, професор,
зав. кафедри Європейського та міжнародного права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Види загроз охороні навколишнього середовища невпинно зростають. Зміни навколишнього середовища та клімату (ерозія ґрунту, дефіцит води, вирубка лісів тощо), нестача їжі, нестача енергії, зростання бідності та нерівності всередині та між країнами – ці та багато інших проблем і загроз є свідченням «нестабільності» та «несталого розвитку» окремих країн, регіонів і суспільства загалом. Це усвідомлення спонукає все більше людей розглядати уряд як важливого партнера в процесі подолання сучасних екологічних і кліматичних викликів. Це пояснюється тим, що рішення щодо використання природних ресурсів, нових методів біотехнології, зміни клімату, біорізноманіття, використання та зберігання ядерної, хімічної та бактеріологічної зброї приймаються урядами країн. Лише з початку 2000-х років питання щодо наявності дієвих механізмів екологічного управління стало більш гострим, а розробка адміністративно-правової бази забезпечення екологічних прав почала підійматись більш активно. Це можна пов’язувати із публічним інтересом у раціональному використанні природних ресурсів. Вектор розгляду питання знаходиться в гарантуванні невиснаження довкілля.

В сучасному світі, коли екологічна безпека все більше актуалізується, питання співпраці між країнами в цій сфері стає дедалі більш особливою і потрібною. Міжнародний досвід слугує важливим джерелом дослідження та адаптації найліпших практик у сфері екологічного управління. Велика увага приділяється формуванню ефективних правових норм, які б враховували інтереси всіх сторін та сучасні екологічні стандарти.

В умовах зміни міжнародних відносин процеси в АТР характеризуються збільшенням економічної взаємодії між країнами, розвитком інтеграційних тенденцій. Напрямки та перспективи міжнародного співробітництва та розвитку інтеграційних процесів та країн регіону будуть впливати на цілий світ, тому що сьогодні АТР вважається новим геополітичним центром.

Нове дослідження Євразійського банку розвитку (ЄАБР) визначає 10 ефективних заходів щодо збереження землі та води, пакет заходів, які дозволять економити достатньо води на рік для забезпечення сталого розвитку. Для їх реалізації знадобиться співпраця країн, фермерів і різних організацій розвитку, а актуальність цих заходів обумовлена очікуваним скороченням стоку річки Амудар'ї. Сталий розвиток у Центральній Азії потребує міжнародної співпраці та координації в управлінні водою, землею та енергією. **ЄАБР** зосереджує увагу на 10 ефективних кроках через кілька рекомендацій. Прийняття цих заходів дозволить підготуватися до очікуваних у 2028 році істотних змін рівнів води в басейні Аральського моря і компенсувати очікуваний дефіцит води. На міжнародному та національному рівнях необхідно усунути «організаційну» причину недостатності водних ресурсів для сільського господарства в регіоні. Країни Центральної Азії не можуть обійтися без скоординованої регіональної відповіді.

1. Міжнародний водно-енергетичний консорціум ЦА (МВЕК ЦА) може займатись проблемами іригаційних проєктів так само, як і енергетичних.

2. Пропонується опрацювати питання створення регіональних груп, які спеціалізуються на розробці сучасних водних технологій з урахуванням конкретних умов і потреб кожної країни. У цій сфері необхідно підтримувати виробництво сільськогосподарської техніки, особливо меліоративної, обладнання для обслуговування та ремонту каналів, засобів водообліку. Залежно від потреб і особливостей кожної країни в регіоні має бути виробництво спринкерного обладнання, насосів і труб, арматури, електричних систем для обслуговування та збору води, а також обладнання для очищення та ремонту водопроводів. Азія представляє собою великий ринок для водних продуктів на суму 140-320 мільйонів доларів (4-8% світового ринку).

3. Розвиток водно-іригаційних систем у Центральній Азії вимагає значних інвестицій, особливо у формі партнерства з приватним сектором

(ДПП). Міжнародний досвід показує, що цей тип фінансування є ефективним. При цьому, окрім фінансування, для такого заходу важливі фінансові ресурси МБР. МБР діють як інтегратори рішення, підтримуючи діалог з усіма зацікавленими сторонами, особливо з урядовими установами та організаціями, які встановлюють політику в регіоні і допомагають просувати багатосторонні домовленості. Наприклад, фінансуючи проекти в Центральній Азії, МБР можуть використовувати субсидії або використовувати самостійні позики за спеціальними процентними ставками.

4. У Центральній Азії близько 40% води, що береться з річок, втрачається в каналах при фільтрації. Третина цього обсягу витрачається у великих і середніх водотоках, а дві третини – у внутрішніх водотоках. Шляхом зміцнення організаційно-правової структури асоціацій водокористувачів (АВП) можна покращити облік води в регіоні. Це підвищить відповідальність та підзвітність АВП щодо водокористування та дозволить АВП мати правову та економічну співпрацю з державним керівництвом та бізнесом.

5. Запровадження поетапної угоди та справедливої ринкової ціни на послуги водопостачання в Центральній Азії є необхідною та важливою зміною. В даний час реальна оплата в Центральній Азії значно нижча за рівень рентабельності (в 4-15 разів нижче). Невеликі відрахування, включаючи інвестиції, допоможуть водогосподарським організаціям інвестувати в будівництво, технічне обслуговування та відновлення водопроводів. Обсяг необхідних інвестицій потребує суми, що значно перевищує ресурси, доступні фермерам.

6. Для запобігання засоленню зрошуваних земель та зменшення ерозії ґрунтів рекомендується покращити їх меліоративний стан шляхом будівництва зрошувальних і дренажних систем. Це зменшить фільтраційні втрати у три-чотири рази та знизить рівні ґрунтових вод на 2-3 м, залежно від гідрогеологічного положення місцевості. Регенерована вода повинна використовуватися для підтримки природного балансу річок і навколишнього природного середовища.

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.001

ПЕРЕГЛЯД ВИМОГ БЕЗПЕКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ В КОНТЕКСТІ РЕГЛАМЕНТУ (ЄС) 2019/452

Кучерявенко Сергій Сергійович
ORCID ID: 0009-0004-4026-7129
аспірант факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Мазаракі Наталія Анатоліївна
ORCID ID: 0000-0002-1729-7846
д-р. юрид. наук, професор, завідувач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

19 березня 2019 року Європейським парламентом та Радою був прийнятий Регламент (ЄС) 2019/452, що встановлює рамки для перевірки державами-членами прямих іноземних інвестицій в ЄС з міркувань національної безпеки (НБ) та публічного порядку (ПП), створює механізм співпраці між державами-членами, а також між державами-членами та Комісією [1]. Регламент застосовується з жовтня 2020 року та не встановлює обов'язкову форму скринінгу, але є орієнтиром для держав-членів ЄС під час розробки або удосконалення власних процедур, а також для гармонізації національних законодавств.

Чинні положення Регламенту 2019/452 про скринінг не надають власного визначення понять НБ та ПП, а відсилаються на положення міжнародного права [2]. У той же час наводиться рекомендований перелік факторів, які можуть бути взяті до уваги при оцінці ризиків прямої іноземної інвестиції країною-членом.

Варто акцентувати увагу, що у попередньому проєкті Регламенту, опублікованому 2017 року, фактори впливу на НБ та ПП були значно вужчими, ніж у кінцевому документі [3]. Зокрема, в подальшому деталізовані складові критичної інфраструктури, додані такі фактори, як доступ до корисних копалин, персональної інформації, а також свобода та плюралізм медіа.

Поступове розширення підходу до визначення об'єктів та секторів, що становлять інтерес для НБ та ПП, демонструють реакцією Союзу на

виклики сьогодення, такі як Covid-19, широкомасштабне вторгнення РФ на територію України.

Так, після спалаху пандемії Covid-19, ЄК оприлюднила Повідомлення, у якому рекомендувала державам-членам ЄС при СПІІ зважати на такі сектори як медичні потужності (наприклад, для виробництва медичного обладнання) або суміжні галузі, такі як науково-дослідні установи [4].

У квітні 2022 року ЄК попередила, що підвищений ризик того, що будь-яка інвестиція, прямо чи опосередковано пов'язана з фізичною або юридичною особою, асоційованою, контрольованою або підконтрольною російському чи білоруському уряду, у критичні активи в ЄС, може дати обґрунтовані підстави для висновку, що ця інвестиція може становити загрозу НБ та ПП в державах-членах [5].

Наразі ж в ЄС ведеться дискусія та підготовлений проєкт щодо перегляду Регламенту 2019/452, що передбачає додаткове розширення меж НБ та ПП, а також удосконалення взаємодії між країнами-членам, країнами-членами та Комісією, зокрема щодо визначення критеріїв та охорони критично важливої інфраструктури міждержавного значення, гармонізації національних законодавств, розроблення спільного вектору розвитку тощо [6].

Для порівняння нижче наведено таблицю, яка демонструє тенденції зміни підходу до визначення факторів впливу на НБ та ПП Європейського Союзу у розрізі проєкту Регламенту 452/2019 2017 року, чинної редакції Регламенту та у запропонованих змінах 2024 року.

Проєкт 2017 року [3]	Чинний Регламент 2019/452 [1]	Проєкт 2024 року [6]
критична інфраструктура, включаючи енергетику, транспорт, зв'язок, зберігання даних, космічну або фінансову інфраструктуру, а також об'єкти з підвищеною чутливістю;	Враховуєтсья потенційний вплив на: (a) критичну інфраструктуру, як фізичну, так і віртуальну, включаючи енергетику, транспорт, водопостачання, охорону здоров'я, зв'язок, засоби масової інформації, обробку або	При оцінці ризику іноземної інвестиції повинно розглянути чи може вона негативно вплинути на: (a) безпеку, цілісність та функціонування критичної інфраструктури, як фізичної, так і віртуальної; у цьому контексті, виходячи з наявної інформації, слід також оцінити, чи може іноземна інвестиція негативно вплинути на стійкість будь-якого з критично важливих суб'єктів, визначених ними відповідно до Директиви (ЄС) 2022/2557 Європейського Парламенту та Ради (встановлює умови визначення

Продовження табл.

ритичні технології, включаючи штучний інтелект, робототехніку, напівпровідники, технології з потенційним подвійним застосуванням, кібербезпеку, космічні або ядерні технології; безпека постачання критично важливих ресурсів; або доступ до чутливої інформації або можливість контролювати чутливу інформацію. При визначенні того, чи може пряма іноземна інвестиція вплинути на безпеку або громадський порядок, держави-члени та Комісія можуть взяти до уваги, чи контролюється іноземний інвестор урядом третьої країни, в тому числі через значне фінансування.	зберігання даних, аерокосмічну, оборонну, виборчу або фінансову інфраструктуру та об'єкти, що мають важливе значення, а також землю та нерухомість, що мають вирішальне значення для використання такої інфраструктури; (b) критичні технології та товари подвійного використання, визначені в пункті 1 статті 2 Регламенту Ради (ЄС) № 428/2009 (15), включаючи штучний інтелект, робототехніку, напівпровідники, кібербезпеку, аерокосмічну галузь, оборону, зберігання енергії, квантові та ядерні технології, а також нанотехнології та біотехнології; (c) постачання критично важливих ресурсів, включаючи енергію або сировину, а також продовольчу безпеку; (d) доступ до чутливої інформації, включаючи персональні дані, або можливість контролювати таку інформацію; або (e) свободу та плюралізм засобів масової інформації.	критичних об’єктів та надає перелік критичних сфер економіки тощо, а також суб'єктів, що підпадають під дію Директиви (ЄС) 2022/2555 (зазначає галузі, сектори та основні критерії визначення критичних об’єктів, стан кібер-безпеки яких підлягає особливому контролюванню. Також повинні братися до уваги результати скоординованих оцінок ризиків безпеки критичних ланцюгів постачання, проведених на рівні Союзу відповідно до статті 22(1) Директиви (ЄС) 2022/2555; (b) доступність критичних технологій; (c) безперервність постачання критично важливих ресурсів; (d) захист конфіденційної інформації, або (e) свободу та плюралізм засобів масової інформації, включаючи онлайн-платформи, які можуть бути використані для широкомасштабної дезінформації або злочинної діяльності. До уваги також береться інформація, пов'язана з іноземним інвестором, в тому числі: (a) чи був іноземний інвестор, фізична або юридична особа, що контролює іноземного інвестора, бенефіціарний власник іноземного інвестора, будь-яка з дочірніх компаній іноземного інвестора або будь-яка інша сторона, що перебуває у власності або під контролем іноземного інвестора, або діє від імені або за вказівкою іноземного інвестора (далі – іноземний інвестор), причетна до іноземної інвестиції, яка раніше перевірялася державою-членом і яка не була дозволена або була дозволена лише за певних умов; для визначення цього держави-члени та Комісія повинні покладатися на наявну в них інформацію, в тому числі на інформацію, що міститься у захищеній базі даних, створеній згідно зі статтею 7(10)

Продовження табл.

	До уваги може братися також: (a) чи перебуває іноземний інвестор під прямим або опосередкованим контролем уряду третьої країни прямо и опосередковано (b) чи був іноземний інвестор вже залучений до діяльності, що впливає на безпеку або громадський порядок в державі-члені; або (c) чи існує серйозний ризик того, що іноземний інвестор займається незаконною або злочинною діяльністю.	(b)де це застосовно, причини застосування до іноземного інвестора обмежувальних заходів згідно зі статтею 215 Договору про заснування Договору про заснування Європейського Співтовариства; (c) чи був іноземний інвестор вже залучений до діяльності, що негативно впливає на НБ або ПП в державі-члені; (d) чи займався іноземний інвестор незаконною або злочинною діяльністю, включаючи обхід обмежувальних заходів Союзу відповідно до статті 215 Договору про заснування Європейського Союзу; (e) чи може іноземний інвестор переслідувати політичні цілі третьої країни або сприяти розвитку військового потенціалу третьої країни.

Варто додати, що у додатку до чинного Регламента 2019/452 та у запропонованому проєкті 2024 року передбачені конкретні проєкти та програми, які становлять інтерес для ЄС, прямі іноземні інвестиції в які підлягають перевірці.

Проте, новелою запропонованого проєкту 2024 року є окремий перелік технологій, активів, об'єктів, обладнання, мереж, систем, послуг та видів економічної діяльності, що мають особливе значення для інтересів безпеки або громадського порядку Союзу, цінність якого полягає, зокрема, в тому, що даний перелік може слугувати орієнтиром як для країн-членів ЄС, так і України в процесі Євроінтеграції, задля гармонізації законодавства у сфері скринінгу.

Висновки. Загалом сучасною тенденцією щодо удосконалення процедури скринінгу прямих іноземних інвестицій у ЄС є подальше розширення понять НБ та ПП, більша деталізація процедури та строків проведення, гармонізація законодавства країн-членів. Запропоновані зміни шукають баланс між збереженням законодавчої бази, яка підтримує ПІІ, і необхідністю протистояти зростаючим геополітичним

ризикам, шляхом заохочення відкритої стратегічної автономії комерційної, промислової, економічної та безпекової, оборонної політики.

Список використаних джерел:

1. Regulation – 2019/452 – EN – EUR-LEX. (2019). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.LI.2019.079.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2019%3A079I%3ATOC
2. Velten, J. (2022). Screening Foreign Direct Investment in the EU. https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-05603-1
3. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing a framework for screening of foreign direct investments into the European Union. (2017). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017PC0487
4. EUROPEAN COMMISSION. (2020). COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0318
5. EUROPEAN COMMISSION COMMUNICATION FROM THE COMMISSION Guidance to the Member States concerning foreign direct investment from Russia and Belarus in view of the military aggression against Ukraine and the restrictive measures laid down in recent Council Regulations on sanctions. (2022). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022XC0406(08)
6. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the screening of foreign investments in the Union and repealing Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council. (2024). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52024PC0023

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ТЕХНІЧНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Лавренюк Віталій Анатолійович
аспірант, кафедри кримінального права та процесу
Державний податковий університет, Україна

Зростання ролі інформації у всіх сферах діяльності спричинило збільшення значення комп'ютерної інформації як однієї з найпоширеніших форм створення, обробки та передачі даних. У зв'язку з цим важливим стає підвищення рівня її захисту шляхом застосування технічних, організаційних, а особливо правових заходів.

Однією з причин поширення комп'ютерної злочинності стало інформаційно-технологічне оновлення підприємств, установ і організацій, що супроводжується впровадження комп'ютерної техніки, розгортання програмного забезпечення та створення баз даних.

Недостатність комплексних заходів протидії, їхня суперечливість і фрагментарність, висока латентність злочинності у сфері комп'ютерної інформації призводять до неефективності вироблених заходів її попередження, зумовлюючи труднощі у протидії та боротьбі з цим видом суспільно небезпечних діянь.

Повномасштабна війна значно вплинула на масштаби кіберзлочинності, перетворивши кібератаки на один із основних інструментів гібридної війни. Кібератаки стали важливою частиною сучасної війни, що впливає на критичну інфраструктуру, бізнеси, державні органи та громадян.

Зменшенню рівня латентності злочинів у сфері комп'ютерної інформації сприятиме як міжнародне, так і внутрішнє співробітництво між державою та правоохоронними органами. Роз'яснювальна робота щодо необхідності захисту законних інтересів у сфері використання та розвитку інформаційних технологій; підвищення рівня технічного оснащення та розвиток спеціальних навичок у правоохоронних органах для ефективного виявлення подібних злочинів.

Також необхідно здійснити такі організаційні, правові та технічні заходи:

– збільшення штатної чисельності підрозділів, що спеціалізуються на виявленні та розкритті злочинів у сфері комп'ютерної інформації;

– підбір у зазначені підрозділи фахівців, які мають вичерпні знання у галузі інформаційно-телекомунікаційних технологій та подальше постійне та вдосконалення їх кваліфікації;

– постійне вдосконалення наукових методик, програмних засобів та технічних пристроїв для отримання та закріплення доказів скоєння комп'ютерного злочину у відповідь на впровадження нових механізмів та засобів передачі даних;

– законодавче обмеження використання користувачами мереж передачі різних «анонімайзерів», які надають послуги з маскування реальних ідентифікаторів (наприклад, IP-адрес) їх кінцевого облаштування;

– зобов'язати компанії, що надають інформаційно-телекомунікаційні послуги, розробити реальний механізм ідентифікації конкретних користувачів у мережах передачі даних, виключивши факти присвоєння однакових динамічних IP-адрес масиву кінцевих пристроїв в обмежений період. Ввести обов'язковий облік унікальних ідентифікаторів мережевого обладнання (IMEI, MAC-адрес), що використовується кінцевими користувачами;

– посилити відповідальність за відсутність або внесення свідомо недостовірних відомостей про користувачів інформаційно-телекомунікаційними послугами та послугами зв'язку, що надаються на території України.

Посилення технічного забезпечення протидії злочинам у сфері комп'ютерної інформації передбачає:

– впровадження сучасних технологій кіберзахисту: використання антивірусного програмного забезпечення, фаєрволів, систем виявлення вторгнень (IDS) та інших рішень;

– шифрування даних для захисту від несанкціонованого доступу;

– проведення перевірок інформаційної інфраструктури на предмет вразливостей та цінка ризиків з метою усунення недоліків;

– регулярне створення резервних копій для запобігання втратам інформації в разі кібератак.

Загалом заходи щодо боротьби із злочинами у сфері комп'ютерної інформації включають низку дій на рівні держави, установ, підприємств, організацій та міжнародної спільноти. Загалом ефективна протидія

кіберзлочинності можлива лише за умови комплексного підходу, який об’єднує правові, технічні та організаційні заходи разом із підвищенням рівня обізнаності суспільства.

Список використаних джерел:

1. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію щодо кібербезпеки. URL: https://www.unn.com.ua/uk/news/1768487-genasambleya-oon-ukhvalila
2. Коба, В. В. (2024). Особливості правового регулювання кіберзлочинності в Україні. *Сучасний науковий журнал*, (3(1), 32-37. URL:https://doi.org/10.36994/2786-9008-2024-3-4
3. Самойленко О. А. Основи методики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі: монографія / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Одеса: ТЕС, 2020. 372 с. URL https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6d9682a6-f1ab-49a5-a609-6ca96ce3c96f/content

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.002

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Наливайко Олег Іванович
ORCID ID: 0000-0002-2911-2108
канд. юрид. наук, доцент, старший науковий співробітник
Науково-дослідної лабораторії з проблемних
питань правоохоронної діяльності
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецький державний університет внутрішніх справ, Україна

Безпека дорожнього руху сьогодні є важливим елементом розвитку сучасного суспільства. Слід зауважити, що велика кількість транспортних засобів є невід'ємною частиною економіки всіх країн, але в той же час транспортні засоби несуть небезпеку життю громадян.

Актуальність проблеми безпеки дорожнього руху залишається надзвичайно високою, адже щорічно внаслідок дорожньо-транспортних пригод (ДТП) гине велика кількість людей, а ще більше отримують травми, що вимагає нових підходів до покращення безпеки на дорогах. У цьому контексті міжнародна співпраця набуває особливої ваги, дозволяючи країнам обмінюватися досвідом та гармонізувати національні нормативно-правові акти з міжнародними стандартами [1, с. 215].

Отримання Україною 23 червня 2022 р. статусу кандидата на вступ до ЄС актуалізує це питання й накладає додаткові зобов'язання для нашої держави щодо приведення рівня безпеки дорожнього руху хоча б до усереднених європейських показників. Модернізація цієї соціальної системи в Україні можлива шляхом запровадження відповідних стандартів [2]. Навіть сьогодні, в умовах воєнного стану процес адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів у сфері безпеки дорожнього руху є важливим кроком для покращення безпеки на дорогах. Україна активно інтегрує міжнародні норми, що регулюють безпеку дорожнього руху, в свої національні законодавчі акти, що дозволяє підвищити ефективність управління безпекою на транспорті [3, с. 370].

Слушно зауважує М. Колодяжний, що підвищена увага до необхідності пізнання саме зарубіжного нормативно-правового механізму убезпечення дорожнього руху зумовлюється щонайменше такими обставинами: фрагментарним дослідженням цих питань крізь призму кримінологічного дослідження проблеми кримінальної та адміністративної протиправності у зазначеній царині, а також дорожньо-транспортної смертності та травматизму учасників дорожнього руху [4, с. 814]; відсутністю у відкритому доступі перекладених на українську мову текстів стратегій і програм ЄС та окремих зарубіжних країн у сфері безпеки дорожнього руху; сталим багаторічним євроінтеграційним поступом нашої країни, яка наразі має офіційний статус члена на вступ до ЄС; спробою оцінити якість чинної Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року порівняно із аналогічними стратегіями західних держав світу, які досягли істотних успіхів у створенні інституційних передумов для зменшення рівня смертності під час ДТП; намаганням використати багаторічний досвід провідних країн світу щодо розробки і реалізації таких стратегій при формуванні та реалізації державної політики України у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту тощо [5, с. 5; 6, с. 63].

В той же час важливо враховувати, що у період воєнного стану, який введено в Україні з 24 лютого 2022 р. і не скасовано дотепер, на стан дорожньої безпеки впливає низка чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Зокрема, потрібно акцентувати увагу і на існуванні особливостей розвитку безпекової складової дорожньо-транспортної ситуації, що складалася як в Україні загалом, так і особливо у прифронтових регіонах, зокрема, залежно від характеру бойових дій у населених пунктах та територіях поблизу таких населених пунктів.

Із введенням з 24 лютого 2022 року воєнного стану, який триває і дотепер, у стані безпеки дорожнього руху, як і у всіх інших сферах суспільного життя українців, сталися певні трансформації. Його підтримання, особливо у прифронтових регіонах, стало відбуватися у світлі оборонної діяльності держави. Низка питань, що одразу ж виникли, потребувала свого нагального вирішення: від імперативу дотримання правил дорожнього руху громадянами до кадрового забезпечення Національної поліції [7, с. 107].

Отже, слід погодитись з тим, що міжнародна співпраця в сфері безпеки дорожнього руху є критично важливою для підвищення

ефективності заходів, спрямованих на зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод та покращення умов на дорогах. Обмін досвідом між країнами дозволяє впроваджувати найкращі практики та інноваційні рішення, що вже зарекомендували себе в інших регіонах [8].

Потрібно враховувати і роль міжнародної інституційної складової, зокрема, міжнародна співпраця у сфері безпеки дорожнього руху здійснюється через низку важливих організацій та глобальних ініціатив, які координують зусилля держав та сприяють впровадженню стандартів, що підвищують рівень безпеки на дорогах [9, с. 41]. Роль функціонування таких інституцій та реалізація глобальних ініціатив набувають особливого значення в умовах воєнного стану в Україні.

Впровадження європейських стандартів безпеки дорожнього транспорту є життєво важливою складовою стратегії забезпечення безпеки дорожнього руху та захисту життя та здоров'я учасників дорожнього руху. Дотримання цих стандартів сприятиме зменшенню кількості ДТП, травм і смертей, що важливо для суспільства. Важливо підтримувати та прискорювати процес впровадження цих стандартів на національному рівні, наголошуючи на покращенні якості дорожньої інфраструктури, розробці ефективних планів безпеки дорожнього руху та постійному моніторингу дотримання правил дорожнього руху [10].

Отже, враховуючи вищезазначене, потрібно зауважити, що в умовах євроінтеграції та воєнного стану в Україні впровадження міжнародних стандартів у сфері безпеки дорожнього руху є важливою складовою міжнародної співпраці у цьому напрямі, що має на меті впровадження найкращих світових практик у забезпеченні безпекової складової дорожньотранспортної ситуації, що складалася в Україні і особливо у прифронтових регіонах.

Список використаних джерел:

1. Ківалов С. В. Адміністративне право України: Європейський вектор розвитку: монографія. Одеса : Юридична література, 2015. 348 с.
2. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 1360-р. Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1360-2020-%D1%80#Text.
3. Когут В. М. Роль міжнародної співпраці у покращенні безпеки дорожнього руху. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право.* 2024. № 85 (2). С. 365-371.
4. Наливайко О. І., Сеньків О. М. Теоретико-прикладні проблеми тлумачення Конституції України та законів України Конституційним судом України. *Молодий вчений.* 2015. № 2 (6). С. 813-816.

5. Колодяжний М. Г. Стратегії безпеки дорожнього руху ЄС та зарубіжних країн: зб. норм. актів: електрон. вид. Харків : Право, 2023. 162 с.
6. Наливайко О. І. Порівняльно-правовий аналіз реалізації процедури імпічменту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2011. № 3. С. 61-70.
7. Калініна А. В. Запобігання дорожньо-транспортним пригодам в умовах воєнного стану. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2022. № 44. С.107-114.
8. Організація дорожнього руху в місті Луцьку. 2022. Вилучено з: https://lntu.edu.ua/uk/media/orhanizatsiya-dorozhnoho-rukhu-v-misti-lutsku-efektyvnyy-shlyakh-do-mizhnarodnoho.
9. Мороз І. І. Адміністративно-правові засади міжнародної співпраці в сфері транспортної безпеки. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 33-45.
10. Гриненко Н. Ю., Віштак І. В. Впровадження європейських стандартів щодо безпеки руху на автомобільному транспорті. Матер. LIII наук.-техн. конф. підрозділів ВНТУ (м. Вінниця, 20-22 березня 2024 р.). Вінниця : ВНТУ, 2024. Вилучено з: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fitki/all-fitki-2024/paper/viewPDFInterstitial/20361/16936.

ОКРЕМІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД[1]

Новіков Олег Володимирович
канд. юрид. наук, старший науковий співробітник
відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, Україна

1. Кримінологічне прогнозування (прогнозування злочинності) – це аналітична діяльність, спрямована на науково обґрунтоване визначення ймовірних змін у рівні, структурі, динаміці, географії та характері злочинності в майбутньому, виявлення факторів, що впливають на її розвиток, а також передбачення появи нових форм та видів суспільно-небезпечної поведінки з метою розроблення ефективної системи заходів запобігання та протидії злочинності. В основі кримінологічного прогнозування лежить всебічний аналіз статистичних показників, результати кримінологічних досліджень, а також оцінка різноманітних факторів, що впливають або можуть вплинути на злочинність.

2. У контексті повоєнної відбудови кримінологічне прогнозування набуває особливого значення, оскільки дозволяє не лише оцінити масштаби та напрями змін у злочинності, а й передбачити нові загрози, зумовлені соціально-економічною нестабільністю, масовою демобілізацією, переміщенням населення, відновленням нормальної діяльності органів публічної влади тощо. Водночас на сьогодні існує низка чинників, що ускладнюють об’єктивне прогнозування стану та тенденцій злочинності в Україні у повоєнний період.

3. Одним із таких чинників є *нестача надійних даних*. Як вже зазначалося, прогнозування злочинності базується на аналізі великого масиву статистичних даних. Проте офіційна державна статистична інформація за окремими напрямами, зокрема соціально-демографічними, характеризується неповнотою та неточністю. Ця

[1] Публікація підготовлена у межах виконання в НДІ ВПЗ імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України фундаментальної теми дослідження «Злочинність в Україні у повоєнний період: кримінологічні прогнози та заходи запобігання» (номер державної реєстрації 0124U005211), що фінансується за рахунок державного бюджету.

проблема, що має системний характер (оскільки останній перепис населення в Україні відбувся ще у 2001 році), суттєво загострилася внаслідок збройної агресії російської федерації. Наразі відсутні актуальні дані щодо кількісного та якісного складу населення України, масштабів його внутрішнього та зовнішнього переміщення, рівня зайнятості тощо.

Разом з тим, поточна соціально-демографічна ситуація та її динаміка відіграють важливу роль у прогнозуванні стану та тенденцій злочинності. Кримінологи давно встановили стійкий зв'язок між віковою структурою населення та рівнем кримінальних правопорушень. Так, кожен вид кримінальних правопорушень демонструє максимальну інтенсивність вчинення у статистично визначеному віковому діапазоні, що відображає вікову динаміку деліквентної поведінки, де пікові показники кримінальної активності суб'єктів досягають максимальних значень. Таким чином, відсутність релевантних статистичних даних про демографічну ситуацію в країні робить науково обґрунтоване прогнозування злочинності принципово недосяжним.

Також існують певні сумніви щодо достовірності офіційної кримінальної статистики, яка, як відомо, є фундаментом для кримінологічного прогнозування. Вбачається, що латентність окремих видів кримінальних правопорушень зростає під час війни. Зазначене, у тому числі, пов'язано зі зміною пріоритетів у діяльності правоохоронних органів, які, в першу чергу, зосереджуються на виявленні та фіксації воєнних злочинів, кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, військових кримінальних правопорушень тощо. У зв'язку з цим, поточна офіційна кримінальна статистика не може бути надійним джерелом інформації для прогнозування тенденцій злочинності у повоєнний період.

4. Ще одним чинником є *складність прогнозування нелінійних соціальних процесів*, особливо в умовах повоєнної невизначеності. Основна проблема тут полягає в тому, що традиційні статистичні моделі здебільшого побудовані на припущенні про лінійність взаємозв'язків між соціальними явищами. Це означає, що зміни одного явища чи процесу призводять до пропорційних змін в іншому. Наприклад, метод екстраполяції, який часто застосовується для прогнозування злочинності на основі продовження історичних трендів, також спирається на вказане припущення. Цей метод полягає у простому перенесенні минулих тенденцій у майбутнє, що може працювати у

стабільних та передбачуваних умовах. Проте в умовах значних соціально-економічних потрясінь, викликаних війною, зв'язки між соціальними факторами можуть бути абсолютно нелінійними, що фактично унеможливлює застосування методу екстраполяції для прогнозування злочинності у повоєнний період.

До того ж, існує велика вірогідність того, що у повоєнний період з'являться нові чинники та процеси, які не існували у довоєнний та воєнний періоди або не мали значного впливу на злочинність. У таких умовах історичні дані втрачають свою релевантність, оскільки майбутні зміни не обов'язково будуть відповідати минулим тенденціям.

5. Ще одним важливим чинником, що впливає на точність кримінологічного прогнозування у повоєнний період, є *невизначеність соціально-економічного* майбутнього України. Так, економічне відновлення країни стане тривалим процесом, в якому реконструкція інфраструктури, відновлення виробничих потужностей та залучення інвестицій вимагатимуть значних фінансових та людських ресурсів й часу. Економічна ситуація після війни, ймовірно, буде характеризуватися високою волатильністю: спостерігатимуться коливання на ринку праці, різке зростання цін на основні товари та послуги, а також зменшення купівельної спроможності населення. Невизначеність щодо темпів економічного зростання створить додатковий тиск на бізнес-середовище, що ускладнить процеси інвестиційної активності та модернізації виробництва. Водночас, економічні труднощі можуть стимулювати появу нових форм економічної діяльності, зокрема неформальних секторів, що також впливатимуть на криміногенну ситуацію.

6. Отже, підсумовуючи вищенаведені методологічні проблеми кримінологічного прогнозування слід констатувати неможливість створення об'єктивного прогнозу стану і тенденцій злочинності у повоєнний період. У зв'язку з цим доцільним вбачається розробка сценаріїв розвитку злочинності, які базуються на аналізі альтернативних варіантів майбутніх соціально-економічних та соціально-демографічних трансформацій. Такий підхід дозволяє окреслити можливі траєкторії змін, враховуючи високий рівень невизначеності та швидкоплинність повоєнних процесів.

ЦЕРКОВНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Слинько Дмитро Вікторович
ORCID ID: 0000-0001-7960-615X
д-р. юрид. наук, професор, професор кафедри конституційного
і міжнародного права та прав людини
Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

Первинна юрисдикція церковного суду в Давній Русі була цілковито пов'язана з функціонуванням церковних установ, а також із питаннями віри та церковних канонів, але із часом вона помітно розширилася. Судова влада церкви поширювалася на усі злочини, здійснені «мирянами» проти віри, моральності, а також на їх шлюбні та спадкові справи.

Церковні статути, у яких визначалось правове становище церкви і духовенства, суб'єкти і об'єкти церковного судочинства, були одними з джерел права Київської Русі. Слід погодитись із думкою Б. Стецюка, що діяльність церковного суду, який виник на Русі після прийняття християнства, регламентувався князівським статутами та статутними грамотами [1, с. 92].

Найважливішими церковними статутами були статути Володимира Святославовича та Ярослава Мудрого. Так, Церковний статут Володимира Святославовича у вступній частині вказував на передачу митрополитському судочинству певних справ, відзначав не втручання князя у церковне судочинство. У свою чергу, Статут Ярослава Мудрого також передбачав передачу під церковну юрисдикцію (митрополитові і єпископам) певного роду справ. Це були справи, пов'язані зі злочинами проти моралі і сім'ї, викрадення дівчат, примушення дітей до шлюбу з батьками, шлюби близьких родичів, двоєжонство, самочинне розлучення, народження позашлюбної дитини, перелюбство, згвалтування, пияцтво, бійки і нанесення батькам тілесних пошкоджень. Цей Статут також відносив до церковної юрисдикції злочини проти здоров'я і гідності людини. У той же час злочини проти життя і майнові злочини розглядалися і церковними і в світськими судами. а Штрафи, стягнуті в результаті судового розгляду, ділились між церквою і світською владою порівно («платять виру князю на-полы з владикою») [2, с. 15-16].

Досліджуючи питання, пов'язані з церковним судочинством, слід відзначити, що процесуальне право в період Давньої та Київської Русі як частина норм правової системи, що регулює відносини, які виникають під час розслідування злочинів, розгляду і вирішення кримінальних і цивільних справ, знаходилося на початковому етапі формування і не мало самостійного значення. Воно було невіддільним від матеріального права, оскільки вони спиралися на одні правові джерела. Джерелами виступали окремі законодавчі акти, що виходили від центральної влади, а також значна кількість неписаних світських та церковних правових норм і інститутів. Лише деякі процесуальні форми дістали законодавче закріплення. Бракувало відокремлення права взагалі і процесуального зокрема від інших процесів соціального контролю і інших видів інтелектуальної діяльності. Основною метою процесу була підтримка соціальної справедливості в суспільстві шляхом відшкодування збитків, нанесених у результаті злочину, тобто відновлення порушеного права [1, с. 109].

До числа особливостей церковного суду тогочасного періоду можна віднести наявність особливих джерел права. Ними виступали норми канонічного права, які були відображені у релігійних джерелах, постановах найвищих органів та посадовців церкви. У якості прикладу можна вказати так звані Номоканони, що у перекладі з грецької мови означає – «закон і церковне правило». Найбільшого поширення Київській Русі набули два Номоканони. Перший було складено у Візантії у VI ст, а другий - у VII ст. Потрапили вони до Київської Русі через Болгарію після прийняттям християнства і набули поширення у XIII ст. Грецький Номаканон у перекладі на старослов'янську мову дістав назву «Кормча книга», складалася вона з Еклоги і Прохірона.

Еклога з'явилася у 740 році і включала в себе витяги з інституцій, дигест, кодекса і новел Юстиніана. Крім того, вона містила доповнення, внесені візантійськими царями Львом та Костянтином з урахуванням звичаєвого права народів, поневолених візантійською імперією. Еклога включала XVIII титулів, з них XVI стосувалися цивільного права (шлюбу і посагу, дарування, спадщини та опікунства, відпущення раба на волю, деяких види договорів і свідчень). XVII титул містив норми кримінального права, а XVIII-й визначав розподіл військових трофеїв. Прохірон, який датується 878 роком, наближав візантійські закони до засад римського права, очищаючи їх від звичаєвого права. До «Кормчої

книги», окрім Еклоги і Прохірона, входив і збірник права, який мав назву «Закон судний людям», який був укладений невідоим юристом-практиком з практичною метою. Статті, які входили до «Закону судного людям» певною мірою граничили із статтями і постановами «Руської правди» - відомої пам'ятки права Київської Русі.

Відтак суд церкви відзначався наявністю чітко визначеної і нормативно закріпленої судової юрисдикції та осудності. Ще однією відзнакою церковного судочинства був особливий склад суду, до якого могли входити лише особи духовного стану. Церковний суд мав двобічний характер – він виступав у якості церковної установи, метою якої було виправлення винного та спасіння його душі, і одночасно діяв на рівні з судом світським в межах встановленої державою юрисдикції. При цьому він застосовував спеціальні церковні санкції [3].

На підставі викладеного вище, маємо підстави дійти висновку, що первинна юрисдикція церковного суду в Київській Русі була цілковито пов'язана з функціонуванням церковних установ, а також із питаннями віри та церковних канонів, але із часом вона помітно розширилася. Судова влада церкви поширювалася на усі злочини, здійснені «мирянами» проти віри, моральності, а також на їх шлюбні та спадкові справи. Церковний суд був особливою діяльністю церковних установ щодо розгляду і вирішенню справ, пов'язаних із релігією, в певному процесуальному порядку і, як правило, на підставі норм канонічного права [4, с. 56].

Список використаних джерел:

1. Стецюк Б. Р. Процесуальне право в Україні: тисяча років історії (X ст. – 20-ті рр. XX ст.): монографія. Харків: Диса плюс, 2013. 560 с.
2. Історія українського права / За редакцією: О. О. Шевченка. К.: Олан, 2001. 214 с
3. Левчук М. В. Церковний суд у Київській Русі (історико-правове дослідження): автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 22 с.
4. Слинько Д. В. Юридичний процес: історія, теорія, практика: монографія. Харків: НТМТ, 2017. 415 с.

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.003

ПРОГНОЗОВАНІ НАСЛІДКИ УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ В ЗРАЗКОВІЙ СПРАВІ № 400/6254/24 ДЛЯ МЕХАНІЗМУ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА КОЛИШНІХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА НАЛЕЖНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Циндра Роман Андрійович
адвокат, аспірант кафедри публічного та приватного права
Університет митної справи та фінансів, Україна

16 грудня 2024 року Верховним Судом було ухвалене рішення у зразковій справі № 400/6254/24, яким було визнано правомірною відмову територіального органу Пенсійного фонду України в нарахуванні і виплаті індексації пенсії за вислугу років за 2022 та 2023 роки, а також щомісячної доплати до пенсії за вислугу років, передбаченої постановою Кабінету Міністрів України віл 14 липня 2021 року № 713, після перерахунку пенсії колишнього військовослужбовця на підставі оновлених даних про розмір грошового забезпечення за відповідною (прирівняною) посадою військовослужбовця відповідно до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 01 січня календарного року [1].

Значення даного рішення (надалі за текстом – Рішення ВС від 16.12.2024) для судової практики полягає у тому, що відповідно до частини третьої статті 292 Кодексу адміністративного судочинства висновки, викладені у Рішенні ВС від 16.12.2024, відтепер мають враховуватися усіма адміністративними судами при ухваленні рішень у типових справах, що відповідають низці ознак однотипності [2].

За результатами раніше проведених досліджень нами наголошувалося на специфічності щомісячної доплати до пенсії за вислугу років, передбаченої постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 713 (надалі за текстом – Щомісячна доплата). Зокрема, автором було обґрунтовано висновок про недосконаліть впровадження Щомісячної доплати як заходу довгострокового забезпечення права осіб, звільнених з військової служби, на належну

пенсію. Серед найбільш істотних наслідків тимчасового характеру впровадження Щомісячної доплати було названо те, що коригування порядку нарахування і виплати Щомісячної доплати в довгостроковій перспективі відбулося у непередбачений законом спосіб – шляхом формування судовою владою усталеної практики, яка певною мірою суперечила принципу правової визначеності [3, с. 53].

Рішення ВС від 16.12.2024 демонструє кардинальну зміну підходу до правозастосування положень постанови Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 713. Раніше будь-які перерахунки пенсій за вислугу років, що було виконано відповідно до остаточних і обов'язкових судових рішень в інтересах конкретної особи, не визнавалися як підстава для зменшення розміру Щомісячної доплати або позбавлення особи її виплати. Така практика виглядала достатньо сумнівною з міркувань засади правової визначеності (оскільки фактично прямо суперечила змісту постанови Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 713), однак сприяла виконанню соціальної мети впровадження Щомісячної доплати. Наразі ж Верховним Судом констатовано, що принаймні один вид перерахунку пенсії за вислугу років на підставі судового рішення впливає на право колишнього військовослужбовця на одержання Щомісячної доплати: той, що виконано у зв'язку із перерахунком розміру грошового забезпечення з урахуванням розмірів посадового окладу та окладу за військовим званням, визначених шляхом множення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, на відповідний тарифний коефіцієнт згідно з додатками 1, 12, 13, 14 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 року № 704.

Слід зазначити, що впроваджені Рішенням ВС від 16.12.2024 зміни стосуватимуться достатнього обмеженого кола колишніх військовослужбовців: лише тих, хто звернувся до адміністративного суду із позовом про здійснення відповідних перерахунків та не одержав у своїй справі остаточного рішення, та тих, хто вважатиме за потрібне звернутися за здійсненням таких перерахунків у подальшому. Статтею 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» встановлено заборону зменшення розміру призначених відповідно до цього Закону пенсій під час їхнього перерахунку в зв'язку із підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців [4]. У зв'язку із цим

вбачається достатньо малоймовірним системне здійснення органами Пенсійного фонду України перерахунків пенсій, що підпадають під визначені Рішенням ВС від 16.12.2024 критерії, за власною ініціативою. Тим не менш, не можна виключати поодинокі порушення права на належне пенсійне забезпечення колишніх військовослужбовців у такий спосіб.

Застосування судами правових висновків, викладених у Рішенні ВС від 16.12.2024, прямо вплине на кількість звернень до суду з питань здійснення перерахунку пенсій за вислугу років у зв'язку із підвищенням розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. З огляду на зміни в нормативно-правовому регулюванні останнім календарним роком, у якому колишній військовослужбовець мав можливість ефективно підвищити розмір своєї пенсії за вислугу років відповідно до зростання прожиткового мінімуму, був 2023 рік. У випадку задоволення відповідних позовних вимог буде прямо збільшено розмір двох складових грошового забезпечення за відповідною (прирівняною) посадою, які враховуються під час визначення розміру пенсії: посадового окладу та окладу за військовим званням (інші види грошового забезпечення буде збільшено опосередковано). Коефіцієнт орієнтовного розміру збільшення складе співвідношення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого станом на 01 січня 2023 року, до встановленого станом на 01 січня 2017 року (2684,00 грн. та 1762,00 грн. відповідно), тобто приблизно 1,52. Одночасно із цим особу буде позбавлено індексації пенсії відповідно до постанов Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 року № 118 «Про індексацію пенсій та заходи щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2022 році», та від 24 лютого 2023 року № 168 «Про індексацію пенсій та заходи щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2023 році» (коефіцієнти 1,14 та 1,197, сумарний коефіцієнт: 1,14*1,197=1,3646) та Щомісячної доплати (як правило, у розмірі 2000,00 грн.). Відтепер у більшості випадків звернення до суду щодо здійснення відповідних перерахунків стане для колишнього військовослужбовця фінансово невиправданим.

На нашу думку, ухвалення Рішення ВС від 16.12.2024 є першим кроком щодо коригування адміністративно-правового механізму судового захисту права на належне пенсійне забезпечення осіб,

звільнених з військової служби, у напрямі звуження перспективних шляхів підвищення розміру пенсії за вислугу років у порядку адміністративного судочинства. У зв'язку із цим вбачаємо за можливе прогнозувати наступні наслідки: а) істотне зменшення кількості звернень до адміністративних судів щодо здійснення перерахунків пенсії за вислугу років, пов'язаних із зміною розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб у 2021, 2022, 2023 роках; б) поодинокі порушення органами виконавчої влади права на належне пенсійне забезпечення колишніх військовослужбовців, пов'язані із зменшенням пенсії після зняття розмірів індексації за 2022 і 2023 роки та Щомісячної доплати; в) подальше поширення аналогічних до Рішення ВС від 16.12.2024 висновків на інші судові спори, пов'язані із нарахуванням та виплатою Щомісячної доплати після перерахунку пенсій за вислугу років в судовому порядку (як шляхом автономного врахування відповідних правових позицій під час ухвалення рішень адміністративними судами, так і у спосіб формування аналогічних висновків Верховним Судом у зразкових справах щодо інших типових адміністративних спорів).

Список використаних джерел:

1. Рішення Касаційного адміністративного суду від 16.12.2024 у зразковій справі № 400/6254/24. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень» / ДП «Інформаційні судові системи». URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123793985 (дата звернення: 02.01.2025).
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення: 02.01.2025).
3. Циндра Р. А. Проблемні аспекти нормативно-правового регулювання щомісячної доплати до пенсії за вислугу років, установленої постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 713. *Правова позиція.* 2024. № 3 (44). С. 50-54. DOI https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-3.8.
4. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text (дата звернення: 02.01.2025).

ТАКТИКА ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ, ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Шугалєй Аліна Андріївна
студентка 4 курсу навчально-наукового інституту
заочного та дистанційного навчання
Національна академія внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Пясковський Вадим Валерійович
канд. юрид. наук, професор, професор кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права та психології
Національна академія внутрішніх справ, Україна

Встановлюючи порядок збирання доказів учасниками кримінального провадження, в ч. 2 ст. 93 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) законодавець закріплює право сторони обвинувачення здійснювати збирання доказів, в тому числі, «… шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій…» [1].

В ч. 1 ст. 246 КПК України зазначено, що «негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом» [1].

Зважаючи на відносно молодий вік інституту негласних слідчих (розшукових) дій в українському кримінальному процесуальному законодавстві, дуже слушним вбачається зауваження М. В. Корнієнка та В. М. Тертишника, які зазначають, що «Регламентація негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється без належної системності і логічності, часто створюючи штучну конкуренцію правових норм, а окремі інститути негласних слідчих (розшукових) дій ще не отримали необхідної та досконалої процесуальної форми, яка б слугувала в якості достатньої гарантії отримання надійних доказів та належного захисту прав і свобод людини, реалізацією визнаного (підтримуваного і неухильно забезпечуваного) в практиці ЄСПЛ принципів юридичної визначеності та пропорційності» [2, С. 98]. Така ситуація об’єктивно дуже ускладнює роботу правоохоронних органів у випадку необхідності

проведення негласних (слідчих) розшукових дій під час розслідування кримінальних правопорушень.

В таких непростих умовах особливого значення набуває тактичне забезпечення діяльності суб'єкта розслідування та дотримання ним розроблених криміналістичних рекомендацій, що спрямовані на підвищення ефективності процесу розслідування.

При цьому, спираючись на визначення, запропоновані та закріплені законодавцем, та розглядаючи негласні слідчі (розшукові) дії як тактичний засіб суб'єкта розслідування, під час їх організації та проведення доречним, на наш погляд, є підхід, запропонований М. В. Салтевським, який заснований на сприйнятті такого тактичного засобу як «… послідовності процедур, що утворюють структуру із чотирьох етапів: 1) підготовчого; 2) безпосередньо провадження; 3) фіксації результатів; 4) оцінки результатів і визначення їх місця в системі зібраних доказів» [3, С. 288].

Однією з негласних слідчих (розшукових) дій, які наведені в главі 21 КПК України, є негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, порядок проведення якої визначений в ст. 274 КПК України [1].

При цьому, як слушно зазначають П. Є. Антонюк та В. В. Зубрійчук, «… *порівняльне дослідження* за своєю процесуальною суттю не є тотожним експертизі, а отже, його результати не є процесуальним джерелом доказів, а мають лише інформативно-орієнтуючий характер …» [4, С. 191].

Розглядаючи тактику отримання зразків для експертизи в кримінальному провадженні, вчені акцентують увагу на підготовчому етапі проведення цієї процесуальної дії, вважаючи, що саме від повноти та об'єктивності підготовки залежить ефективність досягнення мети в цілому [5, С. 282-283].

Ми повністю розділяємо такий погляд і вважаємо, що при негласному отриманні зразків, необхідних для порівняльного дослідження, саме підготовчий етап відіграє ключову роль для загальної ефективності проведення всієї негласної (слідчої) розшукової дії.

Таким чином, спираючись на алгоритм, запропонований П. Є. Антонюк, А. О. Антощуком та Р. В. Куцим [5, С. 284-285], вважаємо, що підготовчий етап негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, повинен включати:

1. Визначення мети негласної слідчої (розшукової) дії та виду зразків, які планується отримати.

2. Консультацію з відповідним спеціалістом щодо виду та обсягу зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

3. Підбір відповідних технічних засобів (за необхідності) та їх підготовку, а також залучення відповідного спеціаліста у разі необхідності.

4. Визначення місця проведення негласної слідчої (розшукової) дії з урахуванням розташування об'єкта, від якого планується отримати зразки, та його стану.

5. Забезпечення кримінальної процесуальної можливості проведення негласної слідчої (розшукової) дії відповідно до порядку, визначеного КПК України.

6. Визначення кола учасників негласної слідчої (розшукової) дії з урахуванням методів і засобів, що застосовуються.

7. Складання плану проведення негласної слідчої (розшукової) дії та інструктаж всіх учасників.

8. Забезпечення належного (з урахуванням їх природи) збереження отриманих негласно зразків та їх направлення для проведення порівняльного дослідження.

Як ми вже зазначали, наступний етап цієї негласної слідчої (розшукової) дії – її безпосереднє проведення, - буде залежати від ефективності підготовки: якщо суб'єкт проведення під час підготовки буде керуватися запропонованим алгоритмом, то можна з великою вірогідністю прогнозувати ефективність отримання необхідних зразків.

Фіксація результатів, як наступний етап проведення негласної слідчої (розшукової) дії, відбувається відповідно до загальних вимог щодо фіксації негласних слідчих (розшукових) дій, визначених в ст. 252 КПК України: складається протокол, в разі наявності – долучаються додатки до протоколу, в разі необхідності – застосовуються також технічні засоби фіксації [1].

Оцінка результатів, як кінцевий етап негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, полягатиме в оцінюванні отриманих зразків в аспекті їх достатності та відповідності для подальшого порівняльного дослідження. В разі невідповідності зазначеним критеріям, може виникнути необхідність в повторному проведенні негласної слідчої (розшукової) дії.

То ж, зважаючи на проблемні аспекти проведення негласних слідчих (розшукових) дій в цілому та негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження зокрема, наділяючи особливим значенням професійну компетентність суб'єкта проведення, вчені в тому числі акцентують увагу на необхідності безумовного дотримання загальних критеріїв допустимості криміналістичних засобів і методів, а також положення ч. 4 ст. 274 КПК України, відповідно до якого повторне отримання зразків здійснюється відкрито згідно з правилами КПК України, якщо втрачається необхідність зберігати таємницю щодо факту дослідження попередніх зразків, отриманих негласно [4, С. 192].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Кримінальний процесуальний кодекс України» України № 4651-VI (2012). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text
2. Корнієнко, М., & Тертишник, В. (2017). Доктринальні проблеми інституту негласних слідчих (розшукових) дій. *Supremația Dreptului*, (1), 95-101. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/95-101_15.pdf
3. Салтевський, М. В. (2008). *Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник*. Кондор.
4. Антонюк, П. Є., & Зубрійчук, В. В. (2017). Тактичні особливості негласного отримання деяких зразків, необхідних для порівняльного дослідження. У Чернєй В. В., Чернявський С. С., Удалова Л. Д., Саковський А. А., Атаманчук В. М., Вознюк А. А., Моргун Н. С., Патик А. А., Рожнова В. В., Самодін А. В., Титко А. В., Пашиєва А. С. (Ред.), *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* (с. 190-192). Національна академія внутрішніх справ. https://www.naiau.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirnuki/2017/materialy_1_24112017.pdf#page=191
5. Антонюк, П. Є., Антощук, А. О., & Куций, Р. В. (2021). Тактика отримання зразків для експертизи в кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 5, 281–289. https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.39

СЕКЦІЯ ІХ. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

МЕТОДИКА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ РУК

Демченко Валентин Васильович
головний судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України, Україна

Анотація. *В статті розглянуті основні пункти дотримання кримінально-процесуального законодавства, передового досвіду, можливостей криміналістичних засобів та техніки, широкого використання наукових методів, необхідність правильного вживання застережливих заходів для забезпечення вилучення та збереження виявлених слідів рук при проведенні огляду місця події та їх дослідження.*

Постановка проблеми. Під час розслідування кримінальних справ для встановлення обставин злочину, що скоєний, використовується слідова інформація, залишена злочинцями на місці скоєння злочину. Своєчасне виявлення, правильна фіксація та комплексне дослідження слідової інформації дозволяє отримувати значний обсяг інформації про вчинення злочину та осіб, які до нього причетні або безпосередньо злочинців, які скоїли цей злочин. Важливе місце серед цієї слідової інформації займають сліди рук, тому що в більшості випадків злочинець торкається якого-небудь предмету на місці скоєння злочину та залишає на ньому свої сліди. В зв'язку з цим під час огляду місця події найчастіше зустрічаються сліди рук, а ідентифікація людини по слідах дозволяє встановити факт перебування особи на місці події та її відношення до скоєння злочину.

Виконанню дактилоскопічного дослідження передує об'ємна та складна робота, яка здійснюється за допомогою точного дотримання законодавства, застережливих заходів для забезпечення вилучення та

збереження знайдених слідів рук, правильно підібраних наукових методів, якісного зібраного порівняльного матеріалу. Тому в даній статті розглянемо основні етапи проведення дактилоскопічної експертизи.

Мета статті. Мета цієї статті - розкрити можливості дактилоскопії в боротьбі зі злочинністю та дати практичні рекомендації по її використанню від огляду місця злочину до дослідження слідової інформації.

Виклад основного матеріалу. Методика дактилоскопічних досліджень у загальнонауковому розумінні - це система науково-обґрунтованих методів, прийомів і засобів їх технічної підтримки, які застосовують у певній послідовності під час дослідження папілярних узорів. Вона не поширюється на дослідження слідів шкірного покриву, який не має папілярної будови.

Сліди рук на місці злочину залишаються частіше, ніж інші сліди. Їх можна виявити на різних поверхнях предметів, з якими контактував (торкався або переміщав) злочинець. Частіше за все це можуть бути зламані або відчинені зловмисником двері (ручки, рами), вікна (ручки, рами, скло, підвіконня) тощо. Під час огляду автомобіля сліди рук можна виявити на ручках, дверцятах, склі, кермі та на інших деталях автомобіля.

При розслідуванні кримінальних правопорушень використовують у доказуванні відбитки пальців та долонь (ділянок долонь) рук, які можуть залишити при огляді місця події певні особи (зловмисники, свідки, потерпілі та ін.). Завдяки цьому забезпечується якісний показник індивідуальної ідентифікації особи. Крім того, ідентифікація також можлива за відсутності повних відбитків і навіть невеликих слідів папілярних узорів - з використанням пороеджеоскопічних ознак, тобто можливість ідентифікації особи за відображенням пор та нерівностей (виступів та впадин) на краях папілярних ліній.

Механізм утворення слідів рук. Слід дактилоскопічного походження - матеріально-фіксоване відображення слідоутворюючої поверхні (папілярного узору) на слідосприймаючій поверхні, яке утворено у результаті контакту між ними. При контакті слідоутворююча речовина може як нашаруватися на слідосприймаючу поверхню, так і відшаруватися від неї.

В залежності від поверхонь предметів з якими взаємодіє людина можна поділити на об’ємні (на м’яких поверхнях - такі властивості має пластилін, масло, віск тощо) та поверхневі (на твердих поверхнях - такі

властивості має скло, пластик, лакована деревина тощо). Поверхневі сліди поділяються на сліди нашарування (утворюються при відділенні частини поверхні слідоутворюючого об'єкта та нашаровується на слідосприймаючий об'єкт) та відшарування (утворюються коли частина слідосприймаючого об'єкта відшаровується на слідоутворюючий об'єкт). Якщо слід вкритий кольоровою речовиною (порошок, бруд тощо), він називається забарвленим, а якщо речовина безбарвна, то утворений слід буде невидимим (латентним). Більшість слідів рук - латентні, тому, що вони утворюються за допомогою потожирової речовини, яка виділяється з вивідних отворів потових залоз (пори) на поверхнях папілярних ліній. [1]

Папілярний узор - складний рельєфний узор, що утворений валиками (висотою 0,1 - 0,4 мм, шириною 0,2 - 0,7 мм) та борозенками (заглибленнями шириною 0,1 - 0,3 мм), які чергуються між собою на внутрішній частині долонних поверхонь рук, підошвах стоп і пальцях ніг особи.

Головну роль в утворенні папілярного узору відіграє сосочковий шар верхньої частини дерми. Сосочки, розташовані парно по рядам висотою близько 0,15 мм (найбільші - до 0,2 мм), відокремлюються від сусіднього ряду заглибленнями. Епідерміс, еластично накриваючи парний ряд сосочків, в точності їх копіює і утворює папілярну лінію, а в місці поглиблень - міжкапілярні проміжки, створюючи тим самим неповторний і складний узор. Відображення особливостей папілярного узору залежить насамперед від слідоутворюючої рідини, головними компонентами якої є жир та піт.

До основних властивостей, які наділені папілярні узори та надають відбиткам долонних поверхонь рук суттєво криміналістичного значення належать: 1) індивідуальність; 2) стійкість; 3) відновлюваність.

Дослідженнями встановлено, що механічні, термічні, хімічні, променеві та інші пошкодження шкіри людини можуть призвести до різних за характером і ступенем порушень цілісності папілярного узору. При ушкодженнях шкіри, які не торкаються сосочкового шару дерми, папілярний узор відновлюється повністю, а коли пошкоджується сосочковий апарат, то відновлення йде за рахунок з'єднувальної тканини і призводить до створення на місці ушкодження гладкої рубцевої тканини (утворюється рубець зі зміною папілярного узору).

Підставою для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою чи органом (слідчим, слідчим суддею чи судом) або письмове звернення потерпілого чи сторони захисту кримінального провадження, у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.

Для проведення дактилоскопічної експертизи потрібно направити:

– всі вилучені з місці огляду злочину сліди долонних поверхонь рук або підошов ніг, незалежно від того, частково або повністю в них відобразилися папілярні лінії. Сліди повинні бути надані в оригіналах і лише у випадках, коли на експертизу не можна надати предмет (чи його частину) зі слідами рук. Для дактилоскопічного дослідження можуть надаватися дактилоскопічні плівки або інші липкі та полімерні матеріали з перекопійованими слідами папілярних узорів, виявлені різними порошками або зображення (цифрові, фотографічні тощо) папілярних узорів;

– оригінали, копії, цифрові копії відбитки (відтисків) рук на аркушах паперу або бланках дактилокарт, цифрові дактилокарти підозрюваних, звинувачених, потерпілих або свідків. Під час відбирання зразків потрібно враховувати умови слідоутворення вилучених слідів і максимально точно відтворити їх при дактилоскопіюванні для отримання якісного проведення дактилоскопічної експертизи та позитивних результатів дослідження.

Усі об'єкти, що підлягають дослідженню, а також порівняльний матеріал, перераховують у ухвалі або постанові про призначення експертизи, упаковують та опечатують печаткою.

Способи виявлення слідів рук. При пошуках слідів рук на місці огляду події необхідно мати уявлення та розуміти, з якими предметами міг контактувати злочинець. Виявлення об'ємних і забарвлених слідів не викликає значних труднощів (найчастіше виявляють візуальним способом). Поверхневі сліди рук виявляють:

– рефлексним освітленням (промені світла направляються так, щоб потік, падаючи на об'єкт, відбивався в очі спостерігача);

– тіньовим освітленням (потік променів світла скеровується вузьким пучком під гострим кутом до поверхні об'єкта);

– у навкісних променях денного освітлення.

– оглядом в проникаючому світлі (якщо об’єкт огляду прозорий);

– обробкою поверхні дактилоскопічними порошками;

– окурюванням парами йоду;

– використанням хімічних реактивів (розчинів азотнокислого срібла, нінгідрину та ін). [2]

Для вирішення поставлених перед судовою дактилоскопічною експертизою (експертним дослідженням) завдань застосовують методи дослідження, що ґрунтуються на сучасних досягненнях науки і техніки.

Під час застосування будь-якого з методів або приготування реактиву судовий експерт зобов’язаний дотримуватися вимог безпеки, викладених у нормативних актах, що регламентують організацію проведення судових експертиз і в методичних рекомендаціях.

Фізичні методи засновані на властивостях адгезії і вибіркової адсорбції речовини сліду (здатності потожирового сліду утримувати частки іншої речовини (порошка)) і можливості збудження власної люмінесценції.

На вибір методів виявлення слідів папілярних узорів впливають такі чинники, як термін давності залишення сліду, вплив на нього навколишнього середовища (температурний режим, вологість повітря), властивості слідоприймальної поверхні та потожирової речовини, а також необхідність подальших досліджень за іншими експертними спеціальностями.

Дактилоскопічні порошки - це порошки, які використовуються для виявлення невидимих (латентних) або слабковидимих потожирових слідів рук (сажа, окис цинку та ін). Серед них розрізняються:

– за питомою вагою (легкі, важкі);

– за структурою (дрібнодисперсні, крупнодисперсні);

– за кольором (світлі, темні, нейтральні);

– за магнетизмом (магнітні, немагнітні);

– за складом (однокомпонентні і суміші; флуоресцюючі і фосфоресцюючі).

Принцип використання порошків полягає в тому, що сліди утворені потожировою речовиною, тривалий час залишаються зволоженими (за рахунок вмісту у своєму складі поту та жиру), тому до них прилипають часточки порошків. Сліди на темних поверхнях виявляють світлими порошками, а на світлих поверхнях виявляють темними порошками.

Якщо в подальшому буде проводитися біологічне дослідження використовують немагнітні (форсункова сажа та окис цинку) дактилоскопічні порошки, які не знищують біологічні сліди.

Обкурювання парами йоду - метод заснований на фізичній адсорбції парів йоду на потожировій речовині сліду і його хімічній реакції з насиченими жирними кислотами з фарбуванням слідів в коричневий колір. Окурювання парами йоду не знищує слідів і не виключає у разі невдачі застосування інших методів. Сліди забарвлюють парами йоду за допомогою йодної трубки (складається з гумової груші, безпосередньо йодної трубки і скляної лійки).

Застосовується для виявлення слідів папілярних узорів на таких поверхнях, як папір, картон, деревина, мармур, пластмаси, поверхні, пофарбовані клейовою або олійною фарбою.

Пари йоду не стійкі і швидко випаровуються (протягом 10 - 15 хв.), тому для зручності збереження слідів, розроблений підсилювач слідів. Підсилювач робить сліди більш темними, надавши необхідний контраст для фотографування.

Хімічні методи - засновані на хімічній реакції між компонентами потожирової речовини (амінокислоти поту) сліду і спеціальними реактивами, що викликають їх фарбування або люмінесценцію. Робота з хімічними реактивами проводиться в лабораторних умовах.

Після виявлення слідів рук їх обов’язково потрібно зафіксувати за допомогою фотографування, потім описати у протоколі, відкопіювати сліди на один із зазначених видів полімерних і інших липких стрічок та запакувати до паперового конверта або номерного сейф-пакета. [3]

Дослідження в дактилоскопічній експертизі складається з таких стадій:

– попереднє дослідження;

– роздільне дослідження;

– порівняльне дослідження;

– оцінювання результатів дослідження та формулювання висновків.

Попереднє дослідження - з’ясовується мета дослідження і запитань, поставлених на вирішення експерта. Категорично забороняється змінювати зміст поставлених запитань. Порядок групування запитань експерт може викласти в тій послідовності, у якій вважає за потрібне з погляду порядку дослідження та доступності викладення. Оцінюються надані в розпорядження експерта матеріали з погляду достатності для

вирішення поставлених запитань; формується загальне уявлення про досліджувані об’єкти, їхні ознаки; установлюється коло інших досліджень наданих об’єктів, що мають передувати або проводитися після дактилоскопічного дослідження, і узгоджується їх черговість (у разі призначення комплексних експертиз або якщо про проведення інших експертиз безпосередньо зазначено в постанові про призначення дактилоскопічної експертизи); планується експертне дослідження.

Роздільне дослідження передбачає всебічне і повне вивчення загальних та окремих ознак досліджуваних об’єктів, вирішення діагностичних запитань виявлення дактилоскопічної інформації на наданих об’єктах-слідоносіях, формування проміжних висновків про придатність слідів для ідентифікації особи або зразків для проведення порівняльного дослідження.

Порівняльне дослідження має на меті встановлення збігу або розбіжності загальних та окремих ознак будови папілярних узорів в об’єктах дослідження та порівняльних зразках. Об’єктами порівняння можуть бути як папілярний узор, відображений у сліду, так і папілярні узори у відбитках (відтисках) пальців (долонь) осіб, яких перевіряють. Порівняння ознак здійснюється з метою встановлення співпадіння або відмінностей щодо кожної ознаки та їх сукупності.

За результатами порівняльного дослідження експерт надає оцінку збіжних загальних та окремих ознак папілярних узорів, що відобразилися в слідах і відбитках, визначає їх достатність і формує висновок про їх індивідуальну сукупність.

Під час оцінювання розбіжних ознак визначають їхню суттєвість і ступінь впливу на висновок про наявність чи відсутність тотожності папілярних узорів, а також джерело походження розбіжних ознак.

Певні розбіжності в порівнюваних об’єктах можуть бути обґрунтовані як особливостями механізму слідоутворення, які не піддаються ідеальному моделюванню при отриманні зразків, так і змінами, внесеними в слід у процесі його виявлення та вилучення. Зазначені розбіжності є несуттєвими і на формулювання висновку не повинні впливати.

Внутрішнє переконання експерта хоча і є суб'єктивним, але ґрунтується на об’єктивних факторах. На основі оцінки результатів

порівняльного дослідження та внутрішнього переконання експерт формує висновок.

Оцінювання результатів дослідження і формулюванні висновків – на цій стадії формулюванню відповідей на поставлені запитання передує комплексна оцінка результатів експертного дослідження, визначення суттєвості встановленого збігу (розбіжності) та ідентифікаційної вагомості комплексу ознак, за якими встановлено збіг:

– визначення стійкості та індивідуальності виявлених ознак;

– визначення суттєвості сукупності встановлених ознак, їх значущості для висновку про наявність чи відсутність тотожності;

– оцінювання результатів дослідження, що ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному науковому аналізі всіх виявлених ознак;

– формулювання висновків на підставі оцінки результатів дослідження.

За результатами дослідження експерт формулює висновок в одній із запропонованих форм:

– категоричний позитивний висновок;

– категоричний негативний висновок;

– висновок про неможливість вирішити запитання;

– альтернативний висновок. [4]

На основі узагальнення досвіду проведення дактилоскопічних експертиз методика криміналістичного дослідження слідів рук систематизує та уніфікує процедуру виконання дактилоскопічного дослідження та забезпечує єдиний підхід до основних параметрів оцінювання результатів дослідження.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного можна зробити такі підсумки, що криміналістичне дослідження слідів рук - це методика пізнання, яка полягає у встановленні тотожності об'єктів, виявлених під час розслідування, з об'єктами, що були задіяні у механізмі вчинення злочину і залишили відображення своїх ознак (сліди). Тому на мою думку, при проведенні різного роду досліджень, потрібно особливу увагу приділяти методам криміналістичної ідентифікації та встановлення групової належності, так як їх теоретичні основи найбільш розроблені, а практична значущість багатопланова.

Список використаних джерел:

1. Криміналістичне дослідження слідів рук: науково–практичний посібник / (Дубовий О.П., Лукашенко В.Я., Рибалко Я.В. та ін.); за ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К. : Атіка, 2000.
2. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : Підручник // МВС України. НАВСУ. МОН України. - Київ: Кондор, 2008.
3. Ивашков В.А. Работа со следами рук на месте проишествия. / В.А. Ишаков. – М., 1992.
4. Методика дактилоскопічних досліджень / [Кузнєцов В. А., Кушніренко Н. В., Щавелєв А. В., Димитрова Ю. В.]. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2023.

СЕКЦІЯ VIII.
БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ БІОМАРКЕРІВ ПРИ ОЦІНЦІ СТАНУ ЖІНОЧОГО РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я

Кондратюк Дарія Олександрівна
студентка 1 курсу магістратури ОП «Біологія та Біохімія»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Кухарчук Анна Валеріївна
студентка 5 курсу ОП «Медицина»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Островська Галина Віталіївна
д-р. біол. наук, професор,
Кафедра цитології, гістології та репродуктивної медицини
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Актуальність: Репродуктивне здоров'я жінок є критичним фактором для демографічної стабільності суспільства. Проте зростання поширеності порушень, таких як ановуляція, ендометрит, полікістоз яєчників, призводить до збільшення випадків безпліддя [1]. Дослідження біомаркерів дозволяє діагностувати ці патології на ранніх стадіях, що підвищує ефективність лікування та покращує якість життя жінок [2].

Мета: Аналіз та оцінка сучасних підходів до використання біомаркерів у діагностиці порушень репродуктивного здоров'я жінок. Визначення кореляції між біомаркерними показниками та станом репродуктивної системи для покращення діагностичних і терапевтичних стратегій.

Матеріали та методи: У дослідженні проаналізовано біопсійний матеріал ендометрію 20 жінок віком від 27 до 47 років, які проходили лапароскопію та гістероскопію. Використано імуногістохімічний метод для оцінки експресії ER, PR, CD138 та CD56 у тканинах ендометрію. Крім того, проведено порівняння біомаркерних змін у пацієнток із хронічним ендометритом, дисфункціональними матковими кровотечами та безпліддям.

Результати: Дослідження показало, що у пацієнток із хронічним ендометритом спостерігалася підвищена експресія CD138, що вказує на персистуюче запалення. Це підтверджується високою позитивною кореляцією між рівнем CD138 і вторинним безпліддям, що може свідчити про імунні зміни в ендометрії, спричинені тривалим запальним процесом. Низькі рівні експресії ER та PR асоціювалися з порушенням проліферативної активності ендометрію у жінок із безпліддям. Негативна кореляція між рівнями ER і тривалістю менструального циклу може свідчити про вплив естрогенів на його регуляцію, зокрема про тенденцію до скорочення циклу при зростанні рівнів цього гормону. Водночас, хоча PR і ER мають помірну кореляцію між собою, їхня роль у визначенні рівня репродуктивного здоров'я є скоріше комплексною і проявляється при аналізі в сукупності з іншими маркерами. Висока експресія CD56 корелювала з імунними порушеннями в ендометрії, що може впливати на імплантаційну здатність ендометрію. Кореляція між рівнем CD56 і вагітністю свідчить про можливе підвищення активності або кількості NK-клітин у ранні періоди вагітності, коли імунна толерантність матері до ембріона є критичною. Це підкреслює важливість імунологічних факторів у процесах імплантації та успішного виношування. Дані також демонструють, що запальні процеси, хронічний ендометрит та інфекції шийки матки мають тісні взаємозв'язки, що вказує на можливу спільну етіологію або взаємний вплив цих станів на репродуктивне здоров'я. Крім того, результати підтвердили біологічний зв'язок між фізичним станом жінки та її менструальною функцією, оскільки індекс маси тіла (BMI) показав кореляцію з тривалістю менструального циклу та іншими параметрами.

Висновки: Використання біомаркерів ER, PR, CD138 та CD56 дозволяє підвищити ефективність діагностики порушень репродуктивного здоров'я жінок. Оцінка їхньої експресії може стати основою для персоналізованого підходу до лікування безпліддя та патологій ендометрію. Подальші дослідження у цій галузі сприятимуть розробці більш ефективних методів терапії та покращенню репродуктивного здоров'я жінок.

Список використаних джерел:

1. Parisi, F., Fenizia, C., Introini, A., Zavatta, A., Scaccabarozzi, C., Biasin, M., & Savasi, V. (2023). The pathophysiological role of estrogens in the initial stages of pregnancy: molecular mechanisms and

clinical implications for pregnancy outcome from the periconceptional period to end of the first trimester. *Human reproduction update, 29*(6), pp. 699–720.

2. Aryutova, K., Stoyanov, D. S., Kandilarova, S., Todeva-Radneva, A., & Kostianev, S. S. (2021). Clinical Use of Neurophysiological Biomarkers and Self-Assessment Scales to Predict and Monitor Treatment Response for Psychotic and Affective Disorders. *Current pharmaceutical design, 27*(39), pp. 4039–4048.

СЕКЦІЯ IX.
ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПИРТУ ЕТИЛОВОГО РЕКТИФІКОВАНОГО

Сопіна Марія
старший судовий експерт сектору фізико-хімічних досліджень
відділу дослідження матеріалів, речовин і виробів
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, Україна

Анотація. *У роботі представлено узагальнений аналіз нормативних документів, патентів, наукових статей, оглядових робіт та монографій, що стосуються питань контролю якості та безпеки ректифікованого етанолу і дистилятів. Виділено два основні напрями розвитку методів аналітичного контролю домішок в етанолі: удосконалення покомпонентного аналізу із використанням різноманітних гібридних методів для виявлення та ідентифікації маркерів якісної та фальсифікованої продукції, а також визначення інтегральних показників шляхом застосування оптичних, спектральних і сенсорних методів. Розглянуто традиційні підходи та сучасні досягнення у якісному й кількісному аналізі домішок у питному етанолі із використанням хроматографічних, оптичних, спектральних та сенсорних методів хімічного аналізу.*

У сучасних умовах ринкової економіки в Україні багаторазово збільшився асортимент різноманітних товарів, значна частина якого представлена продукцією недостатньо високої якості та такою, що не відповідає сучасним світовим вимогам. У роботі проаналізовано сучасні методи ідентифікації та контролю якості спирту. Дано існуючі сучасні методи виявлення фальсифікації.

Відповідно до вимог нормативної документації, відмінності в сировині та ступені очищення етилового спирту визначають класифікацію спиртів та горілок за якістю: «Пшенична сльоза», «Люкс», «Екстра» та «Вища очищення», кожна з яких відрізняється за органолептичними та фізико-хімічними характеристиками [1].

У комплексному аналізі етанолу, отриманого з харчової сировини, дистилятів і водно-спиртових розчинів, що використовуються для виробництва продукції харчового призначення, основним завданням для аналітиків є перевірка їх безпечності, а саме виявлення та кількісне

визначення шкідливих домішок. Другорядним завданням є визначення сорту, виявлення підробок, браку та фальсифікату.

Відомо, що склад і рівень мікродомішок, які супроводжують харчовий етанол під час його отримання з рослинної сировини, залежать від багатьох факторів. Більшість домішок утворюється як побічний продукт ферментації (альдегіди, вищі спирти, карбонові кислоти) або внаслідок вторинних процесів на різних етапах виробництва: розварювання зерна (метанол, альдегіди, терпени), брагоректифікація (альдолі, альдегіди, кетони, складні ефіри, фурани, поліфункціональні сполуки тощо), зберігання готової продукції (альдегіди, кетони, складні ефіри, поліфункціональні сполуки). Крім того, забруднюючі речовини можуть потрапляти у виробничий процес разом із неякісною сировиною, допоміжними матеріалами, технологічною парою та водою, що містять азотисті, сірчані сполуки, неорганічні солі та інші домішки [2].

Мікрокількість домішок можуть впливати на органолептичні характеристики алкогольної продукції. Практично всі альдегіди надають етанолу терпкість, в'язкість і пекучий присмак, а присутність карбонових кислот, ненасичених, азотистих і сірчистих сполук призводить до погіршення аромату, появи гіркоти, терпкості та тривалого «після смаку». Наявність бутилового, ізобутилового та ізоамілового спиртів викликає різкі та задушливі сивушні ноти, тоді як висока концентрація пропілового спирту надає слабкий маслянисто-квітковий аромат із відтінками сірчаного ефіру. Складні ефіри можуть додавати етанолу нетиповий фруктовий або квітковий запах.

Більшість зазначених сполук у легальній та якісній алкогольній продукції містяться в безпечних кількостях, які не чинять значного впливу на її токсичність. Вміст найбільш небезпечних для здоров'я домішок, таких як альдегіди, вищі спирти та метанол, суворо регламентується нормативними документами . Регламентуюча документація постійно оновлюється, поступово посилюються вимоги до органолептичних та фізико-хімічних показників, а також до складу мікродомішок у харчовому спирті [1].

Фальсифікована алкогольна продукція, виготовлена із застосуванням технічного (синтетичного або гідролізного) етанолу, часто не відповідає встановленим нормам за ключовими фізико-хімічними показниками безпечності. Водночас у деяких випадках параметри такої продукції можуть формально відповідати вимогам ДСТУ

та СанПіН, проте низка домішок, присутніх у її складі, може становити загрозу для здоров'я людини. Необхідність впровадження сучасних аналітичних технологій зумовлена широким розповсюдженням фальсифікованих алкогольних напоїв, зниженням якості лікеро-горілчаних виробів, зростанням обсягів нелегального виробництва алкоголю та неконтрольованим державою самогоноварінням. Наразі методики, що дозволяють визначити походження етанолу та виявити фальсифікат чи продукцію низької якості, є актуальними та активно розвиваються.

У представленому огляді розглянуто сучасні тенденції в аналітичному контролі якості питного етанолу та перспективи його вдосконалення.

Органолептичний аналіз і сьогодні відіграє важливу роль у контролі якості спирту.

Сучасні вимоги до ректифікованого етанолу значно перевищують нормативи для спиртів марок «Пшенична сльоза», «Люкс», «Екстра» та «Вищої очистки». У конкурентоспроможній продукції рівень домішок не повинен перевищувати межі чутливості газового хроматографа (0,1 мг/дм^3), за винятком метанолу та ізопропанолу. Кожен компонент впливає на смакові та ароматичні властивості етанолу, а поєднання органічних сполук може формувати несподівані відтінки, підсилювати або змінювати органолептичні характеристики. Хімічно ідентичні зразки можуть суттєво відрізнятися за органолептичними показниками.

Принцип методу полягає в оцінюванні забарвленості, прозорості, запаху та смаку спирту, які встановлюють органолептично.

Органолептичні показники ректифікованого етилового спирту оцінюють за десятибальною системою. Вищу оцінку у 10 балів присвоюють спирту за таких умов:

– за колір і прозорість якщо він бездоганно безбарвний і прозорий 2 бали;

– за запах - має характерний, чисто спиртовий запах, за відсутності будь-якого стороннього відтінку 4 бали;

– за смак - має характерний смак, без різкої пекучості, за умов відсутності гіркого та солодкого присмаку - 4 бали [3].

Оцінка якості здійснюється кваліфікованими дегустаторами, однак головним недоліком методу залишається суб'єктивність сприйняття, що компенсується статистично-математичною обробкою даних.

Розвитком органолептичного методу стало поєднання газового хроматографа з полуменево-іонізаційним або мас-спектрометричним детектором та ольфактометром (ГХ-О). Метод заснований на паралельному газохроматографічному аналізі парової фази та контролі запаху елюату експертами [4]. ГХ-О успішно зарекомендувала себе в ідентифікації та контролі якості пива, вина та дистильованих спиртів, широке поширення методу пов'язане не тільки з удосконаленням ольфактометричної техніки, а й із розвитком теорії запаху та методології кількісної оцінки рівня нюхових сигналів. Ольфактометричні дані дають додаткову інформацію, що дає змогу за мінорними відмінностями у співвідношеннях аромато-активних речовин провести надійнішу ідентифікацію продукції під час вхідного контролю або виявити відхилення від технологічних регламентів. Проте метод вимагає тривалого навчання дегустаторів і значного часу на проведення аналізу.

Протягом останнього десятиліття активно досліджують можливості в якісному та кількісному аналізі харчової продукції, зокрема алкогольних напоїв, мультисенсорних систем (МСС) - «електронних носів» та «електронних язиків», які містять кілька селективних хімічних сенсорів із перехресною чутливістю. Оскільки спільною рисою МСС є наявність масиву сенсорів, для опрацювання експериментальних даних, отриманих за допомогою МСС, наприклад, у вигляді профілеграм (фінгерпринтів), використовують штучні нейронні мережі або хемометричні прийоми розпізнавання образів [5, 6]. З огляду на те, що зараз хімічна сенсорика ще не настільки досконала, МСС не можуть рівноцінно замінити ні органолептичний аналіз, ні, тим більше, молекулярний аналіз хроматографічними методами. МСС можуть досить ефективно використовуватися для моніторингу якості та безпеки питного етанолу.

Визначання об'ємної частки спирту етилового можливо за допомогою декількох методів:

– Ареометричний метод дослідження. Принцип методу полягає у визначанні об'ємної частки спирту за густиною скляним ареометром для спирту типу АСП-1 або АСП-2 (БС 1 і БС 2) [3].

– Пікнометричний метод дослідження. Метод ґрунтується на встановленні залежності густини водно-спиртового розчину від вмісту етанолу.

– Вібраційний метод дослідження. Метод ґрунтується на встановленні залежності густини водно-спиртового розчину від вмісту етанолу [7].

Один з найсучасніших методів вимірювання вмісту спирту є вібраційний метод дослідження. Густину вимірюють вібраційним густиноміром (Anton Paar), призначеним для експрес-методу, вимірює частоту U-подібної осиляційної трубки, заповненої випробуваною рідиною. Вимірювачі вмісту алкоголю Anton Paar надійно і точно визначають вміст алкоголю в широкому спектрі алкогольних напоїв [8].

У аналітичній практиці продовжують застосовувати традиційні методи, такі як гравіметричні, титриметричні та спектрофотометричні, для контролю окремих показників. Незважаючи на трудомісткість і певну застарілість, ці методи залишаються корисними для виявлення браку та фальсифікатів завдяки низькій собівартості та високій точності.

Традиційні методи контролю показників спирту етилового ректифікованого:

– проба на чистоту з сірчаною кислотою. Метод базується на реакції сторонніх органічних мікродомішок спирту з концентрованою сірчаною кислотою;

– проба на окислюваність. Метод ґрунтується на візуальному порівнянні інтенсивності забарвлення досліджуваного розчину, одержаного після реакції окислення сторонніх органічних мікродомішок спирту розчином перманганату калію, з інтенсивністю забарвлення типового розчину;

– масова концентрація вільних кислот (без CO_2), в перерахунку на оцтову кислоту. Метод базується на визначанні кислот, наявних у досліджуваному спирті, за об'ємом розчину гідроксиду натрію, витраченого на титрування;

– проба на фурфурол. Метод ґрунтується на реакції взаємодії фурфуролу з аніліном в присутності соляної кислоти з утворенням забарвлених розчинів;

– масова концентрація сухого залишку. Метод ґрунтується на випарюванні зразка спирту етилового ректифікованого та висушуванні його залишку за температури 105 °С. Масову концентрацію сухого залишку визначають гравіметричним методом;

– масова концентрація альдегідів. Масову концентрацію альдегідів у спирті визначають фотоелектроколориметричним методом із застосуванням типових розчинів;

– масова концентрація сивушного масла: пропіловий, ізопропіловий, бутиловий, ізобутиловий та ізоаміловий спирти, в перерахунку на суміш пропілового, ізобутилового та ізоамілового спиртів (3:1:1). Метод визначання масової концентрації сивушного масла з парадиметиламінобензальдегідом (П-ДМАБА) дає можливість визначити загальну кількість вищих спиртів у перерахунку на суміш пропілового, ізобутилового та ізоамілового спиртів, які в типових розчинах перебувають у співвідно- шенні 3:1:1;

– масова концентрація сивушного масла, в перерахунку на суміш ізоамілового та ізобутилового спиртів (1:1). Метод визначання масової концентрації сивушного масла з саліциловим альдегідом дає можливість визначити загальну кількість вищих спиртів (за винятком пропілового та ізопропілового, які не дають кольорової реакції з саліциловим альдегідом) в перерахунку на суміш ізобутилового та ізоамілового спиртів, які в типових розчинах перебувають у співвідношенні 1:1;

– масова концентрація естерів. Метод ґрунтується на фотоколориметричному визначанні інтенсивності забарвлення після реакції в лужному середовищі хлориду заліза (III) шестиводного з гідроксамовою кислотою, яка утворюється в результаті взаємодії естерів досліджуваного спирту і солянокислого гідроксиламіну;

– об'ємна частка метилового спирту. Метод ґрунтується на фотоелектроколориметричному визначанні інтенсивності забарвлення, одержаного після взаємодії динатрієвої солі хромотропової кислоти з формальдегідом, який утворюється в результаті окислення перманганатом калію метилового спирту, що міститься в досліджуваному спирті [3].

Таблиця 1

Нормативна документація України, що регламентує проведення аналізу ректифікованого етанолу з харчової сировини

Назва показника	Норма для спирту				Нормативні документи
	Пшенична сльоза	Люкс	Екстра	Вищої очистки	
Обємна частка етилового спирту, за температури 20 ^{0}С, % не менше	96,3	96,3	96,3	96,0	ДСТУ 4181

Продовження табл. 1

Проба на чистоту з сірчаною кислотою	витримує				ДСТУ 4181
Проба на окислюваність за температури 20^0С хв, не менше	23	22	20	15	ДСТУ 4181
Масова концентрація альдегідів, у перерахунку на оцтовий альдегід в безводному спирті, мг/дм^3, не більше	2,0	2,0	2,0	4,0	ДСТУ 4181 та ДСТУ 4222
Масова концентрація сивушного масла:пропіловий, ізопропіловий, бутиловий,ізобутиловий та ізоаміловий спирти, в перерахунку на суміш пропілового, ізобутилового та ізоамілового спиртів (3:1:1) в безводному спирті, мг/дм^3, не більше	3,0	4,0	7,0	10,0	ДСТУ 4222
Масова концентрація сивушного масла, в перерахунку на суміш ізоамілового та ізобутилового спиртів (1:1) в безводному спирті, мг/дм3, не більше	2,0	2,0	3,0	4,0	ДСТУ 4181
Масова конценртація естерів, у перерахунку на оцтовоетиловий естер в безводному спирті, мг/дм3, не більше	1,5	2,0	3,0	5,0	ДСТУ 4181 та ДСТУ 4222
Об'ємна частка метилового спирту, в перерахунку на безводний спирт, %, не більше	0,005	0,01	0,02	0,03	ДСТУ 4181 та ДСТУ 4222
Масова концентрація вільних кислот (без CO_2), в перерахунку на оцтову кислоту, в безводному спирті, мг/дм^3,не більше	8,0	8,0	12,0	15,0	ДСТУ 4181
Проба на фурфурол	витримує				ДСТУ 4181
Масова концентрація сухого залишку, мг/дм3, не більше	5,0	5,0	5,0	10,0	ДСТУ 4181

взято з [1]

Газова хроматографія з полуменево-іонізаційним детектором (ГХ-ПІД) є пріоритетним методом контролю якості та безпечності етанолу.

Газохроматографічний аналіз етанола відповідно до стандартизованих методик що дають змогу визначити до 30 мікроелементів, зокрема такі, як альдегіди, ефіри, метанол, сивушні масла, фурфурол. Метод ґрунтується на газохроматографічному розділенні мікрокомпонентів у дослідній пробі і наступному їх детектуванні полум'яно-іонізаційним детектором. Вимірювання виконують за методом абсолютного градуювання (метод зовнішнього стандарту). Метод абсолютної калібровки (зовнішнього стандарту) грунтується на використанні лінійної залежності висоти або площі піка від кількості відповідної речовини у суміші [9].

Газова хроматографія з мас-спектрометричним детектуванням (ГХ-МС) це гібридний спосіб хімічного аналізу, що ґрунтується на комбінації газової хроматографії та мас-спектрометрії. На даний момент цей метод використовується переважно в дослідницьких і криміналістичних лабораторіях, лабораторіях органів судово-медичної експертизи. ГХ-МС став найперспективнішим у контролі якості та безпеки харчового етанолу. Поєднанням ГХ-МС можна з високим ступенем достовірності здійснити ідентифікацію та визначення будови речовини за наявною базою даних за часами утримування та мас-спектрами. Порівняльним недоліком мас-детекторів є на 2-3 порядки менший лінійний динамічний діапазон (10^4-10^5), ніж у ПІД (10^7), що не є проблемою під час аналізу реальної продукції, тому що діапазони концентрацій мікродомішок, що визначаються, досить вузькі [10].

Ідентифікація сполук за допомогою ГХ-МС за параметрами утримування та інтерпретації мас-спектрів не є абсолютно достовірною та однозначною. Використання другого детектора, наприклад, ПІД, і систем перемикання потоків, що дає змогу використовувати один прилад як для ГХ-МС, так і для ГХ-ПІД, також істотно збільшує чутливість методу і достовірність ідентифікації домішок. Хроматограф із двома вузлами введення, оснащений ПІД і МС-детектором, дає змогу виявити й розділити речовини, що спільно елюються [11].

Висновки. Для вдосконалення системи аналітичного контролю якості та безпечності етанолу необхідно впроваджувати сучасні інструментальні методики, зокрема:

– якісний органолептичний аналіз;

– визначення фізико-хімічних показників за допомогою гравіметричних, титрометричних та фотоколориметричних методів;

– хроматографічний аналіз для детального дослідження складу домішок.

Перспективними доповненнями до органолептичного методу є ольфактометрія, поєднана з газовою хроматографією, а також електронні мультисенсорні системи, що дозволяють визначати тип і інтенсивність запаху та смаку за допомогою комплексів хімічних сенсорів.

Використання газової хроматографії з мас-спектрометричним детектором у поєднанні з традиційними методами дозволить підвищити достовірність контролю якості та виявлення фальсифікованої продукції.

Для забезпечення надійної ідентифікації домішок та визначення маркерів якісної продукції й фальсифікатів до переліку нормативно регламентованих методик, поряд із газовою хроматографією з полум'яно-іонізаційним детектуванням, необхідно включити газову хроматографію з мас-спектрометричним детектуванням.

Список використаних джерел:

1. ДСТУ 4221:2003. «Спирт етиловий ректифікований. Технічні умови».
2. Маринченко В.О., Домарецький В.А., Шиян П.Л., Швець В.М., Циганков П.С., Жолнер І.Д.. Технологія спирту. – Вінниця: ″Поділля-2000″, 2003.-496 с.
3. ДСТУ 4181:2003 «Спирт етиловий ректифікований і спирт етиловий сирець. Правила приймання і методи випробувань».
2. Plutowska B., Wardencki W. Application of gas chromatography-olfactometry (GC-O) in analysis and quality assessment of alcoholic beverages – A review // Food Chemistry. 2008. V. 107. P. 449-463.
3. Ragazzo-Sanchez J.A., Chalier P., Chevalier D., Calderon-Santoyo M. Identification of different alcoholic beverages by electronic nose coupled to GC. Sensors & Actuators B, 2008. vol. 134, no. 1, pp. 43-48. doi: 10.1016/j.snb.2008.04.006.
4. Legin A., Rudnitskaya A., Seleznev B., Vlasov Y. Electronic tongue for quality assessment of ethanol, vodka and eau-de-vie. Anal. Chim. Acta, 2005, vol. 534, no. 1, pp. 129-135. doi: 10.1016/j.aca.2004.11.027.
5. ДСТУ 7457:2013 Розчини водно-спиртові. Методи визначання вмісту етилового спирту.
6. Аналізатори вмісту алкоголю. Вилучено з: https:// dlu.com.ua/Аналізатори-вмісту-алкоголю
7. ДСТУ 4222:2003 «Горілки, спирт етиловий та водно-спиртові розчини. Газохроматографічний метод визначання вмісту мікрокомпонентів».
8. O. David Sparkman, Zelda E. Penton and Fulton G. Kitson. Gas Chromatography and Mass Spectrometry. A Practical Guide. 2011. P. 611.
9. Adam Shuttleworth, Steven D. Johnson. GC-MS/FID/EAD: A method for combining mass spectrometry with gas chromatography-electroantennographic detection. 2022. Frontiers in Ecology and Evolution V.10, P.1-10.

СЕКЦІЯ X.
ВИДАВНИЦТВО ТА ПОЛІГРАФІЯ

ФОРМУВАННЯ БРИФУ НА СТВОРЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО РЕСУРСУ

Хорошевська Ірина Олександрівна
ORCID ID: 0000-0001-8990-9891
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри мультимедійних систем і технологій
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна

Процес розроблення мультимедійного навчального ресурсу (МНР) є досить складним і потребує пророблення багатьох питань [1, 2]. Одним з таких питань є визначення чітких вимог від замовника для здійснення процесу створення МНР. Для зручності роботи з вимогами доцільно їх зібрати у складі єдиного цілісного документу, яким може бути бриф [3]. У [4] зазначається, що: «Бриф потрібен, щоб у цілому зрозуміти, над чим треба працювати, яка головна мета проєкту». В статті [5, с. 53] автори відмічають, що: «Інформація в брифі відображає бачення, побажання та вимоги замовника». Цей документ надалі виступає основою технічного завдання на розроблення певного мультимедійного ресурсу [6].

Отже, бриф є документом-угодою між замовником та розробником, мета якого полягає у з`ясуванні того, що саме хоче замовник та як він бачить проєкт МНР, який повинен бути реалізований. Найбільш ефективне наповнення даного документу відбувається після декількох контактів із замовником, на яких можна з`ясувати та уточнити певні побажання та вимоги до проєкту мультимедійного ресурсу. Наприклад, замовник може сформувати ідею ресурсу (курсу, комплексу тощо), надати певні побажання та/або вимоги до структури, змісту, дизайну, інтерактивних елементів, що необхідно відтворити.

Варто зазначити, що стандартизованої форми брифу не має і кожна компанія, фірма розробляє власну. Однак, є певні елементи, що найчастіше зустрічаються в брифах. До них відносяться такі: контактна інформація (замовник, розробник), загальні відомості (терміни, бюджет тощо), інформація про проєкт (назва, опис, мета, завдання тощо), продукти конкурентів (переваги та недоліки аналогів), опис цільової

аудиторії (вік, стать, інтереси, необхідні знання і навички для використання МНР тощо), побажання до структури (назви та кількість розділів/підрозділів/тем, послідовність їх розташування тощо); опис вмісту (текстовий, графічний, відео, аудіо тощо), побажання до стилістики та дизайну (стиль, кольори, шрифти, персонажі, іконки тощо), побажання до інтерактивних складників (завдання, ігри, тести тощо), додаткові елементи та ін.

Варто відмітити, що залежно від вимог та побажань замовника, специфіки предметної області, за якою планується створити МНР, складники брифу можуть варіюватися (змінюватися, доповнюватися й ін.).

Часто замовник на етапі первинних контактів наводить аналоги конкурентів з позиції того, що йому в них подобається, а що ні, з метою окреслення цікавих властивостей та функціоналу, доцільних для відтворення у МНР.

В процесі формування брифу здійснюється уточнення наявного у замовника авторського контенту, який він готовий передати для відтворення в МНР (тексти, малюнки, відеоуроки, тестові запитання й ін.) та того, що потрібно ще створити.

Уточняється наявність побажань до специфіки організації навчального контенту, наприклад, може бути побажання до його розподілу за певними рівнями. Приклад такого контентного розподілу матеріалу за трьома рівнями реалізовано в мультимедійному навчальному комплексі «Теорія кольору» [7].

Визначаються побажання замовника до дизайнерського стилю, кольорової гами й ін. Враховуючи, що мова йде про навчальний ресурс, доречним є уточнення питання відносно доцільності реалізації в МНР персонажів, що можуть ототожнюватися з самим користувачем або супроводжувати його під час навчання, надаючи підказки та поради. Так, приклад реалізації персонажів «учня» та «планети-вчителя» під час вивчення географії подано в роботі [8, с. 173-174]. Приклад використання персонажу «совенятко», якщо учень вірно виконав інтерактивне завдання описано в роботі [9, с. 87-88]. Також, важливо з’ясувати, як планується побудувати педагогічний сценарій МНР.

Враховуючи важливість реалізації в складі МНР інтерактивних елементів, доречно з`ясувати, які саме елементи хоче бачити в ньому замовник з потенційно можливих, як-от інтерактивні завдання,

інтерактивні підказки та поради, інтерактивні навчальні відеосимуляції із залученням користувача до дій та оцінюванням, інтерактивні ігри та тести різних рівнів складності та ін. [10, 11].

Враховуючи, що планується розроблення мультимедійного ресурсу навчального спрямування варто звернути увагу замовника на доречність реалізації в рамках ресурсу ігрових активностей. В роботах [12, 13, 14] автори зазначають, що реалізація цифрових ігор підвищує мотивацію, сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності, робить навчальне середовище цікавішим для навчання. Тому доречно уточнити у замовника чи планує він в складі МНР створення цифрових ігор. Якщо так, з`ясувати яких саме (пазл, квест тощо).

Вся інформація, з'ясована під час первинних контактів із замовником, об`єднується у брифі та є вхідною для формування вмісту технічного завдання і визначення складність реалізації технології створення МНР.

Цікавими прикладами реалізації брифів для створення МНР є такі:

1) в роботі [5, с. 51] наведено приклад фрагменту брифу на розроблення мультимедійного навчального курсу «Догляд за сукулентами» з візуалізацією частини розділу «інформація про мультимедійний курсу» (складники: «назва, короткий опис, мета створення, …, передбачувана структура, …»);

2) фрагмент брифу на розроблення мультимедійного видання з навчання графічному дизайну показаний в праці [15, с. 438]. Авторами роботи наведено фрагменти блоків «дизайн та стилістика видання» (складники: «вид наданої інформації, кольорове … шрифтове оформлення, інтерактивні елементи») та «передбачувана структура видання» (складники: «основні розділи видання, основні пункти навігаційного меню …»). Та зазначено, що розроблення брифу допомагає визначитися зі структурними, змістовими та дизайнерськими особливостями технології створення мультимедійного видання.

Отже, розроблення брифу допомагає визначитися з побажаннями та вимогами замовника відносно майбутнього проєкту МНР, окреслити бажану структуру, визначити змістове наповнення та сформувати уявлення про дизайн створюваного ресурсу. Це допоможе надалі з визначенням конкретних параметрів у технічному завдані на створення МНР.

Список використаних джерел:

1. Хорошевська І. О. Особливості організації мультимедійних навчальних комплексів, як потужних засобів навчання. *Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії: матеріали III Міжнар. наук. конф. (м. Тернопіль 27 жовтня 2023р.)*. Вінниця: ТОВ УКРЛОГОС Груп, 2023, с.95-96.
2. Бондар І. О. Технології електронного видавництва: навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.051501 «Видавничо-поліграфічна справа». Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 136 с.
3. Бриф. URL: https://tonyline.com.ua/glossary/brief/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 29.01.2025).
4. Що таке «бриф» і навіщо він потрібен? / Дія. Бізнес. URL: https://business.diia.gov.ua/entrepreneur-handbook/item/scho_take_brif_i_navischo_potriben (дата звернення 31.01.2025).
5. Khoroshevska, I., Khoroshevskyi, O., Hrabovskyi, Y., Lukyanova, V., & Zhytlova, I. (2024). Development of a multimedia training course for user self-development. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies.* 2 (2(128), 48–63. https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.302884.
6. Хорошевська І. О. (2018). Структура представлення інформації в технічному завданні на створення мультимедійних дидактичних навчальних комплексів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. *Серія: технічні науки*, 29 (68), 5, 85-93.
7. Бондар І. О. (2018). Контентний аналіз мультимедійного навчального комплексу дисципліни «Теорія кольору». *Інформаційні технології і засоби навчання*, 63(1), 95-106. https://doi.org/10.33407/itlt.v63i1.1886.
8. Хорошевська І. О., Віннікова Є.О. (2022). Специфіка вибору програмного забезпечення для створення мультиплікаційного видання. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. *Серія: технічні науки*, 33(72), 170-175. DOI https://doi.org/10.32782/2663-5941/2022.5/25.
9. Женченко М. І. (2019). Моделі редакційно-видавничої підготовки мультимедійних інтерактивних е-підручників для нової української школи: Поліграфічні, мультимедійні та web-технології: тези доп. IV Міжнар. наук.-техн. конф. (м. Харків, 14-17 травня 2019). Харків: Друкарня Мадрид, Т.1, с. 85-89.
10. Хорошевська І. О. (2020). Структура віртуального навчального середовища підтримки студентоцентрованого навчання зі спеціальності «Видавництво та поліграфія». *Інформаційні технології і засоби навчання*, 78(4), 203-218. https://doi.org/10.33407/itlt.v78i4.2885.
11. Хорошевська І. О., Глєбов В. О. Економіко-математичне підґрунтя розробки мультимедійного навчального видання «Теорія кольору». Поліграфічні, мультимедійні та web-технології: монографія / редкол.: В.П. Ткаченко, О.В. Вовк, І.Б. Чеботарьова та ін. Харків: ТОВ «Друкарня Мадрид», 2021, с. 136-149.
12. Li Y, Chen D, Deng X. (2024). The impact of digital educational games on student's motivation for learning: The mediating effect of learning engagement and the moderating effect of the digital environment, *PLoS ONE,* 19(1): e0294350. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0294350.
13. Nadeem, M., Oroszlanyova, M., & Farag, W. (2023). Effect of Digital Game-Based Learning on Student Engagement and Motivation, *Computers*, *12*(9), 177. https://doi.org/10.3390/computers12090177.

14. Хорошевська І. О. Важливість реалізації цифрових ігор в мультимедійних навчальних ресурсах. *Теорія модернізації в контексті сучасної світової науки* : *зб. наук. пр. з матеріалами IV Міжнар. наук. конф. (м. Мукачево, 24 січня 2025 р.)*. Вінниця: ТОВ УКРЛОГОС Груп, 2025, с. 257-260.
15. Бондар І. О., Грабова А.С. (2017). Специфіка здійснення процесу розробки мультимедійного видання «Графічний дизайн». *Молодий вчений,* 9(49), с. 437-445.

СЕКЦІЯ XI. ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

ВЛАСТИВОСТІ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РУЙНУВАННЯ СКАЛЬНИХ ПОРІД ВИБУХОМ

Воробйова Лариса Дмитрівна
ORCID ID: 0000-0001-5333-6091
канд. тех. наук, доцент, доцент кафедри машинобудування
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна

Воробйов Віктор Васильович
ORCID ID: 0000-0002-3446-4714
д-р. тех. наук, професор, професор кафедри машинобудування
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна

Сорочан Кирило Анатолійович
ORCID ID: 0009-0000-0827-6923
аспірант кафедри машинобудування
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна

Роль і значення підривних робіт при вагомих обсягах видобутку корисних копалин відкритим способом є важливим, бо якість дроблення гірничої маси істотно впливає на техніко-економічні показники виїмково-вантажних і транспортних робіт у кар'єрі, переробку корисних копалин на дробильно-сортувальних і збагачувальних фабриках.

На результати дроблення гірських порід вибухом впливають різні чинники. Всі вони умовно можуть бути поділені на три групи: геологічні (тріщинуватість, обводненість, блочність тощо), фізико-технологічні властивості порід та параметри вибухових робіт (розташування свердловин, маса й тип ВР, конструкція заряду, методи підривання та інше). У теперішній час значна увага дослідників зосереджена на розробці і застосуванні нових методів управління параметрами третьої групи, які надають необхідні умови для підвищення інтенсивності та

рівномірності дроблення скельних порід і ефективного руйнування гірського масиву.

За останні роки відбулися значні якісні зміни при проведенні вибухових робіт на кар'єрах завдяки раціональним конструкціям свердловинних зарядів, багаторядним короткосповільненим підриванням, підриванням високих уступів, підриванням у затиснутому середовищі та інше. Тому є актуальним питання ефективності руйнування скельних порід вибухом та пошук резервів підвищення корисного використання енергії вибуху і створення нових способів вибухового дроблення гірських порід. А це можливо лише на основі глибокого вивчення механізму їх руйнування.

Потрібно зазначити, що окремі автори під механізмом руйнування гірських порід вибухом розуміють послідовність руйнування об'єму породи, що розглядається, різними системами тріщин під дією хвиль напруг. При цьому руйнівна дія газоподібних продуктів детонації (ПД) не враховується. Правомірність такого підходу пояснюється тим, що початкове зародження і зростання різних тріщин пов'язані з поширенням у даному середовищі хвиль напруг, які виникають під час вибуху заряду ВР. Тиск газоподібних ПД діє значно довше, ніж напруги, спричинені хвилею напруг. Це означає, що на момент початку розширення газоподібних продуктів вибуху, тріщини, утворені хвилею, вже існують.

Однак у більшості науково-технічних робіт під механізмом руйнування гірських порід вибухом дослідники розуміють сукупність процесів, завдяки яким складається дане явище [2, 3]. Процеси, що протікають при руйнуванні середовища, залежать не тільки від властивостей заряду ВР, але й умов підривання. Так, під час вибуху заряду камуфлету має місце процес поширення хвиль напруг і процес взаємодії з середовищем газоподібних продуктів детонації, що розширюються. Крім того, за наявності вільної поверхні виникають руйнування під впливом відбитків хвилі, зміщення, спучування та розліт уламків. При підриванні в тріщинуватому середовищі важливу роль у руйнуванні грає зіткнення вихідних окремостей [1].

Тому для вдосконалення буровибухових робіт, оперативного управління дією вибуху на середовище, що руйнується, розробці апарату математичного моделювання процесу руйнування скельних порід необхідне знання основних параметрів буровибухових робіт, управління

якими дозволяє регулювати крупність і характер дроблення вибухом гірської породи. Це можливо, якщо існуватиме кількісна оцінка впливу кожного з параметрів на кінцеві результати вибуху. Серед фахівців і досі немає єдиної думки щодо значущості параметрів буропідривних робіт. Анкетне опитування експертів підтвердило, що найбільший вплив на якість дроблення гірських порід мають наступні параметри: міцність порід, тріщинуватість, питома витрата ВР, діаметр свердловини, лінія опору по підошві, відстань між свердловинами в ряду, відстань між рядами, схема підривання, довжина набійки, число рядів, інтервал уповільнення. Але такі чинники, як тип ВР, порядок ініціювання, обводненість, щільність заряджання, конструкція заряду, якість набійки також мають бути враховані, оскільки кількісна оцінка є необхідною і важливою.

У даний час теоретичними і практичними дослідженнями встановлено, що якість дроблення гірських порід і техніко-економічні показники значною мірою залежать від конструкцій свердловинних зарядів при вибуховій відбійці. Ефективність застосування певної конструкції заряду залежить від гірничо-геологічних умов та техніко-економічних вимог щодо якості підготовки гірничої маси. Експериментальні дослідження засвідчили, що ступінь і рівномірність дроблення гірських порід вибухом визначаються фізико-механічними властивостями і структурними особливостями порід, умовами підривання і параметрами вибухового імпульсу (максимальний тиск на фронті хвилі і час впливу ПД на середу). Фізичні параметри, що визначають ефективність сучасних методів вибухового руйнування гірських порід, умовно позначаються на три групи: енергетичні та тимчасові (тиск ПД та тривалість застосування вибухового навантаження); технологічні й конструктивні параметри підривання (підпірна стінка, висота уступу, конструкція свердловинних зарядів) та енергетичні (регулювання питомими витратами ВР й питомою щільністю енергії). Зазвичай, методи управління процесом вибуху, засновані на фізичних передумовах, не мають додаткових витрат коштів, тоді як збільшення питомої витрати ВР веде до зростання матеріальних витрат.

У нинішніх умовах відкритої розробки корисних копалин простежується тенденція збільшення глибини кар'єрів, що суттєво ускладнює технологію видобутку. На даному етапі розвитку

буровибухових робіт найбільшого поширення на кар'єрах країни набуває метод короткосповільненого підривання свердловинних зарядів ВР. Виходячи з цього, проблема управління руйнуванням скельних порід за рахунок вибору раціональних конструктивних параметрів свердловинного заряду набуває особливого значення.

Список використаних джерел:

1. Воробйова Л. Д., Воробйов В. В., Пєєва І. Е., Черницький А. В. Посилення динамічного навантаження нижніх шарів масиву при вибуху свердловинного заряду. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. Кременчук: КрНУ, 2022. Вип.1 (132). С. 127-133.
2. Єфремов Е. І. Ефективність вибухових робіт у кар'єрах. *Вісник Кременчуцького державного політехнічного університету*. Кременчук: КДПУ, 2004. Вип. 5(28). С.55 – 57.
3. Комір В. М., Кунаков Є. Ю., Родак С. Н. До питання моделювання дії вибуху у твердому середовищі. *Науковий вісник Національного гірничого університету*. Дніпропетровськ: НГУ, 2003. № 1. С.76-79.

СЕКЦІЯ XII. АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

ОГЛЯД ПРОТОКОЛІВ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ МІЖ ДАТЧИКАМИ-ПЕРЕТВОРЮВАЧАМИ ТА АКТУАТОРАМИ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИМ ПРОЦЕСОМ З ВИКОРИСТАННЯМ IOT СЕРВЕРА

Волковий Павло Сергійович
здобувач вищої освіти приладобудівного факультету
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Науковий керівник: Барилко Сергій Віталійович
ORCID ID: 0000-0002-2785-5784
д-р. тех. наук, професор
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Впровадження нових вимірювальних систем для контролю продукції на виробництві зазвичай включає створення механізму для зберігання даних, отриманих з вимірювальних датчиків-перетворювачів для подальшої їх обробки та поширення серед інших пристроїв системи, здатних реагувати на виявлені дефекти матеріалів або на невідповідність їхніх параметрів нормованим значенням. Також корисним є доступність вимірювальної інформації для аналізу через спеціалізований графічний користувацький інтерфейс, оскільки це спрощує обробку вимірів. Ця робота описує вибір протоколу обміну інформації з IoT сервером для реалізації конкретного вимірювального процесу.

Процес контролю деякої характеристики на виробництві включає в себе наступні етапи:

– отримання вимірювальних даних з датчиків-перетворювачів системи;

– агрегація вимірів та прийняття подальшого рішення;

– виконання певних дій, в залежності від прийнятого рішення.

Пристрої, функціонал яких включає вимірювання значень параметрів матеріалу, їх первинне перетворення в необхідний рівень сигналу для подальшої передачі і наступної обробки, можна вказати як датчики-перетворювачі системи. Пристрої, функціонал яких включає виконання певних дій, які впливають на процес виробництва, можна називати актуаторами. В залежності від необхідних умов вимірювання та контролю, зв'язок між датчиками-перетворювачами та актуаторами може бути реалізовано різним чином. Метою роботи є опис протоколів зв'язку між актуаторами та датчиками-перетворювачами для задачі вимірювання та контролю товщини матеріалу безконтактним ультразвуковим методом на виробництві рулонних матеріалів.

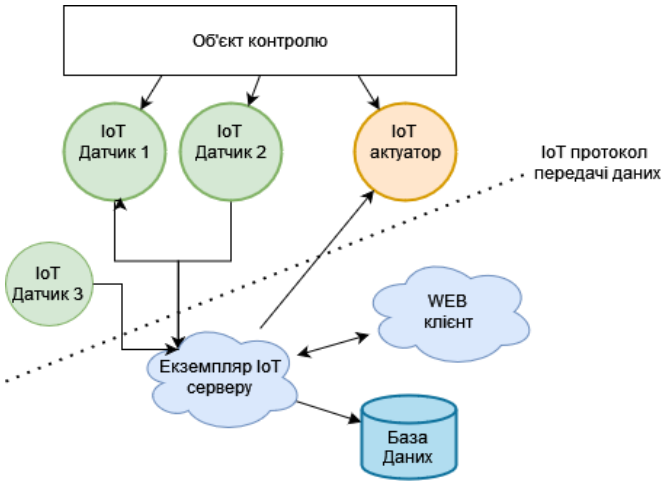

Рис. 1. **Структурна схема взаємодії компонентів розроблюваної системи з датчиками-перетворювачами та актуаторами**

Існує декілька підходів реалізації зв'язку між датчиками-перетворювачами та актуаторами в залежності від технічних умов.

1. У випадках, коли контроль вимагає затримки між здійсненням виміру та реакцією актуатора менш ніж 10 мс, зазвичай використовується прямий провідний зв'язок та низькорівневі протоколи зв'язку для забезпечення стабільної затримки та стійкості до завад.

2. У випадках коли допустима затримка є більшою, з'являється можливість централізованої організації системи контролю додавання проміжного пристрою для агрегації та логування інформації. Такий підхід дозволяє:

– зберігати інформацію для подальшого аналізу з метою покращення процесу вимірювання;

– здійснювати складні обчислення на основі даних, отриманих з групи датчиків для прийняття рішення;

– зменшити складність налаштування системи у випадку наявності багатьох взаємозв'язаних датчиків та актуаторів, а також полегшити її конфігурацію.

Центральний блок такої системи, відповідальний за приймання та накопичення даних з датчиків-перетворювачів, їх обробку та передачу актуаторам, є блоком керування.

Оскільки для вирішення поставленої задачі затримка в секунду є допустимою, було обрано централізований варіант системи. Для зменшення коштовності та складності налагодження системи на виробництві, було обрано варіант реалізації зв'язку між блоком керування, датчиками-перетворювачами та актуаторами за допомогою мережі Ethernet. Задля збільшення надійності зберігання даних та можливості запобігання наслідків збоїв (наприклад, зникнення електроенергії на підприємстві) серед вимог до системи повинна бути можливість розгортання бази даних у хмарному середовищі та використання їх разом з розподіленими базами даних. Надалі створюваний продукт буде реалізований на IoT платформі.

Оскільки кінцевою метою є створення IoT платформи з функціональністю накопичення даних із зареєстрованих датчиків з перетворювачами системи, що є частиною механізму налаштування параметрів системи для вимірювання товщини рулонного матеріалу. Також це дозволить обробляти та відображати параметр вимірювання товщини матеріалу в режимі реального часу.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання:

– дослідити існуючі IoT протоколи зв'язку з датчиками-перетворювачами/актуаторами та IoT фреймворки, а також обрати технічний стек, який відповідає поставленому завданню;

– врахувати можливість створення інтерфейсу користувача для візуалізації процесу налаштування параметрів системи в реальному часі;

– додати до датчиків-перетворювачів механізм комунікації з створюваним IoT сервером.

Створювана IoT платформа має відповідати наступним вимогам.

1. Надійність збереження даних. Втрата частини вимірів може призвести до хибної оцінки якості за вимірюваним технологічним параметром матеріалу, що є недопустимим.

2. Достатня масштабованість - система має мати можливість обробляти дані одночасно з великої кількості датчиків-перетворювачів, використовуючи обмежену кількість ресурсів.

3. Невелика надлишковість протоколу комунікації. Це дозволить зменшити навантаження на IoT платформу і на підключені пристрої, що впливає на вартість пристроїв системи та потенціал платформи до масштабування.

4. Захищеність протоколу комунікації – у незареєстрованих пристроїв не має бути доступу до зчитування та запису інформації, оскільки це може призвести до перехоплення процесу контролю за виробництвом.

5. Візуалізація – у користувачів має бути можливість в режимі реального часу отримувати інформацію щодо процесу контролю через WEB інтерфейс.

Насамперед оберемо протокол комунікації між платформою та пристроями. Наразі поширеним серед IoT пристроїв є використання протоколів HTTP, MQTT, CoAP та AMQP. Розглянемо кожен з них окремо:

HTTP є протоколом зв'язку прикладного рівня. Оскільки він заснований на TCP, надійність збереження цілісності даних під час доставки є високою. Також є підтримка TLS. Проте цей протокол не пристосований до взаємодії з актуаторами, бо запити можуть відправлятися лише з клієнта до сервера, що призведе до необхідності постійної відправки запитів актуаторами. Мінімальний розмір HTTP пакетів - 62 байти. Проте реальний надлишковий розмір зазвичай значно більший.

MQTT [1] також використовує за основу протокол TCP. На відміну від HTTP, цей протокол використовує модель "publisher-subscriber", тому він набагато краще підходить для взаємодії з актуаторами. Актуатор може відправити один запит, який підпише його на отримання визначеної у запиті інформації, яка буде надходити за наявності. Надлишковий розмір MQTT пакета варіюється від 44 до 52 байт в залежності від типу пакета. Є підтримка TLS. Слід зазначити, що існують також модифікації MQTT/UDP з меншою надійністю, але і меншим надлишковим розміром пакетів.

CoAP [2] є альтернативним протоколом, який поєднує особливості HTTP та MQTT. На відміну від попередніх протоколів він використовує UDP в якості протоколу транспортного рівня, що значно зменшує надлишковий розмір пакетів, який в середньому сягає лише 31 байт. Цей протокол також підтримує модель "publisher-subscriber", подібну до MQTT. З негативних сторін є відсутність механізму гарантованої доставки інформації. Проте, існує концепція повідомлень, на які сервер має відправити відповідь з підтвердженням отримання повідомлення. У зв'язку з RESTful архітектурою цього протоколу, CoAP має дещо обмежену швидкість доставки отриманих повідомлень у порівнянні з MQTT[3].

AMQP [4] є одним з найбільш придатних до розширення протоколів. На відміну від MQTT, який підтримує 3 QoS рівні [5], AMQP підтримує лише 2. Разом з моделлю "publisher-subscriber", AMQP також підтримує запити та має велику кількість налаштувань, що суттєво збільшує надлишковий розмір пакетів. В якості протоколу транспортного рівня AMQP використовує TCP.

Висновки. Оскільки для поставленої задачі потрібна потокова передача даних, з відносно невеликими затримками, було обрано MQTT як протокол, який забезпечує малу надлишковість пакетів, підключення типу "publisher-subscriber", дозволяє додавати нових підписників, а також дає можливість отримати значну швидкість передачі інформації з датчиків-перетворювачів актуаторам. Використання TCP та підтримка QoS 0 забезпечує захист від втрат пакетів, але є і можливість використання UDP у випадку жорсткіших вимог щодо затримок повідомлень та кількості датчиків разом з перетворювачами та актуаторами, що використовують обмежений інформаційний канал.

Список використаних джерел:

1. https://docs.oasis-open.org/mqtt/mqtt/v5.0/mqtt-v5.0.html.
2. Порівняльний аналіз MQTT та COAP. Показано з: https://getefento.com/library/mqtt-and-coap-which-protocol-is-better-for-battery-powered-iot-devices/.
3. B. H. Çorak, F. Y. Okay, M. Güzel, Ş. Murt and S. Ozdemir, "Comparative Analysis of IoT Communication Protocols," *2018 International Symposium on Networks, Computers and Communications (ISNCC)*, Rome, Italy, 2018, pp. 1-6, DOI: 10.1109/ISNCC.2018.8530963.
4. https://www.spiceworks.com/tech/networking/articles/amqp-vs-mqtt/.
5. https://www.bevywise.com/blog/mqtt-qos-level-use.

СЕКЦІЯ XIII. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.004

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ АРХІТЕКТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ

Дубук Василь Іванович
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри Автоматизованих систем управління
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Сеник Дмитро Романович
студент бакалаврату,
кафедри Автоматизованих систем управління
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Поняття архітектури системи є надзвичайно важливим у системному аналізі, проектуванні та оптимізації інформаційних систем та технологій.

Оскільки в літературі поняття «*система*» сформульовано неоднозначно й різні наукові джерела визначають його по-різному, наведемо декілька прикладів визначень цього важливого поняття.

В [1] поняття «*система*» визначається як внутрішньовпорядкована структура елементів, яка становить цілісність, сукупність організаційних засад, норм та правил, обов'язкових для певної галузі (напр., фінансова с., с. освіти); сукупність способів дії (метод).

У [2] вказується, що «*система*» (від грец. "утворення") - єдність, зумовлена впорядкованістю її складників. Цілісність системи не зводиться до суми компонентів, кожному з яких відведене певне місце та функція у структурі, що визначає їх ієрархію та поведінку всієї єдності [2].

У джерелі [3] поняття системи визначено як: множини взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою і мають мету.

Стосовно визначення поняття системної архітектури, то одне з найбільш узагальнених визначень представлено в стандарті ISO/IEC/IEEE 42010:2022 [4]: *архітектура* – це фундаментальні концепції або властивості системи в її оточуючому середовищі і принципи управління для реалізації та еволюції системи та її відносних процесів життєвого циклу.

При розгляді комп'ютера, як системи, поняття архітектури є сформульованим у [5]: це опис на деякому загальному рівні, що включає опис призначених для користувача можливостей програмування, системи команд, системи адресації, організації пам'яті і так далі. Архітектура визначає принципи дії, інформаційні зв'язки і взаємне з'єднання основних логічних вузлів комп'ютера: процесора, оперативного запам’ятовуючого пристрою, зовнішніх запам’ятовуючих пристроїв і периферійних пристроїв [5].

Підсумовуючи вище вказане, *архітектура комп'ютерної інформаційної системи* представляє собою певний опис її конфігурації - апаратного, програмного та мікропрограмного забезпечень з урахуванням *структури системи* – сукупності її функціональних елементів і зв'язків між ними та визначенням принципу дії системи.

Узагальнена архітектура інформаційної системи (ІС) з використанням хмарних сервісів наведена на рис. 1.

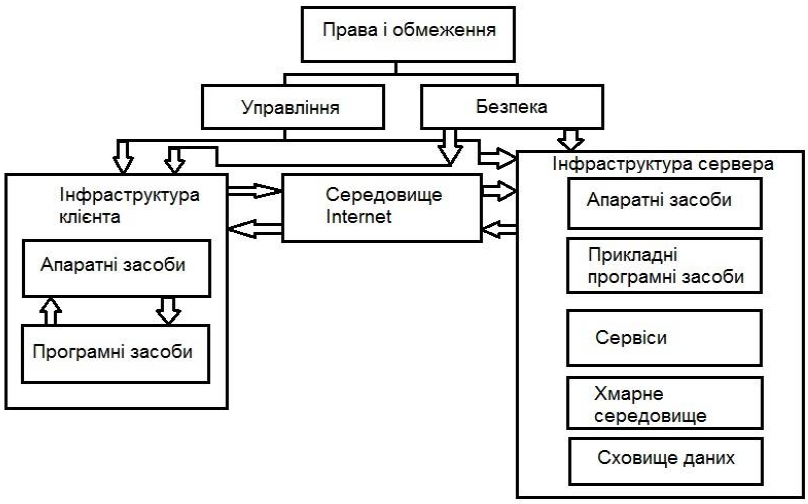

Рис. 1. **Узагальнена архітектура інформаційної системи з використанням хмарних сервісів**

Компонентами узагальненої архітектури ІС з використанням хмарних сервісів є: права і обмеження, технології управління та безпеки, інфраструктура клієнта, середовище Інтернет та інфраструктура сервера.

Права і обмеження - визначають адміністративно-правовий режим функціонування, використання та обслуговування системи.

Технології управління та безпеки - визначають відповідні принципи, методи, засоби і форми управління елементами, підсистемами та системою та інформаційною безпекою системи та оброблюваних даних.

Інфраструктура клієнта – частина клієнтської (фронтенд) підсистеми системи. Вона складається з апаратних і прикладних програмних засобів (аплікацій) та інтерфейсів користувача (UI), що є необхідними для доступу до хмарної платформи. Саме інфраструктура клієнта забезпечує графічний інтерфейс користувача (GUI) для взаємодії з хмарою.

Прикладний засіб (аплікація) є частиною серверної (бекенд) підсистеми, що звертається до програмного модуля або платформи, до яких клієнт намагається доступитися. Таким чином, він забезпечує сервіс у бекенд підсистемі згідно з запитом користувача.

Сервіс у бекенд підсистемі відповідає одному з трьох типів хмарних сервісів - програмному забезпеченню як сервісу (SaaS), платформі як сервісу (PaaS) та інфраструктурі як сервісу (IaaS). Також він визначає, який саме тип інформаційної технології (IT) сервісу користувач запитав.

Програмне забезпечення як сервіс (SaaS) - це IT надання послуг та засобів через Інтернет. Замість локальних встановлення та підтримки програмного забезпечення користувачі отримують доступ до нього через Інтернет, звільняючи себе від локального програмного забезпечення та управління обладнанням. IT SaaS усуває необхідність встановлення та запуску додатків на локальних комп'ютерах, що зменшує витрати на апаратне забезпечення, а також на обслуговування програмного забезпечення. SaaS пропонує повне програмне рішення, яке клієнти купують на основі оплати у постачальника хмарних послуг. Більшість додатків SaaS можна запускати безпосередньо з веб-браузера без будь-яких завантажень або спеціальних установок. Сукупність програм SaaS іноді називають веб-програмним забезпеченням, програмним забезпеченням на вимогу, або розміщеним програмним забезпеченням.

Прикладами різних реалізацій, що надають IT SaaS є: Cloud 9 Business Analytics, Salesforce, Cloud Managed Network Switch Cisco Meraki, Microsoft 365, BigCommerce, Oracle Eloqua, Dropbox, Shopify.

Платформа як сервіс (PaaS) - це IT хмарних комп'ютерних сервісів, що забезпечує платформу та середовище для роботи розробників з розробки додатків та сервісів з використанням взаємодії через Інтернет. Сервіси PaaS є доступними у хмарі і викликаються та застосовуються користувачами безпосередньо через їх веб-браузери.

Компанія-провайдер сервісів PaaS надає доступ до апаратного та програмного забезпечень на базі власної апаратно-програмної системної інфраструктури. При цьому IT PaaS звільняє користувачів від необхідності локальної інсталяції апаратного і програмного забезпечень для розробки та запуску нових програмних засобів. Так, процеси розробки та розгортання програмних засобів виконуються незалежно від наявного у користувача апаратного забезпечення.

Користувач не організовує роботу та не управляє доступною хмарною інфраструктурою, але управляє наявними програмними засобами та можливими настройками конфігурації для програмного середовища.

Прикладами різних реалізацій, що надають IT PaaS є: AWS Elastic Beanstalk, Salesforce, Red Hat OpenShift, Microsoft Azure, Google App Engine, CloudBees та IBM Smart Cloud.

Інфраструктура як сервіс (IaaS) - це IT хмарних комп'ютерних сервісів, що представляє собою модель обслуговування, яка забезпечує комп'ютерну інфраструктуру на зовнішній основі для підтримки різних операцій.

Переважно IaaS є сервісом, у якому інфраструктура забезпечується як зовнішня основа для підприємств, що надає мережне обладнання, пристрої, систему управління базами даних та веб-сервери.

Відповідна IT IaaS у літературі також має ще іншу назву - *апаратне забезпечення як сервіс (HaaS)*. Користувачі IT IaaS сплачують за відповідні сервіси за кожного окремого користувача з погодинною, потижневою або помісячною оплатою.

IT IaaS забезпечує використання різних операційних систем, мережних засобів та засобів безпеки і серверів для розробки прикладних програмних засобів, сервісних програм, встановлення та використання

інструментальних програмних засобів, систем управління базами даних та інш.

Прикладами різних реалізацій, що надають IT IaaS є: Amazon Web Services, Bluestacks, Openstack, Rackspace, VMware від Broadcom.

Виконавча хмара (Runtime Cloud) у бекенд підсистемі забезпечує виконання та робочу платформу (середовище) для віртуальної машини.

Сховище даних у бекенд підсистемі забезпечує прозорий та масштабований сервіс сховища даних та управління збереженням даних.

Хмарна інфраструктура у бекенд підсистемі включає апаратні і програмні компоненти хмари - сервера, сховища, мережні пристрої, програмні засоби віртуалізації та інш.

При цьому у перспективі проведення досліджень важливим завданням є порівняння можливостей, переваг та недоліків різних хмарних комп'ютерних сервісів - Amazon Web Services [6, 7], Google Cloud [8], Microsoft Azure [9, 10] - як найбільш поширених.

Управління у бекенд підсистемі включає управління її компонентами - прикладними засобами, сервісами, виконавчою хмарою, сховищем, інфраструктурою, технологіями та засобами безпеки даних та інш.

Безпека у бекенд підсистемі включає застосування різних механізмів для захисту хмарних ресурсів, систем, файлів та інфраструктури для користувачів.

Інтернет-з'єднання виступає як середовище чи сполучна ланка між фронтенд та бекенд підсистемами та встановлює взаємодію та зв'язки між фронтенд і бекенд підсистемами.

База даних у бекенд підсистемі є базою для збереження структурованих даних, які представляються SQL та NOSQL базами даних. Прикладами систем управління базами даних для роботи з ними є Amazon RDS, Microsoft Azure SQL та Google Cloud SQL.

Мережні сервіси у бекенд підсистемі забезпечують мережну інфраструктуру для прикладних засобів у хмарі, таких як балансування навантажень, мережний сервіс домена DNS та віртуальні приватні мережі VPN.

Модуль аналітики у бекенд підсистемі забезпечує аналітичні можливості для опрацювання даних у хмарі, такі як збереження даних, їх інтелектуальний аналіз та машинне навчання.

Висновки. У результаті виконання досліджень було проведено системний аналіз архітектури інформаційної системи з використанням хмарних сервісів. При цьому визначено узагальнену архітектуру інформаційної системи з використанням хмарних сервісів, досліджено і описано її компоненти, інформаційні технології та інструменти їх практичної реалізації.

Перевагами архітектури інформаційної системи з використанням хмарних сервісів є спрощення розуміння роботи системи, можливості визначення вимог до оброблюваних даних, можливість забезпечити високий рівень безпеки даних, сприяння більш простій структуризації системи та її потенційному післяаварійному відновленню, належній доступності користувачів до даних, зменшення операційних витрат на обслуговування, підвищення надійності її експлуатації та забезпечення можливості масштабованості системи.

У перспективі результати досліджень можуть бути використані при аналізі, проектуванні та оптимізації комп'ютерних інформаційних систем різного призначення з використанням хмарних сервісів, що підвищить рівень розуміння організації відповідних робочих процесів, спростить їх реалізацію, а також підвищить рівень ефективності використання комп'ютерних інформаціних систем на підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Система. Універсальний Словник-Енциклопедія (УСЕ) - український словник. Гол. ред. М. Попович. Ред. рада: І. Дзюба, Н. Корнієнко, Н. Мазепа, Н. Яковенко. Словопедія. 2007. URL: http://slovopedia.org.ua/29/53409/20574. html (дата звернення: 22.01.2025 р.)
2. Ковалів Ю.І. Система. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2: М - Я. С. 399. URL: https://archive.org/details/literaturo-znavchat2/page/n399/mode/1up?view=theater (дата звернення: 22.01.2025 р.)
3. Система. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. 2023. URL: https://uk.wikipedia.org/ wiki/Система (дата звернення: 22.01.2025 р.)
4. ISO/IEC/IEEE 42010:2022 (en). Software, systems and enterprise – Architecture description. ISO/IEC/IEEE. 2022. URL: https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso-iec-ieee:42010:ed-2:v1:en (date of access: 22.01.2025).
5. Архітектура комп'ютерних систем: конспект лекцій для студентів усіх форм навчання з курсу «Архітектура комп'ютерних систем». Укл. Голотенко О.С. Тернопіль: Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2016. 120 с. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/18313/1/Arkhitektura.pdf (дата звернення: 31.01.2025 р.)
6. Start building on AWS today. Amazon Web Services Inc. 2024. URL: https://aws.amazon.com/ (date of access: 01.02.2025).

7. Миргородський А.В., Ліщинська Л.Б. Застосування клієнт-серверної архі-тектури при розробці багатокористувацьких програмних систем. Матеріали LII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 21-23 червня 2023 р. URL:https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fitki/all-fitki-2023/paper/view/18149/15305 (дата звернення: 01.02.2025).
8. Why Google Cloud. Google. 2025. URL: https://cloud.google.com/why-google-cloud (date of access: 01.02.2025).
9. Azure Architecture – Detailed Explanation. InterviewBit. 2023. URL: https://www.interviewbit.com/blog/azure-architecture/ (date of access: 01.02.2025).
10. Rui B., Jogendran N. Modern data platform for small and medium businesses using Microsoft Fabric and Azure Databricks. Microsoft. 2025. URL: https://learn.microsoft.com/en-us/azure/architecture/solution-ideas/articles/smallme-dium-modern-data-platform (date of access: 01.02.2025).

КОРЕНЕВА ДЕКОМПОЗИЦІЯ ЗАПИТІВ НА ДЕРЕВІ

Дуло Віктор Вікторович
аспірант факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Бобик Єгор Володимирович
аспірант факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Вапнічний Сергій Дмитрович
старший викладач кафедри інформаційних
управляючих систем та технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Гузинець Максим Михайлович
аспірант факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Петрушин Андрій Євгенович
аспірант факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Коренева декомпозиція є ефективним інструментом для обробки запитів на відрізках у структурах даних. Традиційно вона застосовується до масивів, однак у цій роботі розглядається її адаптація для деревоподібних структур. Деконструюючи дерево у вигляді ейлерового обходу, можливо звести задачу обробки запитів на шляху до задачі обробки підвідрізків масиву. Це дозволяє використовувати вже відомі оптимізаційні підходи [1], що суттєво підвищує ефективність обчислень.

У цій роботі детально розглянуто реалізацію цього методу, включаючи його алгоритмічну складність та можливі модифікації для покращення продуктивності. Запропонований підхід дозволяє розширити сферу застосування кореневої декомпозиції, роблячи її ефективною не лише для лінійних структур, а й для дерев.

Коренева декомпозиція застосовується в різних алгоритмічних задачах [2, 3], де потрібно ефективно обробляти запити на відрізках (range queries). Модифікуємо задачу про кореневу декомпозицію шляхом заміни масиву на дерево, а замість підмасивів будуть унікальні шляхи. Кожна вершина v має певне значення $a[v]$ асоційоване з нею. По суті,

попередня задача є частковим випадком нової, оскільки масив – це дерево з лінійною структурою та фіксованою нумерацією вершин. Розглянемо алгоритм для розв'язання цієї задачі.

Підвісимо дерево за довільний корінь та застосуємо ейлеревий обхід графу та назвемо утворений список *ET(Euler Tour)*, а також збережемо час входу та виходу пошуку в глибину в кожну з вершин дерева *v* як *in[v]* та *out[v]*. Стверджується, що кожному шляху *(u, v)* у дереві можна поставити у відповідність підмасив *ET[l(u,v)…r(u,v)]*. Будемо вважати, що *in[u] ≤ in[v]*. Якщо це не так, то вершини можна поміняти місцями, оскільки це не змінить шлях. За природою ейлеревого обходу, кожна вершина входить в *ET[]* рівно два рази. Введемо структуру *s'* яка працює з елементами *ET[]* так само як структура s працює з *a[]*. Різниця полягатиме у тому, що коли певна вершина *v* з *ET[]* буде зустрічатися 0 або 2 рази в *s'*, то *s'::add(v)/remove(v)* матимуть викликати *s.remove(a[v])*, а коли вершина *v* буде рівно один раз входити в *s'*, то це буде еквівалентно її додаванню в *s*, тобто *s'::add(v)/remove(v)* матимуть викликати *s.add(a[v])*. Це зумовлено тим, що коли вершина двічі зустрічається на певному підмасиві *ET[]*, що відповідає шляху *(u, v)*, це означає, що ця вершина не належить шляху, оскільки алгоритм пошуку в глибину встиг увійти та вийти з піддерева з коренем в цій вершині. Детальніше розглянемо обчислення *l(u, v)* та *r(u, v)*. Нехай *p = LCA(u, v)*. Маємо два випадка:

1. *p ≠ u, тоді l(u, v) = out[u], r(u, v) = in[v];*
2. *p = u, тоді l(u, v) = in[u], r(u, v) = in[v].*

У першому випадку слід окремо обробити вершину *p*, оскільки це єдина вершина з *in[p] < in[u]* та *out[p] > out[v]*, хоч і за своїм визначенням вона належить шляху *(u, v)*, а другий є класичним випадком. Таким чином, задачу про шляхи на дереві зведено до задачі про підвідрізки масива.

Для дерев алгоритмічна складність кореневої декомпозиції залежить від кількох факторів:

– попередня обробка дерева (Ейлерів обхід + визначення LCA) — $O(n)$;

– обробка запитів — аналогічно до класичної кореневої декомпозиції, складність запиту буде $O(\sqrt{n})$ в середньому;

– оновлення значень — також $O(\sqrt{n})$.

Висновки. Запропонований підхід з адаптації кореневої декомпозиції для деревових структур дозволяє ефективно обробляти запити на шляхи. Використання ейлерового обходу дає змогу звести задачу до класичної проблеми роботи з масивами, що значно спрощує її реалізацію. Це дозволяє розширити спектр задач на різномінатних учнівських [4] та студентських [5] змаганнях. Проведений аналіз підтвердив, що метод демонструє високу продуктивність порівняно з іншими підходами. Він дозволяє швидко оновлювати дані та відповідати на запити, що робить його корисним для широкого спектра задач у сфері алгоритмічної оптимізації. У деяких випадках, кореневу декомпозицію можна поєднувати з динамічним програмуванням або жадібними методами для ефективного розв'язання варіацій задачі комівояжера на дереві [6]. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на покращення адаптивності методу та його застосування у більш складних структурах даних.

Список використаних джерел:

1. Вапнічний С.Д., Бобик Є.В., Гузинець М.М., Дуло В.В. Аналіз різноманітних модифікацій дерев відрізків. *III Міжнародна наукова конференція «Розвиток наук в умовах нової реальності: проблеми та перспективи» (м. Ужгород, 04 жовтня 2024 року).* С. 147–149.
2. Мельник В.І., Горошко Ю.В., Міца О.В. Огляд систем підготовки до олімпіад з інформатики в деяких країнах. *II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Сучасні інформаційні технології в освіті і науці»*. Житомир. 2017. С.21-23.
3. Літня школа з програмування: Матеріали лекцій, умови та розбір задач 2017-2019 рр. / За ред. Сергія Вапнічного, Олександра Міци, Сергія Оришича. Ужгород : Рік-У, 2020. 336 с.
4. Горошко Ю. В., Мельник В. І., Міца О. В. Про турніри юних інформатиків. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : зб. наук. праць* / Редрада. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 20(27). С. 32-39.
5. Горошко Ю. В., Міца О. В., Мельник В. І. Методичні підходи до розв'язування олімпіадних задач з інформатики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 71. № 3. С. 40–52.
6. Міца О.В., Оришич С.С., Дуло В.В. Аналіз ефективності динамічного підходу розв'язання задачі комівояжера. *XI Міжнародна наукова Інтернет-конференція "Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці"*. 7-8 грудня 2021 року, Ukraine-Slovakia. С. 20-22.

СЕКЦІЯ XIV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.005

БЕЗКОНТАКТНИЙ МЕТОД ВИМІРЮВАННЯ ПОВЕРХНЕВОЇ ЩІЛЬНОСТІ ТОНКИХ МАТЕРІАЛІВ

Дащенко Володимир Дмитрович
здобувач вищої освіти приладобудівного факультету
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Науковий керівник: Барилко Сергій Віталійович
ORCID ID: 0000-0002-2785-5784
д-р. техн. наук, професор
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Забезпечення високої якості тонких матеріалів різних типів паперу та плівок є актуальною задачею в контексті їх використання у високотехнологічних виробничих процесах. Одним із основних підходів для контролю якості цих матеріалів є вимірювання їх технологічного параметру поверхневої щільності. Відповідно, виникає необхідність у розробці та впровадженні безконтактних методів контролю поверхневої щільності матеріалів у процесі їх виготовлення.

Постановка дослідження безконтактного вимірювання поверхневої щільності матеріалів та його реалізації

Існують різні методи контролю поверхневої щільності матеріалів, серед яких можна виділити основні: радіохвильовий метод, ємнісний, радіоізотопний, ультразвуковий і метод вирізання та зважування зразків. Із перелічених методів особливої уваги заслуговує ультразвуковий безконтактний метод [1-3] вимірювання та контролю поверхневої щільності тонких матеріалів, оскільки він забезпечує достатньо високу точність вимірювань та надає можливість отримувати

інформацію про технологічний параметр матеріалу в режимі реального часу. Цей метод є неруйнівним на відміну від методу вирізання зразків і їх подальшого зважування і менш коштовним у реалізації за радіохвильовий метод [4], що робить його придатним для безперервного моніторингу у виробничих умовах без необхідності вирізання зразків та руйнування цілісності полотна матеріалу. Крім того, ультразвуковий метод має відносно невисоку вартість експлуатації, оскільки не потребує дорогого обладнання або спеціальних заходів безпеки, як у випадку з радіоізотопним методом [5]. Область застосування цього методу поширюється на різні види матеріалів, зокрема фольги, композиційних матеріалів малої товщини, паперу та полімерних матеріалів (плівок), що робить його універсальним.

Поверхневу щільність матеріалу m_s можна визначити за амплітудним співвідношенням ультразвукових хвиль, що взаємодіють із контрольованим матеріалом, яке пропорційне модулю $|W(\omega)|$ [6] комплексного коефіцієнта проходження хвиль, що можна подати так:

$$|W(\omega)| = \left(\left(\frac{4Z_1Z_2}{(Z_1+Z_2)^2}\right)^2 \left(\left(\sum_{N=0}^{\infty}\left(\frac{Z_2-Z_1}{Z_1+Z_2}\right)^{2N} \cdot cos\left((2N+1)\frac{m_s\omega}{\pi Z_2}\right)\times e^{-\alpha_{з.}(2N+1)\frac{m_s}{\pi\rho_2}}\right)^2 + \left(\sum_{N=0}^{\infty}\left(\frac{Z_2-Z_1}{Z_1+Z_2}\right)^{2N} \cdot sin\left((2N+1)\frac{m_s\omega}{\pi Z_2}\right)\times e^{-\alpha_{з.}(2N+1)\frac{m_s}{\pi\rho_2}}\right)^2\right)^{\frac{1}{2}}, \quad (1)$$

де Z_1 – акустичний опір середовища, з якого падає хвиля; Z_2, ρ_2 – акустичний опір та об'ємна щільність середовища матеріалу, в яке потрапляє ультразвукова хвиля; ω – колова частота; α_3 – коефіцієнт згасання ультразвукових хвиль в контрольованому матеріалі; N – кількість перевідбивань ультразвукових хвиль від меж середовищ з різними акустичними опорами.

Після спрощення складових виразів із переходом від колової частоти ω до частоти ультразвукових хвиль f та зважаючи на те, що величини $\frac{Z_1}{Z_2} << 1$, $\frac{m_s\omega}{\pi Z_2} \ll 1$ вираз для комплексного коефіцієнта проходження хвиль можна записати наступним чином:

$$|W| = \frac{1}{\sqrt{1+\left(\frac{m_S\pi f}{Z_1}\right)^2}}, \quad (2)$$

звідки

$$m_s = \frac{\sqrt{\left(\frac{1}{|W|^2}-1\right)}\, z_1}{\pi f}. \qquad (3)$$

У процесі виконання досліджень було розроблено експериментальну комп'ютеризовану інформаційно-вимірювальну систему (рис.1) на основі безконтактного ультразвукового метода для визначення поверхневої щільності тонких матеріалів. У даній системі наведено наступні блоки: генератори ультразвукових хвиль 1, первинні перетворювачі 2, 3 на опорі, блок детектування пікового значення амплітуди хвиль із підсиленням сигналу 4, блок обробки вимірювальної інформації 5, цифровий осцилограф 6 та персональний комп'ютер ПК 7, контрольована плівка 8.

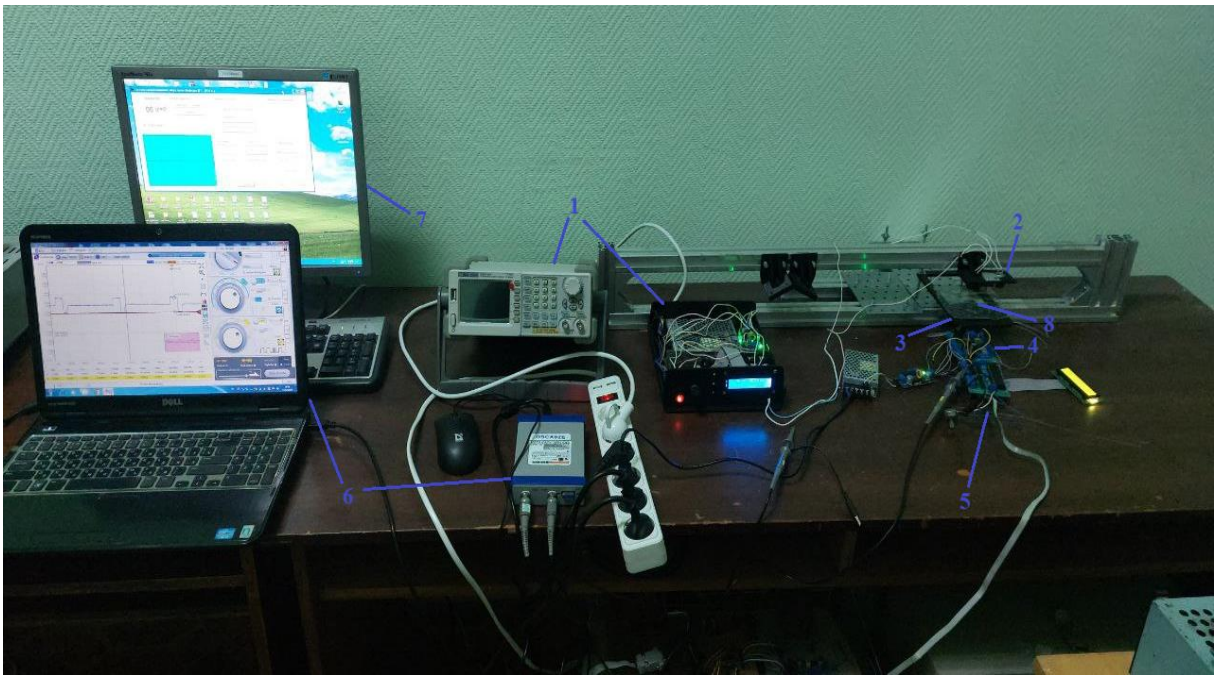

Рис. 1. **Комп'ютеризована інформаційно-вимірювальна система**

Серед досліджуваних матеріалів, поверхнева щільність яких визначалася безконтактним методом, були наступні: папір для друку; папір для самописця та плівка для пакування. Після проведення вимірів співвідношення амплітуд хвиль, однієї, яка пройшла крізь досліджуваний матеріал, до іншої, що тільки падає на його поверхню, (модуль $|W|$) було побудовано експериментальну графічну залежність (рис.2) поверхневої густини m_s матеріалів від модуля $|W|$.

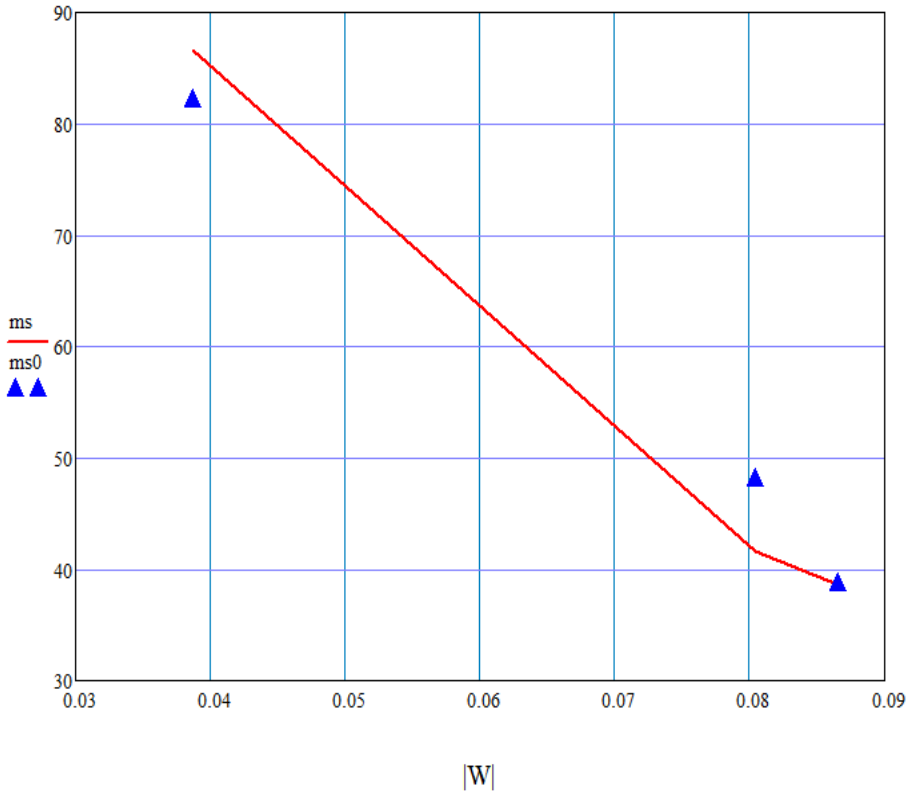

Рис. 1. **Порівняльний графік отриманих експериментальних значень поверхневої щільності (ms), $г/м^2$ безконтактним методом із значеннями (ms_0), $г/м^2$ параметру цих матеріалів, які отримані методом вирізання і зважування зразків**

Завдяки можливості безконтактного вимірювання ультразвуковий метод може широко застосовуватися у виробничих процесах, особливо для контролю тонких матеріалів.

Висновок.

Запропонований безконтактний ультразвуковий метод вимірювання поверхневої щільності тонких матеріалів дає можливість проводити безперервний моніторинг технологічного параметру в процесі виробництва. Крім того, відсутність необхідності еталонного налаштування під конкретний матеріал робить ультразвуковий метод зручним та перспективним інструментом для оперативного контролю різних матеріалів в промислових умовах. Проведені дослідження показали, що отримані експериментальні дані відповідають теоретичним розрахункам, що підтверджує можливість застосування ультразвукового методу вимірювання та контролю поверхневої щільності матеріалів на практиці.

Список використаних джерел:

1. Здоренко В.Г., Барилко С.В. Дослідження проходження імпульсного ультразвукового сигналу крізь тканину при контролі поверхневої щільності. Вісник ХНУ. 2013. № 3. С. 90–96.
2. Barylko S, Zdorenko V, Kyzymchuk O, et al (2019). Adaptive ultrasonic method for controlling the basis weight of knitted fabrics, Journal of Engineered Fibers and Fabrics, 14, P. 1-7.
3. Здоренко В.Г., Барилко С.В. Ультразвуковий контроль поверхневої щільності тканин. Вісник ХНУ. 2012. № 1. С. 82–88.
4. ТОЕ. Електромагнітне поле: підручник / Ю. О. Карпов, Ю. Г. Ведміцький, В. В. Кухарчук. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. – 392 с.
5. Gloy Y.-S., Gries T., Spies G. (2013). Non Destructive Testing of Fabric Weight in the Weaving Process. 13th International Symposium on Nondestructive Characterization of Materials (NDCM-XIII), 20-24 May 2013, Le Mans, France. NDT.net Issue: 2014-04.
6. Дащенко, В., Волковий, П. (2024). Вимірювання поверхневої щільності матеріалу з однорідною структурою ультразвуковим методом. *Measuring and computing devices in technological processes*, № 3, С. 34–39. https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-79-4.

СЕКЦІЯ XV. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

МЕХАТРОННИЙ МОДУЛЬ ЯК ЗАПАСНИЙ КОНТУР ГАЛЬМІВНОЇ СИСТЕМИ АТОМОБІЛЯ

Степанов Олексій Вікторович
ORCID ID: 0000-0003-4954-2532
д-р. техн. наук, професор, професор кафедри тракторів і автомобілів
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Недоліком гідравлічного контуру гальмівної системи є обмеження його функціональних можливостей. У разі несправності гідравлічної системи, таких як пошкодження гальмівної магістралі, витік гальмівної рідини з гальмівних циліндрів, наявність повітря в контурі, ушкодження чи розбухання гумових ущільнень гальмівних циліндрів або втрата герметичності, гальмівна система може повністю вийти з ладу. Це створює серйозну загрозу для безпеки транспортних засобів і дорожнього руху загалом. Якщо система не може ефективно функціонувати, водій не зможе правильно керувати гальмами, що може призвести до аварії або дорожньо-транспортної пригоди.

Аналіз випадків несправностей гідравлічних гальмівних систем на автомобілях, які безпосередньо впливають на безпеку дорожнього руху, показав, що такі несправності є однією з основних причин дорожніх інцидентів. Це підкреслює важливість пошуку альтернативних рішень для забезпечення більш надійної роботи гальмівних систем. Одним із таких рішень може бути впровадження гальмівного механізму, який автоматично підключається до основної гідравлічної системи у випадку її виходу з ладу. Це дозволить значно підвищити рівень безпеки та зменшити ризик аварій, викликаних несправностями гідравлічного приводу. Тому важливим є удосконалення гальмівних систем з використанням альтернативних технологій, що дозволяють забезпечити їхню безперебійну роботу навіть у разі виникнення проблем з основною гідравлічною системою.

Запропонована система роботи запасного контуру системи гальмівного пристрою на колесах автомобіля побудована за принципом роботи мехатронного модуля поступального руху [1]. Для роботи запасного контуру системи використовується розроблений електрогідравлічний гальмівний пристрій автомобіля [2]. Головне його завдання – збереження гальмівних властивостей гальмівної системи автомобіля в критичних ситуаціях.

Поставлене завдання досягається шляхом введення нового складу елементів та нової організації взаємозв'язків між ними, забезпечення розширення функціональних можливостей для забезпечення безпеки автотранспорту та дорожнього руху (рис. 1).

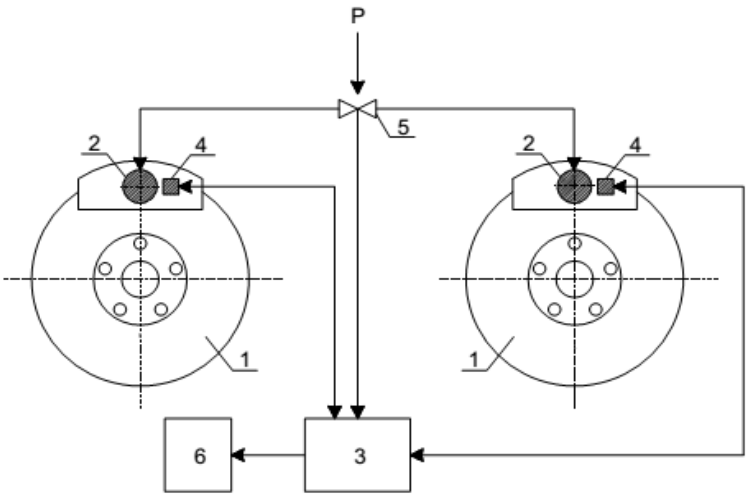

Рис. 1. **Схема роботи запасного контуру системи електрогідравлічного гальмівного пристрою на колесах автомобіля, де: 1 – гальмівний диск; 2 – робочий гальмівний механізм; 3 – електронний блок управління; 4 – мехатронний модуль поступального руху (моноблок електромеханічного гальмівного пристрою); 5 – датчик контролю тиску гідравлічного гальмівного приводу; 6 – світлова та звукова сигналізація для водія**

Робота запасного контуру системи електрогідравлічного гальмівного пристрою автомобіля полягає в тому, що при відмові гідроприводу (Р) при гальмуванні автомобіля з датчика контролю тиску в гальмівному приводі (5) надходить сигнал на електронний блок управління мехатронним модулем (3) для включення електромеханічного гальмівного пристрою (4) з включенням світлової та

звукової сигналізації (6) для інформування водія. При цьому за заздалегідь заданою програмою, блок управління (3), незалежно від водія, може автоматично зупиняти автомобіль. У штатному режимі електромеханічний гальмівний пристрій (4) можна використовувати як гальмо на стоянці спільно з протиугінною системою автомобіля.

Технічний результат, досягнутий завдяки вищезазначеним властивостям, полягає в розширенні функціональних можливостей гальмівної системи автомобіля. Зокрема, це включає автоматичний контроль за забезпеченням ефективності гальмування, підтримку функції стоянкового гальма з інтеграцією протиугінної системи.

Запропонований запасний контур системи гальмівного пристрою на колесах автомобіля відкриває можливості для впровадження новітніх електромеханічних та інформаційних технологій у конструкцію гальмівної системи автомобіля. Тобто з'являється перспектива створення більш ефективних та безпечних гальмівних систем нового покоління, які можуть бути адаптовані до різних типів автомобілів. Це дозволяє не лише підвищити надійність, але й покращити комфорт і безпеку при експлуатації транспортних засобів.

Список використаних джерел:

1. Алексєєв В. О. Волков В. П., Калмиков В. І. Мехатроніка транспортних засобів та систем: навчальний посібник. Харків: ХНАДУ, 2004. 176 с.
2. Патент № 108315, Україна, (51) МПК B 60T 7/12. Електрогідравлічний гальмівний пристрій в системі безпеки автомобіля / Степанов О. В., заявник і патентовласник Харківський нац. автом.-дорожній ун-т. № u 201600583; заявл. 25.01.2016; опубл. 11.07.2016, Бюл. № 13.

СЕКЦІЯ XVI.
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.006

ФРАКТАЛЬНО-ВИХРОВА МОДЕЛЬ ВСЕСВІТУ. ЧАСТИНА 21

Хондогий Микола Васильович
ФОП, освіта вища, астроном-аматор
Україна

Шановні друзі. Перед тим як ознайомитися з цією статтею, пропоную прочитати всі мої попередні роботи опубліковані в наукових конференціях, які відбулися 15,11,2024 року в м. Києві, 13,12,2024 року в м. Рівне, 17,01,2025 року в м. Львові, 24,01,2025 року в м. Мукачево, 31.01.2025 року в м. Дрогобич. Організатор Міжнародний Центр Наукових Досліджень.

Підсвідомість і свідомість. З попередніх публікацій ми знаємо, що вся матерія Всесвіту є живою і розумною і відрізняється лише за ступенем складності. Вся матерія випромінює частинки нижчих рівнів, в яких закодована інформація про внутрішній стан і стан навколишнього середовища. Якщо на істоту (будь-яку матерію у Всесвіті) впливають зовнішні і внутрішні чинники, вона отримує від Всесвітнього інформаційного поля ланцюжки можливих подій, які прораховує Всесвітній розум, з урахуванням еволюції всієї матерії Всесвіту.

Ланцюжки можливих подій сприймаються підсвідомістю, а свідомість аналізує і на їх основі робить свідомий вибір. Підсвідомість ще називають внутрішнім голосом, який постійно веде дискусію зі свідомістю і вказує на хибність дій, які намагається свідомість впровадити. Відбувається внутрішня боротьба, яка може закінчитися перемогою свідомості. В результаті приймаються спонтанні необдумані рішення. Такі рішення часто швидко вирішують проблему, але не враховують узгодженість з зовнішнім світом (іншими істотами, суспільством, цивілізацією, Всесвітом) . Таким чином створюється дисбаланс в системі і відповідна реакція на таку дію.

Паразити і творці.

Все суспільство можна поділити на дві категорії: одні нехтують інтересами інших і намагаються будь-якими діями присвоїти собі чужі матеріальні блага, інші намагаються своєю працею і розумом досягти певної мети. Перші досягають своїх цілей шляхом обману, застосуванням грубої сили, зговором, створенням мафіозних структур і головна їх мета - прихід до влади для власного збагачення.

Друга категорія людей досягає своїх цілей шляхом обмірковування своїх дій, які узгоджуються з інтересами суспільства. Такі люди покладаються тільки на себе, на свої здібності і розум. Вони налаштовані на те, щоб створені ними матеріальні здобутки були оцінені і використовувалися на благо всього суспільства. Таким чином, **першу категорію людей можна назвати «паразитами», а другу «творцями».** Звичайно, це умовне розділення. В кожній людині приховуються як негативні так і позитивні якості. В залежності від оточення і обставин людина може вибрати той чи інший бік. Людина може проявляти кращі якості серед близьких і друзів і негативні на підприємстві у відносинах з підлеглими нехтуючи їх інтересами.

Слушний приклад: не секрет, що цигани в скрутні часи промишляли в людних місцях шляхом обману населення. Це був їх історичний традиційний спосіб виживання. Але між ними завжди були чіткі поняття, що можна робити а що ні. Був такий випадок. У одного чоловіка запитали: чому ти ніколи не замикаєш свій будинок? На що він відповів: «А навіщо? У мене сусіди цигани і я впевнений, що вони ніколи у мене нічого не візьмуть і не дозволять іншим цього зробити».

Люди, які налаштовані тільки брати, не слухають свою підсвідомість і не враховують інтереси інших людей, а прораховують можливі події, які приносять їм лише матеріальну вигоду. Люди, які налаштовані віддавати, практично не думають про власне збагачення. Всі їх думки зосереджені на ідеї, як краще зробити ту чи іншу роботу. Їм важливіше отримати задоволення від своєї праці і визнання своїх здобутків суспільством. Такі люди створюють матеріальні і інтелектуальні блага, збагачують суспільство і рухають вперед розвиток цивілізації в цілому. *Таким чином, «творці» корисні для цивілізації, а «паразити» – є для неї ворогами.* Паразити стримують розвиток цивілізації і такі люди не повинні допускатися до будь-яких керівних посад.

За для вирішення певного питання свідомість паразита прораховує, не без допомоги ланцюжків можливих подій, можливу відповідальність за скоєний вчинок і , якщо знаходиться варіант, який дасть змогу уникнути відповідальності, він нехтує інтересами інших і приймає злочинне рішення. Щоб уникнути розплати за свої вчинки паразит шукає виправдання і починає брехати, що призводить до деградації особистості. Всі його дії налаштовані на отримання максимальної вигоди для себе за рахунок суспільства. *Така істота є загрозою для спільноти, цивілізації і всього Всесвіту і повинна бути ізольована.*

Будь-яка структура, чи то сім'я, робочий колектив, вулиця, місто, країна – це єдиний організм, який може ефективно існувати, якщо в ньому немає паразитів. Паразити вносять в будь-яку структуру дисбаланс і послаблюють її життєздатність. Кожна клітина організму виконує свою роль і підкоряється загальній меті всього організму, але якщо клітина почне будувати своє середовище ігноруючи інтереси інших клітин, то *створюється ракова пухлина, яка веде до знищення всього організму.* В будь-якому суспільстві виникають проблеми через неузгодженість його представників. Особливо небезпечне становище виникає, якщо паразити проникають до владних структур. В такому разі *паразити нехтують безпекою і економічним розвитком країни, порушують права громадян, будують мафіозні структури для самозбагачення, що призводить до революцій, війн, зубожіння народу і втрати суверенітету держави.*

Для підтримки своєї влади вони створюють закони і силові структури, які їх захищають, застосовують насилля, вбивства, забороняють свободу слова і намагаються залякати суспільство. Головна їх мета – залишатися при владі для власного збагачення. Таке суспільство хворе і потребує екстреного лікування. Будь-який спротив владі оголошується незаконним і застосовується груба сила.

Створення природної дійсно демократичної народної влади.

Чи існують дієві легальні ненасильницькі методи для усунення злочинної влади? Революції, як правило, призводять до насилля, вбивств і страждання народу. В разі перемоги революції відбувається заміна одних паразитів на інших, що не дає позитивних результатів. В першу чергу страждають кращі представники суспільства, які не потрібні ні старій, ні новій владі. Коло замикається і виходу з ситуації начебто немає.

Давайте розглянемо, як створюється влада на нижчому рівні розвитку цивілізації. Люди, які живуть в окремих поселеннях, подалі від цивілізації, обирають вождя шляхом відкритого голосування, якому повністю довіряють своє майбутнє і майбутнє своїх дітей. В таких поселеннях визначальну роль відіграє рада старійшин, яка, може в будь-який момент ініціювати вибори і, шляхом відкритого голосування всіма представниками спільноти, усунути вождя і вибрати нового. Така влада є природною і дієвою.

Якщо поглянути на історію України, то в часи, коли відбувалося вторгнення загарбників, в селах підпалювали діжку зі смолою для попередження інших поселень про небезпеку, які також підпалювали смолу попереджаючи все населення України. Таким чином, вся країна повставала проти загарбників. Односельці збиралися, створювали загони, обирали командира і загін вирушав туди звідки бачили чорний дим. Загони об'єднувалися і з їх керівників обирали головного. Таким чином, за короткий проміжок часу створювався керівний склад і чисельне військо, яке могло ефективно протистояти регулярним військам загарбників. Цей історичний факт вказує на те, що швидко і ефективно створювалася дійсно природна народна влада, мета якої була в захисті всього українського народу і ніякої іншої цілі у неї не було. Ніхто не думав про владу за для збагачення а брав на себе відповідальність за долю народу.

У 90-ті роки після розпаду СРСР настало тимчасове безвладдя. Закривалися підприємства і народ був викинутий на вулицю. Без засобів існування люди почали налагоджувати розірвані економічні зв'язки: хто ввозив товари з Польщі, хто вивозив харчі до Москви а хто започатковував власне виробництво. Люди як могли намагалися вижити. В цей період з'явилися, так звані, банди рекетирів, які намагалися замінити владу і встановити свій контроль над народом. Цікавий випадок, свідком якого мені довелося бути, трапився на одному з стихійних ринків. З'явилися дужі хлопці, які оголосили, що будуть «охороняти» всіх, хто торгує на ринку, а за це торговці повинні сплачувати їм данину. Стався конфлікт. Жінки не погодилися і почали з ними сперечатися. Тоді дужі хлопці почали штовхати жінок і розкидати їх товар. Раптом набігли чоловіки, які торгували на ринку, сталася бійка і дужі хлопці швидко забралися з ринку. Цей приклад вказує як стихійно народжуються паразитарна і народна влади. Паразити, у яких головна

мета була збагачення за рахунок народу, і народ, у якого була мета об'єднатися проти ворогів щоб вижити в скрутні часи.

Що спільного між цими прикладами? Природна народна влада формується знизу вгору, народ обирає тих кому довіряє і може покластися на його чесність і справедливість. Така влада вибирається народом і може легко змінюватися шляхом волевиявлення народу. Народна влада має за мету захист народу від зовнішнього ворога, створення справедливого і дієвого суспільства, в якому враховуються інтереси всіх громадян. Думка кожного представника суспільства має вагу і вплив на владу. Така влада є природною, яка діє лише на користь суспільству і таке суспільство існує як єдиний самодостатній організм.

Якщо поглянути, як формується влада у демократичних країнах, то ми побачимо, що народ вимушений обирати представників влади з кандидатів, яких висувають партії створені самими кандидатами. Таким чином, будь-яке корумповане і злочинне угрупування створює партію і шляхом пустих обіцянок, які є лише прикриттям і обманом, може прийти до влади. Така влада не може вважатися народною і природною, бо вона не здатна виконувати волю народу, а її головна мета власне збагачення. В такому разі доля виборів в демократичних державах залежить від ступені чесності представників партій і їх таємних намірів і цілей. Народ не може за короткий термін передвиборчої кампанії розібратися в особистих якостях кандидатів, які фактично нав'язані суспільству ззовні. Часто висувається декілька кандидатів від одного злочинного угрупування і практично забирається право у народу на створення природної справедливої влади. Такий стан речей призводить до узурпації влади і виникнення антинародних диктаторських режимів.

Проведення демократичних народних виборів. Що потрібно змінити в системі виборів для запобігання захоплення паразитами влади? Насамперед *вибори повинні відбуватися знизу вгору.* Народ сам повинен висувати кандидатів а самовисуванців просто не повинно бути. Критерії для висування кандидата - це його чесність, безкорисність, розум і власний приклад прояву цих якостей підкріплений конкретними справами. Спільнота повинна обговорити і вибрати таких кандидатів, яких добре знає більшість виборців на певній виборчій ділянці і які проживають в цій місцевості.

В день виборів на виборчих ділянках всі кандидати особисто тримають списки виборців, в яких виборці власноруч ставлять свої

підписи біля свого прізвища, попередньо пред'являючи паспорти іншим кандидатам і спостерігачам. Ніяких таємних голосувань не повинно бути. Будь-яке таємне голосування це привід до фальсифікацій. На кожній виборчій ділянці повинен бути присутній нотаріус, який по закінченню виборів підраховує на кожній сторінці кількість підписів виборців і завіряє списки кожного кандидата. Ці документи повинні вважатися важливими державними документами і підставою для волевиявлення народу.

Певна кількість кандидатів, які набрали більше голосів на своїй виборчій дільниці вважаються обраними депутатами першого рівня до місцевих рад. Всі обрані депутати збираються на міських, селищних зборах і висувають кандидатів в депутати другого рівня і кандидатів на мера і його замісників з свого складу. Кандидати обираються лише з народних обранців і ніяких сторонніх осіб не повинно бути. Друкуються списки всіх обраних народом депутатів першого рівня і кандидати особисто і відкрито приймають від них підписи. Після закінчення всі списки завіряються нотаріусом. Кандидати, які набрали більше підписів обираються депутатами другого рівня (облрада) і обирається мер і його замісники, решта формує міську раду.

Наступного дня аналогічно проводяться збори обраних представників народу в областях і обираються депутати третього рівня та керівний склад обласної ради. Представники областей, депутати третього рівня, збираються в столиці і обирають президента (гетьмана) і його замісників з свого складу, а решта оголошується депутатами Верховної ради України.

Такі вибори є відкритими, чесними, ефективними і економічними. А головне виключається можливість фальсифікацій і потрапляння паразитів до влади. Ніякої реклами і агітації не повинно бути, все вирішує сам народ. Таке формування влади буде природним і ефективним.

Народ на своїх виборчих ділянках чи народні обранці на своєму рівні в будь-який момент можуть переголосувати і обрати іншого гетьмана (президента), губернатора, міського голову або депутата міської ради зі свого складу. Таким чином виключається можливість узурпації влади. Діяльність політичних партій повинна бути заборонена як злочинних угрупувань.

Новообрана Верховна рада повинна оголосити загальні вибори до органу контролю - Ради Старійшин, до складу якої повинні входити кращі

представники інтелектуальної еліти крім політиків, бізнесменів, керівників силових і владних структур. Рада Старійшин повинна бути оголошена, як вищий орган влади, який не підпорядковується ні президенту, ні Верховній раді. Верховна рада ініціює вибори в Раду Старійшин, оголошуються претенденти і широко освітлюється їх діяльність і життєвий шлях. Вибори відбуваються відкрито всенародним голосуванням за допомогою програми Дія. Певна кількість кандидатів, які набрали більшу кількість голосів оголошуються представниками Ради Старійшин. Кожен виборець може віддавати свій голос за декількох кандидатів, але не більше ніж кількісний склад Ради Старійшин. Робота Ради Старійшин повинна полягати в контролі над законодавчою і виконавчою владою. Представники ради Старійшин мають право безперешкодного доступу до будь-яких владних структур і їх документації в будь-який час. Рада Старійшин може надавати рекомендації до Верховної ради, яка обговорює їх і вносить зміни у законодавстві. В разі недовіри народу чинній владі, рада Старійшин має право усунути президента від посади і тимчасово виконувати його обов'язки, та терміново оголосити нові вибори президента у Верховній раді з її складу, які повинні бути проведені не пізніше одного місяця.

Такий відкритий механізм виборів і перевиборів дає змогу народу ефективно впливати на владу, яка повинна виконувати лише його волю. Очищення влади від паразитів дасть могутній поштовх до економічного і інтелектуального розвитку країни.

Для запровадження такої природної системи виборів повинні бути застосовані тільки легальні конституційні і мирні методи. Згідно з Конституцією України джерелом влади є народ. Будь-яке волевиявлення більшості населення України повинно бути враховано нинішньою владою. Насамперед, викладені в цій статті думки повинні використати відповідні провідні профільні спеціалісти і розробити чіткій механізм наступних виборів. Цей проект повинен бути поданий на розгляд Верховної ради.

В разі, якщо законопроект буде заблоковано паразитами, то можна провести альтернативні вибори на виборчих дільницях в день виборів оголошених владою шляхом повного ігнорування офіційних виборів і проведенням альтернативних виборів біля виборчих дільниць.

Нові правила виборів потрібно широко освітити в засобах масової інформації і підготувати населення до їх проведення. Запросити

спостерігачів зі всіх цивілізованих країн світу і їх пресу для широкого розголосу цієї події. Якщо паразити намагатимуться протидіяти проведенню народних виборів силовим шляхом, то будь-які дії представників силових структур будуть вважатися злочинними, антинародними, антиконституційними і їх вчинки повинні бути зафіксовані і подані на розгляд в міжнародні суди, а також на кожен такий випадок повинні відкритися кримінальні провадження.

Негайні заходи, які повинна терміново запровадити новообрана народна влада. Істинна народна країна повинна вміти ефективно захищатися від зовнішніх ворогів. Для цього потрібно в першу чергу створити професійну армію і ефективну воєнну промисловість за кращими сучасними зразками і новітніми технологіями. Створити сприятливі умови для розвитку приватного бізнесу. Для здійснення підприємницької діяльності потрібно лише повідомлення в податкову про її початок без будь-яких матеріальних витрат. Якщо підприємець вперше започаткував свою діяльність, то звільняється від оподаткування на п’ять років. Це дасть дієвий поштовх розвитку економіки країни. Повинна бути проведена податкова реформа, введений прогресивний податок на різні види діяльності, але не більше 10% від чистого прибутку підприємств. Пенсійна реформа повинна врахувати кращий досвід європейських країн. Потрібно негайно навести лад у заробітних платах державних службовців, вчителів і медиків і прив’язати їх до залежності від мінімальної зарплати, мінімальної пенсії і мінімального прожиткового мінімуму. Найбільша заробітна плата в країні не повинна перевищувати 10 мінімальних зарплат + 10мінімальних пенсій + 10 мінімальних прожиткових мінімумів. Якщо представники влади хочуть підвищити собі заробітну плату, то повинні винайти способи підвищення мінімальних зарплат, пенсій і прожиткового мінімуму для народу. Чим заможніший народ тим багатша країна – це повинно стати головним гаслом влади. Корупція і розкрадання держбюджету повинна прирівнюватися до державної зради і суворо каратися аж до страти.

Вирішення національного питання. Національне питання є одним з найважливіших у суспільстві. Будь-які приниження національної гідності людини повинні вважатися злочином. Всі громадяни України незалежно від національності повинні мати можливість вивчати свою рідну мову, її культуру і історію. Якщо в класі чи групі навчального закладу навчаються учні різних національностей, то повинні бути

введені в навчальний план вивчення всім класом мови, культури і історії представників національної меншості. Якщо в даній місцевості проживають люди інших національностей, то вкрай важливо, щоб всі мешканці цього регіону могли розуміти і розмовляти на їх мовах. Чим більше мов знає людина, тим більше нейронних зв'язків у мозку і тим розумніша і освіченіша людина. Таким чином, обов'язкові мови для вивчення: державна українська, міжнародна англійська, іспанська або інша європейська і мова представників національних меншин. Наприклад: якщо в класі навчаються декілька представників угорської, польської або іншої національності, то весь клас вивчає їх мову. Разом з тим для нечисельних представників інших національностей повинні бути запроваджені недільні школи і різні заходи для контактів і спілкування їх з рідною країною. Це дасть рівні права кожному представнику будь-якої національності, а всі громадяни України будуть відчувати, що живуть в єдиній дружній сім'ї. Жодна сусідня держава не зможе заявити, що в Україні порушуються права національних меншин.

Запровадження такої системи виборів дасть змогу подолати всі поточні проблеми в суспільстві і дасть дієвий поштовх для розвитку і зміцнення вільної дійсно народної країни. Такий розвиток подій дасть приклад всім країнам світу і стане шляхом розвитку всієї цивілізації без війн, без кордонів, без порушень прав будь-якого громадянина Світу з одним високим рівнем життя всього населення Землі. Наша земна цивілізація повинна стати єдиним самодостатнім здоровим і могутнім організмом.

Шановні співгромадяни, прошу Вас поширити цю статтю, щоб все населення України знало, що є легальний конституційний мирний і дієвий спосіб усунення паразитів від влади і створення справедливої народної влади, яка покладе край стражданню народу України. Слава Україні.

Продовження в наступних публікаціях. Микола Хондогий. Ніжин. Україна.

СЕКЦІЯ XVII.
ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ЛЕСЯ УКРАЇНКА Й ОЛЕКСАНДЕР ДЕ: ФЛОРИСТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Діхтяр Артур Олегович
здобувач другого магістерського рівня факультету філології та журналістики
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Заленський Віктор Олексійович
ORCID ID: 0009-0003-4652-6569
здобувач другого магістерського рівня факультету філології та журналістики
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Епіграфом до збірки «Живі легенди» О. Де взяв слова Лесі Українки: «Давня повість! І на байку схожа, – // Є в ній певні справи, єсть і мрії. // Але правда, наче зірка гожа, // Сипле скрізь проміння золотії» [1, с. 3], задекларувавши спорідненість свого доробку з творчістю поетки.

Леся Українка була залюблена у квіти, всіляку рослинність, біля дому у неї був чудовий квітник, у якому із задоволенням працювала, не випадково ж гімном природі стала її драма-феєрія «Лісова пісня», дослідники навіть говорять про «квітковий» стиль авторки, «письменниця любила й відчувала природу, у гармонійному поєднанні з якою, на її думку, людина мала жити, бо і сама є частиною довкілля» [2, с. 16–17]. Залюбленим у квіти, природу був і Олександер Де. Леся Українка була для письменника символом нескореної Батьківщини, прикладом того, як словом можна боротися проти загарбників, тому цікаво дослідити специфіку рослинних образів у творчості обох авторів, з'ясувати, які рослини цікавлять їх більше, і чи впливає на їх вибір певна духовна спорідненість авторів.

У збірці О. Де «Живі легенди» зустрічаємо означення зілля, збірна назва рослин України, які допомогають знешкодити московитів: «З вином змішає йому зілля // Таке, що літ сімсот з похмілля // Буде без пам'яті Лайдай!» [1, с. 12]. Зілля також може вилікувати недугу: «Відкрий для мене свого серця біль: // Може цілюще зілля віднайду // Для його рани?» [1, с. 25].

Використовує О. Де у збірці «Живі легенди» образ пролісків, як і в Лесі Українки, вони символізують весну: «Зима уже пройшла, і перший цвіт // Порозсипали проліски в саду» [1, с. 12]. Жито автор вводить у текст на позначення пори року (пізнє літо): «Повернеться з дружиною назад // Ще перед тим, як виспіють жита» [1, с. 13]. Ліс в О. Де суголосний із настроями персонажів: «розтяглись пелюшкою ліси, // Наче хотіли б відшукати знов // втрачене щастя» [1, с. 20]; «Я собі піду // В сонливий ліс, понад журну ріку» [1, с. 22]. Вишневий цвіт є символом щастя, кохання, молодості, весни: «Той милий світ, чудовий ніжний світ, // Що мов вишневий цвіт повний весни» [1, с. 22]. Вишневим цвітом персонаж твору О. Де називає і свою дружину: «Мій вишневий цвіт» [1, с. 42].

Молодість у автора асоціюється з ніжним цвітом весни, молода дівчина – з гарненькою квіткою. Подібні порівняння знаходимо і в Лесі Українки. Особливу любов в О. Де викликає троянда, тому й молоду вродливу жінку порівнює з цією квіткою: «Не так давно троянда розцвілась, // Її пересадили на грядки // Нового саду… Князю дай її // Нагоду уростися в новий грунт: Вона відсвіжиться й свою красу // Для втіхи садоводу наградить…» [1, с. 28]. Парубку сниться, що «троянда-краля – // Жінка в нього» [1, с. 93]. Водночас кохану зі сну порівнює і з цвітом калини: «Чарівна, мов цвіт калини» [1, с. 93]. Леся Українка у збірці «На крилах пісень» також називає троянду найкращою з-поміж квітів. В уста Бетті (роман «Червона рута») О. Де вкладає слова, які характеризують ставлення до троянд її чоловіка: «Звичайно, для себе ти все маєш: свій овочевий город, кущі троянд…» [3, с. 19].

Дуб у письменника символізує міцного парубка: «Міцний, немов молодий дуб» [1, с. 38], у творчості Лесі Українки – це символ Світового Дерева, міцний чоловік, символ мудрості. Тополі в Олександера Де асоціюються з небом, саме до тополь пішла закохана пара, над ними сходив місяць у творі «Володимир Великий», тяжіння до неба бачимо і в «Казці про Івана Голого славного лицаря запорожського і про Галю Козаківну»: «Сонце промені ховає, // Золотить верхи тополі, // І ховається поволі. // Одягнувсь злото-жупан, – // Вийшов місяць-отаман» [1, с. 93]. Для О. Де тополі – це ще й символ України. У збірці Лесі Українки «Думи і мрії» вони є «символом краси рідного Подолля» [4, с. 147].

Часник, хрін у О. Де – це безцінні рослини, харчі, які завжди беруть із собою у подорож. Лози письменник бачить як прибережний український рай, переповнений звіриною, птаством: «Дичини всім вистачало – // В

плавнях є її немало! // Дикі свині, качки, кози // Скрізь шугали поміж лози!» [1, с. 106].

Пісні у Лесі Українки квітнуть, пісня і квітка – це споріднені красою понятя. О. Де написав роман «Червона рута», уже в назві якого поєднуються квітка й пісня: «надзвичайно популярна у світі українська пісня […] карає вбивцю свого автора» [5, с. 225], росіянина, який виконав наказ про знищення Володимира Івасюка.

У Лесі Українки, як і в Олександера Де, квіти інколи стають символами нескореності, боротьби. У страшному підземеллі з козацького серця проростає квітка (збірка «На крилах пісень»): «Чи гадав той козаченько, йдучи на чужи́ну, // Що вернеться з його серця квітка на Вкраїну?..» [6, с. 115]. За романом О. Де «Червона рута», символом «вічно живого і незнищенного українського народу постає квітка (*червона рута – уточнення наше*) […] нападники ніколи не могли знищити її, вона спалахувала блакитним полум'ям, але у вогні не згорала» [7, с. 111].

Волошки в О. Де є частиною національної символіки. Твір «За сином» (збірка «Під чужим небом» [8]) «побудовано на контрасті кольорів: золотого – сонця, блакитного – неба, які асоціюються із сином…» [9, с. 26], автор акцентує увагу на золотистому волоссі хлопця, його блакитних, небесного кольору, очах, на його улюбленій блакитній сорочці, він обіцяв матері вернутися, коли цвістимуть небесним цвітом волошки» (таким, як і його очі, а цвістимуть в золотому полі) – концептуалізація української символіки. Доля сина відтворює долю народу.

Для Лесі Українки ялини часто є символом смутку, для О. Де – страшної чужини, смерті: «Очі знову зустрілися з кровохребетними хмарами … Ось вони вже спустилися до нього і кров'яною хвилею вдарили в лице… він здригнувся, більше зігнувся, наче в намаганні підсунутися під тіло ялини, але … закрив стомлені очі» [8, с. 161]. У нарисі «S.O.S.» О. Де відтворює процес замерзання українця. «Його змусили помирати страшною смертю на вирубках дикої Карелії. Замучений голодом, холодом, непосильною працею, він був уже непотрібним (спрацьованим інвентарем), його просто мертвого вкинули в ополонку» [10, с. 48].

Леся Українка значно частіше використовує образи рослин у своїй творчості (ряст, яблуня, кипарис, береза, виноград, магнолія, плющ, платан, явір, дуб, терен, будяк, полин, ломи-камінь, олива, анемона, латанія, лавр, гранат, пролісок, гіацинт, нарцис, рожа, азалія, конвалія,

рута, троянда, сосна, лілея, тополя, вишня, глуха кропива та ін.) закладає в них більше варіантів символічних значень, плантативні ж образи у творчості О. Де зустрічаються дуже рідко і, як правило, несуть фольклорну символіку.

У Лесі Українки нерідко знаходимо екзотичні рослини, тоді як у О. Де вони відсутні.

Символічні значення плантативних образів збірок «На крилах пісень», «Думи і мрії» закорінені не лише в українську, а й грецьку міфологію, накладаються на індивідуальне авторське сприйняття. О. Де використовує у збірках «Живі легенди», «Під чужим небом», романі «Червона рута» образи найпоширеніших рослин, які найчастіше зустрічаються в усній народній творчості.

Список використаних джерел:

1. Де О. Живі легенди. Лондон: Чайка, 1965. 144 с.
2. Zalenskyi V., Zarudniak N. Images of plants in Lesia Ukrainka's collection "Thoughts and dreams". *Znanstvena Misel Journal*. 2024. № 93. P. 16–20. https://doi.org/10.5281/zenodo.13582609
3. Де О. Червона рута. Київ : Чайка, 1998. 376 с.
4. Заленський В. О., Зарудняк Н. І. Образи рослин у збірці Лесі Українки "На крилах пісень". *The XXVII International Scientific and Practical Conference «Scientific research: a paradigm of innovative development of society»*, July 08-10, 2024, Lisbon, Portugal. P.144-149. https://eu-conf.com/events/scientific-research-a-paradigm-of-innovative-development-of-society/
5. Зарудняк Н. І. Образ письменника у романі О. Де «Червона рута». *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика». 2021. Вип. № 39. Т. 1. 2021. С. 219–225с.
6. Українка Леся. Повне академічне видання творів : у 14 томах. Т. 5. Поетичні твори. Ліро-епічні твори. Луцьк, 2021. 928 с. https://bit.ly/3VUuRzT (дата звернення: 01.07.2024)
7. Зарудняк Н. Образ червоної рути у творчості Олександера Де. *Житомирські літературознавчі студії.* Житомир, 2013. Вип. № 7. С. 106–113.
8. Де О. Під чужим небом: Чайка, 1966. 213 с.
9. Зарудняк Н. І. Образ матері у творі О. Де «За сином». *Наука та освіта: досягнення та стратегії розвитку: XXII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф* : тези доповідей, Запоріжжя, 4 листопада 2019 р. Ч. 2. Дніпро: ГО «НОК», 2019. С. 24–27.
10. Zarudniak, N. Foreign enemies and "insiders" in the works of O. De. *Annali D'italia*. 2024. № 57, P. 45–49. https://doi.org/10.5281/zenodo.12810332
11. Зарудняк Н. І. Трагедії українців періоду ІІ Світової війни та повоєнного періоду (на матеріалі збірки О. Де «Під чужим небом»). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.* Серія: Філологія. Журналістика». Київ: Видавничий дім «Гельветика». 2021. Т. 32 (71) № 4. Частина 2. С. 238–243. https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/part_2/41.pdf

ПРОЄКТНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Клюфінська Ірина Михайлівна
доцент кафедри філології та перекладу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна

Проєктні та інформаційно-комп'ютерні технології знайшли широке застосування в практиці викладання іноземних мов. Проєктні технології передбачають використання проблемно-пошукових та дослідницьких методів для вирішення реальних життєвих проблем. Використання проєктних технологій допомагає студентам думати про зміст висловлювання, а не про мовну форму. При структуруванні проєкту виділяють такі підходи: визначення цілей (визначення теми, проблеми, гіпотез, завдань проєкту); планування (визначення методів дослідження, джерел інформації, критеріїв оцінювання); дослідження (збір інформації, вирішення проміжних завдань); презентація (захист) та оцінювання результатів (якісна оцінка виконаної роботи) [2, с. 80]. Особливе значення має захист проєктів, де проводиться аналіз проєктної діяльності, в тому числі самооцінювання та взаємооцінювання. Підводяться підсумки колективної роботи студентів, дається оцінка виконаної роботи. Студенти шукають інформацію іноземною мовою і висловлюють додаткову точку зору на вирішення проблеми. Можливість для студентів побачити своє реальне володіння мовою може стати серйозним стимулом для поглиблення або розширення вивчення французької мови. Розглянемо приклад проєктної технології. Студенти отримують завдання написати курсову роботу з предмету своєї спеціальності, адже у французьких університетах студенти пишуть багато курсових робіт, і нашим студентам потрібно вміти правильно писати курсові роботи французькою мовою. Потім курсова робота захищається перед усією групою (викладач спочатку перевіряє роботу, виправляє помилки і робить зауваження).

Тому проєктні технології є одним з найефективніших способів розвитку та підготовки студентів, які вміють орієнтуватися в інформаційному просторі. Ці технології розкривають інтелектуальний,

творчий і духовний потенціал студентів, підвищують їхню мотивацію до вивчення іноземної мови.

Інформаційні та комп'ютерні технології часто використовуються у викладанні французької мови. Інформаційні технології включають програмоване навчання, інтелектуальне навчання, мультимедіа, навчання на основі моделювання та демонстрації [1, с. 38].

Ці технології навчання сприяють більш ефективному викладанню іноземної мови, завданням якого є інтерактивна сторона спілкування. Ці технології зробили вивчення іноземної мови живим, веселим, творчим і природним процесом. Викладання іноземної мови за допомогою комп'ютера має також технічні переваги. Графічні можливості комп'ютера роблять процес навчання дуже наочним, дозволяючи показувати всі види діяльності у вигляді анімації або зображень. Крім того, комп'ютерні зображення викликають інтерес у студентів і створюють мотивацію, необхідну для вивчення іноземної мови. Використовуючи комп'ютер, ми повинні враховувати три аспекти комунікативної вербальної діяльності:

По-перше, це вільне спілкування студентів у реальному часі за допомогою електронної пошти та інформаційних мереж, тобто встановлення автентичного діалогу в письмовій формі між партнерами по спілкуванню.

По-друге, це інтерактивна взаємодія діалогу, вивченого з комп'ютером, для якої ми переслідуємо справжні цілі комунікації, тобто встановлення діалогу між людиною і машиною.

По-третє, це відносини, засвоєні на заняттях під час роботи з комп'ютерними програмами відіграють роль мотивації до спілкування та засобу відтворення умов ситуації.

Основним компонентом змісту навчання іноземної мови є навчання різних аспектів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання та правопису.

Комп'ютерна програма є домашнім тренером, який яка організовує індивідуальну роботу, спрямовує і об'єднує умови, за яких студенти самостійно формують свої знання. Використання комп'ютерів на уроках іноземної мови - потреба часу.

Однак інформаційно-комп'ютерним технологіям слід відводити обмежений простір у класі, оскільки комп'ютери не можуть замінити людського спілкування, необхідного для гарного володіння мовою.

Використання інформаційно-комп'ютерних технологій значно підвищує ефективність вивчення іноземної мови, адже сучасні студенти не уявляють життя без комп'ютерів та комп'ютерних технологій.

Список використаних джерел:

1. Hamez M.-P. Les principes de la pédagogie du projet dans le domaine de la langue et de la culture française. La pédagogie du projet : un intérêt partagé en FLE, FLS et FLM. URL : https://shs.cairn.info/revue-le-francais-aujourd-hui-2012-1-page-77?lang=fr#s1n3
2. Surguladze N. L'utilisation des moyens informatiques au cours de l'apprentissage de la langue française. URL : https://www.nebrija.com/revista-linguistica/files/articulosPDF/articulo_53304ede29eec.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЖАРГОНІЗМІВ У СУЧАСНИХ МЕДІА

Николюк Тамара Володимирівна
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології
Луцький національний технічний університет, Україна

Жаргонізми мають специфічне або вузьке значення, яке відрізняється від загальноприйнятого або літературного значення цих слів, тому вживається в особливих умовах та середовищі.

Жаргонна лексика є динамічною і може змінюватися відповідно до нових тенденцій, технологій або змін у соціально-культурному середовищі. Вона зазвичай має експресивне забарвлення, що відображає ставлення до об'єкта чи явища, або створює певний емоційний фон спілкування.

Жаргон асоціюється з неформальним спілкуванням і може бути неприйнятний в офіційному або формальному контексті, проте все частіше він проникає в офіційну комунікацію, зокрема, в засоби масової інформації.

Жаргонізми допомагають економити час під час інтеракції за рахунок вживання скорочених або специфічних термінів, тому й використовується у засобах масової інформації для лаконічного висловлювання.

Марина Навальна стверджує, що така лексика засвідчує відсутність у виданнях цензури та можливість вільного висловлення власних ідей. Крім того, жаргонізми вживаються в публіцистичних текстах, щоб охарактеризувати певне соціальне середовище, вони є виявом мовної агресії і нерідко використовуються як засоби негативної оцінки певного явища [4].

Гусєва, Симиненко пишуть про те, що затвердження демократичних принципів (плюралізму, свободи слова), скасування цензури, зняття заборони з низки тем, розширення джерел отримання інформації значно сприяли посиленню діалогового характеру публіцистики. Багато журналістів прагнуть установити найтісніший контакт із читачами, налаштуватися на їхні можливості сприйняття, створити «діалогічну взаємодію» між собою. Усе це помітно зближує газетно-публіцистичний

стиль із розмовною мовою. У публіцистику небувалими потоками почали входити не лише розмовна лексика, а й словотвір, синтаксис [3].

Жаргонізми в медіа можуть відображати популярні соціокультурні тенденції або сучасні явища, а також спростити складні ідеї для широкої аудиторії. До того ж, вони додають експресивності та колориту медійному тексту, роблячи його більш захопливим або інформативним.

Дуже часто жаргонізми вживаються і в заголовках статей , щоб привернути увагу читача. Наприклад, у «Волинських новинах» у статті про надання земельних ділянок вибраним особам застосовується метафора *блатний список*: «Кіндер каже, що «блатний» список затвердили ще до нього» («Волинські новини», 12 січня 2011). Стаття про шахрайства, корупцію, отже, жаргонізм у статті цілком відображає її зміст. «Я блатной с малолєтки»: спогади волинського зека з 34-річним стажем» («ВолиньPost», 3 серпня 2017) – стаття-спогад колишнього ув'язненого, тому використано пейоративну лексику, аби точніше передати образ зека.

Лексема *забігайлівка* має зневажливу конотацію. Воно означає низькопробний заклад, який надає неякісні послуги. У статтях це зазвичай місце, що занепало, зазнало деградації. «А десь на межі 2000-х років перетворилося вже у своєрідну забігайлівку – не більше, ніж зайти, перекусити чи випити кави і побігти далі» («ВолиньPost», 23 лютого 2022). Якщо будь-який харчовий заклад називають забігайлівкою, це означає до нього негативне ставлення, низьку оцінку: «Але хіба це не очевидна закономірність: якісний ресторан – чистий туалет, дешева забігайлівка – смердюча і брудна вбиральня?» («ВолиньPost», 23 червня 2014).

Нового значення набуває жаргонізм *замануха.* За словником, це приваблива інформація, яка може привернути увагу читача/глядача/слухача [5, с.146].

У медіатекстах це не просто приваблива інформація, а та, за якою криється якась незаконна діяльність, дезінформація: Так, відео, яке є «заманухою» про те, що представник військкомату побив чоловіка в Луцьку, є фейковим. Воно потрібне для того, щоб створити «картинку» мобілізації примусу («ВолиньPost», 24 червня 2023). «Заманухою» на виборах за росію на Донбасі стали продуктові картки, дешева їжа («ВолиньPost», 2 листопада, 2014).

Додаткову семантику має й лексема *нафарширований*. За словником, слово має такі значення: 1. Багатий, розкішний. 2. Про забезпечену, багату, респектабельну людину. 3. Про обізнану в чомусь людину, яка багато вдає з себе [5, с. 233].

У медійних текстах слово розширює значення: добре укомплектований. «Що стосується дорогих моделей то тут представлені справжні монстри, створені за допомогою інноваційних рішень технологічного прогресу і тут, як говориться, досконалості немає меж і виробники практично щороку тішать любителів комп'ютерних ігор новими та все більш «нафаршированими» ігровими комп'ютерами» («ВолиньPost», 9 січня, 2021). Ще одне значення – добре наповнений, по вінця, повністю: «На Волині знайшли авто, двері якого «нафарширували» бурштином» («ВолиньPost», 28 червня 2018). «Луцькі прикордонники затримали «нафаршировану» контрабандою автівку» («ВолиньPost», 18 травня 2018).

Жаргонізми в медіатекстах можуть мати нейтральне значення. Як нейтральний синонім до Інтернет вживається жаргонне *інет.* Лексема переважно використовується в публіцистичних статтях про фотожаби, меми, тобто на розважальну тематику. «А після оприлюднення даних екзит-полів головним героєм творів інет-юзерів стала Наталя Королевська, яка «не намріяла» перемогу на виборах» («Волинські новини», 2 січня 2013).

Негативну конотацію має лексема *заказуха*. У словнику жаргонізмів лексема – це лише два значення: 1. Убивство на замовлення. 2. Стаття, телепередача чи фільм на чиєсь замовлення. [5, с. 143]

У медіатекстах воно має більше значень: 1. Статті на замовлення; 2. Публікації у соцмережах на замовлення; 3.Замовлення на поширення якоїсь думки у суспільстві. Зазвичай, це оманлива дезінформація, наслідки якої – дискредитація особи, закладу, організації. «Свої висловлювання про мобілізацію він не вважає державною зрадою. Каже, що хоче лише наголосити, що в державі триває братовбивча війна. Відтак, він ніколи не займався «заказухами» і не вважає свою діяльність злочинною, а його робота завжди була спрямована на захист України» («ВолиньPost», 8 лютого 2015). «Політична заказуха: чому Шкітер не йде на вибори від партії Вакарчука» («ВолиньPost», 11 червня 2019) – у статті йдеться про дописи та коментарі в Інтернеті, якими намагались дискредитувати Тараса Шкітера.

Отже, жаргонна лексика в медіа вживається для того, аби привернути увагу читача, надати тексту експресії, відобразити якесь негативне явище. Жаргонізми в ЗМІ розширюють своє первинне значення, набувають негативної семантики.

Список використаних джерел:

1. Волинські новини. Перше інформаційне агентство. URL: https://www.volynnews.com
2. Волинь Post. Інформаційне інтернет-видання. URL: http://surl.li/mxjqu
3. Гусєва О., Симиненко Ю. Функціонування лексики обмеженого користування в мові сучасних ЗМІ. URL: http://surl.li/mwxxl
4. Навальна М. Динаміка лексикону української періодики початку XXI ст. URL: http://surl.li/mwynl
5. Ставицька Л. Український жарґон. URL: http://surl.li/mxjxa

СЕКЦІЯ XVIII.
ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ПОЛІТИЧНА ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КЕЙС

Білоцерківська Олександра Михайлівна
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 052 Політологія
кафедри політології, соціології і культурології
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Історичний досвід України свідчить про те, що процес державотворення з 1991 року нерозривно пов'язаний з утвердженням демократичних принципів та європейських цінностей. Революція на граніті, Помаранчева революція та Революція Гідності стали символами прагнення українського народу до свободи та справедливості. Однак, починаючи з 2014 року, російська агресія, яка розпочалась з анексії Криму та окупації частини Донбаської та Луганської областей, стала серйозною перешкодою на шляху України до Європи, а повномасштабне вторгнення 2022 року поставило під загрозу не лише євроінтеграційні прагнення України, а й фундаментальні демократичні здобутки кількох поколінь українців.

Війна суттєво обмежує можливості проведення демократичних процедур, зокрема, виборів всіх рівнях влади, через безпекові ризики, порушення логістичних ланцюгів, необхідність мобілізації ресурсів для оборони країни, а також через неможливість голосування мільйонів українців, які перебувають на фронті, за кордоном або на тимчасово окупованих територіях. Згідно з Конституцією України [8], Виборчим кодексом України [7], Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [6] та іншими нормативно-правовими актами, проведення виборів під час дії воєнного стану є виключеним з політичного життя. Зокрема у Статті 64 Конституції України визначено що передбачені Статтею 38 право на «участь в управлінні державними справами (зокрема, участі у виборах), у всеукраїнському та місцевих референдумах», не є абсолютними та може бути обмеженим у реалізації

в умовах воєнного стану [8]. Ця конституційна норма втупила в дію після підписання указу Президента В. Зеленського № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року, в якому зазначено: «У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України» [6].

Проте юридична легітимність чинних органів влади, закріплена Конституцією України, не знімає питання про їхню політичну легітимність, яка ґрунтується на підтримці суспільства, оскільки політична легітимність влади визначається не тільки результатами виборів, а й ефективністю дій влади, її здатністю захищати інтереси громадян та забезпечувати державну безпеку. Як зазначає Т. Радь «українські виборні органи влади залишаються легітимними, зважаючи на відсутність конституційних можливостей для проведення виборів під час воєнного стану, президент Володимир Зеленський і Верховна Рада все ще мають проблеми з політичною легітимністю і падінням довіри суспільства до влади, що з кожним роком без виборів лише наростатиме»[4].

Вибори, що відповідають демократичним стандартам і мають міжнародне визнання, можливі лише за умов припинення активних бойових дій та створення безпечних умов для проведення виборчого процесу. Це передбачає достатній час для підготовки, організації та проведення виборів з дотриманням фундаментальних прав людини та міжнародних стандартів демократичних виборів. Таким чином, Україна, як демократична держава, опинилась перед дилемою: з одного боку, Конституція України та міжнародні стандарти демократії вимагають регулярних виборів як фундаменту легітимності влади. З іншого боку, воєнний стан створює об'єктивні перешкоди для проведення вільних і справедливих виборів. Відтермінування виборів на всіх рівнях піднімає фундаментальне питання про легітимність влади в умовах війни.

Легітимність влади – це багатовимірна тема політологічних досліджень, яка не втрачає своєї актуальності в умовах динамічно змінюваного світу. Класики політичної науки, такі як Г. Алмонд, М. Вебер, Ю. Габермас, С. Ліпсет, П. Розанвалон, С. Хантінгтон, Д. Хелд та ін. детально досліджували це поняття, розглядаючи легітимність як основу стабільності політичних систем. За твердженням С. Ліпсета, стабільність

політичної системи залежить від того, наскільки громадськість сприймає її як справедливу та ефективну. Легітимність виникає тоді, коли люди вірять, що існуючі правила гри є справедливими і відповідають їхнім інтересам. Ефективність, у свою чергу, підтверджується конкретними результатами діяльності влади. Таким чином, громадська думка є вирішальним фактором для збереження стабільності політичної системи [9]. Легітимність демократії, як наголошував Ю. Габермас, ґрунтується на здатності політичної системи до самовідтворення через процедури, які забезпечують рівність усіх громадян [1].

Відсутність виборів в умовах воєнного стану створює значні ризики для збереження демократії в Україні. Крім очевидних загроз, таких як загострення національної кризи, ризик узурпації влади та політичної корупції, існують й інші, менш очевидні, але не менш небезпечні наслідки: *послаблення демократичних інститутів* (тривала відсутність виборів може призвести до ослаблення демократичних інститутів, таких як парламент, суди, громадські організації); *порушення балансу влади* (відсутність регулярних виборів може порушити баланс влади між різними гілками влади, що може призвести до концентрації влади в руках однієї особи або групи осіб); *зменшення участі громадян у політичному житті* (відсутність можливості впливати на політичні рішення через вибори може призвести до апатії та відчуження громадян від політики); *збільшення впливу олігархів* (в умовах відсутності виборів може зрости вплив олігархів на політичні процеси, що підриває принципи демократії); *посилення популізму* (політики можуть використовувати відсутність виборів для популістських заяв та обіцянок, не несучи відповідальності за їх виконання); *загроза національній безпеці* (тривала відсутність демократичних процедур, зокрема виборів, робить українське суспільство вразливим до зовнішнього втручання, країна-агресор може активно використовувати цю ситуацію для проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підрив довіри до влади, посилення соціальної напруги та дестабілізації країни зсередини) та ін.

Збереження політичної легітимності влади в умовах воєнного стану є одним із ключових викликів для сучасної України. Поєднання юридичної легітимності та політичної довіри (політичної легітимності) є основоположним для стабільності будь-якої держави. В умовах тривалої війни Україна стикається з викликом збереження політичної легітимності влади навіть за умови формальної відповідності чинному

законодавству. Зниження довіри громадян до державних інститутів пов'язане з низкою факторів, серед яких: економічна криза, корупція, обмеження громадянських свобод. Попри значні зусилля Збройних Сил України, протяжний характер воєнного конфлікту та постійні спроби ворога дестабілізувати ситуацію в Україні призводять до виснаження ресурсів та вимагають від держави розробки довгострокової стратегії відновлення та розвитку. Це, своєю чергою, може негативно впливати на довіру громадян до влади та потребує додаткових зусиль для її відновлення.

Результати соціологічних досліджень однозначно свідчать про те, що тривала війна є основним чинником, який призвів до значного зниження довіри громадян до державних інститутів. Економічні труднощі, обмеження свобод та невизначеність щодо майбутнього підсилюють відчуття незахищеності та розчарування. Ця тенденція особливо помітна на прикладі динаміки довіри до Президента: якщо наприкінці 2023 року 77% опитаних висловлювали йому довіру, то вже до травня 2024 року цей показник знизився до 59% [3; 5]. Опитування показало, що хоча більшість українців виступає проти проведення виборів під час війни, зокрема: на початку лютого 2024 року 69% українців – вважають, що В. Зеленський має працювати на посаді Президента до кінця воєнного стану, 43% респондентів вважає, що В. Зеленський має обмежитися одним нинішнім терміном [2]. Частина опитаних підтримує ідею внесення змін до законодавства, що дозволять провести вибори в умовах воєнного стану, про те що варто провести вибори висловилось – 15% респондентів (з них 4% говорять про призупинення воєнного стану і 11% – за внесення змін до відповідних законів і проведення виборів під час воєнного стану) [2]. Ці дані свідчать про те, що рівень довіри до політичних лідерів має вирішальне значення для формування громадської думки щодо важливих політичних питань в умовах кризи. Питання пошуку політичної легітимності виборної влади в Україні залишається складним і багато в чому залежатиме від того, як розвиватиметься російсько-українська війна. [4].

Для посилення довіри громадян до чинної влади необхідно вжити комплекс заходів, спрямованих на підвищення прозорості, підзвітності та ефективності державного управління. Зокрема, першочерговими заходами мають стати:

– *Боротьба з корупцією* (реалізацію ефективних антикорупційних заходів, створення незалежних антикорупційних органів, контроль з боку громадськості тощо);

– *Посилення демократичних інститутів* (децентралізація влади, розширення повноважень місцевого самоврядування, забезпечення незалежності судової системи та ЗМІ);

– *Прозорість та підзвітність влади* (публікація детальних звітів про використання бюджетних коштів, залучення громадськості до процесу прийняття рішень, посилення парламентського контролю та міжнародного аудиту);

– *Розвиток громадянського суспільства* (підтримка громадських організацій та ініціатив, які контролюють діяльність влади та захищають права громадян, впровадження на всіх рівнях освіти програм що включать основи демократії);

– *Створення умов для проведення вільних і справедливих виборів після припинення дії воєнного стану* (оголошення чіткого алгоритму проведення виборчої кампанії, розробка нової виборчої системи, яка відповідатиме міжнародним стандартам, забезпечення безпеки виборчого процесу та рівних умов для всіх політичних сил).

Важливо розуміти, що відновлення довіри до влади є тривалим процесом, який вимагає спільних зусиль державної влади та громадянського суспільства. Відсутність ефективних заходів для зміцнення політичної легітимності може призвести до дестабілізації суспільства та затягування процесу відновлення країни після війни. Дослідження в галузі політичних наук свідчать, що високий рівень політичної легітимності є одним з ключових факторів сталого розвитку держави. Тому, питання збереження та зміцнення політичної легітимності влади в Україні є надзвичайно актуальним і вимагає постійної уваги з боку політиків, науковців і громадськості.

Список використаних джерел:

1. Габермас, Ю. (2006). *Залучення іншого: Студії з політичної теорії* (А. Дахній, Пер.) Львів: Астролябія.
2. КМІС. (2024). *Сприйняття потреби у виборах Президента*. URL: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1371&page=1&t=1
3. КМІС. (2025). *Динаміка довіри Президенту В. Зеленському в 2019-2024 роках.* URL: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1466&page=1&t=1

4. ОПОРА. (2024). *Легітимність української влади в умовах неможливості проведення виборів.* URL: https://www.oporaua.org/vybory/legitimnist-ukrayins-koyi-vladi-v-umovah-nemozhlivosti-provedennya-viboriv-25166
5. Рейтинг. (2024). *Дев'яте всеукраїнське муніципальне опитування. Соціологічне дослідження групи «Рейтинг» на замовлення Центру аналізу та соціологічних досліджень Міжнародного республіканського інституту.* URL: https://iri.org.ua/survey/opytuvannya-mizhnarodnoho-respublikanskoho-instytutu-v-ukrayini-svidchyt-pro-bazhannya
6. Указ Президента України (2022). *Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. Про введення воєнного стану в Україні.* URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397
7. Україна. (2019, 19 грудня). *Виборчий кодекс України* (Закон України № 396-IX). Отримано з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text
8. Україна. (1996). *Конституція України* (№ 254к/96-ВР, 28 червня 1996 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
9. Lipset, S. M. (1960). *Political man: The social bases of politics*. Doubleday.

СЕКЦІЯ XIX.
ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО ТА КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ЗА ДОПОМОГОЮ КЕЙС-МЕТОДУ

Бобух Валерія Валеріївна
викладач ЦК професійних медсестринських дисциплін
Фаховий медико-фармацевтичний коледж
Полтавського державного медичного університету, Україна

Андрейко Світлана Станіславівна
методист
Фаховий медико-фармацевтичний коледж
Полтавського державного медичного університету, Україна

Сучасна підготовка майбутніх медичних сестер вимагає не лише засвоєння теоретичних знань, але й розвитку критичного та клінічного мислення. Традиційні методи навчання не завжди сприяють цьому, тому актуальним є впровадження інтерактивних підходів, зокрема кейс-методу.

Мета даного дослідження – проаналізувати ефективність кейс-методу як інструменту формування критичного та клінічного мислення у майбутніх медичних сестер, а також виявити особливості його використання у освітньому процесі.

У сучасній медичній практиці від медичних сестер очікується не лише чітке виконання інструкцій, а й здатність аналізувати ситуацію, ухвалювати правильні рішення в умовах невизначеності та швидко адаптуватися до змін. Однак багато студентів звикають до механічного запам’ятовування алгоритмів дій, не розуміючи, що в реальному житті кожен пацієнт унікальний, а отже, і підхід до нього не може бути шаблонним. Саме тому так важливо формувати у майбутніх медичних працівників критичне та клінічне мислення, які є фундаментальними навичками в їхній роботі.

Критичне мислення – мислення вищого рівня, спрямоване на виявлення проблеми, аналіз різних позицій та власного досвіду щодо пошуку способів її вирішення, формулювання гіпотез, здійснення їхньої об'єктивної оцінки, прийняття оптимального рішення та усвідомлення відповідальності за ці рішення [3].

У медицині ця навичка є життєво необхідною, адже медична сестра постійно стикається з великою кількістю даних – від анамнезу пацієнта до нових клінічних рекомендацій – і має вміти їх правильно інтерпретувати.

Клінічне мислення, у свою чергу, є більш прикладною навичкою. У загальному значенні під клінічним мисленням розуміють когнітивну здатність вирішувати професійні задачі на основі знань, досвіду та інтуїції [1].

Медична сестра з розвинутим клінічним мисленням не просто виконує лікарські призначення, а вміє оцінити стан хворого, прогнозувати можливі ускладнення та коригувати догляд відповідно до змін.

Попри те, що ці два поняття мають відмінності, вони тісно взаємопов'язані. Критичне мислення є основою клінічного мислення, адже саме завдяки здатності аналізувати інформацію, сумніватися, шукати підтвердження чи спростування медична сестра може ухвалювати обґрунтовані клінічні рішення. Без критичного підходу існує ризик діяти шаблонно, що в медицині може призвести до серйозних помилок.

Критичне мислення дає основу для такого підходу, а клінічне – забезпечує його ефективне застосування в реальній медичній практиці.

Одним із ефективних методів формування критичного та клінічного мислення є кейс-метод (case study).

Метод кейсів (англ. case method, case study, case based learning – кейс-метод, метод конкретних ситуацій, метод ситуаційного аналізу) – техніка навчання, що використовує опис реальних ситуацій, це метод ситуативного навчання на конкретних прикладах [2].

Це не просто спосіб активізації навчального процесу – це можливість зануритися в реальну медичну практику ще на етапі навчання.

Він дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності, дозволяючи студентам аналізувати ситуації як індивідуально, так і в групах з розподілом ролей. Крім того, кейс-метод допомагає

подолати страх ухвалення рішень, розвиваючи впевненість і здатність обґрунтовувати свої дії. Інтеграція цього підходу з іншими методами (аналіз літератури, симуляційне навчання) сприяє глибшому осмисленню інформації в клінічному контексті.

Приклад застосування кейс-методу.

Кейс-ситуація: Пацієнт із серцевою недостатністю

Клінічний випадок: До приймального відділення лікарні поступив пацієнт, 62 роки, зі скаргами на задишку при незначному фізичному навантаженні, відчуття втоми, набряки на ногах, прискорене серцебиття.

Анамнез: Артеріальна гіпертензія понад 10 років. Діагностований цукровий діабет 2 типу. Приймає препарати для зниження тиску, проте останнім часом не дотримується призначеного лікування.

Об'єктивні дані: АТ – 165/95 мм рт. ст., пульс – 98 уд./хв. Набряки на гомілках, шум у легенях. Рівень глюкози в крові – 9,8 ммоль/л.

Питання для здобувачів освіти:

1. Які можливі причини погіршення стану пацієнта?

2. Які першочергові дії має виконати медична сестра?

3. Які методи догляду та спостереження будуть найбільш ефективними?

4. Які можливі ускладнення варто передбачити?

Під час обговорення цього випадку студенти розвивають логічне мислення, аналізують дані та формують обґрунтовані висновки, що сприяє розвитку впевненості у прийнятті клінічних рішень.

Кейс-метод як метод аналізу реального клінічного випадку дозволяє розкрити та сформувати необхідні для подальшої трудової діяльності якості та здібності студентів-медиків, формує клінічне мислення, аналітичні здібності, самостійність у прийнятті рішення, комунікативність, навички роботи з достатньо великим об'ємом інформації [1].

Висновки. Підготовка висококваліфікованих медичних сестер неможлива без розвитку критичного та клінічного мислення. Сучасна медична практика вимагає вмінь аналізувати ситуації, оцінювати ризики та ухвалювати рішення в умовах невизначеності. Використання кейс-методу сприяє не лише засвоєнню матеріалу, а й набуттю безцінного досвіду прийняття рішень у безпечному навчальному середовищі, що забезпечує підвищення якості медичної освіти та формування нового покоління медичних сестер, готових до викликів сучасної медицини.

Список використаних джерел:

1. Єгудіна Є. Д., Сапожниченко Л. В., Козлова Ю. В. Імплементація кейс-методу у формуванні клінічного мислення студентів-медиків. *Медична освіта*. 2019. № 2. С. 79–85. DOI: https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2019.2.10348.
2. Лопіна Н. А., Журавльова Л. В. Електронна база клінічних випадків як спосіб безперервного практично-орієнтованого фахового розвитку медичних спеціалістів. *Медична освіта*. 2019. № 2. С. 96–102. DOI: https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2019.2.9879.
3. Овадюк О. О. Наукові основи розвитку критичного мислення керівника закладу загальної середньої освіти в системі післядипломної педагогічної освіти України. *Вісник післядипломної освіти*. 2020. Вип. 9 (38). С. 99–112.

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Гайдамака Іван Андрійович
ORCID ID: 0009-0009-4290-2962
аспірант
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Активний розвиток цифрових технологій, зокрема розмаїття спектру додатків для мобільних гаджетів, а також значна поширеність смартфонів і планшетів серед учнівства зумовлює все частіше ставити акцент на необхідності використання цих пристроїв та їхніх можливостей в освітніх цілях для ефективного, педагогічно спрямованого застосування в навчанні.

Наукові дослідження та педагогічна практика останнього десятиліття [1,2,3,4,5] свідчить про те, що мобільні додатки можуть бути ефективно інтегровані в освітній процес, зокрема уроків фізики, для підтримки навчання, покращення взаємодії та сприяння кращим освітнім результатам.

На підставі дослідження різних джерел та власного педагогічного досвіду з-поміж переваг використання мобільних додатків в освіті визначимо:

– *можливість створення індивідуальної освітньої траєкторії* для навчання й розвитку учня/учениці у власному темпі (повертаючись до складних тем за потреби і прискорюючись на вже вивченому матеріалі), що сприяє більш ефективному та результативному засвоєнню знань;

– *доступність навчальних матеріалів*: мобільні додатки надають широкий спектр актуальної інформації та інструментів для навчання - різноманітні ресурси, зокрема електронні книги, відео, подкасти, інтерактивні симуляції, віртуальні лабораторії тощо, що розширюють можливості ефективного набуття освітнього досвіду;

– *посилення мотивації та зацікавлення:* інтерактивні моделі та елементи гейміфікації, що пропонуються в мобільних додатках, роблять навчання більш цікавим та активним, відповідають різним навчальним уподобанням; інтерактивні навчальні інструменти, наприклад, наукові додатки – відео, інтерактивні симуляції, віртуальні лабораторні експерименти дозволяють учням досліджувати наукові принципи в

інтерактивний та цікавий спосіб, допомагають зрозуміти складні ідеї через візуальний і практичний досвід, що може покращити розуміння і запам'ятовування матеріалу із зацікавленням і позитивом;

– сприяння розвитку *навичок самостійності та самоорганізації* учнів, зокрема, в частині ефективної організації свого часу, планування і відстеження свого прогресу (інструменти додатків - календарі, нагадування і списки справ тощо), що допомагає учнівству організувати свій навчальний графік, розставити пріоритети в завданнях і дотримуватися дедлайнів[3, 4].

Вказуючи на ці позитивні результати, дослідники також відзначають виклики, пов'язані з інтеграцією мобільних додатків в освітньому процесі, які, безсумнівно, потребують системного розв’язання.

З-поміж важливих виокремимо такі:

– *інфраструктурні*: потреба в потужній цифровій інфраструктурі, включаючи надійний доступ до Інтернету та відповідні пристрої, як необхідну умову для ефективного мобільного навчання; заклади освіти мають інвестувати в забезпечення стабільного інтернет-зв'язку, достатньої кількості цифрових пристроїв та технічної підтримки, щоб усі учасники освітнього процесу мали змогу скористатися перевагами мобільного навчання [3, 5];

– *цифрова грамотність користувачів*: підготовка, підвищення кваліфікації педагогів для ефективного впровадження мобільних додатків у педагогічній практиці; важлива методична підтримка, щоб допомогти освітянам опановувати цифрові інструменти й інтегрувати їх у своїй роботі, а також розвивати цифрову компетентність здобувачів освіти [3, 4];

– *якість і освітня цінність мобільних додатків*: необхідність того, щоб додатки ґрунтувалися на надійних педагогічних принципах, а їхній контент має бути одночасно інформативним і цікавим; ефективність мобільних додатків значною мірою залежить від їхньої здатності надавати змістовний і релевантний навчальний контент [1, 3].

– *усунення потенційних відволікаючих факторів, пов'язаних з використанням мобільних пристроїв*: необхідність розробки певних стратегій для зменшення таких факторів і створення цілеспрямованого і продуктивного навчального середовища[3].

Узагальнюючи, наголосимо, що упровадження мобільних додатків в освітній процес закладів загальної середньої освіти є важливим кроком у сучасній педагогіці, ураховуючи факт вагомого поширення мобільних гаджетів серед учнівства. Застосування мобільних додатків на уроках, зокрема, фізики дасть змогу оминути нестачу обладнання, візуалізувати складні для засвоєння теми тощо. Тобто мобільні додатки можуть стати важливим доповненням до традиційних методів навчання, посилюючи і розширюючи освітні можливості. Спрямування їх використання в освітніх цілях є не тільки логічним, але й необхідним кроком до змін, що відбуваються в освітньому процесі. Перехід до інформаційно-освітнього середовища відкриває унікальні можливості для покращення освітнього процесу, роблячи його більш інтерактивним, доступним і пристосованим до індивідуальних потреб. Ефективність мобільних додатків в освіті є багатогранною і охоплює різні аспекти, такі як академічна успішність, мотивація та залученість здобувачів освіти. Водночас для оптимізації їх можливостей необхідний системний цілісний підхід, який потребує ретельного дослідження і розробки.

Список використаних джерел:

1. Бабич А. Використання технології BYOD у процесі навчання в основній школі. Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology Vol. 5. No 2. June 2017. pp. 1-4.
2. Геревенко А.М. Мобільні додатки як інструмент ефективного навчання здобувачів освіти ЗП(ПТ)О: електронний навчальний курс / А.М. Геревенко, Біла Церква, БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН УКРАЇНИ, 2024. 113 с. URL : https://surl.li/rfqhet
3. Краснопольський В.Е., Поліщук О. А., Демченко О. М.. Інтеграція мобільних додатків у освітній процес: аналіз ефективності та можливостей для здобувачів освіти. АКАДЕМІЧНІ ВІЗІЇ. Випуск 32/2024 С. 1-12. URL : https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1174
4. Мацюк В. М., Приймак І. М., Мобільні технології як засіб навчання на уроках фізики. Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи», 26-27 травня 2022 року. С. 221-223. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730694/1/Macyuk_Priymak_physics_nature_2022.pdf
5. Мороз Л., Ковалюк В., Масло І. Використання мобільних додатків у процесі вивчення англійської мови. Інноватика у вихованні. 2023. № 17. С. 224-230. URL : https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/514

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.007

РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ — ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР У ФОРМУВАННІ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Жадько Олена Анатоліївна
ORCID ID: 0000-0002-1985-1572
канд. пед. наук, викладач педагогічних дисциплін
КЗ «Нікопольський фаховий педагогічний коледж»
Дніпропетровської обласної ради», Україна

Розбудова сучасної української системи освіти на засадах гуманізації, цінності особистісного розвитку людини зумовлює особливу актуальність проблеми розвивального навчання школярів. В основі розвивального навчання закладено уявлення про розвиток дитини як суб'єкта особистісної діяльності. Тому головна мета вчителя – забезпечити розвиток, вивчити особисті навчально-пізнавальні можливості учня, визначити індивідуальні зони його найближчого розвитку та допомогти формуванню ще несформованих здібностей. Завданням розвивального навчання є формування особистості з гнучким розумом, розвиненими потребами до подальшого пізнання і самостійних дій, з певними навичками і творчими здібностями. Умовою успіху в розвитку учнів є висока пізнавальна активність. Ефективне засвоєння знань передбачає таку організацію пізнавальної діяльності учнів, за якої навчальний матеріал стає предметом активних розумових і практичних дій кожної дитини. Пошуки методів навчання, що підсилювали б активізацію процесу навчання, призводить до підвищення актуальності розвивальних і проблемних методів. При цьому психологічно обґрунтованою видається така організація уроку, за якої діти вчаться не з примусу, а за бажанням і внутрішніми потребами. Суть технології розвивального навчання полягає в тому, що учень самостійно обирає рівень опрацювання навчального матеріалу; завдання вчителя – визначити «зону найближчого розвитку» дитини і допомогти їй перейти на більш високий рівень розумових операцій, тобто забезпечити цей розвиток. Історично розвивальне навчання бере початок ще з сократівських бесід, принципів дидактики Я.А. Коменського, ідей Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Ф. Дістервега.

Проблемі розвитку учнів у процесі навчання у педагогічній спадщині К.Д. Ушинського належить чільне місце. Головна мета навчання, на думку педагога, не стільки кількісне засвоєння фактів, розширення знань та досвіду, скільки їх систематизація, виявлення в них основного – того, що їх об'єднує і дозволяє застосовувати у подальшій діяльності. Рушієм розумового процесу К.Д. Ушинський вважав прагнення особистості до усвідомлення діяльності, допитливість, а засобом – здібність людини «… з відмінності та подібності вражень створювати усвідомлені почуття» [3, с. 307]. Вимоги до розвивального характеру навчання К.Д. Ушинський втілив у підручниках для початкової школи «Дитячий світ» (1861), «Рідне слово» (1864).

На початку 30-х рр. XX ст. видатний психолог-гуманіст Л.С. Виготський обґрунтував можливість та доцільність навчання. Учений встановив, що розвиток інтелекту вихованця відбувається через зону «ближнього розвитку». Коли дитина спочатку може робити щось у співпраці з дорослими, а потім переходить на такий рівень розвитку, коли цю дію може виконати самостійно. Він виділив два рівня в розвитку дитини: зону актуального розвитку (уже сформовані якості); зону найближчого розвитку – ті види діяльності, які дитина ще не в змозі виконати самостійно. Але може це робити за допомогою дорослих. Він вважав, що «тільки те навчання в дитячому віці добре, коли воно випереджає розвиток і веде розвиток за собою …» [2]. Розвивальне навчання відбувається в зоні найближчого розвитку дитини. Вчений підкреслював, що лише те навчання є розвивальним, яке випереджає актуальний розвиток дитини, тому розвивальна педагогіка повинна орієнтуватись не на вчорашній, а на завтрашній день її розвитку. Ці теоретичні положення взаємозв'язку навчання і розвитку становить основу сучасного розуміння сутності розвивального навчання. У теорії розвивального навчання дитині відводиться роль самостійного суб'єкта, який взаємодіє з навколишнім середовищем.

Розвивальне навчання дозволяє інтегрувати знання з різних предметів, що допомагає дітям бачити зв'язки між ними та формувати цілісне уявлення про світ. Цей підхід готує дітей до реальних життєвих ситуацій, навчаючи їх адаптуватися до змін і вирішувати проблеми.

Розвивальне навчання сприяє всебічному розвитку дитини — інтелектуальному, емоційному, соціальному та фізичному.

Таким чином, розвивальне навчання в початковій школі є важливим фактором у формуванні успішної особистості, готової до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел:

1. Безлюдна Н.В. Навчай, розвиваючи : посіб. для студ. пед. навч. закл. / Н.В. Безлюдна. – К., Науковий світ, 2001. – 93 с.
2. Замашкіна О.Д. Проблеми розвивального навчання молодших школярів в українській педагогічній науці (60-90 рр. ХХ століття) : дис… канд. пед. наук : 13.00.01 / Замашкіна Ольга Дмитрівна; Київській національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005.
3. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології // Вибр. пед. твори : У 2 т. – К.: Радянська школа, 1983. – Т.1. – С. 192–471

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФОЛЬКЛОРИСТИЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КУЛЬТУРОЛОГІВ

Князь Олександр Григорович
аспірант
Полтавський національний педігогічний університету імені В. Г. Короленка, Україна

Анотація. *Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку фольклористичної компетентності у майбутніх культурологів під час їх фахової підготовки. Сучасний світ переживає процес глобалізації та зближення культур, але разом з цим зростає значущість збереження та розуміння національної фольклорної спадщини, яка визначає культурну ідентичність суспільств. Відтак, підготовка фахівців із культурології, здатних аналізувати, інтерпретувати та передавати фольклорні знання та традиції, стає необхідністю. У статті проводиться аналіз важливості формування фольклористичної компетентності серед майбутніх культурологів. Автори досліджують природу фольклору, його місце в сучасному суспільстві та внесок у збереження культурної спадщини. Окреслюються основні аспекти формування фольклористичної компетентності, включаючи знання, аналітичні навички, практичні вміння та відповідальність перед спадщиною. Зазначена стаття також розглядає методологічні підходи до впровадження фольклористичної компетентності у навчальний процес. Зокрема, розглядаються можливості використання інноваційних методів навчання, таких як активні інтерактивні заняття, проекти з дослідження фольклору та різні види публікацій. Підкреслюється важливість використання технологічних засобів та інтернет-ресурсів для збору та аналізу фольклорних матеріалів. В статті також аналізуються виклики і перешкоди, що можуть виникнути під час формування фольклористичної компетентності у студентів. Автори висвітлюють потреби студентів у ресурсах, підтримці від викладачів та можливостях для практичного застосування фольклористичних знань у сучасному суспільстві. Завершуючи, стаття наголошує важливість формування фольклористичної компетентності для майбутніх культурологів і вказує на її потенційний вплив на сучасне суспільство. Вона відзначає, що ця компетентність сприяє збереженню та розумінню культурної спадщини, підтримці національної ідентичності та розширенню можливостей для професійного зростання у сфері культурології. Розвиток фольклористичної компетентності стає важливим завданням для освіти та науки, спрямованим на формування глибоко компетентних фахівців із збереження та популяризації фольклорної спадщини.*

Ключові слова: *фольклористична компетентність, культурологи, культурна спадщина, фольклор, методи навчання, сучасне суспільство, інтерактивне навчання, методологічні підходи, виклики та перешкоди, фольклорні матеріали, національна ідентичність.*

Вступ

Сучасний світ, в якому глобалізація, культурний розмаїття та міжкультурна взаємодія стають невід'ємною частиною нашого життя,

потребує підготовки кваліфікованих фахівців, які здатні аналізувати, розуміти та ділитися цінними знаннями про фольклорну спадщину. Однією з ключових складових такої підготовки є формування фольклористичної компетентності у майбутніх культурологів. Фольклористична компетентність передбачає здатність розуміти, аналізувати, інтерпретувати та популяризувати фольклорні явища та твори в сучасному суспільстві.

Проте, не зважаючи на важливість розвитку фольклористичної компетентності, існують певні виклики та проблеми, пов'язані з її формуванням та впровадженням у процес фахової підготовки майбутніх культурологів. Однією з цих проблем є нестача методологічних підходів та інноваційних методів навчання, спрямованих на розвиток фольклористичної компетентності. Важливо враховувати сучасні тенденції у навчанні та використовувати їх для покращення процесу формування компетентності.

Іншою важливою проблемою є визначення відповідних методів та підходів до оцінки та вимірювання рівня фольклористичної компетентності студентів. Відсутність чітких критеріїв та інструментів для оцінки може ускладнити ефективне впровадження даного напрямку в навчальний процес.

Крім того, важливо враховувати виклики, пов'язані зі змінами в суспільстві та культурному середовищі. Зміни у способах збереження та передачі фольклорних матеріалів, вплив медіа та технологій на сприйняття фольклору, а також питання збереження національної ідентичності в умовах глобалізації вимагають нових підходів та стратегій у формуванні фольклористичної компетентності.

Таким чином, стаття спрямована на аналіз та вирішення наведених вище проблем, пов'язаних з розвитком фольклористичної компетентності у майбутніх культурологів. Вона висвітлює важливість цього аспекту у сучасному світі та намагається запропонувати практичні рекомендації та рішення для ефективного впровадження фольклористичної компетентності в процес фахової підготовки.

Аналіз досліджень і авторів, які досліджували тему формування фольклористичної компетентності у майбутніх культурологів, відкриває різноманітні підходи, концепції та думки щодо цього важливого аспекту культурологічної освіти. Декілька авторів і досліджень, які варто відзначити:

Іванова О. М. у своєму дослідженні "Фольклор як об'єкт вивчення культурологів" розглядає роль фольклору в культурологічній освіті та важливість його вивчення для майбутніх культурологів.

Петренко В. С. у роботі "Фольклористика у сучасних умовах: проблеми та перспективи" висвітлює актуальні аспекти вивчення фольклористики та її роль у підготовці культурологів.

Данилюк І. В. розглядає тему "Фольклор як частина культурологічної освіти" та наголошує на важливості фольклористичної компетентності для майбутніх фахівців у сфері культурології.

Семенова А. П. у роботі "Міждисциплінарний підхід до вивчення фольклору в освітньому процесі" аналізує можливості впровадження міждисциплінарних підходів до вивчення фольклору в навчальних програмах культурологічних спеціальностей.

Литвин О. В. у своєму дослідженні "Інноваційні методи навчання фольклористики в університетському освітньому процесі" досліджує можливості використання інноваційних методів навчання для підготовки майбутніх культурологів до вивчення фольклору.

Бойко О. Г. в статті "Фольклор як джерело культурологічних знань" аналізує роль фольклору як джерела для формування культурологічних знань та компетентностей.

Ці дослідження та автори допомагають розширити розуміння формування фольклористичної компетентності у майбутніх культурологів та вказують на різні аспекти та підходи до цього процесу. Вони створюють базу для подальших досліджень і розвитку методів навчання в цій області.

Дослідження сучасного стану фольклористичної компетентності: Визначення рівня розвитку фольклористичної компетентності серед студентів-культурологів та оцінка їхнього розуміння важливості фольклору в культурологічній освіті.

Визначення ключових аспектів фольклористичної компетентності: Виявлення та аналіз основних компонентів фольклористичної компетентності, які включають в себе знання, навички, уміння аналізу та розуміння фольклору.

Аналіз викликів та перешкод у формуванні фольклористичної компетентності: Визначення факторів, які можуть впливати на успішність процесу формування фольклористичної компетентності та виявлення можливих шляхів їх подолання.

Розгляд методів та підходів до навчання фольклористики: Вивчення та оцінка різних методологічних підходів до впровадження фольклористичної компетентності у навчальний процес, включаючи інноваційні методи навчання та міждисциплінарні підходи.

Підкреслення важливості фольклористичної компетентності для майбутніх культурологів: Аргументація важливості розвитку фольклористичної компетентності для підготовки якісних фахівців у сфері культурології та її вплив на розуміння та збереження культурної спадщини.

Отже, мета статті полягає у вивченні та обговоренні проблем та перспектив формування фольклористичної компетентності у майбутніх культурологів, а також у визначенні шляхів подальшого розвитку цієї важливої аспекту культурологічної освіти.

У сучасному світі, де культурна спадщина і традиції мають величезне значення, професійні культурологи відіграють важливу роль у збереженні, дослідженні та відновленні фольклорної спадщини. Для їхньої підготовки і розвитку фольклористичної компетентності необхідні нестандартні та інноваційні методи навчання та практичної роботи.

Ця стаття присвячена вивченню інноваційних підходів до організації фольклористичної практики в процесі підготовки майбутніх культурологів. Ми розглянемо новаторські методи та стратегії, які впроваджуються в освітньому процесі для забезпечення більш ефективного навчання та розвитку студентів у сфері фольклору.

Дослідження і розгляд інноваційних підходів до формування фольклористичної компетентності мають величезне значення, оскільки вони дозволяють студентам краще розуміти, аналізувати та взаємодіяти з багатогранним світом фольклору. Нові методи навчання створюють сприятливі умови для поглибленого вивчення фольклорних традицій і спадщини, а також надають можливість студентам здобувати практичний досвід у реальних умовах.

У цій статті ми розглянемо ключові аспекти інноваційних підходів до організації фольклористичної практики, а також їхній вплив на професійну підготовку майбутніх культурологів та розвиток фольклористичної компетентності.

Сучасний стан фольклористичної компетентності серед студентів-культурологів є актуальною проблемою, яка потребує уваги та

вирішення. Відбувається аналіз, який показує, що існує кілька ключових аспектів, що характеризують дану проблему.

Перший аспект - це недостатня кількість годин, приділених вивченню фольклору у навчальних програмах культурологічних спеціальностей. Фольклор часто втрачає конкурентну боротьбу з іншими аспектами культурології і не отримує достатньо уваги, що призводить до недооцінки його важливості.

Другий аспект полягає у недостатній мотивації студентів до вивчення фольклору. Часто студенти вважають цю галузь застарілою та нецікавою, і це може бути пов'язано зі стереотипами щодо фольклору.

Третій аспект - відсутність інтерактивних методів навчання. Фольклор найкраще вивчається через практичні заняття, групові проекти та особистий дослідницький досвід, але ці методи часто відсутні у навчальному процесі.

Четвертий аспект - неактуальність підходів до вивчення фольклору. Сучасні технології та глобалізація змінюють культурні практики, і методи вивчення фольклору повинні адаптуватися до цих змін.

Фольклор, як сукупність народних творчих виявів, має багато різних виразів, таких як легенди, міфи, народні пісні, казки та інші. Отже, першим аспектом є знання фольклорних матеріалів. Це означає, що фахівці з культурології повинні бути ознайомлені з різноманітними видами народного мистецтва та творчості. Зважаючи на ключові аспекти фольклористичної компетентності більш детально, давайте розглянемо кожен з них:

Знання фольклорних матеріалів: Фольклор охоплює різноманітні види народних творчих виявів, такі як легенди, міфи, народні пісні, казки, обряди, різнопланові ритуали та інші. Перший аспект фольклористичної компетентності полягає в ознайомленні фахівців з культурології з цим різноманіттям. Це означає вивчення, збереження та розуміння різних аспектів фольклору.

Уміння аналізувати та інтерпретувати фольклорні тексти: Фольклор часто має символічний та метафоричний характер. Другий аспект полягає в умінні фахівців культурології аналізувати фольклорні тексти та розкривати їхні значення та послання. Це допомагає розуміти, як фольклор відображає культурні та історичні аспекти суспільства та як він сприяє формуванню ідентичності.

Уміння зберігати та популяризувати фольклор: Фольклор є важливою частиною культурної спадщини суспільства. Третій аспект полягає в умінні фахівців з культурології зберігати фольклор для майбутніх поколінь. Це може включати в себе документування фольклору, створення архівів, проведення досліджень та роботу над проектами з популяризації фольклору серед суспільства. Фольклор також може бути використаний у навчальних програмах для підвищення свідомості про культурну спадщину.

Загалом, фольклористична компетентність вимагає поєднання знань, аналітичних навичок та здатності зберігати та популяризувати фольклорну спадщину. Це важливий аспект вивчення та збереження культурної спадщини суспільства.

Фольклор є необхідною складовою культурної спадщини, яка відображає історію, традиції та уявлення різних культурних спільнот. У сучасному світі, де культурний обмін та розмаїтість стають все більш актуальними, фольклор відіграє важливу роль у збереженні та розумінні нематеріальної культурної спадщини. Культурологи, які спеціалізуються у вивченні фольклору, мають величезний потенціал у збереженні та популяризації цих цінних артефактів культури.

Формування фольклористичної компетентності у майбутніх культурологів є важливою завданням, яке вимагає розробки та впровадження нових педагогічних підходів та методик. Саме ця мета є основоположною для проведення експериментального дослідження, яке має на меті визначити ефективні педагогічні умови формування фольклористичної компетентності серед студентів-культурологів. Результати цього дослідження можуть мати вагомий внесок у підготовку майбутніх фахівців з культурології та сприяти збереженню та розвитку нематеріальної культурної спадщини.

Під час формування фольклористичної компетентності у майбутніх культурологів існують ряд викликів і перешкод, які варто розглянути для забезпечення успішної підготовки фахівців у цій області. Ось докладний аналіз цих аспектів:

Обмеженість ресурсів: Однією з найважливіших перешкод є обмеженість доступу до фольклорних матеріалів, архівів та джерел для студентів і навіть для викладачів. Наприклад, не всі університети мають належні архіви фольклору або фінансові ресурси для дослідження та збереження фольклорних матеріалів.

Відсутність підтримки від університетських викладачів: Деякі викладачі можуть бути недостатньо компетентними у сфері фольклору або не виявляти достатнього інтересу до цієї галузі. Це може призвести до відсутності належної підтримки та наставництва для студентів, які бажають вивчати фольклор.

Недостатність можливостей для практичного застосування знань: Фольклористична компетентність потребує практичного досвіду та застосування отриманих знань у реальних ситуаціях. Недостатність можливостей для практичного застосування, таких як участь у фольклорних проектах, організація культурних подій чи публікації фольклорних матеріалів, може ускладнити розвиток компетентності студентів.

Структурні обмеження навчальних програм: Деякі навчальні програми можуть бути обмежені у гнучкості та вмісті. Фольклор може опускатися на другий план у порівнянні з іншими аспектами культурології через структурні обмеження програми. Це може обмежити можливість студентів глибоко освоювати фольклористичні аспекти.

Загалом, для подолання цих викликів та перешкод важливо забезпечити доступ до ресурсів, надати підтримку викладачів, створити можливості для практичного навчання та розглянути можливість перегляду структури навчальних програм з метою підвищення уваги до фольклору у культурологічній освіті.

Вивчення фольклористики може стати набагато більш захопливим та продуктивним завдяки використанню інноваційних методів навчання та різноманітних підходів. Нижче наведено кілька методів та підходів, які сприяють зростанню фольклористичної компетентності студентів-культурологів:

Інтерактивні та практичні заняття: Один з найефективніших способів вивчення фольклору - це залучення студентів до інтерактивних та практичних занять. Це може включати в себе спільне виконання народних пісень, виготовлення традиційних ремесел або участь у фольклорних обрядах. Практичний досвід допомагає студентам зануритися у фольклорну спадщину та зрозуміти її глибше.

Дослідницькі проекти: Студенти можуть здійснювати дослідження та проекти в галузі фольклору, такі як збір народних оповідань, відеозаписи інтерв'ю зі старожилами або дослідження фольклорних традицій у своєму

регіоні. Це сприяє активному навчанню та розвитку дослідницьких навичок.

Міждисциплінарні підходи: Фольклор пов'язаний з багатьма іншими галузями науки, включаючи антропологію, літературознавство, історію та соціологію. Міждисциплінарні підходи дозволяють студентам розглядати фольклор у ширшому культурному та науковому контексті.

Використання сучасних технологій: Сучасні технології, такі як цифрові архіви, відеозйомка та обробка аудіоматеріалів, можуть значно полегшити вивчення та збереження фольклорних матеріалів. Студенти можуть використовувати ці технології для створення цифрових архівів, аналізу фольклорних текстів та їхньої візуалізації.

Участь у фольклорних фестивалях та подіях: Студенти можуть активно брати участь у фольклорних фестивалях, майстер-класах та інших культурних подіях. Це дає їм можливість взаємодіяти з практикуючими фольклористами, долучитися до живого фольклору та набути практичного досвіду у реальних умовах.

Застосування цих методів та підходів сприяє насиченому та цікавому навчанню фольклористики та сприяє формуванню високої фольклористичної компетентності серед студентів-культурологів. Вони допомагають розширити знання та навички у сфері фольклору, сприяють розвитку дослідницького мислення та популяризації національної культурної спадщини.

Фольклористична компетентність є ключовою складовою для майбутніх культурологів і має величезне значення для розуміння, збереження та вивчення культурної спадщини. Важливість цієї компетентності можна розглядати з різних перспектив:

1. Збереження культурної спадщини: Фольклор включає в себе багато різноманітних аспектів культурної спадщини, таких як народні пісні, легенди, традиції та обряди. Фольклористична компетентність допомагає відновлювати, досліджувати і зберігати ці цінні артефакти культури для майбутніх поколінь.

2. Розуміння культурної різноманітності: Фольклор є виразом різноманітних культур та субкультур. Розуміння фольклору допомагає студентам культурології отримувати більше інсайтів у культурну різноманітність, відкривати для себе інші світогляди та ставитися з повагою до різних культурних традицій.

3. Підготовка якісних фахівців: Фольклористична компетентність додає важливий аспект до підготовки майбутніх культурологів. Вона розширює їхні знання та навички у сфері культурології, дозволяючи їм краще розуміти та аналізувати культурні явища.

4. Підтримка національної ідентичності: Фольклор є важливою частиною національної ідентичності. Його вивчення допомагає у підтримці та зміцненні національних культурних цінностей, традицій та спадщини.

5. Збагачення культурного діалогу: Фольклор відіграє роль у культурному діалозі між різними країнами та спільнотами. Фольклористична компетентність допомагає сприяти культурному обміну та розумінню між різними культурними групами.

Загалом, фольклористична компетентність є необхідною для студентів-культурологів і важливою для подальшого розвитку сучасної культурології. Вона впливає на збереження культурної спадщини, розуміння культурної різноманітності та формування якісних фахівців, що сприяє глибокому розумінню культурного світу.

Інноваційні підходи до організації фольклористичної практики у процесі професійної підготовки майбутніх культурологів - це новаторські та сучасні методи та стратегії, які використовуються з метою покращення якості навчання та розвитку компетентностей студентів у галузі фольклору. Ці підходи базуються на використанні сучасних технологій, активному взаємодії студентів з фольклорним матеріалом, сприяють міждисциплінарному підходу та забезпечують студентам можливість здобувати практичний досвід та взаємодіяти з фольклорною спадщиною у реальних умовах. Такі інноваційні методи навчання сприяють підвищенню ефективності процесу професійної підготовки майбутніх культурологів та розвитку їхньої фольклористичної компетентності.

Для проведення експериментального дослідження, спрямованого на вивчення педагогічних умов формування фольклористичної компетентності у майбутніх культурологів в контексті аналізу нематеріальної культурної спадщини, було залучено 150 респондентів. Це включало студентів, які навчаються на культурологічних програмах вищих навчальних закладів.

Експеримент, в якому брали участь 150 студентів, був організований для дослідження педагогічних умов формування фольклористичної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх

культурологів. Основні компоненти дослідження включали в себе наступні етапи:

Теоретичний аналіз: Перший етап передбачав вивчення наукової літератури та методичних матеріалів, пов'язаних з фольклором, аналізу нематеріальної культурної спадщини та педагогічних аспектів формування компетентності. Дослідники провели аналіз існуючих підходів до навчання фольклору та визначили основні принципи, які слід було враховувати під час розробки педагогічних програм.

Розробка педагогічних програм: На другому етапі проводилася розробка та впровадження спеціалізованих навчальних програм та курсів, спрямованих на формування фольклористичної компетентності студентів. Це включало в себе лекції, семінари, практичні заняття та дослідницькі проекти, спрямовані на розвиток навичок роботи з фольклором.

Практичні заняття: Третій етап включав проведення практичних занять, які включали в себе збір та дослідження фольклорних матеріалів, роботу з архівами, участь у фольклорних проектах та інші практичні завдання, пов'язані із фольклором. Ці заняття надавали студентам можливість отримати практичний досвід та глибше зрозуміти фольклорні традиції.

Анкетування і опитування: Четвертий етап передбачав проведення анкетування та опитування серед студентів з метою визначення їхньої фольклористичної компетентності перед початком експерименту та після впровадження педагогічних інновацій. Це дозволило визначити зміни у рівні компетентності студентів.

Аналіз результатів: П'ятий етап включав в себе збір та аналіз даних, отриманих внаслідок дослідження. Вивчення результатів дозволило дослідникам визначити ефективність різних педагогічних методик та підходів, що використовувалися під час експерименту.

Висновки і рекомендації: На заключному етапі були сформульовані висновки на основі результатів дослідження, а також розроблені рекомендації щодо покращення педагогічних підходів у вивченні фольклору та нематеріальної культурної спадщини. Ці рекомендації спрямовані на підвищення ефективності навчання та формування фольклористичної компетентності студентів-культурологів.

Усі ці етапи дослідження спрямовані на вдосконалення педагогічного процесу та підвищення рівня фольклористичної компетентності

майбутніх культурологів, зробивши внесок у розвиток галузі культурології та культурної спадщини.

Висновки.

Отже, інноваційні підходи до організації фольклористичної практики у процесі професійної підготовки майбутніх культурологів відіграють ключову роль у формуванні їхніх професійних компетентностей. Застосування інтегративного, акмеологічного, діяльнісного та ціннісного підходів сприяє поглибленню знань студентів про народну культуру, розвиткові їхнього критичного мислення та творчого потенціалу.

Сучасні методи, такі як цифрові технології у зборі та збереженні фольклорних матеріалів, проєктно-орієнтоване навчання та міждисциплінарний підхід, дозволяють зробити фольклористичну практику більш ефективною та цікавою для студентів. Практичне занурення у дослідницьку діяльність, робота з носіями традиційної культури та проведення польових досліджень сприяють виробленню у майбутніх культурологів навичок аналізу та інтерпретації фольклорних явищ, що є важливим для їхньої подальшої професійної діяльності.

Таким чином, інноваційні підходи до організації фольклористичної практики є необхідною умовою підготовки висококваліфікованих фахівців-культурологів, здатних не лише зберігати, а й осмислювати, популяризувати й адаптувати традиційну культуру до сучасних умов.

Список використаних джерел:

1. Андрієва, О. В. (2018). Фольклористична компетентність як важлива складова культурологічної освіти. Молодий вчений, (5), 434-438.
2. Гуляєва, І. О. (2017). Фольклористична компетентність майбутнього фахівця культуролога в умовах сучасного вищого навчального закладу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки, (21), 104-107.
3. Загородній, А. В., & Глущук, І. М. (2020). Інноваційні методи формування фольклористичної компетентності студентів-культурологів. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, (1), 48-53.
4. Мельник, І. В. (2019). Інноваційні підходи до навчання фольклористики в університетському середовищі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, (4), 21-25.
5. Петренко, Н. М. (2018). Формування фольклористичної компетентності майбутніх культурологів: інноваційний підхід. Науковий вісник Інституту студій вищої школи НАПН України, (3), 46-50.
6. Тимошенко, Л. М. (2016). Методи формування фольклористичної компетентності студентів-культурологів. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, (1), 144-148.

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПРИКЛАДНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ В6 ПЕРФОРМАТИВНІ МИСТЕЦТВА

Корякін Олексій Олексійович
канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри сценічного мистецтва,
естради та методики режисерування
Сумський державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Україна

Прикладне застосування технологій віртуальної реальності (virtual reality – VR) у освітньому процесі за спеціальністю В6 Перформативні мистецтва відкриває новий простір для реалізації освітніх програм для різних рівнів вищої освіти. VR-технологія забезпечує створення сучасних інтерактивних освітніх середовищ, в яких здобувачі вищої освіти спроможні глибоко інтегруватися у навчання, і, відповідно, підвищити ефективність освітнього процесу. Однією з найбільших беззаперечних переваг VR-технології, яка наразі особливо актуальна в Україні, є можливість використання для практичної підготовки здобувачів вищої освіти, які при цьому знаходяться у безпечних умовах, і така організація освітнього процесу не потребує значних ресурсів, зокрема фізичних просторових вимог [5, с. 44]. Актуальною особливістю VR-технології для освітнього процесу за спеціальністю В6 Перформативні мистецтва можливість точно імітувати у віртуальному просторі реальні сценічно-просторові умови. Так, актори можуть практично взаємодіяти з віртуальними декораціями у просторах, які відтворюють найвідоміші сценічні майданчики історичних театрів або концептуальних постановок майбутнього, які ще не відтворені фізично. Означене забезпечує здобувачам вищої освіти тренування в умовах, дуже наближених до реальних з урахуванням просторових обмежень, освітлення тощо. VR-технологія дозволяє проєктувати комплексні тренувальні симуляції, у яких здобувачі вищої освіти можуть взаємодіяти з віртуальними персонажами, що позитивно впливає на їх комунікативну компетенцію та спроможність до творчої взаємодії з іншими акторами на сцені [2, с. 61]. Окрім того VR-технологія надає нові можливості майбутнім режисерам для розробки постановок без врахування фізичних обмежень. Віртуальна

реальність дозволяє створювати та відтворювати складні сценічні композиції, видозмінювати сценарії, коригувати освітлення, звукові ефекти і взаємодію персонажів. Варіативність VR-технології дозволяє режисерам аналізувати та удосконалювати свої ідеї без потреби у тривалих репетиціях, що суттєво економить час та ресурси [6, с. 78]. В освітньому процесі це дозволяє працювати одночасно з кількома версіями сцени, експериментувати з постановкою і, одночасно, аналізувати ефект впливу на аудиторію через VR-симулятори. Віртуальна реальність дозволяє майбутнім акторам тренуватися в складних емоційних ситуаціях та реагувати на стресові обставини в режимі реального часу у віртуальному просторі. Така організація професійної підготовки позитивно вливає на розвиток емоційної надійності та здатності адаптуватися до мінливих умов, що є напрочуд важливим для акторської професії. VR-технології також надають можливість майбутньому актору практично напрацьовувати різні типи ролей та взаємодії з віртуальними партнерами, що збагачує практичний досвід і робить освітній процес більш різноманітним, насиченим, та, ймовірно, ефективнішим [4, с. 92]. Окрім того для безпекової ситуації в Україні напрочуд важливо, що VR-технології дозволяють здійснювати освітній процес та практичну підготовку поза традиційними театральними майданчиками. Здобувачі вищої освіти можуть використовувати VR-технології для репетицій у домашніх умовах за умови дистанційної форми організації освітнього процесу або в безпечних умовах, якщо у закладі освіти вони не забезпечені. Окреслене дає змогу зменшити кількість вимушених перерв у освітньому процесі зберігати високий рівень ефективності підготовки фахівців за спеціальністю В6 Перформативні мистецтва. Так, мистецькі заклади вищої освіти можуть забезпечувати академічну мобільність шляхом проведення віртуальних лекцій, семінарів, майстер-класів та репетицій, забезпечуючи здобувачам вищої освіти доступ до високоякісної освіти практично незалежно від географічного місця їх перебування [3, с. 67]. Також VR-технології можуть забезпечити високий рівень міжнародної інтеграції здобувачів вищої освіти, оскільки представники з різних країн можуть віртуально працювати разом над спільними міжнародними проєктами у віртуальних просторах відповідно, позбавляючи учасників фізичних та логістичних обмежень. Віртуальна реальність дозволяє розширити рамки освітнього процесу, експертів та фахівців з

перформативних мистецтв з-за кордону, що сприяє обміну практичним досвідом у глобальному вимірі. VR-технології також можуть бути використані для удосконалення у сфері творчих здібностей здобувачів вищої освіти спеціальності В6 Перформативні мистецтва. Віртуальна реальність дозволяє здобувачам вищої освіти експериментувати з різними постановками та сценографічними рішеннями у віртуальному просторі практично без обмежень. Майбутні фахівці можуть моделювати у VR різні версії однієї й тієї ж сцени, змінювати її композицію, персонажів, що дозволяє максимально розкрити творчий потенціал. Відповідно, використання VR-технології забезпечує розвиток їх компетенцій у роботі з простором та сценографією, що є фундаментальним для перформативних мистецтв [1, с. 52]. Еволюція VR-технологій у мистецькій освіті, зокрема, зі спеціальності В6 Перформативні мистецтва обумовлює актуалізацію ролі інтерактивних освітніх середовищ для розвитку інтегральної компетенції здобувачів вищої освіти. Разом з традиційними сценічними завданнями, VR-технології дозволяють моделювати складні соціальні ситуації, у яких здобувачі вищої освіти мають можливість розвивати комунікаційні спроможності, здатність до розв'язання конфліктних ситуацій і розвиток емоційної стійкості. Так, у віртуальних симуляціях здобувачі вищої освіти можуть взаємодіяти з різними типами віртуальних персонажів – від критичних глядачів до партнерів по сцені, що імітує практичні ситуації у професійній діяльності в умовах реальних театральних закладів. У свою чергу такий досвід забезпечує інтенсифікацію процесу адаптації здобувачів вищої освіти до різноманітних динамік та умов, які вони можуть зустріти у реальній практиці, розвиваючи при цьому адаптивність та гнучкість, що є обґрунтовано важливим в умовах простору сучасних перформативних мистецтв. Для майбутніх режисерів у процесі їх професійної підготовки VR-технології створюють нові можливості для пошуків візуалізації та добору сценографії, коли у віртуальному просторі кожен елемент може бути перевірений на відповідність художньому задуму ще на етапі підготовки. Технології віртуальної реальності дозволяють створювати реалістичні моделі постановок, варіювати їх у реальному часі, аналізуючи та порівнюючи різні стилістичні рішення, які могли б бути занадто складними або витратними у традиційних умовах. Відповідно використання VR-технології також забезпечує до певної міри обмеження витрат на

створення декорацій, оскільки на у віртуальній реальності можна змоделювати макети, що допомагає візуалізувати та краще зрозуміти, як виглядатиме фінальний результат, і уникнути помилок ще до виходу у реальний сценічний простір.

Очевидно, що окрім усього схарактеризованого, віртуальна реальність може стати потужним інструментом для створення мультимедійних сценічних дійств. Театральні заклади в умовах сьогодення все частіше використовують різноманітні сучасні технології для створення візуально збагачених та імерсивних вистав, що дозволяє глядачеві не лише пасивно спостерігати за подіями на сцені, але й безпосередньо брати у них участь. Використання різноманітних сучасних технологій сприяє розширенню аудиторії театральних постановок, залученню молодшого покоління, яке зараз позначається легшим і простішим сприйняттям різних технологій та прагненням все нових і нових у поєднанні з інноваційними форматами перформативного мистецтва.

Також особливого значення набуває можливість інтеграції VR-технологій у науково-дослідницьку діяльність здобувачів вищої освіти. Віртуальна реальність не лише дозволяє здобувачам вищої освіти розробляти нові сценічні концепції, але реконструювати вистави минулого. Це відкриває нові можливості для вивчення перформативних мистецтв у історичній ретроспективі.

Окрім того актуальним є використання VR-технологій для інтерактивного навчання. Так, здобувачі вищої освіти можуть опановувати технічні аспекти театральних постановок, зокрема, роботу з освітленням, звуковими ефектами або гримом, завдяки віртуальним симуляторам. Це забезпечує відпрацювання складних технічних рішень без загрози для безпеки вистави. Відповідно VR-технології допомагають здобувачам вищої освіти опанувати технічні компетенції, які є напрочуд важливими у сучасних перформативних мистецтвах. Отже, прикладне застосування VR-технологій для практичного навчання здобувачів вищої освіти спеціальності В6 Перформативні мистецтва є одним з найбільш актуальних напрямків модернізації освітнього процесу вищих мистецьких закладів освіти. VR-технології дозволяють здобувачам вищої освіти опановувати нові компетенції, розвивати творчі спроможності та ефективно готуватися до практичної діяльності у сфері перформативних мистецтв. Технології віртуальної реальності не лише дозволяють

зробити освітній процес гнучкішим і доступнішим, але й сприяють виховання нової генерації фахівців, які готові до роботи на глобальній сцені в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Evans, C. (2021). The Impact of Virtual Reality on Acting and Directing. *Performing Arts Review*. Vol. 11. P. 66–72.
2. Nichols, R. (2021). Adapting AI for Actor Training. *Performing Arts Journal.* Vol. 6. P. 58–65.
3. Roberts, C. (2020). AI and Personalized Learning in Theatre. *International Journal of Theatre Studies.* Vol. 5. P. 103–110.
4. Ryan, P. (2021). AI and Personalization in Theatre Pedagogy. *International Journal of Theatre Studies.* Vol. 7. P. 72–79.
5. Xiong, L. (2020). Artificial Intelligence in Actor Training. *Theatre and Technology Journal*. 2020. Vol. 6. P. 49–57.
6. Michael, S. (2020). AI and the Future of Actor Training. *Performing Arts Review.* Vol. 7. P. 92–100.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Котлярова Луїза Болеславівна
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна

Сьогодні інформаційні та комунікаційні технології являються невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу вищої школи. Проблеми діджиталізації сучасного освітнього середовища університетів є нагальною потребою у сфері вищої освіти. Вітчизняні вчені зауважують, що не впровадження цифрових технологій може призвести до занепаду освітнього середовища в майбутньому.

О. Нежива констатує, що високоякісне викладання дисциплін неможливо уявити, а подекуди, навіть здійснювати без запровадження засобів, і можливостей, які надають цифрові технології та Інтернет. Адже «сьогоденний світ насичений інформаційними та комунікативними технологіями, переважну більшість з цих ресурсів можна успішно використовувати в освітньому процесі, наприклад: Google, YouTube, CloudTechnology, Інтернет блоги та ін.» [1, с. 20].

Коротко розглянемо цифрові інструменти, які використовують в освітньому просторі для вивчення англійської мови. Їх можна поділити на такі групи як: 1. Додатки для створення тестів, завдань. За допомогою додатків викладач може створювати різні завдання, тести, які зацікавлюють здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей темою, полегшують її сприйняття, а також за допомогою їх можна перевірити знання. найбільш відомі додатки та сайти: *Flipgrid* – цей додаток застосовується для оцінювання здобувачів вищої освіти за допомогою відео, попросивши їх створити короткі резюме формату 3-2-1 – 3 речі, які вони пам'ятають, 2 питання, які вони мають, і одну річ, яка їм здалася цікавою та ін. *EdPuzzle* – за допомогою даного сервісу створюються відеофрагменти з текстовими примітками до них, питаннями чи завданнями, обов'язковими для виконання. На основі одного відео можна створити інтерактивну вікторину з відкритими запитаннями чи кількома відповідями на вибір. *Online Test Pad* – це сайт, який

застосовують для створення тестів, кросвордів, опитувань і з діалоговими тренажерами. *Google Форми* – цей сервіс допомагає створити тести або провести опитування. 2. Програми для створення інфографіки та презентацій. Ці інструменти допоможуть цікаво та компактно продемонструвати великий обсяг інформації, що важливо при вивчення англійської мови. Сучасні технології і великий набір інструментів інфографіки в наш час застосовується як навчальна творчість. Науковці вважають, що вони можуть поєднувати в собі не лише графіки, таблиці, діаграми, а й яскраві ілюстрації. *Piktochart* допомагає створити стильну інфографіку, яка має декілька шаблонів. *Pear Deck* використовують для створення інтерактивних презентацій, слайди яких містять зображення, текст і відеоконтент. Цей інструмент дозволяє викладачу під час активної сесії взаємодіяти з аудиторією, створюючи завдання по ходу демонстрації презентації, що дуже зручно здобувачам немовних спеціальностей. До роботи з презентацією учасники приєднуються через акаунти Google. 3. Онлайн-інструменти для створення ігрових вправ. Дані інструменти допоможуть у створені креативного, цікавого, мотивуючого заняття з іноземної мови для здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей. *Kahoot* – навчальна програма, що складається з ігор. Тут можна зробити серію запитань з кількома варіантами відповідей. Формат і кількість запитань залежать від викладача (автора програми). *IXL* – адаптивна навчальна платформа для викладачів іноземної мови, які створюють освітні ігри для своїх здобувачів. *Scatter Sheet* – інтерактивна онлайн-діяльність, що виглядає як аркуш, на якому хаотично розкидані слова з теми, що вивчалася або буде вивчатися. Завданням викладача було описати те чи інше слово англійською, а завданням слухачів – його відгадати. Особливо це важливо для здобувачів немовних спеціальностей. *Learning Apps* – цей сервіс допомагає у створенні освітніх ігор та ігрових вправ. Він також дозволяє використовувати чужі шаблони для створення власних. *Wordwall* – це платформа, на якій викладач може створювати інтерактивні завдання на різні теми з англійської мови.

Сучасне використання викладачами вищої школи цифрових інструментів під час он-лайн навчання дозволяє здобувачам вищої освіти немовних спеціальностей краще засвоїти матеріал, позаяк відсутнє обмеження на перегляд освітнього матеріалу чи коментарів до нього в часі, так і кількості разів перегляду цього матеріалу, чого неможливо досягти при стандартному оф-лайн навчанні. Вчені зазначають, що

цифрові ресурси оптимізують освітній процес у вищій школі, роблячи його індивідуальним, диференційованим та більш мобільним. При цьому цифрові технології не замінюють викладача, а доповнюють його освітню діяльність. Використання цифрових технологій під час занять з іноземної (англійської) мови дозволяє швидко віднайти, та використати додатковий освітній матеріал, для кожної теми, що робить основний матеріал доступнішим для засвоєння здобувачами. А також відповідно мотивує здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей до поглибленого вивчення освітнього матеріалу з вивчення англійської мови.

Важливою, на нашу думку є платформа TikTok. Розглянемо її, оскільки коли ми чуємо словосполучення покоління зумерів, у нас виникає миттєва асоціація з TikTok-ом та іншими подібними платформами. 1. *TikTok* – це платформа для обміну відео в соціальних мережах, яка була заснована в 2016 році китайською компанією ByteDance. Нині TikTok – це один із найпопулярніших додатків для обміну короткими відео, який можна використовувати на заняттях іноземної (англійської) мови. Зауважимо, що використання TikTok робить освітній процес більш індивідуальним, диференційованим, мобільним та цікавим. Даний додаток не замінює викладача, а доповнює, та розширює його арсенал можливостей, під час занять з іноземної (англійської) мови. «Використання освітянами TikTok-у є мотивуючим для здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей. Крім цього, правильно підібраний матеріал у TikTok, дозволяє організувати заняття таким чином, щоб здобувачі з легкістю занурювалися в реальну атмосферу спілкування. Це в свою чергу полегшує засвоєння лексичного і граматичного матеріалу, стимулює розмовні процеси, сприяє подоланню мовного бар'єру» [3].

Переваги використання TikTok є такі: Взаємовідносини. Викладач і здобувач вищої освіти потребують додаткового зв'язку між собою. Цим зв'язком є TikTok. Якщо викладач навіть не підписався на тих самих TikTok-ерів, що і здобувачі, але активно користується цією платформою, він буде ознайомлений з роботою даного сервісу. 2. Тривалість відео TikTok. Відео може тривати до 10 хвилин, але багато з них навіть тривають близько 1-2 хвилин. Це ідеально підходить для швидкої концентрації уваги слухача, а також, кожного разу дає змогу налаштувати мовленнєву діяльність здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей

(особливо бакалаврату). 3. Зміст відео. Велика наявність різних видів змісту відео, які суттєво відрізняються від відео на YouTube. Наприклад, є багато «персональних шоу» (коли одна людина виконує кілька ролей у сценці) або «дуети» (коли хтось відповідає на відео іншого автора). Ці відео можуть бути більш захоплюючими, чи навіть складними для розуміння здобувачів, тому що наявність часто скорочень. 4. Різноманітність мови. Викладач може вибирати мови, якими буде отримувати рекомендації до відео і це найкраща функція для тих, хто вивчає мови (особливо англійську). Крім того, можна обирати різні англійські акценти, які на думку викладача найкраще передають витонченість мови. 5. Основною причиною використання відео на заняттях іноземної (англійської) мови є те, що здобувачі вищої освіти немовних спеціальностей все одно їх постійно переглядають. Зауважимо, що ми вже не можемо уявити своє життя без візуальних медіа, і це є фактом сьогодення. «Відео, як правило, привабливіше просто тому, що вони можуть розповісти більше, ніж просто зображення. Відео можуть принести найбільш автентичний вміст прямо в руки здобувачів. Це подарунок, який неможливо залишити невивченим, тому що кожен (як викладачі, так і студенти) може отримати можливість послухати найновішу мову з будь-яким акцентом з будь-якої точки світу» [4].

О. Нежива доводить, що неформальне спілкування між викладачем та здобувачами вищої освіти, «де учасники можуть просто дискутувати, критикувати, формулювати та модифікувати власні гіпотези, висловлювати свою особисту думку з того, чи іншого питання, розвиваючи при цьому навички критичного мислення за допомогою коментарів до допису» [2].

Висновки. Отже, впровадження цифрових технологій в освітній процес закладів вищої освіти як підвищення ефективності вивчення іноземних мов є однією з найбільш важливих тенденцій розвитку вищої школи. Цифрові технології надають викладанню англійської мови здобувачам вищої освіти немовних спеціальностей більшої актуальності, якості та також роблять освітній процес цікавішим.

Список використаних джерел:

1. Нежива О. Використання цифрових технологій як підвищення ефективності вивчення іноземних мов. *Теорія і методика професійної освіти:* колективна монографія. Розділ 2. Випуск 2. 2024. Чернігів: Вид-во «Десна Поліграф», 2024. С. 20–36.

2. Нежива О.М. Використання соціальних мереж в освітньому середовищі (на прикладі вивчення іноземної мови). *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*). № 3 (2023). С. 50–57.
3. Azimova, Sayera. The Communicative Approach in English Language Teaching. *Bulletin of science and practice*. 5 (4). 2019. S. 471–475.
4. Gurleen A. & Gupta D. Impact of Technology-Enhanced Language Learning on the Writing Skills of Engineering Students: A Case Study. *Multiculturalism and Technology-Enhanced Language Learning*. 2017. Doi: 10.4018/978-1-5225-1882-2.ch003.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Лобко Сергій Олександрович
аспірант
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Україна

Анотація. *У статті висвітлюються методичні аспекти формування соціально-комунікаційної компетентності майбутніх журналістів у процесі їх професійної підготовки. Проаналізовано основні педагогічні підходи та методи, спрямовані на розвиток комунікативних навичок і соціальної компетентності. Розглянуто роль інтерактивних методів, інформаційно-комунікаційних технологій і міждисциплінарного підходу у забезпеченні якісної підготовки журналістів.*
Ключові слова: *соціально-комунікаційна компетентність, професійна підготовка, методичні аспекти, журналістська освіта, інтерактивні методи.*

Вступ

Формування соціально-комунікаційної компетентності є одним із ключових завдань професійної підготовки майбутніх журналістів, оскільки сучасна журналістика вимагає не лише ґрунтовних теоретичних знань, але й практичних навичок взаємодії у соціальному та професійному середовищах. Професійна компетентність журналіста великою мірою залежить від здатності до ефективного спілкування, встановлення довіри з аудиторією, критичного мислення та адаптації до умов інформаційного суспільства.

Метою цієї статті є визначення методичних аспектів, що сприяють формуванню соціально-комунікаційної компетентності студентів-журналістів у процесі їх професійної підготовки.

У статті розглядаються методичні аспекти формування соціально-комунікаційної компетентності майбутніх журналістів у процесі їхньої професійної підготовки в університеті. Це питання набуває особливої актуальності в сучасному суспільстві, де стрімкий розвиток медійних технологій і глобалізація інформаційного простору зумовлюють підвищені вимоги до професійних якостей журналістів. Соціально-комунікаційна компетентність визначається як інтегративна характеристика особистості, що включає здатність до ефективного спілкування, побудови взаємодії з різними соціальними групами, критичного аналізу інформації та її якісної передачі.

Дослідження зосереджується на аналізі теоретичних і практичних аспектів формування цієї компетентності. Основна увага приділяється методичним підходам, які використовуються в сучасній системі журналістської освіти. У статті висвітлюються результати вивчення педагогічних методів, що сприяють розвитку навичок ефективної комунікації, формуванню професійних цінностей, адаптації до динамічного інформаційного середовища та розумінню потреб аудиторії. Аналізуються методи інтерактивного навчання, серед яких особливе місце займають дискусії, дебати, рольові ігри, а також використання кейсів, що моделюють реальні ситуації професійної діяльності журналістів.

Важливим елементом дослідження є вивчення ролі інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх журналістів. Сучасні цифрові платформи створюють широкі можливості для розвитку навичок роботи з інформацією, підготовки якісного контенту та ефективного використання медійних ресурсів. Особлива увага приділяється інтеграції цифрових інструментів у навчальний процес, що дозволяє студентам опанувати сучасні техніки журналістської роботи та підвищити рівень їхньої професійної мобільності.

Дослідження також акцентує увагу на значенні міждисциплінарного підходу, що передбачає поєднання знань з різних наукових галузей, таких як соціологія, психологія, лінгвістика та культурологія. Такий підхід забезпечує цілісне розуміння процесів комунікації, зокрема в умовах культурного та соціального розмаїття. Використання міждисциплінарного підходу дозволяє розвивати в майбутніх журналістів здатність до аналітичного мислення, гнучкості у взаємодії з аудиторією та творчого підходу до вирішення професійних завдань.

Крім того, стаття підкреслює важливість формування етичних принципів у діяльності журналіста. Етика є фундаментальною складовою соціально-комунікаційної компетентності, що сприяє встановленню довіри між журналістом і аудиторією, забезпечуючи професійну відповідальність за поширювану інформацію. Автори досліджують вплив етичних норм на формування медіакультури та аналізують методичні прийоми, що сприяють їх інтеграції в навчальний процес.

У статті розглядається також значення систематизації отриманих знань і формування практичних навичок через залучення студентів до реальних журналістських проектів. Аналізуються приклади співпраці з

медіаорганізаціями, що дозволяють студентам інтегруватися у професійне середовище, отримати досвід роботи з реальними інформаційними запитами та підвищити рівень професійної компетентності.

Таким чином, дослідження демонструє, що формування соціально-комунікаційної компетентності є багатогранним процесом, який включає поєднання теоретичної підготовки, практичного навчання, інтеграції інноваційних технологій і дотримання етичних норм. Результати роботи можуть бути використані для вдосконалення програм професійної підготовки журналістів у закладах вищої освіти та розробки нових методичних рекомендацій для підвищення їхньої ефективності.

У теоретичному обґрунтуванні формування соціально-комунікаційної компетентності майбутніх журналістів значну увагу приділено дослідженням, які проводили українські та зарубіжні вчені у сфері педагогіки, соціології, психології та журналістики. Вивченням різних аспектів соціально-комунікаційної компетентності займалися такі науковці, як О. В. Мартинюк, Н. О. Андрєєва, Л. І. Головко, а також міжнародні дослідники, серед яких можна виділити Г. Хутта, Д. МакКуейла, Дж. Стюарта.

Український дослідник О. В. Мартинюк акцентує увагу на глобалізаційних процесах, які впливають на розвиток міжкультурної комунікації та адаптацію журналістів до динамічного інформаційного середовища. Він підкреслює, що формування соціально-комунікаційної компетентності має ґрунтуватися на інтеграції знань з різних наукових галузей, зокрема культурології, соціології та психології. Особливу роль у цьому процесі відіграють такі аспекти, як медіаграмотність, критичне мислення та міжкультурна толерантність.

Н. О. Андрєєва досліджує питання методології навчання, зокрема використання інтерактивних методів у професійній підготовці журналістів. Її праці зосереджені на практичному аспекті формування компетентностей через залучення студентів до навчальних проєктів, моделювання реальних професійних ситуацій та використання рольових ігор. Вона стверджує, що для успішного формування соціально-комунікаційної компетентності необхідно забезпечити постійний зв'язок між теорією і практикою, а також враховувати специфіку інформаційного простору.

У свою чергу, Л. І. Головко аналізує вплив медіаосвіти на розвиток професійної комунікації. Вона акцентує увагу на ролі етики та відповідальності в професійній діяльності журналіста, а також на важливості критичного мислення при роботі з інформацією. У своїх дослідженнях Головко підкреслює значення медіакультури для формування соціально-комунікаційної компетентності, вказуючи на необхідність розвитку професійних цінностей та готовності працювати з різноманітною аудиторією.

На міжнародному рівні значний внесок у дослідження комунікаційних процесів зробили такі науковці, як Д. МакКуейл та Дж. Стюарт. У своїй книзі «Масова комунікація» Д. МакКуейл описує основні концепції комунікаційних процесів, зокрема роль медіа в сучасному суспільстві, а також механізми передачі інформації. Його роботи є важливими для розуміння особливостей комунікації в журналістиці та підґрунтям для вивчення соціально-комунікаційної компетентності.

Дж. Стюарт у своїх дослідженнях аналізує міжособистісну комунікацію, її елементи та значення у професійній сфері. Він наголошує на важливості емпатії, розуміння культурного контексту та адаптивності у професійній діяльності журналістів, особливо в умовах міжкультурного спілкування.

Окрему увагу варто приділити роботам Г. Хутта, який вивчав етичні аспекти професійної комунікації. Його дослідження підкреслюють важливість дотримання професійних стандартів, формування довіри між журналістом і аудиторією та уникнення маніпулятивних технік у медіа.

Таким чином, аналіз праць українських і зарубіжних дослідників дозволяє стверджувати, що формування соціально-комунікаційної компетентності є складним і багатогранним процесом. Він включає інтеграцію теоретичних знань, практичних навичок, міждисциплінарних підходів і врахування етичних норм. Ці дослідження створюють основу для подальшого вивчення проблеми та розробки ефективних методів професійної підготовки журналістів.

У подальшому дослідженні, що стосується формування соціально-комунікаційної компетентності майбутніх журналістів, важливим аспектом є вивчення ролі медіаосвіти в підготовці студентів до професійної діяльності. Медіаосвіта, як наукова дисципліна, охоплює різноманітні теоретичні та практичні підходи до розвитку навичок

комунікації, критичного осмислення медіаконтенту та адаптації до нових медіаформ. У зв'язку з цим, однією з ключових проблем є інтеграція медіаграмотності в навчальний процес, оскільки саме цей компонент дозволяє майбутнім журналістам не тільки ефективно передавати інформацію, а й формувати критичне ставлення до джерел інформації, розуміти її контекст і вплив на громадську думку.

З огляду на теоретичні розвідки та практичні дослідження, можна виокремити кілька основних напрямків, у яких медіаосвіта допомагає сформувати соціально-комунікаційну компетентність. По-перше, важливим є розвиток емоційного інтелекту студентів, адже здатність до емпатії та правильної інтерпретації емоційних сигналів є необхідною для ефективної міжособистісної комунікації. По-друге, необхідно забезпечити майбутніх журналістів знанням різноманітних форм комунікації, зокрема вербальних і невербальних, що дозволить їм вибудовувати продуктивні стосунки з різними соціальними групами. Третій аспект полягає в розвитку навичок роботи з різними медіаплатформами та формами медіа, що вимагає від журналіста високої адаптивності до швидких змін у медіасередовищі.

Поряд з медіаграмотністю важливим компонентом є також культурологічна підготовка. Враховуючи глобалізацію та багатокультурний контекст, майбутні журналісти повинні мати глибоке розуміння культурних відмінностей, вміння адаптувати свої повідомлення залежно від соціокультурного контексту. Це дозволяє уникати стереотипів, маніпуляцій і неправдивих уявлень, а також забезпечити коректне висвітлення подій у глобальному контексті. Оскільки в умовах сучасних медіа культурні коди часто змінюються або взаємодіють, формування здатності до міжкультурної комунікації є ключовим елементом у розвитку професійних компетенцій майбутніх журналістів.

Також важливою є проблема етики журналістики, яка є необхідною складовою соціально-комунікаційної компетентності. Окремі дослідники, такі як Л. І. Головко, вказують на значення етичних норм у процесі формування професійної комунікації. Адже журналісти не лише передають інформацію, але й створюють суспільну реальність через свої повідомлення, тому здатність до етичного ухвалення рішень, а також дотримання стандартів чесності, об'єктивності та неупередженості, має бути основним принципом у їхній діяльності. Розвиток етичної

компетентності дозволяє уникнути маніпуляцій та маніпулятивних технологій у висвітленні подій, а також сприяє створенню здорового інформаційного середовища.

Теоретичні концепції також підкріплюються результатами численних емпіричних досліджень, які демонструють ефективність застосування інтерактивних методів навчання у процесі підготовки журналістів. У цьому контексті важливою є роль практичних завдань, тренінгів та рольових ігор, які дозволяють студентам на практиці відпрацьовувати свої навички комунікації, роботи з інформацією та взаємодії з різними групами аудиторії. Використання практичних кейсів, які відтворюють реальні ситуації з професійної діяльності журналістів, дає можливість студентам оволодіти не лише теоретичними знаннями, але й практичними навичками, що забезпечують успішне виконання професійних завдань у реальному житті.

Отже, теоретичні дослідження й практичні напрацювання показують важливість комплексного підходу до формування соціально-комунікаційної компетентності майбутніх журналістів. Вони повинні володіти не лише специфічними професійними навичками, але й здатністю до критичного осмислення, етичного ухвалення рішень, адаптації до різноманітних культурних контекстів та використання новітніх технологій. Це дозволить їм успішно працювати в сучасному інформаційному середовищі та здійснювати ефективну комунікацію як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Висновок

У процесі дослідження методичних аспектів формування соціально-комунікаційної компетентності майбутніх журналістів в рамках їх професійної підготовки ми з'ясували, що ця компетентність є важливою складовою, яка визначає успішність професійної діяльності журналіста в умовах сучасного медіасередовища. Формування соціально-комунікаційної компетентності включає в себе набуття знань, умінь та навичок, які дозволяють майбутнім журналістам ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами, працювати в умовах культурної та інформаційної різноманітності, а також забезпечувати етичні стандарти професії.

Аналіз існуючих підходів до формування цієї компетентності вказує на необхідність інтеграції міждисциплінарних методів, що поєднують теоретичні знання та практичні навички. У цьому контексті важливим є

використання сучасних методик, які сприяють розвитку критичного мислення, медіаграмотності, а також здатності адаптуватися до швидко змінюваних умов медіапейза.

Особливу увагу слід приділити також розвитку міжкультурної комунікації, оскільки в умовах глобалізації та технологічних змін журналісти все частіше стикаються з необхідністю взаємодії з різними культурами та соціальними групами. Важливим аспектом є підготовка журналістів до роботи в мультикультурному середовищі, а також розвиток навичок ведення ефективних міжкультурних комунікацій у професійному контексті.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що формування соціально-комунікаційної компетентності майбутніх журналістів має бути невід'ємною частиною їх професійної підготовки, що сприятиме підвищенню ефективності журналістської діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Андрєєва, Н. О. (2016). Міжкультурна комунікація: теоретичні засади та практичні аспекти. Київ: Видавничий дім "Київський університет".
2. Барна, О. О. (2018). Роль міжкультурної комунікації в професійній підготовці журналістів. Журналістика та медіаосвіта, 2(1), 45-58.
3. Бенашвілі, Т. Г. (2017). Соціально-комунікаційна компетентність як фактор ефективної журналістської діяльності. Вісник Черкаського університету, 5, 34-41.
4. Головко, Л. І. (2019). Міжкультурні аспекти медіаосвіти в Україні. Медіаосвіта, 1(4), 12-22.
5. Ковальчук, С. М. (2020). Міжкультурна комунікація в освітньому процесі: методи та підходи. Міжнародна журналістика, 6(2), 37-42.
6. Лаврентій, В. П. (2021). Комунікаційні стратегії в сучасних медіа: інтеграція соціальних і традиційних каналів. Журналістика XXI століття, 3(1), 89-96.
7. Мартинюк, О. В. (2018). Інтеркультурна комунікація в контексті глобалізації. Вісник національної академії державного управління, 4, 56-62.
8. Спірін, С. В. (2017). Підготовка журналістів до роботи в умовах міжкультурної взаємодії. Вісник Харківського університету, 1, 78-83.
9. Хоменко, В. М. (2020). Соціальні медіа та їх роль у формуванні міжкультурної комунікації. Комунікації та медіа, 2(3), 44-50.
10. Юрченко, Л. Г. (2019). Використання методів міжкультурної комунікації в журналістському середовищі. Видавництво "Медіа".

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Невірець О. В.
викладач іноземних мов
Відокремлений структурний підрозділ « Любешівський технічний фаховий коледж Луцького національного технічного університету», Україна

В інформаційно-технологічному суспільстві комунікативні вміння є дуже важливими якостями. Комунікація сприяє не тільки обміну інформацією, оволодінню знаннями, а й установленню міжособистісних стосунків, бізнес-контактів, співробітництва. Тому заняття з англійської мови повинні, перш за все, бути спрямовані на розвиток комунікативних вмінь. Діалогічне та монологічне мовлення слід використовувати як основні види діяльності на заняттях іноземних мов. Необхідно формувати як професійні вміння та навички, так і комунікативні й особистісні вміння, які є не менш важливими, адже ввічлива комунікація є суттєвою для встановлення довготривалих ділових відносин.

На заняттях іноземної мови важливим є моделювання реальних ситуацій спілкування, де студенти можуть відпрацювати певний професійний вокабуляр і кліше, які сприятимуть ввічливому і тактовному спілкуванню. Тактовність, емпатію і толерантність можна виховувати під час занять іноземною мовою, моделюючи різні ситуації спілкування.

Цілеспрямоване формування професійних вмінь може бути здійснено шляхом залучення студентів до вправ, які поетапно ускладнюються і урізноманітнюються за змістом та типами завдань професійно-творчої діяльності, цілеспрямованим розвитком мислення під час виконання творчих завдань. У результаті чого студенти отримують загальні та спеціальні компетенції. До перших відносяться міжособистісне спілкування, навички взаємодії в соціумі. До других – компетенції, які забезпечують адекватність виконання професійної діяльності студентами. Викладачі іноземних мов повинні володіти сучасними освітніми технологіями, до яких відносяться освітні технології активного навчання, інтегральні освітні технології, інформативно-комунікаційні технології [2, с. 14].

Однією з перепон, яка стоїть на шляху успішного оволодіння іноземною мовою у навчальному закладі, є недостатня, а інколи й відверто низька мотивація здобувачів освіти до вивчення мови. Саме тому особливий інтерес представляють інтерактивні технології, метою яких є створення комфортних умов навчання, за яких кожен відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність. В основу такого навчального процесу закладено співробітництво і продуктивне спілкування, спрямоване на спільне розв'язання проблем, формування вмінь виділяти головне, ставити цілі, планувати діяльність, розподіляти функції, відповідальність, критично мислити, досягти значимих результатів. Сутність інтерактивного навчання полягає у взаємонавчанні, груповій формі організації освітнього процесу і з реалізацією активних групових методів навчання для вирішення дидактичних завдань. Педагог при цьому виконує функції помічника в роботі, консультанта, організатора, стає одним із джерел інформації. Здобувач освіти і викладач виступають як рівноправні суб'єкти навчального процесу. Інтеракція виключає домінування будьякого учасника, думки, точки зору над іншими, але має враховувати конкретний досвід та практичне застосування. Під час такого діалогового навчання здобувачі освіти вчаться критично мислити, розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважуючи альтернативні думки та приймаючи продумані рішення, брати участь у дискусії, спілкуватись з іншими людьми[3, с. 16].

Отже, для підвищення рівня комунікативної культури учнів професійно-технічного навчального закладу доцільним є розроблення й упровадження системи формування їхньої комунікативної культури.

Список використаних джерел:

1. Інформаційно-документаційний фонд Ради Європи в Україні. 2019. URL: www.coe.kiev.ua (дата звернення: 09.12.2019).
2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – Київ А.С.К., 2004. 192 с.
3. Субтельна Г. В. Підвищення рівня фахової підготовки у професійному шкільництві Галичини : навч. посібник / Г. В. Субтельна / за ред. Я. Г. Камінецького; уп. : Я. Г. Камінецький, Л. Я. Криницька. — Львів : Норма, 2014. — 136 с.

ПОТЕНЦІАЛ МЕДІАРЕСУРСІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НАСКРІЗНОГО УМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ

Смирнова Ірина Олександрівна
здобувач вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта
Педагогічного факультету
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Науковий керівник: Коханко Оксана Григорівна
канд. пед. наук, доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Нова українська школа активно використовує різні засоби навчання і виховання учнівської молоді. Серед їх різноманіття вагоме місце займають ІКТ, цифрові застосунки та медіаресурси [1; 2]. У даній статті ми розглянемо потенціал медіаресурсів у процесі формування у молодших школярів наскрізного уміння висловлювати власну думку.

Медіаресурси відіграють важливу роль у навчанні учнів початкової школи, оскільки допомагають зробити освітній процес більш цікавим, інтерактивним та ефективним. Яскраві візуальні та аудіоматеріали (відео, анімації, інтерактивні презентації) роблять навчання цікавим і мотивують дітей до активного сприйняття інформації. Використання мультфільмів і навчальних відео допомагає пояснити складні поняття у доступній формі.

Медіаресурси — це конкретні джерела інформації та контенту, які ми використовуємо для отримання знань, розваг або комунікації. Це можуть бути:

– ***Традиційні медіа:*** газети, журнали, телебачення, радіо.

– ***Цифрові медіа:*** сайти новин, блоги, подкасти, YouTube-канали.

– ***Соціальні медіа:*** Facebook, Instagram, Twitter — платформи, де користувачі обмінюються інформацією та думками.

Онлайн-платформи дають можливість диференційованого навчання: сильніші учні можуть виконувати додаткові завдання, а ті, хто потребують більше часу, можуть опановувати матеріал у власному темпі. Діти можуть створювати власні історії, комікси чи презентації за допомогою *Canva, BookCreator, Scratch.* Використання мультимедійних ресурсів вчить їх аналізувати інформацію, шукати причини та наслідки.

Медіаресурси значно покращують навчальний процес у початковій школі, роблять його цікавим, доступним і сучасним. Головне – правильно їх використовувати, враховуючи вікові особливості дітей та їхню здатність до сприйняття цифрового контенту.

Окремо варто розглядати потенціал медіаресурсів для розвитку комунікативних навичок учнів та формування у них умінь висловлювати свою думку [3]. Наприклад, інтерактивні платформи, такі як *LearningApps, Kahoot* сприяють навчанню через гру та спілкування. А використання аудіоказок, подкастів, театралізованих відео сприяє розвитку мовлення та слухового сприйняття. Корисними будуть віртуальні екскурсії та інтерактивні карти (*Google Earth, YouTube*). Вони допомагають здобувачам вивчати навколишній світ не виходячи з класу. Аудіо- та відеоуроки дозволяють вчителю комбінувати традиційне навчання з цифровими технологіями.

Для формування вмінь учнів висловлювати свою думку варто використовувати різноманітні медіаресурси, які сприяють розвитку критичного мислення, аргументації та комунікативних навичок. У нагоду вчителям стануть освітні платформи та сайти:

– ***На урок*** – матеріали для вчителів і учнів, зокрема статті та інтерактивні завдання.

– ***EdEra*** – онлайн-курси та навчальні матеріали.

– ***Prometheus*** – безкоштовні онлайн-курси, які допомагають розвивати навички аналізу та комунікації.

– ***BBC News Україна*** – для навчання аналізу новин, порівняння подачі інформації.

При підготовці до уроку вчитель може використовувати ***відеоплатформи,*** що містять контент для розвитку ораторських навичок. Наприклад, *TED-Ed* – короткі відео з глибоким змістом, які мотивують до дискусій; *YouTube (освітні канали)* – культурні та соціальні історії.

Новим та цікавим для учнів є напрямок з прослуховування корисних *подкастів.* Такий вид діяльності сприяє розвитку навичок слухання та аргументації.

Найбільш використовуваними серед сучасних учителів є інтерактивні інструменти для висловлення думки:

– ***Padlet*** – для спільного створення цифрових стінгазет і думок;

– ***Flipgrid*** – відеоплатформа для учнівських висловлювань і дискусій;

– ***Mentimeter*** – створення інтерактивних опитувань та обговорень;

– тощо.

Ці ресурси допоможуть учням навчитися чітко формулювати думки, аналізувати інформацію, брати участь у дискусіях і висловлювати власну позицію у різних форматах (усно, письмово, візуально).

У своєму експериментальну дослідженні ми систематично впроваджували різні медіаресурси на уроках та у позаурочний час, що посприяло ефективному формування у молодших школярів умінь висловлювати свою думку усно та письмово. Це дало можливість сформулювати для вчителів **методичні рекомендації** щодо використання у освітньому середовищі НУШ медіаресурсів з метою формування у молодших школярів наскрізного уміння висловлювати власну думку:

1. **Інтеграція медіаресурсів у структуру уроку.**

На підготовчій частині уроку медіаресурси мотивують учнів до комунікації, до активного включення у взаємодію з іншими. Для цього можна використовувати мотиваційні відеоролики. Починайте урок із короткого відео, яке викликає емоції або містить проблемні запитання. Наприклад: *«Чому птахи відлітають на південь?».* Учні обговорюють своє припущення. Або можна почати урок з інтерактивного опитування. Для цього використовуйте платформи такі як *Mentimeter* або *Kahoot*, щоб швидко зібрати думки учнів щодо теми уроку. Це активізує увагу та створює базу для подальшої дискусії.

На основній частині уроку можна використовувати аналіз медіаконтенту. Пропонуйте дітям перегляд короткого відео або зображення з теми уроку. Після цього поставте запитання: *«Що ти побачив?», «Як ти це розумієш?», «Чи погоджуєшся ти з таким висновком?».* Дискусія допоможе учням сформувати аргументовані думки. Корисним буде метод створення власного контенту. Попросіть учнів у групах або парах створити простий медіапродукт: наприклад, презентація на тему *«Мій улюблений куточок природи»* або коротке відео про важливість дружби.

На підсумковій частина уроку для рефлексії використовуйте хмару слів або інтерактивну дошку (*Padlet*), щоб учні поділилися своїми висновками. Ставте запитання: *«Що нового ти побачився?», «Що тобі найбільше сподобалося?».*

2. Використання медіаресурсів для стимулювання усного мовлення учнів.

Використання інтерактивних зображень та картин з Інтернет-ресурсів. Наприклад, покажіть учням картину та запитайте: *«Що ти бачиш?», «Як подія могла передавати цей момент?».* Учні описують зображення та висловлюють свої припущення.

Корисними будуть онлайн-опитування для обговорення. Наприклад, за допомогою *Mentimeter* зберіть думки учнів на тему: *«Що важливіше: навчання чи відпочинок?».* Після цього організуйте обговорення.

3. Використання медіаресурсів для розвитку письмового мовлення.

Учням можна пропонувати тексти згідно теми уроку з пропущеними словами, словосполученнями чи реченнями. Наприклад, створіть текст із пропусками за допомогою *LearningApps* або *Wordwall.* Учні заповнюють пропуски та пояснюють свій вибір. Приклад: *«Я люблю літо, тому що ___. Моя улюблена пора року — ___. Я думаю, що літо краще за осінь, тому що ___».*

Або корисним буде створення спільної історії. Використовуйте інтерактивну платформу (*Google Docs* або *Padlet*), щоб написати історію разом із класом. Кожен учень формулює по одному реченню.

4. Стимулювання критичного мислення учнів засобами медіаресурсів.

Учням можна пропонувати перегляд відео з проблемними ситуаціями. Покажіть учням відео, які змушують задуматись, поставити себе на місце героїв цього відео та дозволити поміркувати. Ставте такі питання: *«Чому герої діяли саме так?», «Чи могла ця ситуація закінчитися інакше?», «Що б ти зробив на їхньому місці?».* Це стимулює учнів аналізувати, висловлювати припущення, обґрунтовувати свої думки.

Можна запропонувати учням завдання на порівняння медіаконтенту. Наприклад, учні переглядають два короткі відео або зображення на одну тему (наприклад, *«Весна в місті»* та *«Весна в селі»).* Після цього вони порівнюють їх: *«Що спільного в цих відео?», «Чим вони відрізняються?», «Як тобі більше сподобалося? Чому?».*

5. Організація позакласної роботи з медіаресурсами.

Наприклад, створення шкільного блогу або відео журналу. Учні разом з учителем створюють публікацію або відео про шкільні події, свої

інтереси чи дослідження. Це дає можливість практикувати усне й письмове висловлювання думок.

Цікавим для учнів буде майстер-клас зі створення презентацій. Введіть заняття, на якому учні створюють власну презентацію за допомогою *Canva* або *PowerPoint.* Наприклад, *«Мій улюблений куточок природи»* або *«Чому я люблю свою школу?».* А також прекрасною ідеєю є створення власного віртуального портфоліо з особистими досягненнями та творчими здобутками.

Корисними для молодших школярів буде створення інтерактивних проЄктів. Організуйте проєкт, наприклад: *«Мій ідеальний клас».* Учні створюють малюнки, фото чи відео, а потім захищають свою роботу, висловлюючи власні думки. Також можна влаштувати конкурс *«Фото мого домашнього улюбленця», «Осінній пейзаж»* і т.д.

6. Вчитель виконує роль модератора.

Завдання вчителя – давати чіткі інструкції учням при роботі з медіа. Перед роботою з медіаресурсами поясніюйте учням, що саме потрібно зробити, як висловити думку і що слід обговорити.

Важливою є модерація вчителем у процесі роботи молодших школярів з медіа. Якщо обговорення стає хаотичним, використовуйте уточнювальні запитання: *«Чи можеш пояснити свою думку детальніше?», «Чому ти так вважаєш?».*

Використання вчителем заохочень – досить важлива складова. Хваліть учнів навіть за мінімальні досягнення, навіть якщо воно потребує вдосконалення. Це мотивує учнів бути активними.

Вчителю варто використовувати різі формати медіа: чергувати відео, інтерактивні вправи, подкасти, презентації, тощо Це допоможе урізноманітнити уроки та підтримає інтерес учнів.

Таким чином, медіаресурси є ефективними інструментами для формування в учнів навичок висловлення власної думки, адже вони стимулюють їх до активного мислення, аналізу та комунікації.

Список використаних джерел:

1. Барабус, А. А., & Васютіна, Т. М. (2020). Види медіа та методика їх використання в освітньому процесі початкової школи. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи: матеріали науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів. Випуск 7.* 118-120. URL: https://kpo.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/174/2023/04/2020-tyt.-i-zmist.pdf

2. Васютіна, Т. М. (2024). Освітні медіаресурси та цифрові застосунки як засоби реалізації STEM технологій у підготовці майбутніх педагогів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 7/Ред. кол.: ВФ Черкасов, ОА Біда, НІ Шетеля та ін. Ужгород-Кропивницький: Видавництво «Код». 2024. 162. ISBN 978-617-653-090-9*, 18.
3. Марецька, Л. П. (2023). Наскрізне вміння висловлювати власну думку усно й письмово як актуальне питання сучасної системи освіти. *Актуальні проблеми освітньої галузі України»: матеріали Регіональної науково-практичної конференції молодих учених (14 лютого 2023 року, м. Херсон) / за ред. Кузьменка В. В., Кохановської О. В. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»,* 99-101. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9747/1/Formation_of_independent_work.pdf

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ НАВИЧОК МЕДІАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Фещук Алла Михайлівна
ORCID ID: 0000-0003-3683-099X
викладач, Національний технічний університет України
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, Україна

Галацин Катерина Олександрівна
ORCID ID: 0000-0003-3297-8284
канд. пед. наук, доцент, доцент Національний технічний університет України
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, Україна

У сучасну епоху цифрової трансформації інтеграція технологій в освітній процес стала необхідною умовою для покращення результатів навчання. Однією з ключових сфер, де цифрові інструменти демонструють значний потенціал, є розвиток навичок медіації в процесі іншомовної підготовки майбутніх фахівців з прикладної механіки. Медіація, як її описує Загальноєвропейська рамка компетенцій з мов (CEFR), передбачає здатність забезпечувати взаєморозуміння між людьми або групами, які можуть стикатися з мовними чи культурними бар'єрами (CEFR, 2020, p. 22). Ця компетенція набуває особливої важливості в глобалізованому світі, де міжкультурна комунікація стає дедалі поширенішою.

Використання цифрових інструментів, зокрема онлайн-платформ, додатків та програм для створення мультимедійного контенту, створює динамічне та інтерактивне середовище навчання. Ці інструменти не лише сприяють опануванню мовних навичок майбутніх інженерів, але й розвивають критичне мислення, співпрацю та адаптивність – важливі компоненти ефективної медіації. Роль цифрових інструментів у розвитку навичок медіації в процесі іншомовної підготовки є невід'ємною.

Медіація – це багатогранний набір навичок, який охоплює такі дії, як інтерпретація, узагальнення та спрощення складної технічної інформації для її доступності різній аудиторії, зокрема нефахівців. Згідно з CEFR (2020), медіація включає три основні аспекти:

1. **Медіація текстів**: спрощення або переклад письмової чи усної інформації для інших.
2. **Медіація комунікації**: виконання ролі посередника в розмовах для сприяння взаєморозумінню та вирішення непорозумінь.
3. **Медіація понять**: передача абстрактних або технічних ідей у спосіб, зрозумілий для різних аудиторій.

Ці аспекти медіації інтегруються у процес іншомовної підготовки аби підготувати студентів до реальних комунікативних ситуацій. Цифрові інструменти надають інноваційні можливості для практики та розвитку цих навичок через занурення в інтерактивні та практичні завдання.

Найпоширенішими цифровими інструментами для розвитку навичок медіації у процесі іншомовної підготовки майбутніх фахівців з прикладної механіки є: **Google Workspace (Docs, Sheets, Slides)** – забезпечує групову роботу, де студенти можуть разом узагальнювати, перефразовувати або перекладати тексти; **Zoom, Microsoft Teams** – для комунікації та обміну документами, що сприяє ефективній медіації ідей; **Canva** – дозволяє створювати візуальні матеріали, презентації, для пояснення складних ідей, **Quizlet** - дає змогу створювати індивідуальні флеш-картки та тести для розширення словникового запасу, необхідного для медіаційних завдань та ін.

Інтеграція цифрових технологій у процес іншомовної підготовки має низку переваг для розвитку навичок медіації:

1. **Підвищення співпраці** – цифрові інструменти дозволяють студентам працювати над проєктами в реальному часі, що сприяє розвитку командної роботи.
2. **Практичне застосування мовних навичок** – завдяки іграм та симуляціям студенти можуть використовувати мовні знання у реальних умовах.
3. **Доступність і гнучкість** – навчальні ресурси доступні в будь-який час і в будь-якому місці, що дозволяє студентам займатися у зручному для них темпі.
4. **Залученість і мотивація** – інтерактивні інструменти роблять процес навчання цікавим та захоплюючим.
5. **Миттєвий зворотний зв'язок і оцінювання** – багато платформ пропонують автоматичне оцінювання, що допомагає студентам покращувати свої навички.

Попри численні переваги, використання цифрових інструментів має свої виклики:

– технічні проблеми;

– різний рівень цифрової грамотності студентів і викладачів;

– необхідність ретельного планування для ефективного поєднання традиційних та цифрових методів навчання;

– обмежені ресурси для доступу до якісних цифрових інструментів;

– труднощі у створенні завдань, які враховують культурні та мовні особливості.

Застосування цифрових інструментів у процесі іншомовної підготовки майбутніх інженерів відкриває нові можливості для розвитку навичок медіації. Завдяки інтерактивному та гнучкому навчальному середовищу ці інструменти сприяють підготовці студентів до викликів багатокультурного світу. Водночас для успішної інтеграції технологій необхідні ретельне планування, відповідна підготовка та вирішення потенційних проблем. За правильного підходу цифрові інструменти здатні відігравати ключову роль у формуванні ефективних медіаторів у сучасному глобалізованому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Council of Europe (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume, Council of Europe Publishing, Strasbourg. Available at www.coe.int/lang-cefr

ІНСТРУМЕНТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ В6 ПЕРФОРМАТИВНІ МИСТЕЦТВА

Фоломєєва Наталія Аркадіївна
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри сценічного мистецтва,
естради та методики режисерування,
Сумський державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, Україна

В умовах сьогодення інструменти дистанційного навчання набули статусу невід'ємної складової частини сучасної мистецької освіти, що було обумовлене, спочатку, пандемією коронавірусної хвороби, а пізніше – безпековими викликами. Цілком очевидно, що традиційна (очна) форма організації освітнього процесу, зокрема, за спеціальністю В6 Перформативні мистецтва, не втратила своєї актуальності, проте вимушене запровадження дистанційної форми здобуття вищої освіти ще більше актуалізувало застосування різноманітних інструментів дистанційного навчання у освітньому процесі. У вищій освіті у сфері перформативних мистецтв, яка традиційно була заснована на фізичній взаємодії акторів, викладачів та здобувачів вищої освіти, це обумовило нові виклики. Водночас розвиток технологій та впровадження сучасних онлайн-платформ дозволили забезпечити досягнення результатів навчання здобувачами вищої освіти навіть дистанційно. Такі поширені платформи, як «Zoom», «Microsoft Teams» та «Google Meet», вже обґрунтовано можна вважати одними з основних інструментів для проведення різних видів навчальних занять у дистанційному форматі у багатьох вищих мистецьких закладах освіти, зокрема, в Україні. Означені платформи дають змогу організовувати віртуальні аудиторії, у яких здобувачі вищої освіти та науково-педагогічні працівники можуть спілкуватися в режимі реального часу (з мінімальною затримкою), обговорювати теоретичні аспекти та виконувати практичні завдання. Серед особливостей таких платформ виокремлюється можливість здійснення запису занять без використання додаткового програмного забезпечення, що дозволяє здобувачам вищої освіти переглядати їх за необхідності ще раз, а також можливість формування окремих груп для виконання індивідуальних або колективних завдань у командному форматі, що розвиває взаємодію між учасниками освітнього процесу [1,

с. 38]. Актуальність дистанційного навчання в мистецькій вищій освіті полягає у можливості проводити різноманітні заходи (відкриті лекції, майстер-класи тощо) за участі провідних фахівців з-за кордону, які можуть без надмірних витрат часу та взагалі без логістичних витрат поділитися своїм досвідом зі здобувачами вищої освіти відповідної освітньої програми. Окреслений формат розширює можливості для міжнародної співпраці і дозволяє здобувачам вищої освіти отримати доступ до компетенцій, які за умов традиційного очного навчання вони могли б розвинути виключно за програмами міжнародної академічної мобільності під час поїздок за кордон. Окрім того, дистанційне навчання з використанням перерахованих платформ дозволяє організовувати освітні заходи за участю відомих діячів сцени, які можуть не лише проводити теоретичні лекції, але й практичні заняття, використовуючи відеоматеріали та віртуальні демонстрації [2, с. 72].

Платформи дистанційного навчання також забезпечують інтеграцію у освітній процес різноманітних інтерактивних інструментів, таких як, наприклад, сучасні інтерактивні дошки («Jamboard», «Miro»), які надають можливість здобувачам вищої освіти і науково-педагогічним працівникам взаємодіяти у процесі сценічних постановок у режимі реального часу (з невеликою затримкою). Так, викладач може демонструвати схему розташування сценічних об'єктів або сценарій дії актора, а здобувачі вищої освіти можуть на основі його аналізу вносити свої пропозиції та корективи прямо у процесі заняття.

Така організація освітнього процесу стимулює розвиток креативності та дозволяє відпрацьовувати реальні сцени без необхідності фізичного перебування на сцені [3, с. 93]. Крім того, використання платформ для управління освітнім процесом, таких як «Moodle», «Canvas», «Edmodo», дозволяє ефективно організовувати освітній процес у дистанційному та змішаному форматах. Означені платформи пропонують широкі можливості для формування унікальних індивідуальних освітніх траєкторій, що дозволяє здобувачам вищої освіти навчатися у більш зручному для них темпі та підлаштовувати здобуття освіти під свої потреби. Названі платформи також містять функції для автоматичного оцінювання навчальних досягнень, надання зворотного зв'язку та доступу до навчальних матеріалів у будь-який час. Така організація освітнього середовища є актуальною для тих здобувачів вищої освіти, які поєднують навчання з роботою або мають інші

зобов'язання, оскільки онлайн-платформи дозволяють їм забезпечити збалансованість між навчанням та іншими аспектами їх життя [4, с. 44].

Цілком очевидною найбільш значущою проблемою дистанційної освіти у сфері перформативних мистецтв є забезпечення практичної складової професійної підготовки. Водночас розвиток технологій обумовлює розробку нових платформ та програмного забезпечення, яке може різною мірою забезпечити реалізацію практичної складової підготовки у дистанційному форматі. Так, платформи на зразок «Stagecraft VR», надають можливість здобувачам вищої освіти працювати у віртуальному середовищі з декораціями, світлом та іншими технічними аспектами сцени, що дозволяє отримати практичний досвід роботи зі сценічним обладнанням дистанційно і без витрат на матеріально-технічне забезпечення сценічного майданчика. Означений інструмент стає незамінним у процесі навчання здобувачів вищої освіти спеціальності В6 Перформативні мистецтва, оскільки вони можуть напрацьовувати різні варіанти сценічних постановок, змінюючи освітлення, розташування декорацій або навіть звукові ефекти, без будь-яких обмежень ,які висуває фізичний театральний простір [6, с. 56]. Серед інструментів для онлайн-навчання виокремлюється невелика група симуляторів і віртуальних середовищ. Так, «VRchat» або «AltspaceVR» можуть знайти ефективне використання у процесі створення віртуальних театрів, у яких здобувачі вищої освіти можуть виступати перед віртуальною аудиторією, напрацьовуючи свої акторські компетенції в умовах, дуже наближених до реальних. Означені платформи дозволяють не лише моделювати сцени, але й експериментувати зі створенням динамічної взаємодії між акторами і режисерами. Здобувачі можуть аналізувати роботу в різних типах сцен або навіть спробувати себе у роботі з новими, нестандартними форматами, які не завжди можливо реалізувати фізично на практиці. Поряд з віртуальними сценічними постановками, платформи для дистанційного навчання в освітньому процесі у сфері перформативних мистецтв можуть містити інтерактивні інструменти для аналізу і перегляду записаних виступів здобувачів вищої освіти. Так платформи на зразок «Flipgrid» та «Screencast-O-Matic» надають здобувачам вищої освіти можливість записувати свої виступи, а потім отримувати зворотний зв'язок від науково-педагогічних працівників. Окреслене не

лише оптимізує освітній процес, але й дозволяє здобувачам вищої освіти критично оцінювати власні досягнення та працювати над своїми помилками.

Разом з цим, сучасні технології дозволяють створювати інтерактивні мультимедійні курси, які вміщують відео-, аудіо- матеріали, тестові завдання та інтерактивні елементи. Така різноманітність робить освітній процес цікавішим і доступнішим для здобувачів вищої освіти, які можуть занурюватися у вивчення матеріалу у більш інтерактивному та динамічному форматі. Так, «Khan Academy» та «Coursera» містять спеціалізовані курси з театрального мистецтва, які дозволяють здобувачам вищої освіти опановувати теорію та практику акторської майстерності через відео-лекції, практичні завдання та обговорення на форумах. Такі інструменти дозволяють здобувачам вищої освіти отримати доступ до високоякісних освітніх матеріалів і навчатися у провідних викладачів світу, незалежно від їх місцезнаходження [5, с. 89]. Однією з найбільш значущих переваг означених платформ дистанційного навчання є їх гнучкість та доступність. Освітній процес із застосуванням таких інструментів більше не обмежується аудиторією або театральною студією – здобувачі вищої освіти мають можливість навчатися практично будь-де і в будь-який час. Вони мають змогу повторювати матеріал стільки разів, скільки необхідно для його опанування, а викладачі можуть надавати супровід та зворотний зв'язок у режимі реального часу. Це відкриває нові вектори для розвитку вищої мистецької освіти загалом та освіти у сфері перформативних мистецтв зокрема, роблячи її більш гнучкою та доступною для різних категорій здобувачів вищої освіти, зокрема для тих, хто має обмежені можливості для участі у традиційному навчанні.

Використання різних інструментів дистанційного навчання також створює нові можливості для колективної роботи над проектами. Такі платформи, як «Slack», «Trello» або «Miro» надають здобувачам вищої освіти можливість працювати над створенням спільних театральних проєктів, обговорювати ідеї, планувати вистави та обговорювати різні аспекти постановки. Окреслене стимулює розвиток командної роботи та дозволяє актуалізувати онлайн-платформи та інструменти дистанційного навчання у освітньому процесі за спеціальністю В6 Перформативні мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Сорока, В. Л. (2021). Використання доповненої реальності в навчанні акторської майстерності. *Мистецтво театру: новітні технології*. С. 10–108.
2. Turner, B. (2020). The Impact of VR on Theatre and Acting. *Journal of Theatre Technologies.* Vol. 6. P. 91–99.
3. Bailey, J. (2021). AI and Theatre Production: Challenges and Opportunities. *International Journal of Theatre Technologies.* Vol. 14. P. 82-89.
4. Michael, S. (2020). AI and the Future of Actor Training. *Performing Arts Review*. Vol. 7. P. 92–100.
5. Morales, C. (2020). AI-Driven Tools for Theatre Directing. *Journal of Theatre Pedagogy and Technology.* Vol. 5. P. 66–74.
6. Oliver, T. (2021). Augmented Reality as an Educational Tool for Theatre Students. *Journal of Theatre Technologies.* Vol. 13. P. 53-61.

МИСТЕЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Чень Яньін
аспірантка факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Трансформаційні тенденції, що спостерігаються в суспільному житті, впливають на сучасний мистецький простір і позначаються на змісті мистецької освіти, для якого характерні інтеграційні процеси. Провідним принципом виступає принцип міждисциплінарної інтеграції, спрямований на формування компетентного педагога у мистецькій галузі – всебічно освіченої творчої особистості, на що звертають увагу науковці. За таких умов, особистість сучасного вчителя музичного мистецтва має відрізняється професійною компетентністю, що включає педагогічну, мистецьку, виконавську компетентності.

Такий учитель використовує в своїй діяльності інноваційні методики у поєднанні з культурними надбаннями людства та традиціями свого народу. Він сам зацікавлений мистецтвом, володіє знаннями у різних його видах, творчо втілює свої знання, практичні вміння та навички у педагогічній діяльності, здатний до саморозвитку відповідно до вимог сучасності, що сприяє ефективності навчання учнів.

Формування мистецької компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у закладі вищої освіти відбувається паралельно з розвитком їх творчого потенціалу, в середовищі, сприятливому для виявлення і реалізації музичних здібностей за спеціально створених для цього педагогічних умов.

Проблема формування мистецької компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва досить активно висвітлюється в наукових дослідженнях останніх років, зокрема, питання формування мистецької компетентності на різних рівнях мистецької освіти розглядали Л. Кожевнікова, І. Малашевська, Л. Масол, А. Мартинюк, М. Мороз, О. Олексюк, А. Растригіна, Ши Цзюнь-бо, О. Щолокова та ін.

Мистецьку компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва. яка проявляється через здатність «до усвідомлення

мистецтва як унікальної художньої цінності» і розкриває «готовність професійно виконувати функції вчителя музичного мистецтва» [1, 53] науковці розглядають як складову його професійно-педагогічної компетентності.

Сформована мистецька компетентність, яка включає здатність майбутніх учителів музичного мистецтва до усвідомлення музики як явища суспільного життя [2] є результатом фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Фахова підготовка передбачає поліхудожнє спрямування освіти, що визначається інтегративністю, варіативністю, реалізацією міждисциплінарного підходу; застосуванням сучасних технологій мистецької освіти; поєднанням традиційних та нетрадиційних форм в організації освітнього процесу, скеровуючи його на розвиток творчих можливостей студентів, і ґрунтується на засадах компетентнісного підходу до освіти. У процесі фахової підготовки до майбутньої мистецько-педагогічної діяльності компетентнісний підхід передбачає розширення практичного досвіду студента, його спрямованість на ефективне застосування здобутих знань, умінь і навичок у практичній діяльності.

Отже, підсумовуючи, підкреслимо важливість проблеми формування мистецької компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки, яка, незважаючи на значний доробок науковців, залишається актуальною.

Детального дослідження потребує теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методики формування мистецької компетентності майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки, що уможливлюється у ході розв’язання наступних завдань: здійснити категоріальний аналіз дотичних понять; виявити сутність, обґрунтувати зміст, визначити компонентну структуру, критерії, показники та виявити рівні сформованості мистецької компетентності майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки; розробити методику формування мистецької компетентності майбутніх учителів музики, перевірити її експериментально; узагальнити та систематизувати результати дослідження з метою удосконалення фахової підготовки студентів факультетів мистецтв закладів вищої освіти України та КНР.

Список використаних джерел:

1. Кожевнікова, Л., Малашевська, І., & Мартинюк, А. Розвиток мистецької компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*. 202. № 3. С. 51–56.
2. Ши Цзюнь-бо. Методика формування мистецької компетентності майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки: автореф. дис... канд. пед. наук. Спец: 13.00.02. Київ. 2007. 20 с.

СЕКЦІЯ XX.
ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З ВРАЗЛИВИМИ КАТЕГОРІЯМИ ЛЮДЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Єфремова Ольга Петрівна,
магістрантка кафедри психології
Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Романенкова Л. О.
канд. пед. наук, директор
ЗОГО «ФЛОРЕНС», Україна

В умовах повномасштабної війни в Україні та зміни обставин і кризових явищ у всіх сферах , людське життя характеризується новою якістю досвіду, що відбивається на поведінці людини. В умовах військового конфлікту в Україні багато людей були змушені залишити свої будинки та переселитися до інших регіонів країни. Хочу звернути увагу на особливості роботи практичного психолога з саме цієї вразливою категорією людей в умовах війни . Ці внутрішньо переміщені особи [ВПО] стикаються з безліччю психологічних проблем, які потребують професійної допомоги. Важливо визначити особливостей роботи практичного психолога з ВПО.

Втрата будинку, розлука з близькими та пережиті травми призводять до розвитку у ВПО таких станів, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожні розлади та інші психічні порушення. Для здійснення якісної психологічної реабілітації психотравмованих осіб, що зазнали вимушеного переселення, необхідно в першу чергу враховувати їхні потреби. Фахівці Державних служб , що працюють із внутрішньо переміщеними особами зі східних регіонів України виділяють такі проблеми:

1. Підвищена тривожність та страх (психологічні травми проявляються через невпевненість у майбутньому. Як результат інформаційного дисонансу, обумовленого різними (часто

суперечливими) повідомленнями із місцевих ЗМІ, від родичів та знайомих).

2. Перебування в постійному стресі (внаслідок отриманої інформації від рідних та близьких, що залишилися в зоні бойових дій або в сірій зоні).

3. Конфронтація між місцевими мешканцями та тимчасово переміщеними особами , як наслідок- відчуття чужорідності та ворожості.

4. Гіперболізоване відчуття справедливості (зокрема будь-яка затримка соціальних виплат або якась інша затримка сприймається як особиста образа та порушення прав).

Варто врахувати, що вимушеним переселенцям, спочатку потрібно допомогти в забезпеченні їхні базові потреби, такі як, фізіологічні потреби та потреби в безпеці, і лише потім можна вирішувати інші завдання психологічного супроводу.

Під час першої зустрічі з людьми, що потребує психологічної допомоги, бажано з'ясувати характер пережитого нею травмівного досвіду. Треба також звернути увагу на ймовірність вторинної травматизації, наприклад, при формленні документів на пільги, передбачені законом, при зустрічі з некваліфікованими або травмованими фахівцями. Така вторинна травма може стати тригером для актуалізації всього комплексу попереднього травмівного досвіду особи, і тоді вже не обійтися без психологічної консультації чи психотерапії.

Як зазначають Л. Гридковець, Т. Вебер, Н. Журавльова, О. Запорожець, О. Климишин, Д. Креймейер, А. Мокроусова, Н. Пророк, Н. Сиротич, Т. Сіренко, Л. Царенко, Н. Шапошник Г. Донець та І. Євтушенко у своїх дослідженнях та практичних рекомендаціях, психологічне консультування вимушено переміщених осіб базується на тому, що фахівець усвідомлює екстремальний характер пережитих ними подій. Але необхідно, незважаючи на все це, готувати людей до самостійного вирішення побутових та інших проблем, активізувати психологічні ресурси для формування відповідальності за своє життя і життя родини, надати психологічну підтримку у впровадженні ідей та досягненні поставлених цілей.

Ефективними можуть бути наступні методи індивідуальної роботи з вимушено переміщеними особами:

1. Мотиваційне інтерв'ювання.

2. Директивне консультування.

3. Проблемно-орієнтоване консультування.

Також потрібно звернути увагу на ефективність групової роботи з ВПО. Під час формування такої групи треба звернути увагу на:

1. Кількість учасників групи. Оптимальна кількість(6-12 осіб).

2. Кількість зустрічей на тиждень. Оптимальна 1зутріч на тиждень.

3. Тривалість зустрічі. Рекомендована тривалість зустрічі 2 години.

4. Резервний час. Рекомендовано 0.5 години для непередбачуваних ситуацій.

5. В процесі роботи має бути додаткова перерва. 15-30 хв.у проміжку між інформаційними блоками.

При роботі з групою ВПО треба орієнтуватись на базові принципи групового консультування, принципи групової психотерапевтичної допомоги та тренінгової роботи. При роботі з групою ВПО ефективними можуть бути наступні методи роботи:

1. Просвітницька групова робота.

2. Консультативна робота виключно в межах запитів учасників групи.

3. Психоедукація поєднана з роботою за психологічними запитами учасників груп.

4. Психоедукація та тренінгова робота (мотиваційний тренінг, комунікативний тренінг, психо-соціальний тренінг, тренінг конкретних навичок тощо).

Як при групової, так і при індивідуальної роботі з ВПО дуже важливо вірно вибрати реабілітаційну стратегію роботи. Треба допомогти пройти людині етапи горювання та перейти до етапів одужування.

В період горювання можуть бути використовувані такі реабілітаційі стратегії як мотиваційне інтерв'ювання, духовно-орієнтоване консультування, проблемно-орієнтоване консультування, когнітивно-процесуальна психотерапія, клієнт-центрована терапія, травмофокусовані підходи арт-терапії (пісочна терапія, проективний малюнок, робота з глиною тощо), EMDR (десенсибілізація та переробка за допомогою руху очей).

В період одужування можуть бути використовувані такі реабілітаційі стратегії як духовно-орієнтована підтримка, мотиваційне інтерв'ювання, когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія, психодрама, сімейна психотерапія.

Таким чином психолог надаючи індивідуальні або групові консультації, спрямовує людину на стабілізацію емоційного стану, подолання травматичного досвіду та адаптацію до нових умов життя. Робота практичного психолога з внутрішньо переміщеними особами вимагає особливого підходу, що враховує пережиті ними травми та складність адаптації. Ефективна психологічна допомога сприяє покращенню психічного здоров'я ВПО та їх успішної інтеграції в нові спільноти.

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.008

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКАМИ РОЗВИТКУ (ОСОБИСТИЙ ДОСВІД РОБОТИ НА ТЕРИТОРІЇ РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН, М. АЛМАТИ)

Кудрявченко Марія
ORCID ID: 0009-0009-5541-9929
аспірантка факультету психології
Інститут психології імені Григорія Силовича Костюка НАПН України, Україна

Науковий керівник: Швалб Юрій Миколайович
д-р. психол. наук, професор,
завідувач лабораторії екологічної психології
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, *Україна*

Вступ. Проблема пізнього розвитку дітей раннього віку без вираженої психічної патології з кожним роком стає більш актуальною. Відставання розвитку дитини від вікової норми спостерігається здебільшого на ранніх етапах формування психічної діяльності (Шемякіна О.В., 2012). Порушення, що виникли в дитинстві, не зникають безвісти, а можуть посилюватися з часом.

Актуальність. Затримка психічного розвитку в більшості випадків, якщо це органічне ураження мозку - це нестійкий оборотний психічний розвиток та/або уповільнення його темпу, що виявляється у недостатності загального запасу знань, обмеженості уявлень, незрілості мислення, малої інтелектуальної цілеспрямованості, переважання ігрових інтересів. ЗПР у дітей включає різні за етіологією та патогенезу аномалії психічного розвитку, які проявляються, насамперед, у сповільненому темпі формування вищих психічних функцій та мовлення, в особистісній незрілості, негрубих порушеннях пізнавальної діяльності. Несформованість мовної системи та оперування окремими елементами мови є одним із показників затримки психічного розвитку дошкільнят. Своєчасне виявлення, вивчення та корекція мовних порушень у дітей із ЗПР саме у дошкільному віці є необхідною умовою підготовки цієї категорії дітей до шкільного навчання.

Наукова база дослідження. Центр «Кенес» під керівництвом Генерального директора Сулєєвої Майри Магауянівни (авторка моделі комплексної реабілітації (зареєстрована в Комітеті інтелектуальної власності МЮ РК від 07.05.2003 року за № 875) та доповнена у 2023 році організацією системи, спрямованої на профілактику інвалідних факторів у дітей із затримкою) - виступає як соціальний інститут розвитку і бачить гостру необхідність **у створенні відділення дошкільної інклюзії та класів вирівнювання** на основі біопсихосоціальної моделі реабілітації, загострюючи питання про співвідношення біологічних, психологічних та соціальних впливів у реабілітації та абілітації дітей із ЗПРР, ЗПР, що належать до категорії дітей з особливими освітніми потребами (ООП) , де безпосередньо автор статті брав участь у проекті як методист.

При розробці програми враховувався контингент дітей групи. Діти із затримкою психічного розвитку (ЗПР) є неоднорідною групою. На основі класифікації типів затримки розвитку за Лебединською К.С. [5] ми зробили спробу розробити модульну програму психолого-педагогічного супроводу дітей із затримками розвитку.

Таблиця 1

Критерії включення респондентів та алгоритм роботи

	Вік:	з 3-х років до 4; з 4-х років до 5
1.	Категорії дітей:	Затримки розвитку, зокрема, з порушеннями поведінки, сенсорних модальностей, комунікації, мови, когнітивних та психомоторних навичок. Діти, які не мають органічних порушень ЦНС.
2.	Зміст роботи:	1) первинна комплексна консультація дітей командою спеціалістів (лікарі, спеціалісти психомоторики, дефектологи, психологи); 2) укладання договорів з батьками на отримання комплексних психолого-корекційних та психомоторних послуг .
3.	Форма роботи:	1) групові психолого-корекційні заняття, спрямовані на розвиток сенсорних модальностей, просторових величин, навичок спілкування, формування елементарних знань про навколишній світ та інше; танце-рухова та музична ритміка; 2) індивідуальні психокорекційні заняття з: психології, логопедії, психомоторики.

Таблиця 2

Модульна програма психолого-педагогічного супроводу дітей із затримками розвитку (на основі типології ЗПР за Лебединською К.С.)

№	Найменування модуля	Діагноз, якщо офіційно підтверджено та/або ступінь виразності дефекту	Описова характеристика стану дитини	Спектр корекційних занять та їх інтенсивність	Прогноз
	Модуль 1 "ЗПР Конституційного походження" **Курс «Підтримуючий»**	Гармонічний інфантилізм – неускладнений психічний та психофізіологічний інфантилізм **Підстави для відвідування модуля (характеристики)** : ОНР 2,3, розуміння мови, наявність елементарної фразової конструкції, стійкий емоційний стан. Сформовані базові навички СБВ.	Гармонічний інфантилізм є ядерною формою психічного інфантилізму, у якому риси емоційно-вольової незрілості виступають у чистому вигляді. Затримка виникає як наслідок вроджено-конституційної етіології внаслідок фізичної ослабленості жінки під час вагітності, незначної внутрішньоутробної патології, негрубих обмінно-трофічних розладів, вираженої патології перших років життя дитини.	1) Групові заняття 2) Заняття з дитячим психологом 2 рази на тиждень 3) Заняття з логопедом 1 раз на тиждень	Досягнення вікової норми за правильного психолого-педагогічного підходу.
	Модуль 3 "ЗПР Психогенний"	Йдеться про соціальний генез, коли несприятливі умови		1) Групові заняття 2) Заняття з дитячим психологом 2	Залежить від 1) правильного психолого-педагогічному підході

Продовження табл. 2

	Курс «Середній»	соціального середовища виникають дуже рано та тривало впливають, травмуючи психіку дитини, супроводжуючись психосоматичними та розладами, вегетативними порушеннями. **Підстави для відвідування модуля (характеристики)** : ОНР-1, розуміння мови на побутовому рівні (не нижче 40%), ремісія емоційного стану, навички емоційного контролю. Сформовані базові навички СПО.		3) рази на тиждень 4) Заняття з логопедом 2 рази на тиждень 5) Сімейна терапія 8 сесій/місяць	6) Особливості поєднання порушення інтелектуального розвитку з розладом емоційної та вольової сфери; 7) різних енцефалопатичних та неврологічних розладів; умов сімейного виховання.
	Модуль 4 "ЗПР Церебрального характеру походження" **Курс «Важкий»**	**Парціальна несформованість ВПФ змішаного типу** ЗПР церебрально-органічного генезу: незрілість кори, особливо в її лобових	– Порушення інтелектуальної працездатності – Неврозоподібні явища – Синдром психомоторної розмитнення – Афективні порушення (невмотивовані коливання настрою,	1) Лише індивідуальні заняття. Підготовка до включення до групи (маркер включення – емоційна стійкість). 2) Заняття з дитячим психологом 3 рази на тиждень	Залежить від 1) Правильної мед.діагностики ступеня тяжкості церебрального порушення; 2) правильного психолого-педагогічному підході 3) ступеня вираженості інтелектуального порушення;

Продовження табл. 2

		відділах лівої півкулі, порушення функцій скроневих зон кори, дисемінована кіркова патологія. Відхилення у розвитку емоційної сфери представлені обмеженим інфантиліз-мом: збудливий тип та гальмівний тип. **Підстави для відвідування модуля (характерис-тики)** : ОНР-1, розуміння мови на побутовому рівні (не нижче 40%), ремісія емоційного стану. Сформовані базові навички СПО.	епізоди дисфорій та ейфоричних станів). – Психопатопо-дібні порушення – Епілептифор-мні порушення – Адинамічні прояви.	3) Заняття з логопедом 1 раз на тиждень 4) Заняття з психомотрики 2 рази на тиждень Сімейна терапія 8 сесій/місяць	4) Особливості поєднання порушення інтелектуального розвитку з розладом емоційної та вольової сфери; 5) різних супутніх енцефалопати-чних та неврологічних розладів; умов сімейного виховання.

Висновки і подальші перспективи. Отже, пріоритетним напрямком держави у сфері надання соціальних послуг у системі освіти та системі охорони здоров'я **має стати психологічна підтримка та психологічний супровід** і **мутидисциплінарна допомога дитині на ранніх етапах її розвитку :**

1) Психолого-медико-педагогічна діагностика з метою виявлення особистісного потенціалу та власного ресурсу дитини для подальшого траектування індивідуального плану розвитку дитини із ЗПР.

2) Побудова “Дорожньої карти” після діагностики вад особистісного розвитку дитини дошкільного віку.

3) Психологічна підтримка та психологічний супровід батьків у важких життєвих ситуаціях (пов'язаних із вихованням дитини із ЗПР), як у сфері охорони здоров'я, соціальної захисту, так і у сфері дошкільної та шкільної освіти.

Адже атипове розвиток, зумовлене дефектом, значно ускладнює асиміляцію в культуральний простір.

Список використаних джерел:

1. Міністерство соціальної політики України, (опубліковано 20 квітня 2023 року о 15:46). Україна посилює партнерство з Європейським Союзом у сфері захисту прав дітей та розвитку сімейних форм виховання. Урядовий портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влад України. Посилання на джерело: https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-posyliuie-partnerstvo-z-ievropeiskym-soiuzom-u-sferi-zakhystu-prav-ditei-ta-rozvytku-simeinykh-form-vykhovannia,
2. American Psychiatric Association, DSM-5 Task Force. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5™ (5th ed.). American Psychiatric Publishing, Inc. https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596
3. Терлецька, Л., Василенко, Ю. (2024). Взаємозв'язок між психічним здоров'ям та особистісним розвитком у студентської молоді. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. 1 (19), с. 61-64. DOI: https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.1(19).10
4. Кудрявченко, Марія Олександрівна (2025). Траекторія особистісного розвитку дитини із функційними психічними обмеженнями: сучасний стан та подальші перспективи досліджень. Традиційні та інноваційні підходи до наукових дослвджень: збірник наукових праць з матеріалами VIII Міжнародної наукової конференції, м. Дрогобич, 31 січня, 2025р. / Міжнародний центр наукових досліджень. - Вінниця: ТОВ “УКРЛОГОС Груп”, 2025. - С. 475-482.
5. Лебединская К.С., Лебединский В.В. (2013). Нарушение психического развития в детском возрасте: учеб. пособие - 6-е изд., стер. - М.: Издательский центр “Академия”
6. Швалб, Ю.М., Вернік, О.Л., Вовчик-Блакитна, О.О., Рудоміно- Дусятська О.В. [та ін.] (2018). Особистісні детермінанти еколого-орієнтованої життєдіяльності: монографія. Київ. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України – 48-62 с.

ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЙ МОЛОДІ

Кулабухова Анастасія Іванівна
здобувач вищої освіти факультету
Навчально-науковий інститут психічного здоров'я, Україна

Науковий керівник: Рожкова Інга Володимирівна
ORCID ID: 0000-0002-5621-2913
д-р. держ. упр., професорка
Професорка кафедри загальної і медичної психології
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, Україна

Сучасний світ характеризується активним впровадженням цифрових технологій, що змінює соціальні взаємодії та поведінкові стратегії молоді. Одним із негативних наслідків цього процесу є формування інтернет-залежності, особливо серед студентської молоді, яка активно користується цифровими ресурсами для навчання, спілкування та дозвілля. Важливим чинником, що сприяє розвитку цієї залежності, є підвищений рівень тривожності, який змушує студентів шукати емоційний комфорт та уникнення реальних проблем у віртуальному середовищі.

Підвищена тривожність серед студентів може бути спричинена академічним навантаженням, соціальними труднощами, фінансовою нестабільністю та невизначеністю майбутнього. Вона стимулює пошук способів зняття емоційного напруження, серед яких одне з провідних місць займає інтернет-активність. Онлайн-середовище забезпечує тимчасове полегшення, відчуття контролю та соціальної взаємодії, що сприяє закріпленню поведінкових патернів, характерних для інтернет-залежності.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що інтернет-залежність залишається відносно новим явищем у психологічній науці, а її взаємозв'язок із тривожністю в студентському середовищі ще не отримав достатнього теоретичного та емпіричного обґрунтування.

Виявити взаємозв'язок між рівнем тривожності та схильністю до інтернет-залежності серед студентської молоді, а також оцінити можливі шляхи корекції тривожності як чинника інтернет-залежності.

Об'єкт дослідження – тривожність особистості.

Предмет дослідження – тривожність як чинник формування інтернет-залежності у студентської молоді.

Результати емпіричного аналізу підтвердили наявність статистично значущого зв'язку між високим рівнем тривожності та схильністю до інтернет-залежності. Було встановлено, що студенти з вираженою тривожністю частіше використовують Інтернет як спосіб зняття емоційного напруження, що сприяє формуванню патологічних патернів поведінки в онлайн-середовищі.

Для досягнення мети дослідження використовувалися такі методи:

– Тест на тривожність GAD-7 (Р. Л. Спітцер) – для визначення рівня тривожності;

– Анкета для оцінки інтернет-залежності (В. О. Левченко) – для вимірювання рівня залученості студентів у віртуальний простір;

– Опитувальник «Вплив інтернету на тривожність студентів» (авторська розробка) – для аналізу суб'єктивного сприйняття впливу цифрового середовища на рівень тривожності;

– Методи математичної обробки даних (кореляційний аналіз) – для визначення зв'язку між рівнем тривожності та інтернет-залежністю.

Висновки. Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні наукових уявлень про механізми розвитку інтернет-залежності під впливом тривожності. Практичне значення – у можливості використання отриманих результатів для розробки програм психологічної підтримки студентів, спрямованих на зниження рівня тривожності та формування здорових цифрових звичок.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення ефективності психологічних методик корекції тривожності та формування адаптивних механізмів поведінки студентської молоді у цифровому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ян К. Інтернет-залежність: аналіз проблеми та шляхи подолання. – Нью-Йорк: Academic Press, 2019.
2. Спітцер Р. Л. Generalized Anxiety Disorder-7 (GAD-7) Scale: Diagnostic Validation and Clinical Application. Journal of Psychological Assessment, 2006.
3. Левченко В. О. Інтернет-залежність серед студентів: методи діагностики та профілактики. – Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка, 2021.
4. Гольдберг І. Психологічні аспекти інтернет-залежності: оцінка та корекція. – Лондон: Routledge, 2020.
5. Чабан О. Особливості тривожних розладів у молоді: психодіагностика та корекція. – Київ: Видавничий центр «Освіта», 2022.

ЛІДЕР - ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ЯКОСТІ

Назарова Маргарита Анатоліївна
Курсант старший солдат
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,Україна

Науковий керівник: Кожедуб Олена Василівна
канд. соціол. наук, доцент, доцент кафедри військової психології
та педагогіки Військового інституту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,Україна

Лідерство завжди відігравало ключову роль у розвитку суспільства, від племінних вождів до сучасних керівників корпорацій. Лідери формували історію, приймали складні рішення та надихали інших. Хоча психологічні та стратегічні аспекти лідерства зазвичай перебувають у центрі уваги дослідників, психофізіологічні якості, які виникають на межі взаємодії тіла і розуму, також мають значний вплив на здатність керівника витримувати стрес, приймати рішення та ефективно взаємодіяти з іншими [3, с.13]

Однією з основних якостей лідера є стійкість до стресу. Здатність швидко відновлюватися після невдач і зберігати ясність розуму в критичних ситуаціях є важливою рисою ефективного керівника. Наприклад, відомий полярний дослідник Ернест Шеклтон, очолюючи експедицію на судні Endurance, продемонстрував неймовірну витривалість і оптимізм, що допомогло його команді вижити в екстремальних умовах. Його приклад доводить, що витримка лідера здатна надихати інших і допомагати долати труднощі.

Енергія та життєва сила також є важливими характеристиками лідера. Фізична витривалість дозволяє керівникам зберігати зосередженість та надихати інших своїм прикладом. Ангела Меркель, колишня канцлерка Німеччини, була відома своїм невтомним робочим графіком. Її здатність брати участь у багатогодинних переговорах, підтримуючи ясність мислення, підкреслює важливість фізичного здоров'я для ефективного лідерства.

Прийняття рішень під тиском — ще одна ключова риса лідера, яка вимагає високого рівня психофізіологічної підготовки. Наприклад, пілот Чеслі «Саллі» Салленбергер зумів безпечно посадити літак на річку Гудзон після відмови обох двигунів завдяки своїй холоднокровності та

багаторічній підготовці [2, с.101]. Це підкреслює важливість стійкості до стресу та здатності діяти раціонально в критичних умовах.

Емоційна інтелігентність також має як психологічний, так і фізіологічний базис. Лідери з високим рівнем емоційної інтелігентності можуть регулювати власні емоції, розуміти стан інших і будувати довіру в колективі. Наприклад, Барак Обама вирізнявся спокійною манерою спілкування та здатністю ефективно взаємодіяти з людьми з різних соціальних груп, що створювало сильний емоційний зв'язок із аудиторією [4, с. 67].

Психофізіологія лідерства починається з генетичних особливостей. Дослідження показують, що риси, такі як стресостійкість та здатність до швидкої адаптації, частково залежать від генетичних факторів. Наприклад, рівень гормону кортизолу визначає, як людина реагує на стрес. Проте генетика — це лише один із факторів. Сучасна наука говорить про нейропластичність мозку, яка дозволяє людям розвивати лідерські якості через тренування та досвід.

Ефективність лідера також залежить від балансу гормональної системи. Адреналін допомагає швидко реагувати на критичні ситуації, однак його надлишок може призводити до виснаження. Успішні лідери, як правило, мають добре збалансовану систему, де стресові гормони врівноважуються «гормонами щастя» — серотоніном та дофаміном [1, с. 20].

Фізична активність є ще одним важливим фактором, який сприяє ефективності лідерів. Наприклад, Теодор Рузвельт був відомий своїм активним способом життя, що допомагало йому підтримувати енергію та емоційну стабільність навіть у найскладніші періоди президентства. Також важливою є якість сну і харчування: дослідження свідчать, що недосипання негативно впливає на здатність до прийняття рішень та підвищує рівень стресу.

Отже, психофізіологічні якості є фундаментом ефективного лідерства. Вони дозволяють керівникам витримувати навантаження, приймати обґрунтовані рішення, надихати команду та адаптуватися до змін. Розвиток цих якостей потребує постійної роботи над собою, включаючи фізичну підготовку, управління стресом та побудову емоційного інтелекту. Приклади таких лідерів, як Шеклтон, Меркель та Салленбергер, доводять, що психофізіологічний аспект є ключовим фактором успіху в лідерстві.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: теоретико-технологічні принципи. К.: Либідь, 2008. 157с.
2. Гнатко Г. О. Психологія лідерства та управління. Харків: Прапор, 2017. 236 с.
3. Клименко В. В. Психофізіологічні основи прийняття рішень в екстремальних умовах. К.: Наукова думка, 2015. 142 с.
4. Чепелєва Н. В. Психологічні аспекти стійкості до стресу в управлінській діяльності. Львів: Світ, 2019. 420 с.

РОЛЬ РОДОВИХ ПРОГРАМ ТА СЦЕНАРІЇВ У ФОРМУВАННІ ПСИХОСОМАТИЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ: ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЗДОРОВ'Я

Потебенко Олена Анатоліївна
Студентка спеціальності 053 «Психологія»
ОП «Клінічна психологія та реабілітологія»
заочної форми навчання 1- МКПР Психологічного факультету
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Анотація *Родові програми та життєві сценарії відіграють визначальну роль у формуванні психосоматичних розладів, передаючи між поколіннями схильності до певних емоційних та фізичних реакцій на стресові фактори. У статті розглянуто механізми впливу родових сценаріїв на психосоматичне здоров'я, визначено основні підходи до корекції негативних трансгенераційних програм, а також окреслено ефективні методи відновлення психоемоційного стану через інтеграцію психотерапії, епігенетичних досліджень та тілесно-орієнтованих практик. Представлені результати досліджень підтверджують важливість усвідомлення та перепрограмування негативних родових сценаріїв як ключового аспекту у процесі зцілення.*

Ключові слова: *родові програми, психосоматика, трансгенераційна психологія, епігенетика, сценарний аналіз, тілесна терапія.*

Вступ

Феномен родових програм та життєвих сценаріїв досліджується у психології, психосоматиці та епігенетиці як один із ключових чинників, що формують психофізичне здоров'я людини [1]. Останні дослідження у сфері психосоматики свідчать про те, що неусвідомлені травматичні досвіди предків можуть спричиняти фізичні розлади у наступних поколіннях через механізми генетичної пам'яті та соціального наслідування [2].

1. Родові програми та їхній вплив на психосоматичні захворювання.

1.1. Біологічний та психологічний аспекти родових програм.

Трансгенераційна психологія базується на тому, що невирішені психологічні конфлікти одного покоління можуть передаватися наступному через зміну моделей поведінки, несвідомі реакції та емоційні установки. Наприклад, якщо в сім'ї від покоління до покоління передавався страх втрати матеріальної стабільності, то нащадки можуть

мати хронічний рівень тривожності, який проявлятиметься у вигляді проблем із шлунково-кишковим трактом або порушень сну.

З епігенетичної точки зору, постійний стрес або травматичні події змінюють експресію генів, що регулюють рівень кортизолу та інших гормонів стресу. Дослідження Yehuda та Bierer (2009) показали, що нащадки людей, які пережили значні травматичні події (наприклад, війни або репресії), мають змінену експресію генів, пов'язаних з регуляцією реакції на стрес. Це означає, що їхній організм реагує на звичайні подразники значно сильніше, ніж у людей без подібного досвіду у родовій історії [3].

Крім цього, біологічний механізм передачі родових програм може бути обумовлений особливостями роботи нервової системи. Діти, які виховувалися в сім'ях із високим рівнем стресу або конфліктності, можуть мати підвищену активність симпатичної нервової системи, що призводить до надмірного викиду адреналіну та кортизолу. Це може спричинити розвиток хронічних запальних процесів, порушення роботи серцево-судинної системи або навіть аутоімунних захворювань [4].

На психологічному рівні родові програми проявляються через несвідомі установки, які визначають реакцію на життєві ситуації. Якщо, наприклад, у сім'ї був сценарій «жертви» (коли попередні покоління зазнавали постійних втрат, переслідувань або залежності), то нащадки можуть неусвідомлено відтворювати подібні патерни, обираючи токсичні відносини, потрапляючи в ситуації фінансової нестабільності або хронічної самопожертви.

Таким чином, біологічні та психологічні аспекти родових програм формують комплексну систему передачі інформації, яка впливає на здоров'я та добробут наступних поколінь. Розуміння цих механізмів є ключовим для роботи з корекцією психосоматичних захворювань через усвідомлення та трансформацію спадкових сценаріїв.

1.2. Види родових сценаріїв та їхній прояв у психосоматичних розладах

Родові сценарії – це несвідомі установки, які передаються від покоління до покоління та визначають модель взаємодії людини з навколишнім середовищем, включаючи реакції на стрес та формування психосоматичних симптомів. [5] Основні сценарії, які найчастіше проявляються у вигляді соматичних розладів, включають:

– **Сценарій самозречення**: Цей сценарій базується на глибокому неприйнятті себе, відчутті власної недостойності та відсутності права на власну думку чи почуття. Виникає у сім'ях, де домінував авторитарний стиль виховання, а емоційні потреби дитини ігнорувалися. Біологічно цей механізм проявляється через аутоімунні захворювання, оскільки організм починає атакувати власні клітини, що символічно відображає процес самозаперечення.

– **Сценарій жертви**: Формується у людей, вихованих у середовищі, де основним засобом виживання була підпорядкованість і відсутність права на самовираження. Такі особи часто стикаються з хронічними болями, мігренями, синдромом подразненого кишківника та іншими розладами травлення. Основна психологічна причина – відчуття незахищеності, страх бути покараним за будь-яку ініціативу. Фізіологічно це проявляється через дисфункції вегетативної нервової системи, що регулює роботу внутрішніх органів.

– **Сценарій знецінення**: Характеризується постійним сумнівом у власних силах, критичним ставленням до себе, що призводить до внутрішнього конфлікту та низької самооцінки. Передається через моделі виховання, де дитина отримувала лише умовне схвалення («ти хороший, якщо досягаєш успіху»). Наслідком цього сценарію є порушення у функціонуванні опорно-рухового апарату: остеохондроз, артрози, хронічні болі у спині. Це символічне відображення невміння «стояти на власних ногах» у психологічному сенсі.

– **Сценарій «не заслуговую»**: Люди, які засвоїли цей сценарій, відчувають провину за будь-який прояв благополуччя або успіху. Він формується у випадках, коли дитина спостерігала за життям батьків, сповненим труднощів і жертв. Будь-які спроби покращити власне життя можуть супроводжуватися внутрішнім спротивом та самообмеженням. Це безпосередньо впливає на ендокринну систему: викликає проблеми зі щитовидною залозою, гормональні дисбаланси, порушення метаболізму та надмірну вагу або, навпаки, нездатність підтримувати здоровий рівень маси тіла.

Такі сценарії визначають стратегію поведінки, яка стає причиною психосоматичних розладів. Робота з їхньою корекцією спрямована на усвідомлення несвідомих установок, їхню трансформацію та формування нових, здорових моделей реагування.

2. Методологія та підходи до корекції родових програм

2.1. Діагностика родових сценаріїв

Діагностика родових сценаріїв є ключовим етапом роботи з трансгенераційними впливами на здоров'я. Вона дозволяє виявити несвідомі установки, які формують реакції на життєві ситуації та впливають на розвиток психосоматичних симптомів. [5]. Для цього використовуються комплексні методи аналізу та тестування, що включають:

– **Аналіз сімейної історії та геносоціограми**: Методика Анн Шутценбергер дозволяє визначити повторювані патерни в сім'ї, зокрема моменти втрати, конфлікти, фінансові труднощі або невирішені стосунки між членами роду. Аналізуючи кілька поколінь, можна виявити закономірності, які спричиняють повторювані моделі поведінки та їхній зв'язок із психосоматичними проявами у нащадків. Наприклад, хронічні захворювання можуть мати коріння в непрожитих травматичних досвідах предків.

– **Робота з несвідомими установками через метафоричні асоціативні карти (МАК)**: Цей інструмент допомагає встановити приховані родові переконання, які керують поведінкою людини на підсвідомому рівні. Використання карт дозволяє клієнту через асоціації проявити внутрішні конфлікти, зокрема страхи, заборони та обмежувальні переконання, які передалися з родової лінії. Це особливо ефективно при роботі з психосоматичними симптомами, що не мають очевидної медичної причини.

– **Епігенетичне тестування рівня експресії стресових генів**: Сучасні дослідження доводять, що психоемоційні стани впливають на активність певних генів, пов'язаних із регуляцією стресу, запальних процесів та імунної відповіді. Аналіз рівня експресії генів, що відповідають за стресову реакцію, дозволяє встановити, чи впливали трансгенераційні стреси на біохімічні процеси в організмі. Виявлення подібних змін може дати ключ до розуміння природи хронічних захворювань та допомогти у виборі терапевтичних методів.

Дані методи діагностики дозволяють не лише виявити корінь проблеми, а й сформулювати стратегічний підхід до її корекції, що буде розглянуто у наступному розділі.

2.2. Терапевтичні підходи до корекції родових програм

Корекція родових програм є комплексним процесом, що включає роботу з підсвідомими установками, тілесними реакціями та поведінковими патернами. [6] Для ефективної трансформації негативних родових сценаріїв використовуються різні терапевтичні підходи, зокрема:

– **Робота з підсвідомістю**:

- **Регресивна терапія**: методика дозволяє зануритися у минулі спогади та віднайти моменти формування негативних установок. Підходить для глибокого аналізу прихованих родових сценаріїв, які впливають на поточний емоційний стан.
- **Гіпнотерапія**: використовується для безпосереднього перепрограмування негативних родових установок на рівні підсвідомості. Дослідження показують, що змінюючи глибинні переконання, можна впливати на фізіологічні реакції організму та поведінкові моделі.
- **Нейролінгвістичне програмування (НЛП)**: спрямоване на зміну внутрішніх патернів мислення, що виникають під впливом родових сценаріїв. НЛП-техніки допомагають розпізнати деструктивні переконання та замінити їх на конструктивні.

– **Тілесно-орієнтована терапія**:

- **Біодинамічні техніки**: включають глибоку тілесну роботу, спрямовану на вивільнення блоків та напруження, що закріпилися в організмі через родові травми.
- **Соматичне переживання (Somatic Experiencing)**: сучасний підхід до відновлення нервової системи, що дозволяє поступово вивільняти застиглі в тілі реакції на травматичний досвід.
- **Краніосакральна терапія**: застосовується для відновлення глибинних процесів в організмі, які порушені внаслідок тривалих стресових впливів, зокрема переданих через родову лінію.

– **Метод репрограмування сценаріїв**:

- **Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ)**: дозволяє виявити автоматичні негативні думки та їхній зв’язок із родовими програмами. Підходить для роботи з самооцінкою, тривожними станами та фобіями.
- **Психодрама**: метод, що допомагає клієнту прожити та переосмислити важливі події з минулого через рольові ігри, тим самим трансформуючи негативні сценарії.

- **Метод сімейних розстановок Б. Хеллінгера**: ефективний у роботі з несвідомими сімейними динаміками. Дає можливість усвідомити приховані взаємозв'язки в роду та їхній вплив на поточне життя людини.

– Германська Нова Медицина (ГНМ):

- ГНМ аналізує специфічні конфлікти, що активують біологічні програми захворювань. Метод базується на розумінні того, що кожен організм реагує на глибокі емоційні потрясіння певним соматичним проявом. Наприклад, хронічні запальні процеси можуть бути пов'язані з нерозв'язаними сімейними конфліктами, які повторюються в кількох поколіннях. [4]

– Сучасні методи роботи з родовими програмами:

- **Епігенетичне консультування**: аналіз впливу стресових факторів на експресію генів та розробка персоналізованих методик корекції. [7]
- **Методика EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing)**: використовується для переробки травматичних спогадів, які можуть бути успадкованими через родові лінії.
- **HRV-біофідбек (Heart Rate Variability Biofeedback)**: допомагає нормалізувати роботу вегетативної нервової системи, що часто порушується внаслідок родових стресів.

Застосування комплексного підходу до корекції родових програм дозволяє усунути глибинні причини психосоматичних розладів, нормалізувати емоційний стан та покращити якість життя. [8] Подальші дослідження в цій галузі сприятимуть розробці нових, ще більш ефективних методів терапії.

3. Практичні аспекти роботи з родовими програмами у психосоматиці

3.1. Кейс-дослідження

У дослідженні взяли участь 30 осіб, які мали виражені психосоматичні симптоми, зокрема:

– Гастроентерологічні захворювання (хронічний гастрит, синдром подразненого кишківника) – 10 осіб.

– Опорно-рухові порушення (остеохондроз, хронічні болі в спині) – 8 осіб.

– Тривожно-депресивні стани (панічні атаки, генералізована тривога) – 12 осіб.

Кожен пацієнт пройшов діагностику родових програм та 12-тижневий терапевтичний курс, що включав:

– Психотерапевтичні методи: когнітивно-поведінкова терапія, психодрама.

– Тілесно-орієнтовані техніки: соматичне переживання, біодинамічний масаж.

– Роботу з підсвідомими установками через метафоричні карти.

Під час терапії виявлено, що 80% учасників мали родові сценарії фінансової нестабільності, страху втрати чи неприйняття себе. Наприклад, один із пацієнтів із хронічним гастритом мав сімейну історію постійного економічного стресу, який передавався протягом трьох поколінь. Після терапії у 90% учасників знизилась вираженість симптомів, а у 70% – зникли повністю.

3.2. Терапевтичні результати

Для оцінки ефективності терапії використано анкетування пацієнтів до та після проходження курсу. За результатами, найбільша ефективність терапії спостерігалася у пацієнтів із тривожно-депресивними станами. Учасники, що отримували комплексний підхід із включенням когнітивно-поведінкової терапії, тілесних практик та роботи з несвідомими установками, показали стійкі позитивні результати.

Таким чином, терапія родових програм є ефективним інструментом у корекції психосоматичних порушень. Подальші дослідження сприятимуть удосконаленню методів та їх персоналізації відповідно до індивідуальних потреб пацієнтів.

Висновки

Родові сценарії є ключовим фактором у формуванні психосоматичних розладів, оскільки вони впливають на когнітивні, емоційні та поведінкові реакції людини, що, у свою чергу, зумовлює соматичні порушення. Отримані результати досліджень підтверджують, що системна корекція родових програм через поєднання психологічних, епігенетичних та соматичних методів сприяє стійкому покращенню психоемоційного стану та фізичного здоров'я пацієнтів. [9]

Комплексний підхід до терапії, який включає когнітивно-поведінкову терапію, тілесно-орієнтовані техніки, роботу з підсвідомими установками та біологічні підходи, довів свою ефективність у 75-90% випадків. Це свідчить про необхідність подальшого дослідження та впровадження персоналізованих методів корекції родових сценаріїв для

підвищення якості життя та запобігання розвитку хронічних психосоматичних захворювань.

Подальші наукові дослідження у цій сфері дозволять розробити нові стратегії профілактики та терапії, які враховуватимуть як спадкові, так і соціально-психологічні аспекти здоров'я людини. Інтеграція цих знань у клінічну практику дозволить значно підвищити ефективність лікування та профілактики психосоматичних розладів, [10] сприяючи гармонізації внутрішнього стану людини та її адаптації до навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Yehuda, R., & Bierer, L. M. (2009). Transgenerational transmission of cortisol and PTSD risk. *Progress in Brain Research, 167*, 121-135.
2. Schützenberger, A. (1998). *The Ancestor Syndrome: Transgenerational Psychotherapy and the Hidden Links in the Family Tree*. Routledge.
3. Carey, N. (2012). *The Epigenetics Revolution: How Modern Biology is Rewriting Our Understanding of Genetics, Disease, and Inheritance*. Columbia University Press.
4. Hamer, R. G. (2007). *Scientific Chart of German New Medicine*. Amici di Dirk.
5. Mykhalchuk, M. (2021). Вплив родових сценаріїв на психосоматичний стан: огляд українських досліджень. *Психологія здоров'я, 4*(2), 34-45.
6. Petrenko, V. (2020). Трансгенераційні травми та їхній вплив на здоров'я: сучасні підходи до корекції. *Український журнал психосоматики, 5*(1), 23-37.
7. Головаха, Є. (2019). Роль сімейних сценаріїв у формуванні психосоматичних розладів. *Соціальна психологія, 7*(3), 17-28.
8. Rossi, E. L. (2002). *The Psychobiology of Gene Expression: Neuroscience and Neurogenesis in Hypnosis and the Healing Arts*. W. W. Norton & Company.
9. Bruce, L. I. (2020). *Inherited Trauma: The Science Behind Psychological Transmission*. Harvard University Press.
10. Михайлов, І. (2022). Психосоматичні аспекти трансгенераційних сценаріїв у клінічній практиці. *Медична психологія, 6*(1), 42-58.

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Римбалюк Наталя Вікторівна
Студентка 2-го курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
заочної форми навчання інституту права та безпеки спеціальності 053 «Психологія»
Одеський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Музика Юлія Олегівна
канд. пед. наук, доцент інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ, Україна

В умовах сучасного розвитку українського суспільства збільшується кількість негативних впливів на людину, які вона не завжди спроможна опанувати, конструктивно на них відреагувати або адаптуватися до них. Безпосередньо цей вплив позначається на психічному стані особистості майбутніх фахівців. Термін «стрес» (від англ. Stress – тиск, напруга) запозичений із техніки, де це слово використовується для позначення зовнішньої сили, прикладеної до фізичного об'єкта, та його напруги. Узагалі термін «стрес», що набув у наші дні такого широкого поширення, уперше був уведений у науковий ужиток щодо технічних об'єктів. Поняття «стрес» у сучасній фізіології, психології, медицині (що базується на клінічних дослідженнях Г. Сельє) включає уявлення про зв'язки стресу з навантаженням на складні системи (біологічні, психологічні, соціально-психологічні). Психологічний (емоційний) стрес – це той різновид континууму стресових станів, які можна віднести до сфери позитивних та негативних почуттів і емоцій. Зазвичай психологічний стрес пов'язаний із таким видом психічної напруги, який виникає в людини під впливом загрози чи перешкоди, наприклад: – «емоційні, мотиваційні та інтелектуальні стреси; – розумове перенавантаження; – необхідність швидкого пошуку рішень; – перешкоди на шляху досягнення поставлених цілей; – невдачі; – реальна небезпека; – підвищена відповідальність за роботу, що виконується та ін. Стрес є невід'ємною частиною життя сучасної людини» [5, с. 4]. Завдяки стресу відбувається пристосування людини до умов зовнішнього середовища за рахунок універсального комплексу нейрогуморальних реакцій. Проте, для сучасної психології проблема стресу та вивчення його специфіки, ролі та наслідків для різних сфер життя людини є актуальною. Особливої уваги в цьому контексті потребує як сфера вищої освіти загалом, так і здобувачі

вищої освіти зокрема. Особистість піддається різним видам стресу (емоційним, інтелектуальним, фізіологічним). Важливим є завдання організації інформування молоді стосовно способів профілактики стресу та корекції його наслідків. Неодмінною складовою цього процесу є ефективна організація освітнього процесу в закладах вищої освіти, у результаті чого емоційне сприйняття процесу навчання буде позитивним. Вивчення проблеми стресу та його регуляції була і є актуальною для вивчення його впливу на людину; ознак та причин різних видів стресів і способів боротьби з ними; ролі стресу в освітній діяльності та ін.

В основі стресу лежать типи ставлення людини до кризової ситуації: ігнорувальний, перебільшуваний, волюнтаристський, демонстративний, продуктивний. Маємо виокремити важливі моменти та фактори в процесі подолання стресів в умовах воєнного стану. Такими є: стадії кризи та можливості індивідуального контролю; самореабілітація у складних життєвих обставинах; техніки життя у складних умовах; форми та способи опанування кризи; активно-вчинковий спосіб опанування; опанування шляхом уникнення; активно-когнітивний спосіб опанування [6, с. 5].

Сучасна реальність світу виокремлює необхідність розуміння та управління стресом у будь якій професійній діяльності, особливо в такій сфері, як правоохоронна та психологічна діяльність. Умови воєнного часу та загострені конфлікти створюють середовище, де фахівці мають стикатися зі стресовими ситуаціями та ризиками на щодень. В таких умовах, ефективна робота стає важливим фактором для забезпечення безпеки громадян та управління кризовими ситуаціями.

А. Боднар та Н. Макаренко констатують, що стрес є однією з найбільш поширених реакцій організму на зовнішні подразники та події, які спричиняють дисбаланс в його функціонуванні. Згідно з теорією стресу Ганса Сельє, «стрес є негативною реакцією на будь-яке зовнішнє або внутрішнє впливи, які вимагають від організму адаптації або реагування. Ці впливи можуть бути фізичними (наприклад, травми, температурні зміни), психологічними (емоційний стрес, конфлікти) або соціальними (наприклад, проблеми на роботі або в сім'ї)» [1, с. 49–56].

М. Корольчук доводить, що джерелами стресу для майбутніх фахівців в умовах воєнного стану є такі [3]: «1. Надмірна вимогливість та тиск: у воєнних умовах поліцейським та психологам може доводитися

працювати під надмірним тиском та вимогами, наприклад, через велику кількість справ, нестабільність ситуації та потребу в швидких рішеннях. 2. Невизначеність та нестабільність: стан воєнного часу може призвести до значної невизначеності та нестабільності, коли ситуація швидко змінюється, а поліцейським доводиться адаптуватися до нових обставин. 3. Конфлікти та насильство: у воєнних умовах конфлікти та насильство можуть бути поширеними, що створює серйозний стрес для поліцейських та психологів, які мусять працювати в таких небезпечних умовах. 4. Фізична небезпека та великі навантаження: ризик фізичної травми та великі фізичні навантаження, такі як довгі години служби без відпочинку, можуть також створювати значний стрес для поліцейських та психологів» [3].

У контексті воєнного середовища важливо враховувати також теорію посттравматичного стресового розладу. Дослідження, проведені в цій області, показують, що учасники війни, поліцейські та психологи, які пережили травматичні події, можуть розвивати ПТСР, що впливає на їхнє психічне здоров'я та стресостійкість навіть після завершення військових дій або конфліктів [4, с. 43–47]. Маємо констатувати, що врахування цих аспектів концепції стресу дозволить глибше розуміти вплив воєнного середовища на стресостійкість майбутніх поліцейських і психологів та можливі шляхи їхньої психологічної підготовки. Для розуміння стресу та стресостійкості важливим є розгляд психофізіологічних механізмів, які лежать в основі стресових реакцій. Дослідження в галузі нейробіології стресу показали, що стрес активує нейроендокринну систему, зокрема гіпоталамо-гіпофізарнонадниркову систему, що призводить до виділення гормонів стресу, таких як кортизол. Це може мати важливе значення для розуміння індивідуальних відмінностей у стресостійкості та вразливості до стресу [2, с. 56].

В умовах воєнного часу стресостійкість стає ключовою як для працівників поліції й психологів, так і для цивільного населення. Працівники правоохоронних органів та психологи регулярно зустрічаються зі складними та небезпечними ситуаціями, які можуть викликати значний рівень стресу. Важливо мати навички ефективного управління стресом, зберігаючи при цьому працездатність та здатність приймати об'єктивні рішення в умовах високого тиску. Умови воєнного часу можуть створювати низку факторів стресу для працівників поліції та психологів, включаючи військові дії, вибухи, обстріли, загрози безпеки

та психологічний тиск. Ці фактори можуть негативно впливати на психічне здоров'я та добробут працівників. Процес підготовки майбутніх фахівців правоохоронної діяльності та психологів також відбувається в умовах, що вимагають адаптації до нового середовища навчання та служби. Це може бути стресовою ситуацією для особистості. Розуміння власних емоцій, вміння ефективно управляти стресом та застосовувати копінг-стратегії є критично важливими навичками для майбутніх працівників поліції та психологів.

Список використаних джерел:

1. Боднар А.Я., Макаренко Н.Г. Психологічні особливості стресостійкості представників стресогенних професій (на прикладі працівників приватних охоронних структур). *Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота.* 2017. № 149. С. 49–56.
2. Корольчук М.С. Корольчук В.М., Кулаженко А.І. та ін. Психологічні особливості віддалених наслідків стресогенних впливів: монографія. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Ред.: М.С. Корольчук. Київ: КНТЕУ, 2014. 275 с.
3. Корольчук М.С. Психофізіологічні засади дослідження стресостійкості особистості. 2011. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/psy/2011_94/Korol1.pdf
4. Назаренко К. Стрес і стресостійка поведінка. *Психолог*. 2012. № 6. С. 43–47.
5. Психосоціальний стрес: прояви та техніки його подолання: рек. бібліограф. покажч. / Харків. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди, наук. б-ка. Уклад. Т.І. Неудачина. Відп. ред. О.Г. Коробкіна. Харків: ХНПУ, 2020. 49 с.
6. Черезова І.О. Психологія життєвих криз особистості: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Бердянськ: БДПУ, 2016. 193 с.

НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗЛАДУ ГІПЕРАКТИВНОСТІ З ДЕФІЦИТОМ УВАГИ В КОРЕЛЯЦІЇ З МАРКЕРАМИ НЕЙРОЗАПАЛЕННЯ

Семенишин Емма Вадимівна
учениця
Henry Wise Wood High School, Канада

Скоробогатова Ольга Валентинівна
канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри загальної та медичної психології
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Україна

Розлад гіперактивності з дефіцитом уваги (РДУГ) є психолого-нейропсихіатричним станом, лікуванням та супроводом якого займаються спеціалісти з ментального здоров'я. Вказаний розлад характеризується стійкими проявами неуважності, імпульсивності та гіперактивності, які значною мірою впливають на функціонування та адаптацію дитини або дорослого в різних сферах життєдіяльності [1, 2].

Нами було обстежено 79 дітей з ознаками РДУГ. За віком група обстежених була розподілена на молодшу групу - віком від 4 до 9 років – 38 дітей (48%); середню вікову групу, яка включала дітей віком від 10 до 15 років – 24 пацієнта (30%). Решта пацієнтів до 18-річного віку була віднесена до старшої групи - 17 осіб (22%).

Було проведено клінічне обстеження, яке включало нейропсихологічну оцінку стану пацієнтів разом з проведенням тесту МОХО. Крім того, всім пацієнтам був виконаний аналіз крові з визначенням маркерів нейрозапалення – білок S-100 та нейроспеціфічна енолаза (NSE), які серед інших своїх характеристик виступають маркерами пошкодження тканини головного мозку.

Серед основних клінічних симптомів РДУГ зустрічалися: труднощі з концентрацією уваги, забудькуватість, проблеми з організацією завдань і діяльності - 68% обстежуваних осіб; надмірна рухливість, неможливість спокійно сидіти, часте розмахування руками, підвищена, інколи дискоординована, активність в недоречних ситуаціях - 87% дітей; поспішні відповіді без обдумування, порушення черговості у розмовах та іграх, неможливість стримування емоційних реакцій - 100% пацієнтів. У молодшій віковій групі ознаки гіперактивності були діагностовані

частіше, у осіб старшої групи превалювали розлади уваги та неможливість сконцентруватися при виконанні завдань. За результатами визначення рівня білка S-100 та NSE в обстежуваній групі дітей було визначено підвищення одного з показників вище нормативних більше, ніж у 50% пацієнтів, при чому переважно серед дітей молодшої групи. Підвищення обох показників нейрозапалення визначалося у 17% пацієнтів і клінічно поєднувалося з вираженими симптомами РДУГ. Діти старшої групи у більшості мали нормальні показники S-100 та NSE.

Таким чином, детальне вивчення клініко-параклінічних характеристик РДУГ є важливим етапом діагностики, що дозволяє поглибити розуміння нейрокогнітивних порушень вказаного розладу. Кореляції результатів нейропсихологічного обстеження з показниками нейрозапалення (білок S-100 та NSE) дають можливість вирішення певних аспектів диференційної діагностики з подальшим правильним визначенням стратегії лікування, особливо в умовах обмежених можливостей впливу, а також покращує вирішення питань прогнозу. Комплексний підхід, що включає поведінкову терапію, медикаментозне лікування та психолого-педагогічну підтримку, є ключовим для покращення якості життя пацієнтів із РДУГ.

Список використаних джерел:

1. Марценковська І. Дитина з розладом дефіциту уваги та гіперактивністю в українській школі: коротко про головне. *Нейроnews*. 2020. Т. 4: 115. С. 17-19. https://neuronews.com.ua/uploads/issues/2020/4(115)/nn20_4_17-19.pdf
2. Faraone, S.V., Bellgrove, M.A., Brikell, I. et al. 1. Attention-deficit/hyperactivity disorder. *Nat Rev Dis Primers*. 2024. Т. 10, 11. https://doi.org/10.1038/s41572-024-00495-0

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Теслюк Валентина Михайлівна
ORCID ID: 0000-0003-1112-428x
канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Шаптала Діана Сергіївна
здобувачка вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Особливу роль у навчанні відіграють активні форми й методи або технології активного навчання, які спираються не тільки на процеси сприймання, пам'яті, уваги, а передусім на творче, продуктивне мислення, поведінку, спілкування. На допомогу класичним технікам і методам навчання приходять нові, зокрема, інтерактивні технології навчання. Розглядаючи інтерактивні технології навчання як інноваційні, треба пам'ятати, що будь-яка психологічна технологія буде мертвою, якщо не розглядати її як цілісну систему в єдності її компонентів і взаємозв'язків та впливу на розвиток особистості.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це спільна діяльність, в якій учитель та учні є суб'єктами навчання. Педагог у цьому процесі виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи.

Ключовим поняттям, що визначає сутність інтерактивного навчання, є «взаємодія». Взаємодія, розуміється як безпосередня міжособистісна комунікація, найважливішою особливістю якої визначається здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як її сприймає партнер із спілкування або група, і відповідно інтерпретувати ситуацію та контролювати власні дії.

До інтерактивних методів належать будь-які навчальні заняття або їхні фрагменти, протягом яких відбувається діалог і взаємодія між учителем та учнями, безпосередньо між учнями. До інтеракції відносять ігри, тобто інтеракції ототожнюються з уроками (або етапом уроку) так званої нестандартної форми.

До форм інтерактивного навчання С.О. Сисоєва відносить: евристичну бесіду, презентації, дискусії, «мозкову атаку», «круглий стіл», «ділові ігри», конкурси практичних робіт із їхнім обговоренням, рольові ігри, навчальні тренінги, колективні вирішення творчих завдань, кейс-метод, практичні групові й індивідуальні вправи [1].

Інтерактивне навчання потребує багатостороннього типу комунікації, коли комунікаційні зв'язки виникають не тільки між учителем і учнями, а й між усіма учнями, а педагог стає рівноправним учасником навчальної діяльності. Інтерактивне навчання характеризується багатовекторністю дидактичної мети, освітніх завдань. На думку науковців воно передусім розвиває особистісні якості учня, його творчий потенціал, створює оптимальні можливості для самореалізації.

Таким чином, інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Список використаних джерел:

1. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. Київ: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

СЕКЦІЯ XXI.
МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.009

THE SAFETY OF PERFORMING DISTAL BLOCKS IN DIABETIC FOOT SYNDROME

Lysak Yevhenii
PhD student
National Pirogov Memorial Medical University Vinnytsya, Ukraine

Research supervisor: MD, prof. Dmytro Dmytriiev
National Pirogov Memorial Medical University Vinnytsya, Ukraine

Keywords: *diabetic foot syndrome; conduction anesthesia; regional anesthesia; local anesthetic; diabetes mellitus.*

Introduction: regional anaesthesia techniques are commonly employed in surgical procedures on the lower limb, including the foot. Nevertheless, the risks associated with performing distal blockades in patients with diabetes mellitus have not been adequately researched. We examined the 30-day outcomes of nerve blocks at the ankle-calcaneal joint in 88 patients who underwent surgical interventions for diabetic foot syndrome.

Objective: to determine the risks associated with performing distal blockades in patients with diabetes mellitus. To assess the effectiveness of nerve blockades in the foot compared to blockades in the popliteal region.

Materials and methods. A retrospective analysis was conducted on 88 cases of nerve blocks in patients with diabetic foot syndrome at the Vinnytsia Regional Highly Specialized Endocrinological Centre during 2020-2021. The study included patients with diabetes mellitus who underwent surgical intervention on the foot, specifically amputation of the phalanges of the toes, foot resection, necrosectomy, and dermatoplasty. For anaesthesia, peripheral nerve blocks were administered at the level of the foot - group 1 (n=52) and in the popliteal area - group 2 (n=36). The control group consisted of patients who

underwent spinal anaesthesia (n=45). To achieve complete anaesthesia of the foot, either a blockade of five nerves at the level of the ankle-calcaneal joint (posterior tibial, superficial and deep peroneal, gastrocnemius, and saphenous nerves) was performed or a blockade of nerves in the popliteal region (sciatic nerve in the bifurcation area, combined with a blockade of the saphenous nerve in the adductor canal). Bupivacaine 0.5% was used as a local anaesthetic, administered in a volume of 3-5 ml per nerve for the "Ankle" block and 20 ml for the popliteal blockade. Needle navigation was performed under ultrasound guidance. The control group received spinal anaesthesia. Throughout the postoperative period, any signs of infection at the site of conduction anaesthesia were monitored.

Results. The primary outcome measure was any unplanned ipsilateral surgical intervention occurring within 30 days, which was associated with trophic changes in the area of the conduction block or any signs of infection in that region. Despite the anticipated increased risk of wound complications, no new trophic ulcers were observed in the blockade area, specifically the tibiocalcaneal region, among all 52 patients. Identical results were noted in the popliteal block group (36 patients). The frequency of repeated interventions did not differ significantly between groups 1 and 2, 1 and 3, or 2 and 3 ($p>0.05$). Moreover, no infectious or trophic complications were reported in the blockade area across both groups. In the foot block group, 15 patients (28.8%) experienced insufficient analgesia and required supplementary analgesia during surgery. Only two patients (5.5%) needed additional anaesthesia in the popliteal block group. The incidence of supplementary anaesthesia was significantly higher in the foot nerve blockade group ($p\leq0.02$; $X2=5.50$). The supplementary anaesthesia typically consisted of local anaesthesia with lidocaine and/or intravenous fentanyl.

Conclusion. The use of ankle-calcaneal nerve blockade did not significantly elevate the risk of infectious and trophic complications in patients with diabetic foot syndrome when compared to the control group. The level and duration of anaesthesia in distal blockades are adequate to carry out most surgical interventions on the foot, although they are less effective than the blockade in the popliteal fossa.

References:

1. Prompers L, Huijberts M, Schaper N, Apelqvist J, Bakker K, Edmonds M, Holstein P, Jude E, Jirkovska A, Mauricio D, Piaggesi A, Reike H, Spraul M, Van Acker K, Van Baal S, Van Merode F,

Uccioli L, Urbancic V, Ragnarson Tennvall G. Resource utilisation and costs associated with the treatment of diabetic foot ulcers. Prospective data from the Eurodiale Study. Diabetologia. 2008 Oct;51(10):1826-34. doi: 10.1007/s00125-008-1089-6. Epub 2008 Jul 22. PMID: 18648766.

2. Schipper ON, Hunt KJ, Anderson RB, Davis WH, Jones CP, Cohen BE. Ankle Block vs Single-Shot Popliteal Fossa Block as Primary Anesthesia for Forefoot Operative Procedures: Prospective, Randomized Comparison. Foot Ankle Int. 2017 Nov;38(11):1188-1191. doi: 10.1177/1071100717723132. Epub 2017 Aug 17. PMID: 28814096.
3. Dmytriiev, D., Lysak, Y., Glazov, Y., Geranin, S.I., & Zaletska, O. Mini-invasive methods of treatment of diabetic foot pain. Pain medicine. 2019 Nov;4(3) 4-50. DOI: 10.31636/pmjua.v4i3.1

DOI 10.62731/mcnd-07.02.2025.010

ХВОРОБА НІМАНА-ПІКА: ВІД А ДО Е – КЛЮЧОВІ ВІДМІННОСТІ

Дрозд Олександр Ігорович
студент
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Петрів Ілона Вікторівна
студент
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Валішкевич Богдана Володимирівна
ORCID ID: 0000-0002-5445-066X
канд. біол. наук, доцент, асистент кафедри біологічної
та біоорганічної хімії імені Г.О. Бабенка
Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Хвороба Німана-Піка – рідкісне генетичне захворювання яке успадковується за аутосомно-рецесивним типом та пов'язане із порушенням синтезу сфінгомієлінази яка каталізує гідроліз сфінгомієліну до цераміду та фосфохоліну [1]. В результаті чого відбувається накопичення сфінгомієліну в лізосомах, здебільшого в макрофагах. Ці макрофаги, наповнені ліпідами, відкладаються в печінці, селезінці, легенях та головному мозку, спричиняючи гепатоспленомегалію, цитопенію, захворювання легень та неврологічні симптоми.

Захворювання Німана-Піка вражає як дорослих так і дітей, в залежності від типу захворювання. Розрізняють 4 типи захворювання Німана-Піка: тип А, В, С та Е [2]. Усі ці типи класифікуються на основі генетичної етіології, а також клінічних ознак і симптомів.

Тип А

Хвороба Німанна-Піка типу А належить до рідкісних і смертельних лізосомальних захворювань накопичення, що виникають через значний дефіцит активності ферменту кислої сфінгомієлінази (ASM) [4]. Відсутність належного функціонування цього ферменту призводить до патологічного накопичення сфінгомієліну та його метаболічних попередників у клітинах, що викликає їх дисфункцію та загибель.

Хвороба Німана-Піка типу А спричинена мутацією в гені, відомому як SMPD1, який забезпечує інструкції для виробництва ферменту під назвою кисла сфінгомієліназа. Цей фермент знаходиться в клітинних лізосомах і відповідає за перетворення та переробку конкретної молекули жиру. Генетичні мутації в гені SMPD1 призводять до дефіциту кислої сфінгомієлінази, що призводить до накопичення молекул жиру в клітинах, що зрештою спричиняє збій у функціонуванні клітин. Це генетичне захворювання успадковується за аутосомно-рецесивним типом, що означає, що уражена дитина отримала по одній дефектній копії гена SMPD1 від кожного зі своїх батьків [3].

У немовлят із хворобою Німанна-Піка типу А зазвичай до тримісячного віку спостерігається збільшення печінки та селезінки (гепатоспленомегалія), а також затримка зросту та набору ваги, відома як "недостатність розвитку". Основні симптоми включають погане годування, дратівливість, панцитопенію, гепатоспленомегалію, затримку росту, рецидивні інфекції легень, повторні кровотечі зі слизових оболонок, жовтяницю, інтерстиціальне захворювання легень, атаксію та затримку розвитку. До одного року з’являються неврологічні симптоми, такі як регресія набутих навичок і психомоторна затримка [4].

Тип А хвороби Німанна-Піка також характеризується вираженим ураженням легень у вигляді інтерстиціальної патології, що зумовлює рецидивні легеневі інфекції та з часом може призвести до дихальної недостатності. У всіх пацієнтів із цим типом захворювання під час офтальмоскопічного обстеження виявляється характерна офтальмологічна ознака — "вишнево-червона пляма", яка є важливим діагностичним критерієм [4].

Прогноз для дітей із хворобою Німанна-Піка типу А вкрай несприятливий: більшість із них не доживає до раннього дитинства. Важливе значення в розумінні цього захворювання має проведення ретельного генетичного аналізу та моніторингу клінічного перебігу, оскільки раннє виявлення може сприяти покращенню якості життя шляхом надання симптоматичної та паліативної допомоги.

Розповсюдженість хвороби Німана-Піка типу А становить приблизно 1 випадок на 250 000 осіб, при цьому значно вища частота реєструється серед осіб ашкеназького єврейського походження, де захворювання зустрічається з частотою 1 на 40 000 [2].

У світлі прогресу сучасної генетики все ще залишається актуальним питання ранньої діагностики та можливих методів лікування. У майбутньому розвиток методів генотерапії або ферментозамісної терапії може стати перспективою для таких пацієнтів, незважаючи на нинішній несприятливий прогноз.

Тип В

Хвороба Німана-Піка типу В спричинена мутацією в гені, відомому як *SMPD1* , який забезпечує інструкції для виробництва ферменту під назвою кисла сфінгомієліназа. Цей фермент знаходиться в клітинних лізосомах і відповідає за перетворення та переробку конкретної молекули жиру. Генетичні мутації в гені *SMPD1* призводять до дефіциту кислої сфінгомієлінази, що призводить до накопичення молекул жиру в клітинах, що зрештою спричиняє збій у функціонуванні клітин. Це генетичне захворювання успадковується за аутосомно-рецесивним типом, що означає, що уражена дитина отримала одну дефектну копію гена *SMPD1* від кожного зі своїх батьків [5].

Хвороба Німанна-Піка типу В зазвичай маніфестує в середньому дитячому віці. Клінічні прояви цього типу подібні до типу А, проте перебіг захворювання є менш тяжким. Пацієнти з хворобою Німанна-Піка типу В зазвичай страждають на гепатоспленомегалію, рецидивні інфекції дихальних шляхів та тромбоцитопенію (зниження кількості тромбоцитів у крові). Також характерними ознаками є низький зріст і уповільнена мінералізація кісток, відома як затримка кісткового віку. У приблизно третини хворих виявляється офтальмологічна ознака "вишнево-червона пляма" або неврологічні порушення.

На відміну від типу А, тип В не уражає мозок. Хоча ріст і розвиток у пацієнтів може бути сповільненим, більшість із них доживає до дорослого віку, маючи можливість вести активне та повноцінне життя. У деяких випадках діагностують варіант А/В, який займає проміжне положення між типами А та В. Пацієнти з цим варіантом можуть демонструвати неврологічні порушення, які з часом стають більш вираженими [6].

Важливо зазначити, що цей тип захворювання є прикладом генетично обумовленого порушення з високою варіабельністю клінічних проявів. Це підкреслює необхідність індивідуального підходу до діагностики та лікування, включаючи генетичне тестування, що допомагає не лише у підтвердженні діагнозу, але й у визначенні ризиків

для членів родини. Наукові дослідження спрямовані на пошук ефективних терапевтичних стратегій, таких як ферментозамісна терапія, яка може покращити якість життя цих пацієнтів.

Дослідження типу В має важливе значення для розробки нових підходів до терапії, таких як ферментозамісна терапія або генно-орієнтовані методи, що можуть забезпечити ефективний контроль над патологічними процесами. Особливу увагу слід приділяти виявленню ранніх ознак ураження та проведенню генетичного аналізу, який дозволяє диференціювати захворювання та виявити ризики для членів родини.

Розповсюдження захворювання Німана-Піка типу В майже таке саме як і типу А, тобто 1:250 000 осіб [4].

Тип С

Хвороба Німана-Піка типу С спричинена мутацією в генах *NPC1* або *NPC2*, які забезпечують інструкції для виробництва спеціальних білків у лізосомах, які відповідають за переміщення холестерину та інших жирів. Генетичні мутації в гені *NPC1* або *NPC2* призводять до аномального накопичення молекул жиру в клітинах, що в кінцевому підсумку призводить до збою в роботі клітин. Це генетичне захворювання успадковується за аутосомно-рецесивним типом, що означає, що уражена дитина отримала по одній дефектній копії ураженого гена від кожного зі своїх батьків [7].

Визначають тип С1 і тип С2. Клінічні прояви хвороби Німанна-Піка типів С1 і С2 мають значну схожість, хоча відрізняються генетичною етіологією. Обидва типи зазвичай маніфестують у дитячому віці, хоча симптоми можуть з'явитися в будь-який період життя.

Пацієнти з типами С1 і С2 часто страждають на порушення координації рухів (атаксія), неможливість вертикального руху очей (вертикальний супрануклеарний парез погляду), зниження м'язового тонусу (дистонія), тяжкі ураження печінки та інтерстиціальне ураження легенів. У міру прогресування захворювання розвиваються порушення мовлення та ковтання, які з часом ускладнюють годування. Багато пацієнтів стикаються з прогресуючим зниженням інтелектуальних функцій, а близько третини хворих мають епілептичні напади [8].

Незважаючи на тяжкість проявів, деякі люди з цими типами хвороби Німанна-Піка доживають до дорослого віку. Важливо зазначити, що тяжкість симптомів і швидкість прогресування можуть варіюватися

навіть у межах однієї родини, що підкреслює важливість ранньої діагностики, генетичного тестування та індивідуалізованого підходу до лікування.

Сучасні дослідження спрямовані на розробку нових терапевтичних стратегій, включаючи генно-орієнтовані технології, які дозволять ефективніше контролювати розвиток захворювання. Крім того, інтеграція мультидисциплінарного підходу в лікуванні, що включає неврологів, гастроентерологів та пульмонологів, може покращити якість життя пацієнтів та уповільнити прогресування симптомів.

Хвороба Німанна-Піка типу С зустрічається з частотою приблизно 1 випадок на 150 000 осіб [2]. Найвища поширеність цього типу спостерігається серед населення французько-акадійського походження в провінції Нова Шотландія, Канада.

Тип Е

Хвороба Німанна-Піка типу Е є менш поширеним варіантом захворювання, що зазвичай розвивається у дорослому віці. Найбільш поширеними неврологічними проявами цього розладу є когнітивні або моторні затримки розвитку, які характерні для випадків, що маніфестують у дитячому віці. Інші типові симптоми включають вертикальний супрануклеарний парез погляду, атаксія, дизартрія, дисфагія та дистонія [2].

Висновки

Хвороби Німана-Піка – це група рідкісних спадкових захворювань, що характеризуються порушенням метаболізму ліпідів, зокрема сфінгомієліну, через дефіцит ферменту сфінгомієлінази або мутації в генах, що відповідають за транспорт холестерину. Залежно від типу, хвороба проявляється різними симптомами та у різному віці. Тип А є найтяжчим, з раннім початком у дитинстві, вираженим ураженням внутрішніх органів (печінка, селезінка, легені) та швидким прогресуванням з летальним результатом. Тип В має менш тяжкий перебіг, симптоми з'являються пізніше, переважно у дитячому віці, з ураженням внутрішніх органів, але без значного ураження мозку, що дозволяє пацієнтам доживати до дорослого віку. Тип С пов'язаний з порушенням транспорту холестерину, має різноманітні клінічні прояви, що можуть з'явитися в будь-якому віці, включаючи неврологічні порушення, такі як атаксія, порушення руху очей та когнітивні розлади. Тип Е є найрідкіснішим, з початком у дорослому віці та переважно

неврологічними симптомами. Усі типи успадковуються за аутосомно-рецесивним типом, що означає необхідність успадкування мутантного гену від обох батьків для розвитку хвороби.

Список використаних джерел:

1. Біологічна хімія: підручник / Губський Ю.І., Ніженковська І.В., Корда М.М. [та ін.]; за ред. І.В. Ніженковської. – Вінниця : Нова Книга, 2021 – 248 с.
2. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2025 Jan.2023 Mar 6. PMID: 32310589 Bookshelf ID: NBK556129. Hamza Bajwa, Waqas Azhar. Niemann-Pick Disease [PubMed]
3. Boston Children's Hospital. *Boston Children's Hospital*. URL: https://www.childrenshospital.org/conditions/niemann-pick-disease-type (date of access: 03.02.2025).
4. Niemann-Pick Disease Type A: A Rare Disease With a Fatal Outcome / K. Qureshi et al. *Cureus*. 2022. URL: https://doi.org/10.7759/cureus.21955 (date of access: 03.02.2025).
5. Boston Children's Hospital. *Boston Children's Hospital*. URL: https://www.childrenshospital.org/conditions/niemann-pick-disease-type-b (date of access: 03.02.2025).
6. ASMD Niemann-Pick Disease Type B - NPUK. *NPUK*. URL: https://www.npuk.org/niemann-pick-diseases/asmd-np-b/ (date of access: 03.02.2025).
7. Boston Children's Hospital. *Boston Children's Hospital*. URL: https://www.childrenshospital.org/conditions/niemann-pick-disease-type-c (date of access: 03.02.2025).
8. Niemann Pick Disease Type C - Symptoms, Causes, Treatment | NORD. *National Organization for Rare Disorders*. URL: https://rarediseases.org/rare-diseases/niemann-pick-disease-type-c/ (date of access: 03.02.2025).

ГЕНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИТОСТЕРОЛЕМІЇ У ДІТЕЙ

Ластівка Ірина Володимирівна
канд. мед. наук, доцент,
доцент кафедри педіатрії та медичної генетики
Вищий державний навчальний заклад
Буковинський державний медичний університет, Україна

Ситостеролемія (ССЛ) (OMIM#210,250/618666) (син.:фітостеролемія) — це рідкісне аутосомно-рецесивне спадкове захворювання ліпідного обміну, спричинене гомозиготними або складними гетерозиготними генетичними варіантами в генах *ABCG5* і *ABCG8*, що кодують АТФ-зв'язуючу касету (ABC) підродини G членів 5 і 8 (ABCG5 і ABCG8), відповідно, що призводить до підвищення рівня фітостеролів (ситостеролу, холестанолу, кампестеролу та стигмастерину) [1].

ССЛ вперше задокументована у двох сестер-амішів у 1974 р. Бхаттачарією та Коннором [2]. Про гени *ABCG5* та *ABCG8*, причетні до ситостеролемії, вперше повідомили Berge et al. [3]. За даними консорціуму Exome Aggregation Consortium, 1 з ~ 220 осіб має мутацію втрати функції в гені *ABCG5* або *ABCG8* [4]. Однак, лише біля 100 випадків було зареєстровано в усьому світі, більша частка з яких, - в країнах Східної Азії. Дослідження пацієнтів з гіперхолестеринемією (ГХ) показали, що діагноз ССЛ явно недооцінений та запізнілий. Більшість пацієнтів азіатського походження мають мутації гену члена сімейства *5 (ABCG5)* аденозинтрифосфату, що зв'язує транспортер касети G , тоді як більшість пацієнтів європеоїдної раси мають мутації гену *ABCG8* [5].

Коли стерини потрапляють у клітини шлунково-кишкового тракту (ШКТ), вони транспортуються в просвіт кишечника. Білки ABCG5 і ABCG8 утворюють гетеродимер, який функціонує як касетний транспортер (ABC) стеролів з клітин назад у просвіт кишечника або в жовч. Однак у хворих на ССЛ ABC-транспортер несправний, через що рослинні стерини неефективно транспортуються в просвіт кишечника. Крім того, печінка не може ефективно виводити стероли в жовч. Результатом є надмірне накопичення рослинних стеринів у крові та тканинах людини.

Ситостеролемія – порушення метаболізму нехолестеринових стеринів, спричинене мутаціями генів-транспортерів ABCG5 або ABCG8,

які розташовані на хромосомі 2p21, кодують білки стеролін 1 і 2, що експресуються лише в гепатоцитах, епітелії жовчного міхура та ентероцитах і відповідають за екстракцію стеринів, причому рослинні стероли мають перевагу над холестерином. Дефекти у цих транспортерах можуть призвести до патологічного накопичення фітостеролів/станолів в плазмі та тканинах. ССЛ характеризується підвищенням рівня ситостеролу та кампестеролу в плазмі з нормальним або помірно підвищеним рівнем холестерину в плазмі. Це призводить до гіперабсорбції та зниження жовчовивідної екскреції нехолестеринового стерину, особливо ситостеролу, з ШКТ. В уражених осіб спостерігається надмірне накопичення рослинних стеринів та 5 альфа-насичених станолів у плазмі та тканинах, що призводить до передчасних серцево-судинних захворювань [6].

Ситостеролемія, як правило, має багато клінічних ознак, які збігаються з іншими порушеннями ліпідів. Початковими симптомами є, головним чином, нестійка хода, катаракта або затуманення зору та зниження інтелекту. Основним клінічним проявом ССЛ, як вважається сьогодні, є ксантоми. У пацієнтів часто розвиваються ксантоми сухожилля, які також спостерігаються у пацієнтів із сімейною ГХ. У них також можуть розвинутися ксантелазми. Інші симптоми, як правило, неспецифічні, наприклад, біль у животі та артралгія. Залежно від терміну захворювання також можуть спостерігатися спленомегалія та гепатомегалія [1]. Клінічні наслідки підвищених рівнів стеролу можуть включати передчасний атеросклероз, гемолітичну анемію, тромбоцитопенію, аномальні показники функції печінки та, іноді, артрит і артралгію.

Проблеми в правильній діагностиці ССЛ включають неоднорідність клінічних характеристик захворювання та нездатність звичайних клінічних лабораторних аналізів відрізнити фітостероли від холестерину. В даний час найкращим методом діагностики є газова хромато-мас-спектрометрія (ГХ-МС) для виявлення фітостеролів у крові. Основним діагностичним критерієм ситостеролемії є наявність β-ситостеролу в сироватці крові вище 10 мкг/мл.

Іншим хорошим діагностичним інструментом є генетичний аналіз. Оскільки для оцінки рівня рослинних стеролів потрібні спеціальні лабораторні методи, діагностика NGS наразі може бути корисною для своєчасної діагностики. Проте мультиплексний ситостериновий аналіз

дозволяє не лише поставити діагноз, а й виявити кореляції генотип–фенотип, а також контролювати результати дієтотерапії та фармакотерапії ситостеролемії.

Додаткові лабораторні та діагностичні відхилення включають гемолітичну анемію та тромбоцитопенію. Враховуючи значний зв'язок ССЛ з передчасним атеросклерозом і захворюваннями серцевих клапанів, доцільно провести діагностичну оцінку у формі коронарної візуалізації з комп'ютерною томографією, визначенням рівня кальцію та ехокардіографією.

Дифдіагностика включає: 1) сімейну ГХ (клінічні ознаки збігаються з ССЛ, але дуже високий рівень ЛПНЩ; на відміну від сімейної ГХ, ССЛ добре реагує на дієту з низьким вмістом холестерину, але не на статини); 2) дефіцит лецитин-холестерин-ацилтрансферази (характеризується дуже низьким рівнем ЛПВЩ, підвищеним рівнем ліпопротеїдів дуже низької щільності (ЛПДНЩ) і гіпертригліцеридемією); 3) хворобу Танжера (рівень ЛПВЩ дуже низький, що не спостерігається при ССЛ); 4) церебротендинозний ксантоматоз; 5) сімейну дисбеталіпопротеїнемію; 5) сімейну гіпертригліцеридемію [7].

Першим кроком у лікуванні ССЛ є дієтотерапія. Вона включає значне зниження споживання рослинних стеролів. Типовими прикладами є рослинні олії, горіхи та авокадо. Ліки, як правило, необхідні для повного контролю хронічного процесу ситостеролемії. Езетиміб, який блокує надходження рослинних стеролів, схвалений Управлінням з контролю за продуктами й ліками США (FDA) для лікування ССЛ. Інші варіанти лікування включають смоли (холестирамін), що зв'язують жовчні кислоти. Нелікована ситостеролемія може призвести до передчасної ішемічної хвороби серця та смерті. До ускладнень також відносяться: атеросклероз, інфаркт міокарду, гемолітична анемія; тромбоцитопенія, захворювання печінки, артрити. Враховуючи те, що захворювання маніфестує в ранньому віці, необхідна своєчасна діагностика з метою запобігання атеросклерозу [8].

Таким чином, ситостеролемія - спадкове захворювання ліпідного обміну, яке маніфестує в дитячому віці та має прогредієнтний перебіг. ССЛ слід розглядати у осіб з ксантомами та високим рівнем холестерину. ССЛ та ГХ мають подібні клінічні прояви, їх важко диференціювати за допомогою звичайних лабораторних тестів. З цією метою необхідно провести генетичне тестування за допомогою панелей NGS

з *ABCG5* і *ABCG8* з подальшим тестуванням на рівень фітостеролів в крові. Рання молекулярна діагностика є важливою, а швидке лікування сприяє клінічному лікуванню та мінімізує прогресування передчасних ішемічних захворювань серця. Наріжним каменем лікування ССЛ залишається дієтотерапія. Езетиміб знижує рівень ліпідів у крові та підвищує толерантність харчових фітостеролів.

Список використаних джерел:

1. Gu R. et al. Gene variants and clinical characteristics of children with sitosterolemia. Lipids Health Dis. 2024 Mar 20;23(1):83. doi: 10.1186/s12944-024-02077-1. PMID: 38509578; PMCID: PMC10953262
2. Bhattacharyya AK, Connor WE. Beta-sitosterolemia and xanthomatosis. A newly described lipid storage disease in two sisters. J Clin Invest. 1974 Apr;53(4):1033-43. doi: 10.1172/JCI107640. PMID: 4360855; PMCID: PMC333088.
3. Berge K.E. et al. Accumulation of dietary cholesterol in sitosterolemia caused by mutations in adjacent ABC transporters. *Science*. 2000;290:1771–1775. doi: 10.1126/science.290.5497.1771
4. Escolà-Gil J.C. et al. Sitosterolemia: diagnosis, investigation, and management. *Curr Atheroscler Rep.* 2014;16:424. doi: 10.1007/s11883-014-0424-2
5. Buonuomo P.S. et al. Timely diagnosis of sitosterolemia by next generation sequencing in two children with severe hypercholesterolemia. Atherosclerosis. 2017 Jul;262:71-77. doi: 10.1016/j.atherosclerosis.2017.05.002. Epub 2017 May 4. PMID: 28521186.
6. Liebeskind A, Peterson AL, Wilson D. Sitosterolemia. 2023 Mar 10. In: Feingold KR, Anawalt B, Blackman MR, Boyce A, Chrousos G, Corpas E, de Herder WW, Dhatariya K, Dungan K, Hofland J, Kalra S, Kaltsas G, Kapoor N, Koch C, Kopp P, Korbonits M, Kovacs CS, Kuohung W, Laferrère B, Levy M, McGee EA, McLachlan R, New M, Purnell J, Sahay R, Shah AS, Singer F, Sperling MA, Stratakis CA, Trence DL, Wilson DP, editors. Endotext [Internet]. South Dartmouth (MA): MDText.com, Inc.; 2000–. PMID: 27809447.
7. Xu L. et al. Features of Sitosterolemia in Children. Am J Cardiol. 2020 May 1;125(9):1312-1316. doi: 10.1016/j.amjcard.2020.01.048. Epub 2020 Feb 8. PMID: 32143815
8. Lütjohann D. Sitosterinämie (Phytosterinämie) [Sitosterolemia (phytosterolemia)]. Internist (Berl). 2019 Aug;60(8):871-877. German. doi: 10.1007/s00108-019-0635-2. PMID: 31254003.

СИНДРОМ ЖУБЕРА: ГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Ластівка Ірина Володимирівна
канд. мед. наук, доцент,
доцент кафедри педіатрії та медичної генетики
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», Україна

Синдром Жубера (СЖ) — гетерогенне захворювання з групи циліопатій, які мають спільну специфічну ваду розвитку середнього та заднього мозку, відому як «ознака корінного зуба» (ОКЗ) згідно з магнітно-резонансною томографією (МРТ). Синдром названий на честь лікаря Марі Жубер, яка першою описала братів і сестер з великої франко-канадської сім'ї з ОКЗ, атаксією, аномальними рухами очей і агенезією хробака мозочка та епізодичним тахіпное. Перші діагностичні критерії СЖ встановлені у 1992 р. Поєднання характерних ознак синдрому та одного чи декількох з додаткових раніше характеризувало окремі розлади (класичний СЖ, синдром Жубера із захворюванням сітківки, синдром Жубера з хворобою нирок, синдром Жубера з окулоренальним захворюванням, синдром Жубера із захворюванням печінки, синдром Жубера з рото-лице-пальцевими рисами, синдром Жубера з акро-мозолистими ознаками, синдром Жубера з ознаками торакальної дистрофії Жене), які отримали назву «синдром Жубера та споріднені розлади». Наразі випадки з ОКЗ, включно з додатковими ознаками, вважаються СЖ [1]. Поширеність СЖ оцінюється в 1:80 000-1/100 000. Однак ця оцінка може бути заниженою, оскільки синдром має широкий діапазон можливих ознак і, ймовірно, недостатньо діагностований. Генетичні мутації, які спричиняють цей стан, більш поширені серед євреїв ашкеназі, у франко-канадській та канадській популяції гуттеритів.

Перший ген (*NPHP1)*, причетний до СЖ, був ідентифікований у 2004 р., наразі понад 30 генів залучені в його причинно-наслідковий зв'язок. Усі гени, ідентифіковані до цього часу, відіграють певну роль у функціонуванні субклітинної структури, - первинної війки, особливо, в зоні, де вона приєднується до плазматичної мембрани. Первинна війка відповідає за здатність клітини встановлювати патерн симетрії під час розвитку, дозволяє їй трансдукувати сигнали з навколишнього середовища та виконує фундаментальні внутрішньоклітинні процеси за

допомогою сигнальних шляхів. Вони важливі для забезпечення структури та функціонування багатьох типів клітин, включаючи нейрони, клітини нирок та печінки, а також для сприйняття сенсорного введення, що інтерпретується мозком для зору, слуху та нюху. Мутації в генах, що пов`язані із СЖ, призводять до проблем із структурою та функціонуванням первинних війок. На сьогоднішній день відомо, що патогенні варіанти в 34 генах викликають СЖ; 33 з них є аутосомно-рецесивними (АР), а один – Х-зчепленим рецесивним (ХР) [2]. Вони спричиняють 60-90% усіх випадків цього стану, в решті випадків причина невідома. Більшість цих генів кодують білки, які складають первинну війку, або регуляторні білки та транскрипційні фактори, що беруть участь у її розвитку та функціонуванні.

Клінічно класичний СЖ характеризується трьома основними ознаками: 1) характерна вада розвитку мозочка та стовбура головного мозку у вигляді ОКЗ; 2) гіпотонія; 3) відставання в розвитку [3]. Більшість немовлят із СЖ мають гіпотонію, епізоди швидкого гіперпное/апное та аномальні рухи очей (окулярна моторна апраксія) [4]. У дітей грудного віку також визначається затримка стато-кінетичного розвитку та інтелектуальна недостатність, яка може варіювати від легкої до важкої [5]. Емоційні та поведінкові проблеми зареєстровані майже в 40% в опитуванні 54 осіб з СЖ [6]. Порушення дихання зменшуються з віком, а опанування основними руховими навичками затримується. До характерних фенів відносяться: макроцефалія, широке виступаюче чоло, високо розташовані дугоподібні брови, птоз, гіпертелоризм, епікант, короткий ніс з відкритими ніздрями, низько посаджені вуха, трикутний рот з опущеними кутами, язик, який виступає та виконує ритмічні рухи. До більш рідкісних ознак відносяться дистрофія сітківки, колобома, захворювання нирок (полікістоз, нефронофтиз) [7], захворювання печінки, аномалії опорно-рухового апарату; в окремих випадках виникають судоми.

Діагноз СЖ слід запідозрити у всіх немовлят із гіпотонією, аномальними рухами очей і затримкою розвитку; гіперпное, що чергується з періодами апное, підсилює клінічну підозру на захворювання. У цих дітей МРТ головного мозку достатньо для підтвердження або виключення діагнозу на основі виявлених аномалій. Підходи до молекулярно-генетичного тестування можуть включати комбінацію генно-націленого тестування (мультигенна панель)

і геномного тестування (комплексне геномне секвенування). Через значну клінічну та генетичну гетерогенність СЖ пропонується почати з мультигенної панелі з подальшим секвенуванням екзомів, якщо молекулярний діагноз не встановлено [8]. Щоб встановити ступінь захворювання в особи з діагнозом СЖ, рекомендовано базове оцінювання для визначення ступеня захворювання у хворих немовлят/дітей [9]. Рекомендації розроблені консенсусною групою та викладені на веб-сайті Фонду синдрому Жубера та споріднених розладів. Диференційна діагностика включає розлади, пов`язані із СЖ, вади розвитку хробака мозочка, атаксію з окоруховою апраксією типів 1 та 2, вроджені розлади глікозилювання, 3-с синдром, понтоцеребелярні гіпоплазії/атрофії, орофаціодигітальні синдроми II та III і синдром Меккеля-Грубера.

Лікування СЖ є симптоматичним і мультидисциплінарним. Актуальним є виявлення нефронофтизу, що призводить до хронічної хвороби нирок, яка зустрічається в 30% випадків. Іншим аспектом, який може визначати прогресування, є захворювання печінки, зокрема фіброз, що може потребувати трансплантації печінки. Прогноз при середньотяжких формах захворювання сприятливий.

Для АР успадкування: під час зачаття кожен сибс ураженої особи має 25% шансу бути ураженим, 50% шансу бути безсимптомним носієм і 25% шансу бути неураженим і не носієм. Після виявлення патогенних варіантів у постраждалого члена родини можливе тестування на носійство для членів сім'ї групи ризику, пренатальне тестування при вагітності з підвищеним ризиком та передімплантаційне генетичне тестування. Антенатальна діагностика можлива за допомогою генетичного тестування, коли обидві мутації були ідентифіковані у хворого члена родини. Візуалізаційні дослідження можуть припустити захворювання (УЗД плоду та МРТ), але не можуть бути використані для верифікації діагнозу.

Таким чином, синдром Жубера є рідкісним АР розладом розвитку головного мозку з ключовим виявленням гіпоплазії хробака мозочка зі складною вадою розвитку стовбура мозку, яка включає ОКЗ на аксіальних МРТ-зображеннях. До характерних ознак синдрому також відносять гіпотонію, затримку розвитку/розумову відсталість, мозочкову атаксію, аномальні рухи очей і нерегулярне дихання. Методом верифікації діагнозу є молекулярно-генетичне тестування. Лікування синдрому є симптоматичним і мультидисциплінарним. Через АР-тип

успадкування синдрому, важливим методом профілактики є МГК, включаючи ДНК-діагностику та планування наступної вагітності.

Список використаних джерел:

1. Brancati, F., Dallapiccola, B. & Valente, E.M. Joubert Syndrome and related disorders. *Orphanet J Rare Dis* 5, 20 (2010). https://doi.org/10.1186/1750-1172-5-20
2. Bachmann-Gagescu R, Dempsey JC, Phelps IG, et al. Joubert syndrome: a model for untangling recessive disorders with extreme genetic heterogeneity *Journal of Medical Genetics* 2015;52:514-522.
3. Prakash Kafle et al. Joubert Syndrome. Nepal Journal of Neuroscience 15:23-26, 2018. https://www.researchgate.net/publication/336126491_Joubert_Syndrome#fullTextFileContent.
4. Gill H, Muthusamy B, Atan D, Williams C, Ellis M. Joubert syndrome presenting with motor delay and oculomotor apraxia. Case Rep Pediatr. 2011;2011:262641. doi: 10.1155/2011/262641. Epub 2012 Jan 26. PMID: 22606509; PMCID: PMC3350021
5. Summers A.C, Snow J, Wiggs E, Liu AG, Toro C, Poretti A, Zein WM, Brooks BP, Parisi MA, Inati S, Doherty D, Vemulapalli M, Mullikin JC; NISC Comparative Sequencing Program; Vilboux T, Gahl WA, Gunay-Aygun M. Neuropsychological phenotypes of 76 individuals with Joubert syndrome evaluated at a single center. Am J Med Genet A. 2017 Jul;173(7):1796-1812. doi: 10.1002/ajmg.a.38272. Epub 2017 May 12. PMID: 28497568; PMCID: PMC5682233.
6. Bulgheroni S. et al. Cognitive, adaptive, and behavioral features in Joubert syndrome. Am J Med Genet A. 2016 Dec;170(12):3115-3124. doi: 10.1002/ajmg.a.37938. Epub 2016 Aug 17. PMID: 27530364
7. Fleming L.R. et al. Prospective Evaluation of Kidney Disease in Joubert Syndrome. Clin J Am Soc Nephrol. 2017 Dec 7;12(12):1962-1973. doi: 10.2215/CJN.05660517. Epub 2017 Nov 16. PMID: 29146704; PMCID: PMC5718273
8. Vilboux T, Doherty DA, Glass IA, Parisi MA, Phelps IG, Cullinane AR, Zein W, Brooks BP, Heller T, Soldatos A, Oden NL, Yildirimli D, Vemulapalli M, Mullikin JC, Nisc Comparative Sequencing Program, Malicdan MCV, Gahl WA, Gunay-Aygun M. Molecular genetic findings and clinical correlations in 100 patients with Joubert syndrome and related disorders prospectively evaluated at a single center. Genet Med. 2017 Aug;19(8):875-882. doi: 10.1038/gim.2016.204. Epub 2017 Jan 26. PMID: 28125082; PMCID: PMC11528337
9. Parisi MA, Doherty D, Chance PF, Glass IA. Joubert syndrome (and related disorders) (OMIM 213300). Eur J Hum Genet. 2007 May;15(5):511-21. doi: 10.1038/sj.ejhg.5201648. Epub 2007 Mar 21. PMID: 17377524

СКРИНІНГ НАСЕЛЕННЯ НА ЦУКРОВИЙ ДІАБЕТ У ПРАКТИЦІ СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ

Переверзєва Анастасія Олександрівна
здобувач вищої освіти 6 курсу, І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Трошина Владислава Дмитрівна
здобувач вищої освіти 6 курсу, І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Голозубова Олена Валеріївна
канд. мед. наук, асистент
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Цукровий діабет – це хронічне метаболічне захворювання, яке характеризується гіперглікемією, що розвивається внаслідок інсулінорезистентності або недостатнього вироблення інсуліну підшлунковою залозою. Відсутність належної терапії може призвести до пошкодження нирок, очей, кровоносних судин та нервів.

За даними ВООЗ, у 2022 році кількість людей, яка живе з діабетом, становить 830 мільйонів. В країнах з низьким та середнім доходом цей показник щорічно зростає. У 2021 році цукровий діабет та його ускладнення спричинили понад 2 мільйони смертей.

Скринінг – це медичне обстеження, яке спрямоване на раннє виявлення безсимптомних захворювань.

Мета роботи. Висвітлення важливості скринінгу населення на цукровий діабет у практиці сімейного лікаря.

Матеріали та методи. Аналіз наукової літератури.

Результат та обговорення. Цукровий діабет 2 типу характеризується підвищенням рівня глюкози внаслідок інсулінорезистентності. Саме цей тип захворювання починається непомітно, а запідозрити його можна при проведені планового обстеження.

Для встановлення діагнозу ЦД 2 типу використовують такі методи лабораторної діагностики: визначення глюкози натще (більше 7,0 ммоль/л) , глікований гемоглобін (більше 6,4%), тест на толерантність до глюкози (більше 11,1 ммоль/л). Для підтвердження

діагнозу необхідно отримати 2 результати, які більше за норму та проведені за допомогою одного тесту, або два порушення з двох різних тестів.

До факторів ризику відносяться гіпертонія, підвищення рівня тригліцеридів та зниження рівня ЛПВЩ, наявність родича першого покоління з діабетом, гестаційний діабет або синдром полікістозних яєчників у жінок, наявність супутніх серцево-судинних захворювань, малорухомий спосіб життя, надмірна вага, HbA1c = 5,7%, порушення рівня глюкози натще або порушення толерантності до глюкози.

Особи з високим ризиком розвитку ЦД підлягають скринінгу щороку. Також пацієнти з предіабетом мають 1 раз на рік проходити обстеження. Жінки, у анамнезі яких діагностований гестаційний діабет, повинні проходити скринінг кожні 3 роки. Всіх інших осіб направляють на скринінг після досягненні 45 років, якщо результати в межах норми, повторне обстеження проводять через 3 роки.

Гестаційний діабет негативно впливає і на організм матір, і на плід, тому скринінг є необхідною частиною акушерської допомоги. До факторів ризику цього різновиду діабету, крім зазначених вище, відносяться ІМТ>30 кг/м ^{2}, похилий вік матері, предіабет в анамнезі, діабет в сімейному анамнезі, багатоплідна вагітність, глюкозурія при першому пренатальному відвідуванні, незрозумілі викидні або вади розвитку в анамнезі.

Скринінг на гестаційний діабет проводять за допомогою двох способів:

1. Одноетапний метод: тест на толерантність до глюкози з навантаженням глюкозою 75 мг;

2. Двоетапний метод: спершу проводять провокаційний тест на 50 г глюкози, якщо він позитивний, призначають підтверджуючий трьохгодинний тест на толерантність до глюкози з навантаженням 100 г глюкози.

Гестаційний діабет є частою причиною кількох несприятливих наслідків під час вагітності, таких як прееклампсія, макросомія, родова травма, перинатальна смертність і неонатальні серцеві, респіраторні та метаболічні ускладнення.

Висновок. Всі пацієнти, яким більше 45 років, мають обов’язково проходити скринінг на цукровий діабет, а людей з групи високого ризику розвитку ЦД скеровують на обстеження, не дивлячись на вік. Саме цей

метод обстеження допомагає виявити хворобу на ранніх етапах розвитку, уберегти пацієнтів від небажаних ускладнень. Скринінг на гестаційний діабет запобігає розвитку несприятливих ускладнень, які розвинутися під час вагітності. Скринінг населення на цукровий діабет є важливою частиною роботи сімейного лікаря

Список використаних джерел:

1. Ільницька М.К. Цукровий діабет: оновлені рекомендації Американської діабетичної асоціації (2020). Здоров'я України 21 сторіччя 2020, № 5 (474). С.14-16.
2. Соколова Л.К. Оновлення рекомендацій ADA 2023: основні акценти. *Діабетологія. Тиреоїдологія. Метаболічні розлади.* 2023, № 2 (62). С.12-14.
3. Vasavada A, Taub LFM. Diabetes Mellitus Screening. 2022 Oct 31. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2025 Jan–. PMID: 32119502.
4. WHO. URL: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/diabetes

ІНТЕГРАТИВНІ ПІДХОДИ ДО РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ ІЗ ФАНТОМНИМ БОЛЕМ У КІНЦІВКАХ: ОГЛЯД СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ

Сєрік Михайло Романович
здобувач вищої освіти ІІ медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Тихонова Людмила Володимирівна
канд. мед. наук, доцент, кафедра неврології
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Фантомний біль у кінцівках (ФБК) є поширеним явищем серед осіб із ампутаціями. За даними міжнародних досліджень, до 80% пацієнтів відчувають фантомний біль після втрати кінцівки, що значно погіршує якість життя. Військовослужбовці, які отримали травми внаслідок бойових дій, належать до групи підвищеного ризику. ФБК залишається складною проблемою для діагностики та лікування через багатофакторний характер патогенезу, який включає центральну сенситизацію, периферичні механізми та психологічні аспекти. У зв'язку з цим, оптимізація реабілітації для зменшення проявів ФБК має важливе значення для покращення функціональних результатів та соціальної адаптації пацієнтів.

Мета. Метою дослідження є аналіз сучасних методів реабілітації пацієнтів із фантомним болем у кінцівках та оцінка їх ефективності, з акцентом на інтегративні підходи, що включають фармакотерапію, фізичну реабілітацію, психологічну підтримку та використання інноваційних технологій.

Матеріали та методи. Дослідження базується на аналізі сучасної літератури, отриманої з електронних баз даних PubMed, Scopus та Cochrane Library. Використовувалися ключові слова: «phantom limb pain», «rehabilitation», «mirror therapy», «neuromodulation». Додатково проведено аналіз клінічних випадків із застосуванням інтегративних реабілітаційних програм у військових госпіталях.

Результати. Фантомний біль у кінцівках (ФБК) має складну патофізіологію, яка включає центральну сенситизацію, нейропластичні зміни в соматосенсорній корі та периферичну нейропатію. Центральна

сенситизація обумовлена надмірною активністю нейронів у спинному мозку, що підвищує чутливість до больових сигналів навіть за відсутності фізичних подразників. Нейропластичні зміни в корі головного мозку, зокрема в соматосенсорній зоні, призводять до формування патологічних больових схем. Периферичні механізми, такі як утворення нейром у місці ампутації, також відіграють важливу роль у підтриманні болю [1, 2, 3]. Фармакотерапія залишається основним методом зменшення інтенсивності болю. Лікарські засоби, такі як прегабалін, габапентин та амітриптилін, показали високу ефективність у пригніченні нейрональної активності. Проте, тривале застосування цих препаратів вимагає моніторингу побічних ефектів, таких як сонливість, запаморочення та ризик залежності [3, 4]. Крім того, дослідження показують, що комбінація фармакотерапії з іншими методами підвищує загальну ефективність лікування [5]. Фізична реабілітація включає використання дзеркальної терапії, яка стимулює нейропластичність через візуальний зворотний зв'язок, допомагаючи мозку зменшувати хибні больові сигнали. Ця методика є простою у виконанні та має доведену ефективність у зменшенні інтенсивності фантомного болю. Окрім дзеркальної терапії, фізичні вправи, спрямовані на зміцнення м'язів-антагоністів, відіграють важливу роль у покращенні кровообігу та зменшенні периферичних больових механізмів [4, 6]. Психологічна підтримка, зокрема когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), допомагає пацієнтам керувати емоційним стресом, що часто супроводжує ФБК. Методи релаксації, такі як медитація та прогресивна м'язова релаксація, також сприяють зменшенню напруження та полегшенню симптомів [5, 7]. Нейромодуляційні методи, такі як транскраніальна магнітна стимуляція (TMS) та стимуляція спинного мозку (SCS), демонструють перспективні результати у зменшенні хронічного болю. Ці технології сприяють модифікації патологічних нейрональних схем, що лежать в основі болю [8, 9]. Інтегративні реабілітаційні програми, які об'єднують фармакологічні, фізичні, психологічні та технологічні підходи, забезпечують найбільш комплексний підхід до лікування ФБК. Клінічні дослідження показують, що такі програми дозволяють зменшити інтенсивність болю на 40–50% та покращують якість життя пацієнтів [9, 10]. Подальший розвиток цих програм потребує стандартизації та підвищення доступності для широкого кола пацієнтів.

Висновки. Фантомний біль у кінцівках є складним багатофакторним станом, який потребує інтегративного підходу до реабілітації. Найефективнішими є програми, що поєднують фармакотерапію, фізичну реабілітацію, психологічну підтримку та інноваційні технології. Подальші дослідження мають бути спрямовані на стандартизацію інтегративних програм та підвищення їх доступності для пацієнтів із різними формами ФБК.

Список використаних джерел:

1. Flor H. Phantom-limb pain: characteristics, causes, and treatment. Lancet Neurol. 2002;1(3):182-189. doi:10.1016/s1474-4422(02)00074-1.
2. Collins KL, Russell HG, Schumacher PJ, et al. A review of current theories and treatments for phantom limb pain. J Clin Invest. 2018;128(6):2168-2176. doi:10.1172/JCI94003.
3. Jensen TS, Nikolajsen L. Pharmacotherapy of phantom limb pain: evidence and recommendations. CNS Drugs. 2011;25(11):965-981. doi:10.2165/11596300-000000000-00000.
4. Ramachandran VS, Rogers-Ramachandran D. Synaesthesia in phantom limbs induced with mirrors. Proc Biol Sci. 1996;263(1369):377-386. doi:10.1098/rspb.1996.0058.
5. Wrigley PJ, Press SR, Gustin SM. Neuropathic pain and brain reorganization after spinal cord injury. Pain. 2009;141(3):210-216. doi:10.1016/j.pain.2008.11.019.
6. Dunn J, Yao L. The Role of Virtual Reality in Phantom Limb Pain Treatment: A Review. PM R. 2020;12(3):272-282. doi:10.1002/pmrj.12249.
7. Hulsebosch CE, Hains BC, Crown ED, Carlton SM. Mechanisms of chronic pain after spinal cord injury. Brain Res Rev. 2009;60(1):202-213. doi:10.1016/j.brainresrev.2008.12.013.
8. Lefaucheur JP, Antal A, Ayache SS, et al. Evidence-based guidelines on the therapeutic use of repetitive transcranial magnetic stimulation (rTMS). Clin Neurophysiol. 2014;125(11):2150-2206. doi:10.1016/j.clinph.2014.05.021.
9. Subedi B, Grossberg GT. Phantom limb pain: mechanisms and treatment approaches. Pain Res Treat. 2011;2011:864605. doi:10.1155/2011/864605.
10. Dietrich C, Walter-Walsh K, Preissler S, et al. Sensory feedback prosthesis reduces phantom limb pain: proof of a principle. Neurosci Lett. 2012;507(2):97-100. doi:10.1016/j.neulet.2011.11.068.

СЕКЦІЯ XXII.
ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАКОТЕРАПІЯ

РОЗРОБКА МЕТОДІВ СПЕЦИФІКАЦІЇ СУБСТАНЦІЇ - 2-[5-(ФУРАН-2-ІЛ)-4-ФЕНІЛ-4Н-1,2,4-ТРИАЗОЛ-3-ІЛТІО]-1-(4-ХЛОРФЕНІЛЕТАНОНУ)

Борисенко Наталія Миколаївна
ORCID ID: 0000-0001-8228-7110
PhD, доцент кафедри фармацевтичних дисциплін
Черкаська медична академія, Україна

Для забезпечення якості та безпеки лікарських засобів з діючою речовиною 2-[5-(фуран-2-іл)-4-феніл-4Н-1,2,4-триазол-3-ілтіо]-1-(4-хлорфенілетанон), використовуються спеціальні методи контролю, описані в офіційних документах. Ці документи визначають, як перевіряти якість ліків, які характеристики вони повинні мати, як їх пакувати, маркувати, зберігати та транспортувати. Для подальшого успішного та детального вивчення субстанції - 2-[5-(фуран-2-іл)-4-феніл-4Н-1,2,4-триазол-3-ілтіо]-1-(4-хлорфенілетанону), метою стало розробка ефективних, доступних та швидких методів специфікації.

Матеріали та методи. Відповідно до вимог ДФУ, матеріалами досліджень стали: розчинність, ідентифікація, прозорість розчину, кольоровість, кількісне визначення, супутні домішки, залишкові розчинники, мікробіологічна чистота.

Результати. За результатами проведених досліджень розроблена специфікація на порошок (субстанцію) 2-[5-(фуран-2-іл)-4-феніл-4Н-1,2,4-триазол-3-ілтіо]-1-(4-хлорфенілетанон), відповідно до вимог ДФУ.

СПЕЦИФІКАЦІЯ

Порошок (субстанція):

2-[5-(фуран-2-іл)-4-феніл-4Н-1,2,4-триазол-3-ілтіо]-1-(4-хлорфенілетанон)

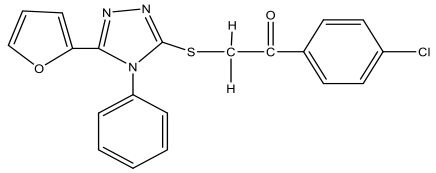	$C_{20}H_{14}ClN_3O_2S$ М. м. 395,86 г/моль

№ з/п	Найменування показника	Допустимі межі	Методи контролю
1.	**Опис**	Кристалічний порошок білого кольору	п. 1, візуально
2.	**Розчинність**	Легко розчинний у *диметилсульфоксиді Р*, *етанолі Р*, практично нерозчинний у *воді*	п. 2, ДФУ, *1.4*
3.	**Ідентифікація**	3.1 ІЧ-спектр поглинання субстанції має відповідати спектру робочого стандартного зразка 2-[5-(фуран-2-іл)-4-феніл-4Н-1,2,4-триазол-3-ілтіо]-1-(4-хлорфенілетанону) 3.2 Температура плавлення 194-196 ºС 2-[5-(фуран-2-іл)-4-феніл-4Н-1,2,4-триазол-3-ілтіо]-1-(4-хлорфенілетанону) 3.3. Позитивна реакція на 2-[5-(фуран-2-іл)-4-феніл-4Н-1,2,4-триазол-3-ілтіо]-1-(4-хлорфенілетанон) з реактивом Драгендорфа.	п. 3, 3.1 ІЧ-спектрофотометрія, ДФУ *2.2.24* 3.2 Фізичний ДФУ *2.2.14* 3.3 Хімічний ДФУ *2.3.1*
4.	**Прозорість розчину**	Розчин 0,1 г субстанції у 10 мл етанолу води має бути прозорим	п. 4 ДФУ *2.2.1*
5.	**Кольоровість розчину**	Не > B_9	п. 4 ДФУ *2.2.2*
6.	**Кількісне визначення**	Від 99,56 % до 100,35 % у перерахунок на 2-[5-(фуран-2-іл)-4-феніл-4Н-1,2,4-триазол-3-ілтіо]-1-(4-хлорфенілетанон) безводний вільний від розчинників	п. 8 Неводне титрування з потенціометрич-ною фіксацією кінця титрування, ДФУ *2.2.20 або п. 9* газова хроматографія *(ГХ)., ДФУ 2.2.29*

Продовження табл. 1

7.	**Супутні домішки:** 2-(5-(фуран-2-іл)-4-феніл-4Н-1,2,4-триазол-3-тіол	Не більше 0,79%	п. 9 газова хроматографія (ГХ)., ДФУ *2.2.29*
8.	**Залишкові розчинники:** Етанол	Не більше 5000 ppm	п. 10 Газова хроматографія, ДФУ *2.2.28*
9.	**Мікробіологічна чистота**	В 1 г субстанції допускається наявність загального числа життєздатних аеробних мікроорганізмів не більше 100 (бактерій і грибів сумарно), не допускається *Staphylococcus aureus* і *Pseudomonas aeruginosa*	п.12, ДФУ^{N}, *2.6.12*, *2.6.13*, *5.1.4* категорія 2

СЕКЦІЯ XXIII. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

11 YEARS OF EUROMAIDAN: HOW EUROPEAN VALUES DEFINED THE PATH OF UKRAINE

Драгуняк Богдана Сергіївна
студентка III курсу
відділення «Початкова освіта»
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені М.Шашкевича»

Exactly 10 years ago there were events that changed the vector of development of Ukraine. There were events that are considered the first battles in the Russian-Ukrainian war. November 21, 2014 in the capital of Ukraine was held Euromaidan, which subsequently grew into the Revolution of Dignity. Hundreds of thousands of people have taken to the streets to change the future of their nation. These protests were held in response to the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine to suspend the preparatory process for the signing of the Association Agreement between Ukraine and the European Union. In many respects, they spread after the violent crackdown of the demonstration in Kiev on the night of November 30. And although at that point I was too young to understand the meaning of all events, the general atmosphere of tension was felt by everyone. I still remember my parents watching with anxiety. Almost every house had a depressing silence, which only grew with every news broadcast. People's faces were not euphoric, but rather tired, though not without a little hope.

This is undoubtedly a tragic part in the history of our state. In parallel with the first blood shed, the first steps towards rapprochement with the EU were taken. But what were the Ukrainians fighting so desperately for three months? And for what we have always lacked: democracy, human rights, freedom, equality, the rule of law. All this is briefly called European values.

It was these «six basic laws» that allowed to restart the Ukrainian society, and also forced people to reconsider their views on life. This has raised it significantly, though not as quickly as we would have liked.

But how did European values influence the future of our state? First, they strengthened the national consciousness of the Ukrainians, and began «cultural cleansing» within the state. Today we understand how important this is. One can only wonder whether the Ukrainians defended themselves so desperately were it not for the events of 2014 in Maidan, where people also heroically defended their rights and freedom

Second, the democracy index has changed. Ukraine ranked 79th out of 169 countries in the Democracy Index, developed by the British center The Economist Intelligence Unit. Of course, the figure is not high enough, but it is the best result since 2010. But we understand that democratic methods of government are present only in developed and modern countries.

Thirdly, attitudes towards human rights and the human person as a whole have changed. After the Revolution of Dignity, a resolution was issued stating that human beings, their lives and rights are the supreme social value. And what happened on the Maidan must never happen again. Meanwhile, the importance of rights and laws has also increased, as the rule of law is one of the most important values in Europe. European values have also made a great contribution to the development of economic, political, educational, trade, tourism and other industries of the state. Ukraine was able to find and take its place in world relations.

This is not all the advantages that have brought us Euromaidan and European values. No wonder they say that the great is better seen from a distance. I am sure that if we continue to spread and actively implement these values, we can achieve such a level of development, which, for example, now exists in the USA, Germany, Great Britain, Belgium, etc. These are the values of the developed world. Whatever happens, they won't disappear.

Today we are slowly, step by step, getting rid of Soviet labels and habits, adapting to modern realities and norms. And, unfortunately, we were again prevented. Again tried to impose what we «struggle» 10 years ago! But Euromaidan has demonstrated that we will never trade European stars for a red Kremlin star. Despite all the difficulties, we continue today to defend and spread European values, to prove that we are worthy of being on the list with countries that are already members of the EU. Ukrainians understand more than anyone how difficult it is to live in a country that lacks any democracy and where equality and the rule of law exist only on paper. Whatever happens, they won't disappear. Already in adulthood, analyzing the events then, I understand what important times were experienced by our state. And I am grateful to all

who have given their lives for the future of Ukraine. These heroes are called "Celestial Hundred". Of course, there were many more. I will not forget the moment when the stand of Celestial Hundred was opened in my city. I've never seen so many people and flowers before. Who prayed, who cried, who stood gloomy and sad. But all people shared one promise: to remember and respect these heroes who fought us and the next generations for a happy future at the cost of their own lives.

February 28, 2022. Ukraine applied for membership in the EU. And already on 23 June 2022, we are one step closer to realizing our dream: the European Council has granted our state the status of candidate for the European Union. This is undoubtedly a historic moment for Ukraine. We deliberately chose this path back in 2014, when we were on the verge of choosing between a happy and peaceful future in the EU or the plight of a puppet state. And we made the right choice. The situation in Ukraine clearly demonstrates how different European and lagging countries are. However, despite everything, Ukrainians continued to strive to be a full member of the world's societies, in which life was based on democracy, human rights and freedom.

References:

1. BBS News Україна. Євромайдан: як все починалося. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-42050834 (Дата звернення 01.01.2025)
2. Рудневич М. Я з Небесної Сотні. Київ: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2014. 182 с.

СЕКЦІЯ XXIV.
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

ПРОЄКТУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ В ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА УЖГОРОДА: ЗБЕРЕЖЕННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ ТА ІНТЕГРАЦІЯ СУЧАСНИХ РІШЕНЬ

Головей Василь Васильович
здобувач вищої освіти інженерно-технічного факультету
Ужгородський національний університет, Україна

Науковий керівник: Кіс Надія Юріївна
ORCID ID: 0000-0002-7330-2865
канд. техн. наук, доцент кафедри міського будівництва та господарства
Ужгородський національний університет, Україна

Проєктування громадських просторів в історичному середовищі міста Ужгорода є важливою темою, що вимагає комплексного підходу, де збереження культурної спадщини поєднується з потребами сучасного міського середовища. Ужгород, як місто з багатою історією, унікальною архітектурною спадщиною та культурним різноманіттям, ставить перед архітекторами і урбаністами складне завдання – гармонізувати новітні урбаністичні рішення з історичним контекстом [1].

Збереження автентичності

Одним із ключових викликів є збереження автентичності історичних просторів. Автентичність включає не лише архітектурні форми та матеріали, але й дух місця, який формувався протягом століть.

Рис. 1. Матеріали та текстури 1920-1940х [2]

Це стосується як історичних будівель, так і планувальної структури вулиць, площ, зелених зон. Важливо зберігати характерні особливості середовища, такі як колористика, традиційні будівельні матеріали (камінь, дерево, штукатурка), а також мікроелементи міського декору.

Рис. 2. **Вигляд поєднання чехословацького конструктивізму (праворуч) та сучасної будови (ліворуч) [2]**

Особливу роль у збереженні історичної ідентичності відіграє ретельне дослідження історичного контексту перед початком проєктування. Це дозволяє не лише відновити втрачені елементи, але й зрозуміти, як нові архітектурні рішення можуть взаємодіяти з існуючим середовищем.

Інтеграція сучасних рішень

Сучасний підхід до проєктування громадських просторів не означає відмову від новітніх технологій чи дизайнерських концепцій. Навпаки, сучасні рішення можуть вдало доповнити історичне середовище, створюючи комфортні умови для мешканців і туристів. Йдеться про використання інноваційних матеріалів, енергоефективних технологій, сучасних систем освітлення та благоустрою.

Успішна інтеграція досягається через контраст або гармонію. Контраст може підкреслювати історичну цінність об’єкта (наприклад, скляні павільйони поруч зі старовинними фасадами), тоді як гармонійний підхід орієнтований на непомітне впровадження сучасних елементів у загальний ансамбль міста.

Приклади та рекомендації

Ужгород уже має позитивні приклади, де вдалося зберегти історичний характер простору, водночас забезпечивши його сучасну функціональність. Реконструкція набережної Незалежності, оновлення площі Петефі, модернізація пішохідних зон у центрі – це зразки, де вдалося збалансувати потреби міського середовища з повагою до історії.

Для ефективного проєктування важливо дотримуватись таких принципів:

1. Історична чутливість – глибокий аналіз історичного контексту перед розробкою проєкту.

2. Функціональність і комфорт – громадські простори мають бути зручними для різних груп населення.

3. Участь громади – залучення мешканців до обговорення проєктів підвищує їхню цінність і значущість для міста.

4. Гнучкість – простори повинні адаптуватися до різних видів активностей, змінюючись із часом без втрати свого значення.

Висновки. Проєктування громадських просторів в історичному середовищі Ужгорода – це не лише питання архітектури, а й пошук балансу між минулим і майбутнім. Збереження автентичності разом із впровадженням сучасних рішень створює умови для розвитку міста як простору, де історія та сучасність співіснують у гармонії. Це виклик для професіоналів, але водночас і можливість зробити Ужгород ще привабливішим для його мешканців і гостей.

Список використаних джерел:

1. Сарваш П. Ужгород. Ужгород : Олександри Гаркуші, 2018. 356 с. [с.] [с 312-313]
2. Будинок Др. Саламона. Uzhhorod Modernism. Архітектурний посібник. URL: http://am.umodernism.com/ua/object/65 (дата звернення: 03.02.2025).

ПРОЄКТУВАННЯ ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ З ІНТЕГРАЦІЄЮ СИСТЕМИ «РОЗУМНИЙ ДІМ»: ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РІШЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОГО ЖИТЛА

Тегза Павло Васильович
здобувач вищої освіти інженерно-технічного факультету
Ужгородський національний університет, Україна

Науковий керівник: Кіс Надія Юріївна
ORCID ID: 0000-0002-7330-2865
канд. техн. наук, доцент кафедри міського будівництва та господарства
Ужгородський національний університет, Україна

Система «розумного дому» набуває все більшої популярності в сучасному світі. Проєктування житлової забудови з цією технологією є неймовірно перспективним напрямком сучасної архітектури та містобудування, адже воно спрямовано на підвищення енергоефективності та створення комфортного і технологічно розвиненого середовища для проживання.

Що таке «розумний дім»? Це комплекс різноманітних автоматизованих систем, які інтегровані в житло, для керування цими системами через мобільний додаток, або ж інший пристрій [3]. Інтеграція таких систем на стадії проєктування дозволяє не лише забезпечити ефективне функціонування житлових об'єктів, але й сприяє зменшенню вуглецевого сліду, покращенню якості життя мешканців, а також формуванню розумних міст, орієнтованих на сталий розвиток.

Система "розумний дім" охоплює широкий спектр технологій: від автоматизованого управління освітленням і кліматом до інтегрованих рішень для безпеки та ресурсного моніторингу. Її впровадження забезпечує зменшення енергоспоживання та оптимізацію побутових процесів.

Однією з ключових переваг такої інтеграції є можливість аналізу даних про споживання ресурсів у реальному часі та автоматичне регулювання роботи систем з метою мінімізації витрат. Наприклад, використання датчиків руху та освітленості дозволяє автоматично вмикати та вимикати освітлення залежно від присутності людей у

приміщенні. Клімат-контроль може адаптуватися до погодних умов та індивідуальних потреб мешканців, знижуючи витрати на опалення та охолодження. Спеціальні датчики протікання води у ванній кімнаті можуть перекрити подачу води і надіслати сповіщення на мобільний телефон, якщо під час вашої відсутності трапиться несподівана поломка.

Окрім вищеперерахованого система забезпечує новий рівень безпеки від зловмисників, який може включати в себе не тільки базову сигналізацію, що реагує на розбиття скла чи сигнал датчика руху, а може навіть симулювати присутність мешканців у домі, для відлякування злочинців.

Крім всіх переваг, дана система має і ряд недоліків, до яких можна віднести наступні: висока вартість встановлення;складність налаштування, встановлення та експлуатації в цілому; уразливість до хакерських атак; залежність від постійного технічного обслуговування; залежність від стабільного інтернет-з’єднання; недостатній рівень технічної підтримки в регіонах.

Останній пункт особливо актуальний для українських реалій, позаяк більшість сервісів розташована в Києві та інших великих містах, що ускладнює інтеграцію даного комплексу у віддалені населені пункти[3].

Через війну багато людей переїжджають із міст до сіл, і потреба в комфорті та безпеці зростає. Це створює новий запит на впровадження сучасних технологій у сільській місцевості. Це справді важливий аспект для розгляду в контексті впровадження систем "розумний дім" в Україні. Багато віддалених населених пунктів не мають стабільного інтернет-зв’язку або електропостачання, що є критично важливим для роботи систем "розумний дім". Також підтримка смарт-пристроїв вимагає сервісних центрів і спеціалістів, яких бракує поза межами великих міст.

Проте не дивлячись на всі недоліки, цей комплекс стрімко розвивається. Згідно зі статистикою близько чверті нових приватних будинків, зведених у Львові та Києві у 2023 році мають вбудовану базову систему «розумного дому»[3]. Також саме в Україні було засновано компанію “Ajax Systems”, яка виробляє пристрої для автоматизації будинків і продукція якої продається більш ніж у 120 країнах світу [4]. Це свідчить про величезний вклад України в розвиток технології «розумного дому».

З огляду на динаміку технологічного розвитку, можна передбачити, що системи "розумний дім" стануть невід'ємною частиною сучасного

житла. Удосконалення штучного інтелекту, зменшення вартості компонентів та зростання уваги до екологічних аспектів сприятимуть масовій інтеграції таких систем у житлову забудову.

Впровадження розумних технологій у житло — це не лише крок до комфорту та енергоефективності, а й стратегічний напрямок розвитку міст майбутнього, де кожна деталь буде гармонійно поєднуватися для створення максимально комфортного та безпечного середовища для життя.

Список використаних джерел:

1. Кондрат С. Розумний Дім: Що Це, Як Він Працює, Плюси та Мінуси, Ціна. Ukraine Lifehacker.. 01.11.2024. URL: https://www.ukraine-lifehacker.com/rozumnyi-dim-tse
2. Присяжнюк А. Розумний будинок - з чого він складається та чи потрібен він вам. Na chasi. 25.06.2018. URL: https://nachasi.com/tech/2018/06/25/smart-house-faq/
3. Будівельна Компанія "РІЕЛ". Технології «розумного дому» в українських новобудовах: сучасні можливості та перспективи. Riel. 25.11.2024. URL: https://riel.ua/blogs/tekhnologiyi-rozumnogo-domu-v-ukrayinskikh-novobudovakh-suchasni-mozhlivosti-ta-perspektivi
4. Wikipedia. Розумний дім. Wikipedia. 01.10.2024. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D1%96%D0%BC

ДУПЛЕКСИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ МАЛОПОВЕРХОВОЇ ЗАБУДОВИ: АРХІТЕКТУРНІ ПІДХОДИ

Яцьків Іван Іванович
здобувач вищої освіти інженерно-технічного факультету
Ужгородський національний університет, Україна

Науковий керівник: Кіс Надія Юріївна
ORCID ID: 0000-0002-7330-2865
канд. техн. наук, доцент кафедри міського будівництва та господарства
Ужгородський національний університет, Україна

У сучасній містобудівній практиці дуплекси стають все більш популярним видом житлового будівництва, особливо у передмістях і малих містах. Цей формат поєднує переваги приватного будинку та економічну доцільність багатоквартирного житла. Архітектурні рішення дуплексів спрямовані на ефективне використання простору, забезпечення комфортного проживання та екологічну адаптацію до навколишнього середовища[5].

Дуплекс – це житловий будинок, розділений на дві автономні частини, кожна з яких має окремий вхід, інженерні комунікації та прилеглу територію. Такий тип забудови поширений у Західній Європі, США та стає популярним в Україні завдяки його економічним і функціональним перевагам[6].

Основні особливості дуплексів:

– Економія земельної ділянки – у порівнянні з окремими приватними будинками, дуплекси дозволяють розміщувати більше житлових одиниць на меншій площі [6].

– Зниження витрат на будівництво – завдяки спільній стіні між секціями зменшуються витрати на матеріали та комунікації [7].

– Енергоефективність – суміжна стіна знижує тепловтрати, що сприяє зменшенню витрат на опалення[3].

– Просторіші планування – порівняно з багатоквартирними будинками, дуплекси пропонують кращу організацію простору[7].

При проектуванні дуплексів важливо враховувати архітектурні, містобудівні та екологічні аспекти. Основні підходи до проектування включають[8]:

Функціональність і зонування. Сучасні дуплекси часто проектуються за принципом відкритого планування. Головний акцент робиться на комфортне зонування приміщень[5]:

Перший поверх: передпокій, кухня-вітальня, санвузол, підсобні приміщення.

Другий поверх: спальні, ванні кімнати, робочі зони.

Прибудинкова територія: парковка, зона відпочинку, сад.

Стилістичні рішення. Дуплекси можуть виконуватись у різних архітектурних стилях [5]: модерн, скандинавський стиль, класика, лофт та ін.

Використання сучасних технологій. Енергоефективні матеріали – застосування теплоізоляційних панелей, вентильованих фасадів[3]. Сонячні панелі та теплові насоси – зменшення витрат на комунальні послуги[6]. Розумний дім – автоматизація освітлення, опалення та безпеки[7].

Дуплекси повинні гармонійно вписуватись у навколишнє середовище та відповідати принципам сталого будівництва[5]:

Раціональне використання природних ресурсів – орієнтація будинку на південь для максимального природного освітлення[8]. Зелені дахи та вертикальне озеленення – зниження теплового навантаження та покращення мікроклімату[6]. Використання локальних будівельних матеріалів – зменшення вуглецевого сліду[8].

Висновки. Дуплекси є ефективним рішенням для сучасного житлового будівництва, поєднуючи економічність, комфорт та екологічну відповідність. Завдяки інноваційним архітектурним рішенням та новітнім технологіям, вони забезпечують якісне житлове середовище з оптимальним використанням ресурсів [7].

Список використаних джерел:

1. Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Житлові будинки. Основні положення: ДБН В.2.2-15-2005. Київ: Мінрегіонбуд України, 2005. 68 с.
2. Державні будівельні норми України. Планування і забудова територій: ДБН Б.2.2-12:2019. Київ: Мінрегіон України, 2019. 124 с.
3. Державні будівельні норми України. Теплова ізоляція будівель: ДБН В.2.6-31:2021. Київ: Мінрегіон України, 2021. 92 с.
4. В.І. Кірєєв, О.О. Барабаш. Архітектурне проектування житлових будинків: навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2018. 320 с.
5. Buildportal. "Сучасні тенденції малоповерхового житлового будівництва". URL: https://buildportal.com.ua/.

6. "Сучасні тенденції малоповерхового житлового будівництва". Журнал "Будівництво та архітектура". 2021. Т. 4. С. 35–41.
7. Domik.ua. "Перспективи малоповерхових житлових будинків". URL: https://dom.ria.com/uk/articles/perspektivy-maloetazhnykh-zhilykh-domov-252584.html
8. Сайт Мінрегіону України. "Сучасні тенденції в урбаністичному розвитку та плани щодо забезпечення сталого будівництва в Україні, включаючи концепцію малоповерхової забудови". URL: https://minregion.gov.ua.

СЕКЦІЯ XXV.
КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ МУЗЕЙНОЇ ПРАКТИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ І ТЕОРІЇ МИСТЕЦТВА ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ

Кравченко Марта Ярославівна
ORCID ID: 0000-0002-0742-9147
канд. мист., доцент кафедри історії і теорії мистецтва
Львівська національна академія мистецтв, Україна

Музейна практика відіграє важливу роль у формуванні професійних компетенцій майбутніх мистецтвознавців та культурологія, які навчаються на кафедрі історії і теорії мистецтва Львівської національної академії мистецтв (далі (ЛНАМ). ЛНАМ тісно співпрацює з такими музеями, як Національний музей у Львові ім. Андрея Шептицького, Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Возницького, Музей етнографії та художнього промислу, Музей народної архітектури та побуту у Львові імені Климентія Шептицького, а також з низкою приватних інституцій. Завдяки цьому студенти отримують доступ до унікальних мистецьких колекцій та можливість працювати з оригінальними творами.

Музейна практика для студентів мистецтвознавців та культурологів — це форма професійної підготовки, що передбачає роботу студентів у музеях, галереях та інших мистецьких інституціях. Вона дає змогу майбутнім фахівцям безпосередньо взаємодіяти з художніми творами, опановувати методи їхньої атрибуції, аналізу та збереження. Також, музейна практика є важливою складовою підготовки мистецтвознавців, оскільки поєднує теоретичні знання з практичним досвідом і сприяє професійному розвитку майбутніх фахівців, які відіграють ключову роль у музейній справі, оскільки їхня діяльність забезпечує наукове опрацювання, збереження, популяризацію та інтерпретацію мистецьких

творів. Крім того, така практика допомагає розвивати критичне мислення, необхідне для професійної діяльності мистецтвознавців.

У музейній практиці важливими аспектами є ознайомлення студентів з основними напрямами музейної справи для мистецтвознавців та культурологів, а саме:

1. Фондова та архівна робота

Робота у фондосховищах дає студентам змогу вивчати оригінальні твори мистецтва, документи та артефакти, дізнаватися про принципи їх класифікації, збереження та реставрації. Вони засвоюють методи каталогізації експонатів, працюють з музейними базами даних і вчаться правильно описувати предмети.

2. Дослідження та атрибуція

Практика допомагає студентам застосовувати методи мистецтвознавчого аналізу:

– Визначати стильові та хронологічні особливості творів.

– Ознайомитись з технологіями ідентифікації матеріалів (рентгенівські та спектрометричні дослідження).

– Вивчати історію походження експонатів, їхні зв’язки з культурними контекстами.

3. Кураторська та виставкова діяльність

– Одним із ключових напрямів є формування виставкових концепцій. Студенти беруть участь у підготовці виставок, розробці тематичних розділів, текстів для анотацій та супровідних матеріалів. Вони навчаються створювати логічну структуру експозиції, використовувати сучасні мультимедійні технології в музейній справі та організовувати інтерактивні програми для відвідувачів [1].

4. Музейна педагогіка та комунікація

Музей — це не лише місце збереження спадщини, а й освітня платформа. Під час практики студенти створюють екскурсійні маршрути, беруть участь у розробці лекцій, майстер-класів і культурних заходів. Вони вчаться адаптувати інформацію для різних вікових груп та залучати аудиторію до діалогу про мистецтво.

Багаторічний досвід проведення практики дає змогу побачити певні виклики та труднощі у проведенні музейної практики, зокрема:

– Цифровізація: перехід музеїв до цифрових форматів змінює роль класичної фондової роботи.

– Обмежений доступ до оригінальних творів: у деяких музеях студентам надається доступ лише до копій або оцифрованих зображень.

– Фінансування практичних програм: не всі музеї мають можливість організувати повноцінну практику через нестачу ресурсів та часу.

Висновки

Музейна практика є невід'ємною складовою підготовки мистецтвознавців у ЛНАМ. Вона не лише доповнює теоретичні знання, а й сприяє професійному зростанню студентів, їх адаптації до сучасних викликів музейної справи та розвитку українського мистецтвознавства загалом, а також розвинути креативний підхід до збереження та популяризації культурної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Велика Л.П. Музейне експозиційне мистецтво. Харків, ХДАК, 2000. – 160 с.
2. Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ ст. *Збірник наукових праць за редакцією доктора мистецтвознавства М. Селівачова.* К.:Златограф, 2004. – 208 с.

ОБРОБКИ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ДЛЯ СТРУННО-ЩИПКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙ З СУЧАСНИМИ ВИКОНАВСЬКИМИ ПРАКТИКАМИ

Степанов Володимир Андрійович
канд. пед. наук, доктор філософії, докторант
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Обробка народних пісень для інструментального виконання є важливим та розповсюдженим напрямом музичної діяльності, що сприяє збереженню та популяризації фольклорної спадщини та вимагає глибокого розуміння як фольклорного матеріалу, так і специфіки інструменту. Цей процес поєднує традиційні мелодії з сучасними виконавськими можливостями, адаптуючи їх до специфіки, технічних та тембральних можливостей інструментів, для яких створюється обробка.

Українська музична культура багата на струнно-щипкові інструменти, серед яких особливе місце займають бандура та кобза. Обробка народних пісень для цих інструментів передбачає збереження мелодичної лінії та гармонії, водночас враховуючи технічні можливості та особливості інструментів, притаманних їм прийомів гри, таких як арпеджіо, тремоло та ін. Використання струнних щипкових інструментів є невід'ємною частиною української музичної традиції (Л. Черкаський), а обробки народних пісень для цих інструментів сприяють збереженню національної ідентичності та передачі культурних цінностей наступним поколінням.

У європейській музичній традиції струнно-щипкові інструменти, такі як гітара, лютня, мандоліна, також займають важливе місце, і обробки народних пісень для виконання на цих інструментах є значним внеском у репертуар сучасних виконавців.

Українські народні пісні відзначаються різноплановістю багатоголосних форм, які є невід'ємною частиною музичної культури України та відображають регіональні та історичні особливості музичного мислення народу. Як зазначає О. Рудницька гуртовий спів був важливою та невід'ємною «складовою духовного життя українців, з якого бере свій початок самобутня багатоголосна пісенність» [1,100].

Значний внесок у дослідження і класифікацію народного багатоголосся зробили П. Сокальський, М. Лисенко та Ф. Колесса, М. Молдавин, О. Рудницька, О. Шевчук, Л. Ященко, Л. Степанова та інші.

Дослідники виділяють наступні типи українського багатоголосся – гетерофонію, бурдонну діафонію, монофонію, кантове триголосся та «підголосково-поліфонічне функціональне дво- та триголосся» [2]. Імітаційна ж поліфонія, у народній пісенній творчості застосовується рідко, хоча у творчості М. Леонтовича представлена яскраво.

Виникнення багатоголосся обумовлено «розвитком свідомості, мови, мислення та пов'язане з багатоплановістю сприйняття людини, вже в ранньому багатоголоссі присутні вертикаль та горизонталь» [3, 75].

Поліфонічність українського фольклору відображена у творах для струнно-щипкових інструментів. Так, в обробках народних пісень для бандури соло використовується повністю поліфонічний виклад (наприклад, українська народна пісня «Ой на горі та женці жнуть» в обробці М. Лобка), і у вигляді акордового супроводу до багатоголосного викладу мелодії (наприклад, українська народна пісня «Чорнії брови» в обробці М. Ключника). Навіть коли бандура використовується як супроводжуючий інструмент, фактура супроводу часто також є поліфонічною, а не суто акордовою, (наприклад українська народна пісня «Взяв би я бандуру» в обробці М. Михайлова).

Традиційний репертуар бандуристів, що значною мірою складався з народних пісень, з часом перейшов до гітарної музичної літератури, ставши доброю традицією української гітарної школи. Для українських композиторів-гітаристів характерним є звернення до народних пісень у формі обробок та варіацій, які й по сьогоднішній день залишаються улюбленим жанром і з успіхом виконуються сучасними гітаристами.

Поліфонічні твори, написані свого часу для лютні, та навіть перекладення органної та фортепіанної поліфонічної музики (наприклад, перекладення творів Й.-С. Баха для гітари А. Сеговії та інших композиторів-гітаристів) є значною частиною сучасного репертуару гітаристів. Відтак, коли йдеться про перекладення українських багатоголосних пісень, композитори використовують можливості інструменту і створюють поліфонічні обробки (найчастіше – підголоскова поліфонія). Такі твори пишуться навіть як навчальні для учнів молодших класів музичних шкіл, тобто, сприймаються як звичайна та обов'язкова складова музичного репертуару гітариста в Україні.

Таким чином, обробка народних пісень для струнно-щипкових інструментів є важливим засобом збереження та популяризації музичної спадщини, що поєднує традиції з сучасними виконавськими практиками, а притаманна українським народним пісням поліфонічність надає їх обробкам своєрідності та унікальності.

Список використаних джерел:

1. Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: навч. посіб. Київ: ЕксОб, 2000. 208 с.
2. Пеліна Г. О., Шевчук О. Ю. Багатоголосся народне. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Багатоголосся народне (дата звернення: 1.02.2025).
3. Степанова Л.П. Методика розвитку поліфонічного слуху молодших школярів на уроках музики: дис. … канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Київ, 2011. 256 с.

СКУЛЬПТУРА В ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ КРИВЕНКА

Фрончко Даніїл Євгенович
ORCID ID: 0009-0000-4633-9382
кандидат доктора мистецтв
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Україна

Науковий керівник : Ревенок Наталія Миколаївна
ORCID ID: 0000-0003-1852-186X
канд. мист.
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Україна

Мистецтво є безмежно різноманітним — від реалістичних зображень до абстрактних експериментів, монохромних форм. У творчості будь якого митця це різноманіття проявляється як шлях пошуку, змін і глибшого осмислення виражальних можливостей.

Одним із найцікавіших і найнеординарніших художників, чиє мистецтво послідовно розвивалося протягом десятиліть, є митець Микола Кривенко. Він є однією з визначних фігур українського мистецтва другої половини XX – початку XXI століття. Його творчий шлях, розпочавшись у часи нонконформізму, залишався експериментальним та самобутнім упродовж десятиліть. Як графік, живописець і скульптор він створює роботи, що виходять за межі традиційного розуміння мистецької практики. Особливий інтерес становлять його скульптурні роботи, у яких він використовував абстрактні форми а іноді і кольорову палітру, прагнучи передати сутність руху, стану та внутрішнього переживання. Його мистецтво залишається актуальним, оскільки звертається до універсальних тем сприйняття, емоції та часу.

Микола Кривенко-графік, живописець, скульптор і педагог. Учасник об'єднання «Живописний заповідник» (1992). Закінчив Київський художній інститут (1978; майстерня Григорія Гавриленка). Учасник 1-ї виставки нонконформістів у Києві (1975). Персональні виставки пройшли у Києві (1983, 1987–88, 1990, 1993, 1995, 1999, 2002–03, 2007, 2009). На творчій роботі. Від 2006 працював викладачем кафедри рисунку і живопису Київського університету будівництва та архітектури. Надає перевагу станковій графіці та живопису абстрактного напряму. Для творчості Миколи Кривенка характерні аскетичність палітри (переважно пастельні кольори, часом одноколірні полотна) та

неартикульованість форми (лише чиста експресія, чуттєвий образ переживання унікального стану). Окремі роботи зберігаються в Національному художньому музеї, Національному музеї Т. Шевченка, Хмельницькому музеї сучасного мистецтва. [1]

У скульптурних роботах М. Кривенка виразно відчувається його авторська пластична мова. Він, як і в графіці, віднаходить особливий ритм і лаконічну форму, які органічно вписуються у його художній світогляд. Його скульптури — це не просто об'єкти, а зафіксовані моменти руху, емоції, що спресовані в бронзу чи інший матеріал. На прикладі однієї з робіт художника ця ідея прочитується якнайкраще.

Скульптура «Скок» (рис.1) відзначається монументальністю та ясністю форми. Художник відмовляється від дрібних деталей, аби передати головне — енергію пориву, силу руху, сам момент переходу від спокою до дії.

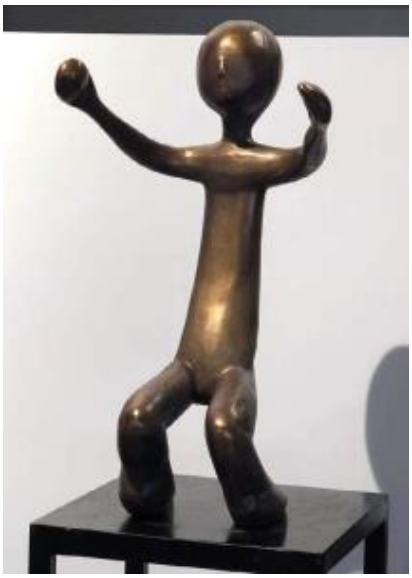

Рис. 1. **Микола Кривенко.Скок. 59x22x20 cm см.Бронза. 2019**
Вилучено з :
http://artukraine.gallery/work/%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BA-%D1%81%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D0%BF%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0/

Назва твору — «Скок» підказує нам, що перед нами момент стрибка, чи то дитини, чи то абстрактної істоти, позбавленої конкретних рис. Але навіть без назви глядач одразу відчуває цей рух, внутрішню пружину, що

ось-ось розтиснеться. Інтуїтивно розумієш,— це дія, що триває, момент, зафіксований у часі, але не зупинений. Скульптура ніби затамувала подих перед ривком, і ця напружена мить робить її надзвичайно виразною. У ній немає нічого зайвого, кожен нахил форми працює на створення відчуття напруженого імпульсу. Тіло фігури наче витягнуте в русі, руки широко розведені, ніби прагнуть втримати рівновагу або підкреслити розмах руху. Її силует виразний та узагальнений, що робить композицію максимально зчитуваною. Це не просто застигла форма, а жива структура, яка продовжує рух у сприйнятті того, хто її розглядає. Головне в «Скоку» — це рух, прагнення вперед, порив, який зчитується на підсвідомому рівні.

Митець завжди знаходиться в пошуку виразної абстрактної скульптури, розширюючи межі відомих і невідомих форм. Одним із його улюблених матеріалів є дерево — жива субстанція, з певним ритмом який вже містить у собі натяк на майбутній образ. М. Кривенко працює з матеріалом не як із нейтральною масою, а як із чимось, що має власну історію, фактуру, енергію. Він не просто витісує форму, а, скоріше, звільняє її зсередини, слідуючи природним лініям деревного масиву На представленій фотографії ми бачимо цілу групу дерев'яних скульптур, кожна з яких має свою внутрішню логіку форми та ритму(рис.2).

Рис. 2. **Микола Кривенко. Фігуративні скульптури Миколи Кривенка. Фото з власного архіву художника. Дерево. 2020**
Вилучено з :
https://www.shcherbenkoartcentre.com/uk/publications/mikola-krivenko/mikola-krivenko-pro-mistecku-laboratoriju-zhivopisnogo-zapovidnika-ta-navchannya-u-grigoriya-gavrilenka/

Органічні, закручені об'єми немов продовжують зростання дерева, не пориваючи з його природною сутністю.

Переплетення форм, прорізи, згини та пустоти створюють враження руху в статичному об’єкті. Складається враження, ніби закарбована енергія вивирається назовні. Скульптури ще більш абстрактні, ніж попередні твори Кривенка, адже тут майже повністю зникає натяк на фігуративність. Художник працює не над зображенням, а над самим поняттям руху, ритму, балансу та простору.

«В скульптурі навіть якщо робиш щось абстрактне, все одно виходить на щось схоже. Проб’єш діру – виходить око. Чисту абстракцію зробити дуже важко» зазначає сам художник[2].

Список використаних джерел:

1. Микола Кривенко. *Бібліотека українського мистецтва.* Вилучено з: https://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/kryvenko-mykola/?srsltid=AfmBOoqQSZFUL5WMZ2cKLIMMFhfbFqIpOpEIb_ONwmM9eZ5nsMQ8AoJN
2. Микола Кривенко. Деякі дива. *Щербенко Арт Центр.* Вилучено з: https://www.shcherbenkoartcentre.com/uk/project/mikola-krivenko/dejaki-diva-2/
3. Микола Кривенко про мистецьку лабораторію «Живописного заповідника» та навчання у Григорія Гавриленка. *Щербенко Арт Центр.* Вилучено з: https://www.shcherbenkoartcentre.com/uk/publications/mikola-krivenko/mikola-krivenko-pro-mistecku-laboratoriju-zhivopisnogo-zapovidnika-ta-navchannya-u-grigoriya-gavrilenka/

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ»

7 лютого 2025 року ♦ Суми, Україна

Українською та англійською мовами

Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори

Підписано до друку 07.02.2025. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 27,14. Замовлення № 25/002. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21005, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.